

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR
Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola

Póla Péter

A GAZDASÁGI KAMARÁK SZEREPE
A GAZDASÁGFEJLESZTÉSBEN

Témavezető:

Dr. Illés Iván, tudományos tanácsadó

Pécs, 2006.

TARTALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETÉS	5
1.1 A témaválasztás indoklása.....	5
1.2 A disszertáció célja.....	7
1.3 A disszertáció módszertana	8
2. A KAMARAI INTÉZMÉNYRENDSZER.....	11
2.1 A gazdaság szervezés köztes szférájának intézményei	12
2.2 A kamarák, társadalmi szervezetek, érdekképviseltek elhatárolása	17
2.3 Kamarai modellek a piacgazdaságokban.....	20
2.4 Gazdasági kamarák szabályozása Magyarországon.....	27
3. A GAZDASÁGI KAMARÁK TÖRTÉNETI FEJLŐDÉSE	35
3.1 A kamarák fejlődéstörténete Európában	35
3.1.1 A kamarák előfutárai: a céhek	35
3.1.2 Kamarák Franciaországban – a közjogi kamarák fejlődése	37
3.1.3 Kamarák Nagy-Britanniában – a magánjogi kamarák fejlődése.....	38
3.1.4 A megerősödött európai kamarák.....	39
3.2 A magyar kamarák története	41
3.2.1 A kamarák megalakulása, első kamarai törvények (1848-1889)	42
3.2.2 A kamarák jelentőségének növekedése (1889-től a századfordulóig).....	46
3.2.3 Kamarai hatáskörök gyarapodása a századfordulót követően.....	48
3.2.4 Regionális gazdaságfejlesztés a pécsi kamarában.....	50
3.2.5 A II. világháborútól a rendszerváltásig	52
3.2.6 Gazdasági kamarák a rendszerváltás után	54
4. A KAMARÁK FŐ TEVÉKENYSÉGI TERÜLETEI.....	59
4.1 Érdekérvényesítés, érdekképviselés a kamarán belül	66
4.1.1 Érdekkiegyenlítés, általános érdekképviselés.....	66
4.1.2 Érdekérvényesítés közösségi szinten – eurolobbizás	67
4.2 Kamarai szolgáltatások.....	69
4.2.1 Információnyújtás, szaktanácsadás, elemzések.....	70
4.2.2 Piacszervezés, kereskedelemfejlesztés,	71
4.2.3 Műszaki fejlesztés, innováció, K+F	72
4.2.4 Integrációs felkészítés, Euro Info Centre	73

4.3 Képzés, szakképzés	78
4.4 Közösségfejlesztés	82
5. GAZDASÁG- ÉS TERÜLETFEJLESZTÉS A KAMARÁKBAN.....	83
5.1 A regionális versenyképesség és a helyi gazdaságfejlesztés koncepciója	84
5.1.1 Globalizáció – lokalizáció: a térbeliség szerepének felértékelődése	84
5.1.2 Helyi gazdaságfejlesztés	86
5.1.3 Regionális versenyképesség	88
5.1.4 Hálózatosodás a gazdaságban	89
5.2 A különböző kamarai szintek lehetőségei a gazdaságfejlesztésben.....	92
5.2.1 Területi kamarák gazdaságfejlesztő tevékenysége Magyarországon.....	92
5.2.1.1 A Pécs-Baranyai Kereskedelmi és Iparkamara	95
5.2.1.2 A Somogyi Kereskedelmi és Iparkamara	98
5.2.1.3 Borsodi Kereskedelmi és Iparkamara	99
5.2.1.4 Agrárkamarák gazdaságfejlesztő tevékenysége	100
5.2.2 Versenyképesség erősítés az ernyőszervezetben - az MKIK példája	102
5.2.3 Az Eurochambres gazdaságfejlesztéssel kapcsolatos ajánlásai	105
5.2.3.1 vállalkozásalapítás, vállalkozásfejlesztés.....	105
5.2.3.2 oktatás, képzés ,szakképzés.....	105
5.2.3.3 európai vállalkozások nemzetköziesedésének támogatása.....	106
5.2.3.4 innováció (energiahatékonyság és klaszterépítés)	107
5.3. Magyarországi kamarák a területfejlesztés intézményrendszerében	107
5.3.1 Területfejlesztés, vidékfejlesztés.....	107
5.3.2 A gazdasági kamarák részvétele a fejlesztési tanácsokban.....	108
5.3.3 A kamarák pozícióvesztésének problémái	109
6. A MAGYAR KAMARÁK INTÉZMÉNY- ÉS ESZKÖZRENDSZERE	115
6.1 A kamarák szervezeti struktúrája	115
6.2 A magyar kamarák szakmai felkészültsége, infrastrukturális háttere	122
6.3 A kamarák finanszírozása, bevételi forrásai	124
6.3.1 Tagdíjak.....	125
6.3.2 A kamarák pályázati tevékenységéből származó bevételek.....	126
6.3.3 Kamarai szolgáltatások bevételei	127
6.3.4 Közfeladatok állami finanszírozása	128
6.3.5 A működés és a feladat finanszírozás problémái	129

7. KAMARAI STRATÉGIÁK A GLOBALIZÁCIÓ KIHÍVÁSAIRA	131
7.1 A kamarák jövője, változó szerepe a globalizáció korában.....	131
7.2 Nemzetközi kamarai együttműködések, hálózatok	133
7.3 Az MKIK középtávú stratégiája	134
7.4 A területi kamarák stratégiájának megalapozása.....	137
7.4.1 A kamarák stakeholderei	137
7.4.2 A kamarák SWOT analízise	140
7.4.3 A területi kamarák lehetséges válaszai a globalizáció kihívásaira	146
7.4.4 A regionalizáció jelentősége a magyarországi kamarai rendszerben	148
8. ÖSSZEGZÉS.....	153
IRODALOMJEGYZÉK	159
MELLÉKLETEK.....	167

1. BEVEZETÉS

A disszertáció középpontjában a gazdaságszervezés köztes (az állami és a vállalkozói szféra között elhelyezkedő) szférájába tartozó egyik meghatározó intézményrendszernek, a gazdasági kamarának a vizsgálata áll. A köztes szféra további szereplőinek (egyesületek, magánjogi érdekképviselők, szakmai szervezetek, hivatásrendi kamarák stb.) vizsgálatára részletesen nem térek ki, de megteszem azokat az elhatárolásokat, amelyek segítségével a gazdasági kamarák jól megkülönböztethetők ezektől a szervezetektől, valamint sajátos és hangsúlyos funkciói kirajzolódnak.

Dolgozatomban a gazdaságfejlesztéssel, gazdaságszervezéssel kapcsolatos kamarai funkciókkal foglalkozom hangsúlyosan, ezek jelentik elemzéseim, értékeléseim bázisát. Ennek alapján mutatom be a kamarák történeti fejlődését; gazdaságszervezési, gazdaságfejlesztési szerepükre koncentrálok akkor is, amikor a gazdasági kamarák céljait és feladatait, valamint ezek ellátásához kialakított intézmény- és eszközrendszerét, működési mechanizmusát mutatom be és értékelem.

1.1 A témaválasztás indoklása

A gazdaságfejlesztéssel, különösen annak regionális aspektusaival kapcsolatos kérdések önmagukban is időszerűek, hiszen a helyi gazdaság fejlesztése mindinkább központi kérdése lesz a regionális és gazdaságpolitikai stratégiáknak. A disszertáció ezt a regionális gazdaságtannal foglalkozó szakemberek körében közkeletű témát egy alig kutatott, mégis többször a viták keresztjébe került, ugyanakkor tipikusan gazdaságfejlesztési és gazdaságszervezési funkciókkal felruházott, területi gazdasági érdekeket megjelenítő intézményrendszer nézőpontjából értékeli. Témaválasztásom az alábbiakkal indokolható:

- 1) Közgazdászként az a tapasztalatom, hogy a gazdasági kamarákkal kapcsolatos ismeretek közgazdász, sőt vállalkozói körökben is felületesek, esetenként tévesek. Ennek magyarázata komplex elemzést igényel (bizonyára az okok közé tartozik az is, hogy a közgazdász képzésen a kamarák szerepéről, funkcióiról alig esik szó). Kutatóként szintén azt tapasztalom, hogy nagyon kevés a kamarákkal kapcsolatos tanulmány, szakirodalom. A gazdasági kamarákat átfogóan és tudományos szinten tárgyaló mű nem született (Farkas György, Kiss András, Számely Gábor és Fehérvári Anikó figyelemre méltó munkái egy-egy részterületre – EU-integrációra, külgazdasági kérdésekre, szakképzésre – koncentrálnak). Ez a disszertáció e tekintetben hiánypótló lehet, különösen akkor, ha annak komplexitását, a gazdaságfejlesztő funkciót több szempontból közelítő, értékelő-szintetizáló munkának tekinthetjük.

- 2) A területi alapon való szerveződés, a helyi, regionális gazdaság általános érdekeinek képviselője a kamarai intézményrendszer hangsúlyos eleme. Az érdekek nemcsak a közgazdaság-, de a politikatudomány és általában a társadalomtudományok meghatározó fogalma is, a gazdasági, politikai döntések és folyamatok alapvető mozgatója. A regionális tudományok területén a gazdasági kamaráknak, mint a regionális gazdasági érdekek megjelenítőinek vizsgálata több tudományág képviselőjének érdeklődésére tarthat számot. A területi gazdasági kamarák alapvető feladata a helyi gazdaság érdekeinek általános képviselője, a helyi vállalkozások versenyképességének erősítése, „helyzetbe hozása”. Mint a helyi, regionális gazdaság érdekeinek szószólója, és mint a helyi gazdaságfejlesztés meghatározó (vagy potenciális) szereplője, a gazdasági kamarák vizsgálata olyan kérdéseket érint, amelyek a regionális gazdaságtanban jó ideje az érdeklődés középpontjában állnak.

- 3) A globalizáció folyamata jelentős változásokat idéz elő a helyi gazdaságban és társadalomban. A kis- és középvállalkozások (KKV) gazdálkodási biztonsága jelentősen csökkenhet. A globalizáció a helyi gazdaság és a KKV szektor számára olyan kihívást jelent, amely jórészt még nem is tudatosodott sem a helyi döntéshozókban, sem a kis- és középvállalkozások többségében. A folyamat negatív jelenségeinek kezelése, a helyi, a társadalomba ágyazódott KKV-k versenyképességének fokozása a jelenlegi nemzeti, megyei/regionális és lokális intézményrendszerek, köztük a kamarák talán legfontosabb feladata. A globalizációval együtt járó lokalizáció mindeközben felértékeli a helyi fejlesztés koncepcióját, s az alulról építkező, öngazgatás elvén működő szervezeteket hozhatja helyzetbe. E tekintetben a gazdasági önkormányzatok szerepe egy térség fejlesztésében egyre fontosabb lehet. Szerepük akkor lehet igazán hatékony és eredményes, ha a változó viszonyokhoz igazítják stratégiájukat, s persze akkor, ha ehhez nemcsak szakmai kompetenciával, de megfelelő felhatalmazással és erőforrásokkal is rendelkeznek. A tradicionálisan a nemzeti tőke képviselőjét ellátó és a kis- és középvállalkozók számára a globalizálódó gazdaságban egyfajta versenyképességi szolgálatot ellátni képes területi kamarák szerepének vizsgálata így időszerű is.

1.2 A disszertáció célja

A disszertációval azt a véleményemet kívánom alátámasztani, amely szerint a kamarai intézményrendszernek a helyi gazdaságfejlesztésben meghatározó szerepe van, vagy legalábbis lehetne. Mindezt több szálon próbálom igazolni. Először a magyarországi kamarák jogállásából, köztisztviselési önkormányzati jellegéből adódó sajátosságok hangsúlyozásával, amelyek a vizsgált funkcióknak való eredményes megfelelést alapozzák meg. Másodszer az európai kamarák négyszáz, a magyarországi kamarák 150 éves történetének bemutatása során igyekszem e szervezetek azon tevékenységeit, szerepvállalásait kiemelni, amelyek a gazdaság, különösen a regionális és helyi gazdaság fejlődését, érdekeinek képviselését és érvényesítését segítették elő. Harmadszor pedig olyan kamarai szerepvállalásokat, törvényben előírt közfeladatokat és önként vállalt tevékenységeket mutatok be, amelyek gazdaságfejlesztő hatása igazolható.

A disszertációban elsősorban az alábbi kérdésekre keresek választ:

- Igazolható-e, hogy a modern piacgazdaságoknak szüksége van kamarákra?
- Melyek a közjogi és a magánjogi kamarák előnyei, milyen kamarai modell javasolható Magyarországon?
- Milyen eszközökkel és milyen hatékonysággal érvényesítették és érvényesítik a kamarák az államtól kapott jogait?
- Megfelelően működnek-e a hazai kamarák, adottak-e egyáltalán az eredményes működés feltételei, miért nincs több nyugat-európai országhoz hasonlóan erős felhatalmazása, miért nincs hasonló jogosítványokkal ellátva az egyébként kiépült, s már hálózatot is alkotó magyar kamarai rendszer, mi az oka a kamarák helyenként diszfunkcionális működésének, a bennük rejlő lehetőségek elégtelen kihasználtságának?
- Milyen feltételek mellett lehetnek a magyar gazdasági kamarák a gazdaságfejlesztés valóban hatékony, nyugat-európai társszervezeteikhez hasonlóan elismert szereplői?
- Képesek-e gazdaságfejlesztési, támogatási feladatok ellátására, a mikroszféra szereplői számára érdemi szolgáltatások nyújtására, hatékony érdekérvényesítésre?
- A globalizáció miként alakítja át a helyi gazdasági feltételrendszereket, hogyan befolyásolja a helyi vállalkozások, különösen a kis- és középvállalkozások versenyképességét, s ebben az állandóan és gyorsan változó társadalmi-gazdasági környezetben a kamarák képesek-e olyan stratégiát kialakítani, amely alapján az általuk képviselt vállalkozások számára eredményes versenyképességi szolgáltatást jelenthetnek? Ennek hiányában ugyanis nem csak a kisvállalkozások maradhatnak védtelenek, de maguknak a kamaráknak a jövője is megkérdőjelezhető.

Remélem, a következő oldalakon sikerül igazolnom, hogy már csak szerveződési logikáját tekintve is egy olyan demokratikus elvek szerint működő intézményrendszerrel értekezek, amely a gazdaságfejlesztés és a gazdaságszervezés talán leghatékonyabb szereplője, függetlenül attól, hogy a hazai tapasztalatok, információk alapján ez nem minden esetben tűnik egyértelműnek. A magyar kamarai rendszerben értékelhető törekvések és akciók állnak az egyik, külső és belső problémák miatt működési zavarok a másik oldalon.

Célom, hogy a disszertáció alapján az olvasónak pontos és használható információi legyenek a gazdasági kamarákról, azok szerepéről, erős és gyenge oldalairól, eszközrendszeréről, lehetőségeiről, a vállalkozások számára nyújtott szolgáltatásainak színvonaláról. A disszertáció egyúttal azt a célt is szolgálja, hogy a kamarai funkciók, a kamarai intézményrendszer fontosságára irányítsa a figyelmet.

1.3 A disszertáció módszertana

A disszertáció első fejezete a gazdasági kamarákkal, érdekképviselletekkel kapcsolatos *szakirodalmak* áttekintésére épül, rendszerezi azokat az alapvető ismereteket (a kamarák jogállását, szerepét a gazdaságszervezés intézményrendszerében), amelyek szükségesek a disszertációban gyakran előforduló fogalmak tisztázásához. A kamarák történetét feldolgozó fejezet is főként kamaratörténeti dokumentumok tanulmányozására épül, amely kiegészül szakirodalmakra való hivatkozásokkal is. A fogalmak tisztázása érdekében a további fejezeteknél sem marad el a kapcsolódó irodalmak rövid áttekintése, de ezeknél már elsősorban empirikus kutatásaimra támaszkodom, amelyek során *alapvetően a magyarországi kamarák* szerepét értékelem, az intézményrendszer célorientált működését akadályozó endogén és exogén tényezőket kutatom.

Elemzéseimhez, értékeléseimhez a szakirodalmak mellett az alábbi *empirikus kutatások* nyújtottak információt, segítséget:

- a magyar jogszabályok, a kamarai törvény (illetve törvények) elemzése;
- magyarországi kamarai dokumentumok, jegyzőkönyvek, éves jelentések tanulmányozása;
- európai kamarák éves jelentéseiből és az Eurochambres (Európai Kamarák Szövetsége) dokumentumaiból származó információk értékelése;
- számos interjú készítése, melynek alanyai kamarai vezetők (választott testületi vezetők és munkaszervezet vezetők), kamarai alkalmazottak, vállalkozók, cégvezetők (kamarai tagok és nem kamarai tagok egyaránt), terület- és

gazdaságfejlesztési szakemberek, fejlesztési tanácsok munkaszervezeti vezetői voltak (1.sz. melléklet);

- valamint egy, a kamarai hivatalok számára készített kérdőív (2. sz. melléklet), amely a kamarák infrastrukturális, finanszírozási helyzetéről nyújt információkat.

A *külföldi kitekintések* főként azt a célt szolgálják, hogy a hasonló modell alapján, hasonló célok mentén szerveződő nyugat-európai kamarák példái érzékeltessék, hogy ez az intézményrendszer milyen energiákat képes megmozdítani a helyi gazdaság fejlesztése, általános érdekeinek képviselője terén, alátámasztva ezzel azt a feltételezést, miszerint a piacgazdaságokban ez az intézményrendszer nagyon fontos funkciókat tölt be.

Empirikus kutatásaim *nagyobb részét a kereskedelmi és iparkamarák* körében végeztem, ezért a dolgozat főáramában ezek a kamarák állnak. Az agrárkamarák sajátosságait, a kereskedelmi és iparkamaráktól eltérő feladatait, egyedi problémáit érintem, de nem részletezem.

Miközben a kamarákra vonatkozóan a dolgozatban szükségszerűen általános elveket is bemutatok, alapvetően a magyarországi kamarákat értékelem, a magyar viszonyokat vizsgálom. A magyar kamarák működésével kapcsolatos problémák a legtöbb esetben a hazai törvényi szabályozás, a magyar vállalkozói, politikai környezet és közhangulat, sőt bizonyára az ezek alakításában egyre hangsúlyosabb szerepet játszó médiák által meghatározottak.

A disszertáció alapvetően a *közjogi kamarai modellre*, vagyis a magyar tradíciókra és Nyugat-Európa több országára jellemző szabályozási gyakorlatra fókuszál; a magánjogi modell részletesebb értékelésének és elemzésének kevesebb teret szán, de fő jellegzetességeinek bemutatására kitér. Nyilvánvaló, hogy a különböző kamarai modellek más-más felhatalmazást, a funkciókban, feladatokban eltérő hangsúlyokat jelentenek, ugyanakkor abból indulok ki, hogy nem csupán a magyar kamarák szabályozása, de a tradíciók és gazdaságunk orientációja (német, osztrák, olasz kapcsolatok) miatt is indokolható a közjogi modell hangsúlyosabb vizsgálata.

Gazdasági kamara alatt a mai magyar szabályozás szerint jelenleg a kereskedelmi és iparkamarák valamint az agrárkamarák értendők. Nyugat-Európa több országában ezek mellett önálló kézműves kamarák is működnek. Többször előfordul a disszertációban – az egyszerűbb fogalmazás érdekében –, hogy a „gazdasági” jelzöt nem használom a kamara előtt, de ilyenkor is a gazdasági, nem pedig a hivatásrendi (vagy szakmai) kamarákat (mérnök-, építész, orvosi kamara stb.) értem alatta.

2. A KAMARAI INTÉZMÉNYRENDSZER

A kamarai rendszer részletes bemutatása, a kamara lényegi sajátosságainak, küldetésének ismertetése, nem csupán azért szükséges, mert e disszertáció nem is kerülheti el a kamarai intézményrendszerrel kapcsolatos fogalmak tisztázását, hanem azért is, mert tapasztalataim szerint erről az intézményrendszerről a mai magyar társadalom viszonylag keveset tud, legalábbis nagyon sok a pontatlan, felületes információ. Ez különösen akkor probléma, ha a kamarai intézményrendszerrel kapcsolatos ismeretek a gazdasági szereplők körében is felületesek, olykor tévesek. Sok esetben maguk a vállalkozók sem tudják pontosan (néha a választott kamarai képviselők sem): mi is a kamara, *mire való*, milyen filozófia mentén szerveződik és működik, mi a jogállása, mi a szerepe a gazdaságszervezésben, vagy ami talán még hangsúlyosabb: a *gazdaságfejlesztésben*, valamint a gazdaság *általános* érdekeinek képviseletében.

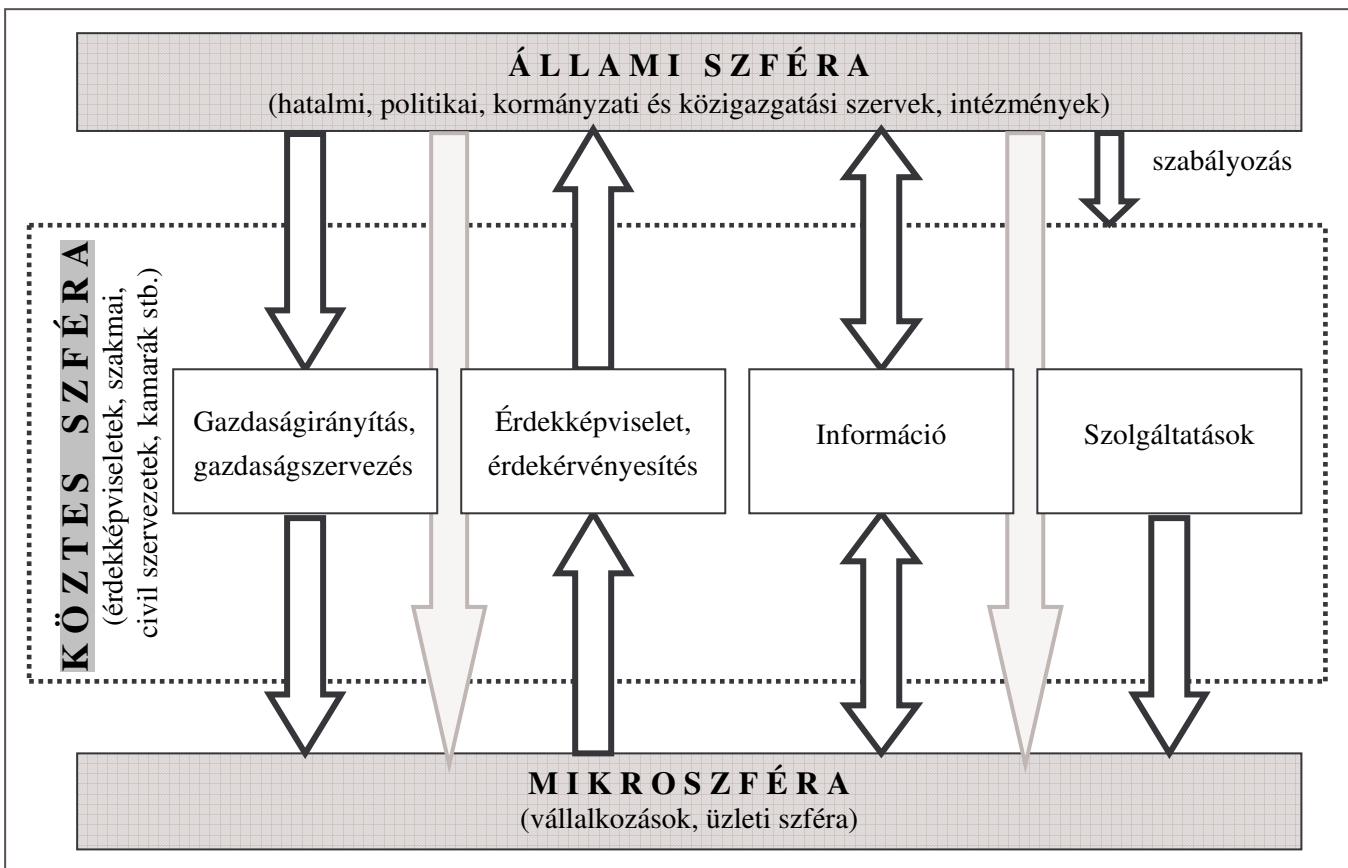
A leggyakoribb tévedés, amikor a kamarákat az érdekképviseletekkel azonosítják, mintegy kiemelve – olykor nem csak kizárólagos funkciójaként aposztrofálva, de rosszul is értelmezve – annak érdekképviseleti tevékenységét. A következőkben ezért megpróbálom szemléltetni a kamarai rendszer helyét a gazdaságszervezés intézményrendszerében, megfogalmazni a kamarák alapvető filozófiáját, jellemző sajátosságok hangsúlyozásával érzékeltetni a különbséget a kamarák és a köztes szféra más szervezetei, intézményei között. Mindenek előtt a gazdaságszervezés szintjeit, e szintek közötti kapcsolatokat tekintem át, illetve a gazdasági érdekcsoportokkal kapcsolatos irodalmak tükrében az érdekképviseletek, szakmai szövetségek általános jellemzőit, majd a kamarák jogállását mutatom be. Értékelem a köztisztviselési önkormányzati jellegből adódó sajátosságokat, ezáltal is érzékeltetve a kamarák speciális funkcióit, szerepét. A kamarák jogállásának vizsgálata során valamivel nagyobb teret szánok a *közjogi modell* alapján működő kamarai rendszer bemutatásának, mivel a disszertáció középpontjában az e modell alapján szerveződő magyarországi kamarák állnak. Végül összehasonlítom a két alapvető – a közjogi és a magánjogi – kamarai modellt, azok jellemző ismérveit és az ezekhez kapcsolódó előnyöket és hátrányokat egyaránt, kitérve arra az elméleti és gyakorlati problémára is, ami a magyar szabályozásban a közjogi modelltől való távolodásból következik.

2.1 A gazdaság szervezés köztes szférájának intézményei

A gazdaság szervezés a piacgazdaságban alapvetően az 1. ábrán bemutatott három szintet foglalja magában (Farkas 2000):

- állami szféra (vagy politikai makroszféra): állami, kormányzati szervezetek (meghatározott törvényhozó, végrehajtó és ellenőrző tevékenységekkel),
- mikroszféra: a vállalkozói-üzleti világ egésze,
- köztes szféra: az előző kettő között, a gazdaság szervezési „szendvics” közepén elhelyezkedő szféra a maga sajátos intézményeivel, szervezeteivel és tevékenységével.

1. ábra: A gazdaság szervezés szintjei közötti kapcsolatok jellege, iránya

Forrás: Farkas (2000) alapján saját szerkesztés

A két fő szféra között tehát megjelenik, egy olyan „köztes szféra” és intézményrendszer, melynek szervezetei, intézményei az e két szféra által meghatározott közegben és az általuk meghatározott feladatok ellátására jönnek létre és működnek, és amelyek jelentősen segíthetik a piacgazdaság hatékony működését, a vállalkozói szféra, azon belül is a

legnagyobb tömeget képező kis- és középvállalkozók versenyképességének megerősödését, különös tekintettel az európai integráció és a globalizáció kihívásaira. *Farkas* (2000) szerint e közeg és intézményei nélkül a polgári társadalom és a piacgazdaság egyszerűen működésképtelen. Természetesen nagyon fontos kérdés, hogy miként alakul ezeknek a különböző természetű és eltérő belső motivációjú szinteknek az egymásmellettsége, kapcsolatrendszere, együttműködése.

A köztes szférában, a társadalomba beágyazottan található intézmények szerepétől nem független a vállalatok működése sem. A siker egyik feltétele, hogy *a vállalat ismerje és alkalmazza azokat a kapcsolatokat*, amelyek saját szűkebb vagy tágabb környezetében fellelhetők. Csak egy szemléletes példa erre, hogy nemcsak hasznos szakmai információk áramlanak a szövetségek és vállalatok között, és különféle szolgáltatásokkal segítik e szövetségek a vállalkozásokat, de talán az egyik legkomolyabb szerepük abban van, hogy hálózataikon keresztül „élő kapcsolatot jelentenek az abban részt vevő vállalkozásoknak más nemzetközi szervezetek, piacok felé” (*Andrási, 1997. 4. o.*).

Mindezekon túl a köztes szférára és annak intézményeinek szükségességét indokolja az is, hogy:

- a köztes szféra alapján épülő modell a gazdasági és társadalmi szerveződések hálózati együttműködésére irányítja a figyelmet (*Bartal-Kákai-Szabó, 2005*);
- többszereplőssé válik a gazdaságszervezés folyamata;
- hatékonyabb lesz az információáramlás, az érdekartikuláció;
- célirányosabb lehet a gazdaságirányítás folyamata;
- szervezettebb lehet a gazdaság;
- a köztes szférába tartozó intézmények, szervezetek (szakma)specifikus szolgáltatások és információk nyújtására képesek;
- elősegíti a szubszidiaritás elvének érvényesülését, segíti a decentralizációs törekvéseket, a decentralizált gazdaságirányítás megvalósítását, egyes gazdasági közigazgatási feladatok telepítésével költséghatékonyabb lehet a feladatellátás.

A köztes szférában számos civil szervezet mellett meghatározó szerepet játszó intézmények a gazdasági érdekképviseletek. Ezek az érdekcsoportok alapvetően két fő tevékenységet látnak el: szolgáltatásokat nyújtanak és vállalják tagjaik érdekeinek politikai képviseletét a helyi és a központi állami szervek felé, szokásos felosztásuk pedig az alábbiak szerint történhet (*Futó-Knáb, 1996*):

- munkaadói, munkavállalói szervezetek;
- ágazati szövetségek;

- szakmai szövetségek, amelyeknek fő céljuk a vállalatok jól körülhatárolható szakmai igényeinek minél jobb kiszolgálása. „A sokféle vállalati érdek, sokféle, eltérő vállalatközi kapcsolatot eredményez, kiterjedt funkcionális kapcsolatokat feltételez ezen érdekek kifejezése és képviselése” (Andrási, 1997 6. o.);
- *gazdasági kamarák* (ide sorolhatók a különböző ún. vegyes (német-magyar, francia-magyar, amerikai-magyar) kamarák is), s e körbe tartoznak a nagyvállalati szövetségek is;
- vállalatnagyság szerinti vállalkozói szövetségek;
- szakszervezetek;
- valamint mindezek regionális, nemzeti és nemzetközi ernyőszervezetei (Futó-Knáb, 1996).

Ezek a szervezetek a demokratikus társadalmakban fontos *funkciókat* töltenek be: segítik a különféle érdekek megfogalmazását, a döntési folyamatokban való megjelenítését, lehetővé teszik az érdekek érvényesítését erősítő szervezett fellépést. E funkcióknak való eredményes megfelelés több tényezőtől is függ: mindenek előtt a tagság számától, a szervezet pénzügyi erejétől, s mindezek eredőjeként attól is, hogy az adott szervezetnek milyen erős a befolyása, adott esetben a gazdaság működését zavaró képessége. E tekintetben a legerősebb ilyen csoportnak a munkavállalók és munkaadók képviselői, a szakszervezetek, a kamarák, a szakmai szövetségek tekinthetők.

Szervezett érdekcsoportok kialakulásában, ehhez való önkéntes csatlakozásban szerepe van annak is, hogy a tag milyen *egyéni hasznot* vár, mennyire van ráutalva a csak a tagság által megszerezhető előnyökre, mi az, amiből minden tag részesül, s amihez csak szelektíven juthat, *mennyibe kerül* a tagság, vagyis mit kell ezért cserébe adni, mit jelent a tagság a *presztízs* szempontjából. De sajátos *értékek* tisztelete, vagy bizonyos *tradíciók* is befolyásolják az ezzel kapcsolatos döntéseket (Román, 1994).

A kormányzat számára a gazdasági érdekképviselőkkel kialakított és fenntartott jó partneri kapcsolat különösen fontos, ha a szervezet nagy tagsággal, pénzügyi erővel, befolyással rendelkezik. Az erős érdekképviselők nemcsak a választások kimenetelére lehetnek hatással, de a kormányprogram megvalósítását is segíthetik, illetve nehezíthetik. Hozzájárulhatnak ahhoz, hogy informáltságuk, szakértelmük segítségével jó törvények szülessenek. A gazdaságpolitika megfogalmazásakor főként az eszközök megválasztására, azok aktuálpolitikai szűrésére (Mach, 2003) lehetnek hatással.

Fejlett piacgazdaságokban a gazdasági *érdekképviselők több típusa* különböztethető meg. Az érdekcsoport és a kormányzat kapcsolata korporatista rendszer esetén a

legerősebb. A *korporatizmus*¹ a gazdasági érdekképviseltek és a kormány között *intézményesített* együttműködést jelent. Olyan rendszer, amelyben a politika különböző területeit, de leginkább a gazdaságpolitikát a kormányzat és a társadalom fő érdekcsoportjai közösen, partneri együttműködés keretében dolgozzák ki és hajtják végre (*Futó-Knáb, 1996*). A partneri viszonyon nyugvó neokorporatista modell keretében az állam elfogadja, sőt *igényli* (*Williamson, 1985*), hogy az érdekképviseltek a társadalmat és a gazdaságot érintő döntéseknél hangsúlyosan jelenjenek meg és vállaljanak részt a döntések megvalósításában is. A neokorporatizmus ellentéte a főleg az USA-ra jellemző pluralista berendezkedés, amelyet az érdekcsoportok egymással és a tagokért vívott versenye jellemez (*Dearlove – Saunders, 1984*).

Az érdekképviseltek befolyása, tárgyalóereje függ a tagok számától, összehangolt fellépésük következményeitől, természetes tehát, hogy szövetségeket, közös érdekeiket megjelenítő csúcsszervezeteket hoznak létre egy-egy ágazaton belül, országos szinten, sőt esetenként nemzetközi téren is. Olson (*1997*) érdekcsoport elméletében ugyanakkor azt elemzi, hogy minél kisebb a csoport létszáma, annál erőteljesebb lehet érdekérvényesítő magatartása. Ez adódik a kevés felé osztható haszomból, valamint abból, hogy a kis csoport általában jobban informált mint a nagy.

A disszertáció tárgyát képező *gazdasági kamarák* is a *köztes szféra* szereplői közé sorolhatók a gazdasági érdekképviseltek és szakmai szervezetek, gazdaságfejlesztéssel foglalkozó szervezetek közé, hiszen egyfajta átmeneti, köztes helyet foglalnak el a közhatalom és a civil gazdaság között. Bekapcsolódva a gazdaságszervezés folyamatába, *mindkét szféra kiszolgálásában* részt vesznek (*Farkas, 1997*). Amennyiben a magyarországi kamarai szabályozást tekintjük, úgy hangsúlyozni kell a *köztisztviselési* jellegből adódó sajátos kamarai szerepeket, melyekről a későbbiekben részletesen lesz szó.

A 2. ábra a gazdasági kamarákra koncentrálva mutatja be, hogy egy vállalkozói önkormányzat milyen fő kapcsolódásokkal és tevékenységgel vesz részt a gazdaságszervezés folyamatában.

¹ A korporatizmus kifejezést történelmi okok miatt a mai demokráciák gyakran a neo vagy demokratikus jelzővel egészítik ki, ugyanis a korporatizmus a fasiszta diktatúrák módszere volt a szakszervezetek önállóságának korlátozására. A neokorporatizmus kifejezés azért terjedt el, hogy ez a modell is összeegyeztethető legyen a demokráciával.

2. ábra: A kamarák jellemző viszonyai és tevékenysége a gazdaság-szervezésben

Tevékenység iránya	Tevékenység tartalma	Tevékenység helye
KAMARÁN KÍVÜLI (MAKROSZFÉRA)	1 Alkalmazkodás: a hatalomhoz, a politikai rendszerhez, a kormányzathoz, különös tekintettel a gazdaságirányítás, gazdaságpolitika, gazdaság-szervezés terén	
	2 Érdekképviselet, érdekérvényesítés: a (tag)vállalkozói szféra érdekeinek megismerése és megjelenítése	KAMARÁN BELÜL KATALIZÁLANDÓ
KAMARÁN KÍVÜLI (MIKROSZFÉRA)	3 Szolgáltatások: fenntartás, kiszolgálás, folyó működést elősegítő tevékenységek, különösen „business development”, ezen belül elsősorban: <ul style="list-style-type: none"> - vállalkozásfejlesztés (egyedi, egyes vállalkozásokkal foglalkozik) - gazdaságfejlesztés (makro- vagy „mezoszintű”, illetve kollektív) - egyéb speciális fejlesztő tevékenységek (pl. innováció, kereskedelemfejlesztés, területfejlesztés) 	

Forrás: Farkas (2000) 15. o.

Farkas György ábrája szemléletesen és a lényegi elemekre koncentrálnak mutatja be a kamara jellegzetes gazdaság-szervezési tevékenységeit. Ugyanakkor az alkalmazkodás (hatalomhoz, politikai rendszerhez stb.), mint a politikai makroszféra irányába kifejtett tevékenység, véleményem szerint nem lehet célravezető, sőt bizonyos értelemben a kamara alapvető filozófiájával ellentétes megállapításként értékelem. A vállalkozók igényeit, a gazdaság általános érdekeinek képviseltét ellátó kamara sokkal jobban teszi, ha alkalmazkodás helyett formálja, befolyásolja a politikai makroszférát.

A gazdasági önkormányzatoknak, mint a mezoszféra fontos szereplőinek, „megfelelő funkcionális munkamegosztásban és intézményesen, be kell épülniük egyrészt a nemzeti gazdaságirányítása és –szervezés egész folyamatába, másrészt ennek a közösségi szinten működő szövetrendszerébe” (Farkas, 1997 9. o.). Hatékonyan kell működniük ahhoz, hogy vállalkozások számára a gazdaság kiszámíthatóbb, a gazdasági környezet versenyképes legyen. Az állami szférának együtt kell működnie a piacgazdaság megkerülhetetlen

rendszerével, ideértve a gazdaságszervezés teljes intézményrendszerét, köztük a gazdasági kamarákat is.

2.2 A kamarák, társadalmi szervezetek, érdekképviseltek elhatárolása

Amikor a kamarák és a gazdasági érdekképviseltek közötti funkcionális különbségről írok, hangsúlyozom, hogy az elhatárolások a köztestületként működő kamarák szempontjából érvényesek. Mivel azonban a mai magyarországi szabályozás ilyen közjogi kamarákat állított fel, érdemes megemlíteni a kamarák és az érdekképviseltek közötti legfontosabb különbségeket. Már csak azért is, mert a kamarákkal kapcsolatosan az általam leggyakrabban tapasztalt tévedés az, hogy a kamarákat az érdekképviseltekkel *azonosítják*, mintegy kiemelve – olykor kizárólagos funkciójaként említve – azok érdekképviselési tevékenységét. A tisztánlátás érdekében célszerű néhány elhatárolást megtenni.

Annak ellenére, hogy a személyegyesítő és önkormányzati jelleg a köztestületet rokonítja az egyesülettel, a két forma mégis eltérő tartalmat takar. A közjogi gazdasági kamarák, mint köztestületek számos kérdésben különböznek a társadalmi szervezetként működő gazdasági érdekképviselési szervektől. A fő különbség a köztestület és a társadalmi szervezet között a célban, az önkéntességben, a megalakulás törvényi alapján és az érdekképviselés jellegében van.

A társadalmi szervezet *céljai* meghatározásánál csupán a jogszabály tilalmat kell, hogy figyelembe vegye, ami azt jelenti, hogy társadalmi szervezet *bármilyen célra* létrehozható, amely célkitűzés nem ütközik jogi szabályokba. Köztestület ezzel szemben csak *közcélok* érdekében hozható létre, vagyis köztestületnek közfeladatot is el kell látnia, olyan feladatot, amely korábban az állam vagy a helyi önkormányzat látott el vagy kellett volna ellátnia (Szilágyi J. E., 2003). Ezek a közfeladatok természetesen nem szűkíthetők le a hatósági jogkör gyakorlására, hiszen a lényeg az állami/önkormányzati vagyonnal való gazdálkodáson van, amelyet az állam vagy helyi önkormányzat ad át – ezáltal biztosítva az átruházott feladat ellátását – a köztestület számára. Egyúttal a hazai kamarák működési problémáinak egyik kulcselemét is jelenti, hogy az átadott feladat ellátásához rendelt finanszírozási források többnyire nem elegendőek az adott feladat megvalósítására, így ennek ellátásához saját bevételeit is fel kell, hogy használja a kamara.

Ami a tagság önkéntes vagy kötelező jellegét illeti: az *egyesület önkéntes*, feladatait maga határozza meg, a tagság nem öleli fel az adott személyösszesség egészét. A sokszínű

és differenciált érdekképviselőt erőteljes és hiteles kifejezésére éppen ez, az egyesületi forma a legalkalmasabb. A köztisztviselő, mint láttuk, ezzel szemben törvény által rögzített feladatokat lát el, az adott tevékenység folytatójának teljes körű, hivatalos képviselőt látja el, „képviselői önkormányzat, amelynek kötelezőbe az adott terület *minden* művelője bekerül, köteles költségeihez hozzájárulni, élvezheti szolgáltatásait, választó és választható²” (Révész-Szakáll, 1998, 22.o).

Tehát míg a társadalmi szervezet alapítása alanyi jog, addig a köztisztviselő alapítása *törvényben előírt kötelezettség* (Bíró, 1999).³ Így törvény állapíthat meg olyan közfeladatokat, amelyeket köztisztviselő köteles ellátni, egyben a törvény azt is előírhatja, hogy meghatározott közfeladatot kizárólag valamely köztisztviselő láthat el, más nem. E tekintetben sajátos a gazdasági kamarák és szakmai érdekképviselők, az ágazati vállalkozói szakszövetségek, ipartestületek kapcsolata, hiszen tagságuk ugyanabból a körből kerül ki. Míg azonban a kamarai tagság *többszörre kötelező* (ilyenkor a kamara elnevezés védett⁴, csak köztisztviselők használhatják), az érdekképviselőkben, szakmai szövetségekben a tagság *mindig önkéntes*.

Az *érdekképviselői funkció* tekintetében az üzleti világ *közös, általános érdekeit* elsősorban a gazdasági kamarák hivatottak képviselni. Az egyes szakmák sajátos érdekeikért a szakmai szövetségek lépnek fel. A kamarai törvény 14. paragrafusában értelmében a kamarák ágazati, szakmai, munkáltatói és munkavállalói érdekképviselőt nem is láthatnak el. A köztisztviselői kamarák minden ágazatot átfognak. Az ágazatok közötti érdekközvetésekben a kamaráknak semleges, *érdekkiegyenlítő* álláspontot kell képviselniük.

A kamarákra különösen jellemző, hogy *helyi szervezetként jöttek létre*, majd munkájuk koordinálása érdekében országos csúcsszervezetet is létrehozottak. A gazdasági kamarák és a szakmai érdekképviselők viszonyában meghatározó, hogy a területi gazdasági kamarák elsősorban *területi szervezetek* (bár létrehozhatnak ágazati egységeket), a közös szakmai érdekek képviselője, a nem általános, hanem szakmai segítség (információ, képzés, tanácsadás) a szakszövetségek feladatköre, bár hazánkban főleg vidéken - a fővárosra koncentráló szakmai szövetségek miatt - e feladat zöme a területi kamarákra hárul.

² Mint látjuk, ma már a magyar köztisztviselői kamarai modellben sem érvényesek ezek a kikötések.

³ Köztisztviselői önkormányzatoknál a tagság „főszabályként kötelező. A köztisztviselő kényszertársulás, de egyes köztisztviselőknél a tagság lehet önkéntes is...” (Berényi, 2000, 117. o.). Így van ez a magyarországi gazdasági kamarákról szóló törvény szerint is, melynek 2.§ b) pontja szerint a tagság önkéntes.

⁴ Bár Magyarországon nem kötelező a kamarai tagság, a kamara elnevezés mégis védett.

A törvény felhatalmazásánál fogva egyrészt a gazdaság általános érdekeinek érvényesítését kell megoldaniuk, másrészt a feladataikat nem csupán tagjaik, hanem a **teljes gazdaság** vonatkozásában el kell látniuk. Ez a közjogi kamarák köztestületiségének lényege, ez különbözteti meg őket az érdekképviselői és más szervezetektől, (egyúttal a magánjogi kamaráktól is). Mindezek mellett és a területi szerveződés, a helyi gazdaság általános érdekeinek képviselője miatt kiemelkedően fontos a kamarák kapcsolata a *helyi önkormányzatokkal* is.

Az érdekképviselők egyik fő csoportját a különböző szakszervezetek alkotják, működésüket a munkajog szabályozza, alapvetően a munkavállalók érdekeit képviselik. Szintén az érdekképviselők közé sorolhatók az agráriumban jól ismert terméktanácsok is, ezekről ugyanakkor az egyesülési jogról szóló törvény mellett az agrárpiaci rendtartásról szóló törvény rendelkezik. E szervezetek a hasonló terméket termelő, feldolgozó és forgalmazó szervezetek és személyek érdekeit képviselik és alapvetően az agrárpiaci rendtartásban kapnak meghatározó szerepet. Szintén az agrárjog foglalkozik a hegyközségekkel. Ezek a kamarákhoz hasonlóan köztestületi formában működnek, specialitásuk azonban, hogy egy konkrét mezőgazdasági termékhez, nevezetesen a szőlőhöz, illetve a borhoz kötődnek.

Az egyesületek a köztestületek befolyásolásával, az önkormányzati *testületekbe választott tagjaik révén* is érvényesíthetik érdektörekvéseiket. A két szervezet közötti kapcsolat ennyiben esetenként elég szorosra válhat, az átjárás dinamikus és kétirányú lehet. Az egyesületi érdekképviselők fontos szerepet játszanak a köztestületek működőképességében, hatékonyságának megalapozásában és fenntartásában.

Az elhatárolások sorába illik, így itt ejtek szót a *gazdasági kamarák* és a *szakmai – hivatásrendi – kamarák*⁵ közötti fő különbségekről. Az egyik különbség, hogy bár gazdasági kamarából⁶ is többféle létezik, azokról mégis egy egységes törvény, az egyes szakmai kamarákról ezzel szemben külön törvények rendelkeznek. Jelentős különbség az is, hogy amíg a gazdasági kamaráknál a magyar szabályozás szerint nincs kötelező tagság, addig a szakmai kamarák hatáskörébe utalt tevékenységet csak az adott kamara tagjaként lehet ellátni. Alapvető eltérés az is, hogy a gazdasági kamara tagja nem csak természetes személy lehet, míg szakmai kamaráknak csak természetes személyek lehetnek tagjaik. Végül különbség az is, hogy a gazdasági kamarák törvényességi felügyeletét az ügyészség⁷, a szakmai kamarák feletti felügyeletet pedig az érintett szakminiszter látja el.

2.3 Kamarai modellek a piacgazdaságokban

A piacgazdaságokban, alapvetően kétféle kamarai irányzat különböztethető meg: magánjogi és közjogi modell alapján működő kamarák léteznek. A kamarák a szakmai szempontok és a helyi gazdaság, a helyi vállalkozók érdekeinek érvényesülését hivatottak elősegíteni az érdekeltek, a helyi vállalkozások döntéseire alapozva. Legfontosabb törekvésük, hogy erősítsék tagvállalkozásaik és a helyi gazdaság versenyképességét, ennek érdekében is számos szolgáltatást nyújtanak, főként a kis- és középvállalkozói szektor számára. E tekintetben a különböző modell alapján működő kamarák között lényeges eltérések nincsenek, a fő különbség a kamarák jogállásában mutatkozik, egyúttal a két jellemző modell közti különbségek is főként ebből eredeztethetők.

A *magánjogi kamara*, melyet gyakran neveznek angolszász modellnek is (legtisztábban az USA-ban jelenik meg – lényegében lobby szervezet, közfeladatok nélkül), az előzőekben ismertetett plurális és korporatív jelleg alapján *plurális* modellként is értelmezhető. Az ilyen kamarák szervezetiileg egyesületnek tekinthetők, szervezeti rendjüket nem kívülálló alkotják meg.

⁵ Magyarországon jelenleg 11 hivatásrendi kamara működik (orvosi, állatorvosi, gyógyszerész, mérnöki, építész, könyvvizsgálói, vadász, ügyvédi, igazságügyi szakértői, közjegyzői és a személy- vagyonvédelmi és magánnyomozói kamara).

⁶ Magyarországon jelenleg kétféle gazdasági kamara létezik: agrárkamara, illetve kereskedelmi és iparkamara. Egyes országokban ezek mellett önállóan kézműves kamara is működik, de vannak olyan országok, (pl. Románia), ahol egyetlen (kereskedelmi, ipari és agrár-) kamarában szerveződik meg a gazdasági kamarai hálózat.

⁷ A 2003-as kamarai törvénymódosítás óta.

A magánjogi rendszer tíz európai országban terjedt el. Tipikus példái a brit kamarák, de magánjogi kamarák működnek a skandináv országokban, Írországon, Belgiumban, Svájcban és Portugáliában is, ahogy ez a modell terjedt el a kelet-közép európai országok többségében is. A kamarák az *egyesülési törvény hatálya alá tartoznak*, szabadon állapíthatják meg szervezeti felépítésüket, rendszerint kamarai *szövetségbe tömörülnek*. A kamarák *elsősorban érdekképviseleti* feladatokat teljesítenek, képviselik a vállalkozók érdekeit a Parlament és a Kormány előtt. Jelentős a szerepük egyes *kereskedelmi intézmények igazgatásában*, döntőbíróságokat tartanak fenn, segítik a szakképzést, a szakoktatást.

Erős *versenyhelyzetben* működnek, ami állandó nyomást jelent a szolgáltatások színvonalának emelésére. Egyidejűleg kell megfelelniük az üzleti közösség új követelményeinek és általános igényeinek. Problémát a *korlátozott taglétszám*, a kamarák változó minősége és kompetenciája okozhat, ami korlátozza a kamaráknak a központi vagy regionális döntéshozatal összefogott befolyásolását segítő képességét. A magánjogi kamarák az önkéntes tagságtól függenek, anyagi tekintetben is alapvetően csak saját szolgáltatásaik bevételére és a tagdíjakra számíthatnak (Kiss, 1994).

A **közjogi kamara** (vagy kontinentális modell) *közttestületi* szabályozású, *érdekkiegyenlítést* szolgáló, *automatikus tagságú* intézmény. Ez a modell terjedt el a nyugat-európai európai országok többségében. Leginkább Ausztriára, Németországra, Franciaországra, Görögországra, Spanyolországra, Olaszországra és Hollandiára jellemző. Alapvetően *korporatív* jellegű szabályozás jellemzi, ennek legmarkánsabb képviselője Ausztria, ahol a legkiterjedtebb az öngazgatáson alapuló kamarai rendszer: még a munkavállalók is automatikus tagságú kamarába tömörülnek.

„A közttestületek egyik lényeges fogalmi ismérve az önkormányzatiság, az öngazgatás elve, továbbá, hogy a közttestület a tagsághoz, illetőleg a tagság által végzett tevékenységhez kapcsolódó közfeladatot lát el.” (Ptk. 65.§) A közttestületek meghatározott gazdasági célok megvalósítása érdekében tagjaik által megalakított önkormányzati szervezetben, az *öngazgatás* elve alapján működnek. Közttestületi önkormányzatokat az állam rendszerint olyan feladatok betöltésére létesít, illetve ismer el, amelyek ellátására saját bürokratikus szerveivel nem vállalkozik, viszont amelyeket a közvetlen érintettek önkormányzati szervezetükben eredményesen meg tudnak oldani. Márpedig a közfeladatok egy jelentős része ilyen. Bár Illés (2001) felhívja a figyelmet arra, hogy a döntés lejjebb vitele veszélyeket is rejt magában, több érv szól amellett, hogy a döntéseknek a döntés hatásterületéhez közelebb vitele számos előnnyel jár. Ilyen előnyök például az alábbiak: a döntéshozók jobban ismerik a helyi viszonyokat, a lokális erőforrások feltárása és hasznosítása könnyebb, a különböző ágazatokba tartozó helyi gazdasági szervezetek

érdekei és együttműködése jobban szervezhető, érdekeik jobban összehangolhatók (Illés, 2001). A köztisztviselők tehát a döntéshozók megfelelő *tájékozottsága*, szakmai *felkészültsége* és az igazgatás eredményességében való *érdekeltség* folytán meghatározott közigazgatási ügyekben *hatékonyabban* láthatnak el közigazgatási feladatokat, mint az állami vagy a helyi önkormányzati szervek. Szükség van ezért olyan szervezetekre, személyegyesülésekre, amelyek a tagságukhoz, illetve a tagságuk által végzett tevékenységhez kapcsolódó közfeladatot az államtól és a helyi önkormányzattól átvéve, autonóm szervezetként látják el (Berényi, 2000; Bíró, 1999; Révész-Szakáll, 1994; Román, 1994).

Az öngazgatás tehát a társadalom (és közösségei) közös gondjainak megoldása az érdekeltek közvetlen tevékenysége által, ami nemcsak demokratikusabb, a szubszidiaritás elvét követő megoldás, de az esetek többségében költséghatékonyabb is. *Ez pedig a gazdaság-szervezéssel kapcsolatos (köz)feladatok ellátása szempontjából egyáltalán nem mellékes*⁸. A közigazgatás karcsúsítását mindenütt a hatékonyság, a költségcsökkentés céljai generálják, de hasonlóan fontos a területi decentralizáció egyre erősödő trendje (Pálné, 2004).

A köztisztviselői státusz és az automatikus tagság révén elégséges anyagi eszközök állnak a kamarák rendelkezésére, melyek egyebek mellett a szolgáltatási tevékenységhez is forrásként szolgálnak. Az e modell szerint működő kamaráknak a gazdaság képviselőit, az országos és a helyi gazdasági döntések befolyásolására *törvény által biztosított joguk van*. Szervezeti rendjüket ennyiben kívülállók is meghatározzák, ugyanakkor tételesen lefektetett rendje, belső szabályzata van és vezetőjét sem kívülállók nevezik ki (Fehérvári, 2000). Bizonyos hatósági feladatokkal is rendelkeznek, hatáskörük országonként eltérő. Minden ipari, kereskedelmi és szolgáltató vállalkozás tagja, a gazdaság sokszínűségét jeleníti meg, érdekképviselői tevékenységében az *egész gazdaság együttes képviselője* a feladata.

Ez a vonulat erősen beépül az adott társadalom felépítményébe, számos területen teljes mértékben átveszi az állam szerepét. A szakképzés, kereskedelemfejlesztés mellett a gazdasági infrastruktúra működtetése is egyre gyakrabban a kamarák kezébe kerül. Franciaországban és a mediterrán országokban jellemzően repülőterek (pl. Strasbourg,

⁸ A magyar államnak ugyanakkor nem volt és jószerével még ma sincs átfogó koncepciója arról, hogy a gazdasági életben, az oktatásban, szakképzésben, az egészségügyben stb. milyen szerepet vindikál ön maga számára, illetőleg mely hatásköröket tart fenn a „hagyományos” közigazgatás számára és mely közfeladatokat ad át közjogi személyeknek, illetőleg civil szerveződéseknek (Kilényi, 1999). Holott ezeket a döntéseket meg kell hozni annak érdekében, hogy az egyes közfeladatok hatékonyabb megszervezésével a régóta hangoztatott olcsóbb állam szlogen ne csak szlogen maradjon. Ugyanakkor „*a hazai politikai, közigazgatási elit e kérdést kizárólag hatalmának csorbításaként éli meg.*” - véli egy interjúim során megkérdezett kamarai vezető.

Rodosz, Paris-Bauvais, Montpellier), kikötők (pl. Mulhouse), technológiai központok tartoznak ebbe a körbe⁹, Hollandiában a tőzsdék működtetése is kamarai feladat. A német nyelvterületen a szakképzés és képzés infrastruktúrájának jelentős része a kamarák tulajdona, több országban (pl. Romániában is) a cégbírósági feladatokat is a kamarák látják el.

A két modell közötti fő különbségeket az 1-3. táblázatok foglalják össze, míg a 3. ábra azt szemlélteti, hogy az egyes európai országokban mely modell alapján működnek a kamarák.

1. táblázat: A magánjogi és a közjogi kamarai modell összehasonlítása

MAGÁNJOGI KAMARÁK	KÖZJOGI KAMARÁK
Egyesület (lobby szervezet)	Köztestület
Önkéntes tagság	Kötelező tagság ¹⁰
Közfeladatokat nem lát el	Közfeladatokat is ellát
Korlátozott funkciók	Több funkció
Nincsenek törvény által biztosított jogok	A helyi és országos gazdasági döntések befolyásolására <i>törvény által biztosított joga van</i>
Gyengébb érdekérvényesítés	Érdekkiegyenlítést szolgáló, hatékony belső érdekérvényesítés

Forrás: Síkfői, 1999.

⁹ A francia gazdasági kamarák pl. közreműködnek az állam és régiók közötti tervszerződések, a regionális és megyei területfejlesztési tervek, a beruházási zónákra vonatkozó megállapodások, az európai, országos és területi beruházást és infrastruktúrát (közút, vasút, vízi utak) irányító elképzelések kidolgozásában. *Levesque* (2000) tanulmányában az alábbi adatokat említi. A kereskedelmi és iparkamarák 121 repülőteret, 149 kikötőt, 34 kongresszusi épületet és kiállítótermet működtetnek. Több mint 400 tevékenységi övezetet, 246 ipari épületet, 34 szolgáltató központot, 32 turisztikai és vendéglátó egységet hoztak létre. Mindezek mellett a területi kamarák gazdasági információs és dokumentációs szolgálatokat, országos adatbankokat (pl. 37 ezer export- és importőr nyilvántartása) tartanak fent.

¹⁰ A zárt *modell* kötelező tagságot feltételez, néhány ország gyakorlata mégis eltér ettől.

2. táblázat: A közjogi kamarai modell jellemzői

ismérvek	előny	hátrány
közjogi státusz	jogi biztonság	előírt tevékenységi körök
kötelező tagság	teljes képviselet (és a kívülállók érdekképviseletének kizárása)	a kezdeményezőkézség és a keresletorientáltság gyengülése
formalizált, konzultatív státusz a kormánnyal	intézményes hozzáférés a kormányzati intézményekhez	az általános érdekképviseletből fakadó érdekegyeztetés és mérlegelés nehézsége.
szabályozott regionális lefedettség.	kizárólagos helyi képviselet	monopolhelyzetből fakadó problémák
közfeladatok	a kamarák közelednek a magánszektorhoz	köz- és magánérdekek képviseletének összehangolása

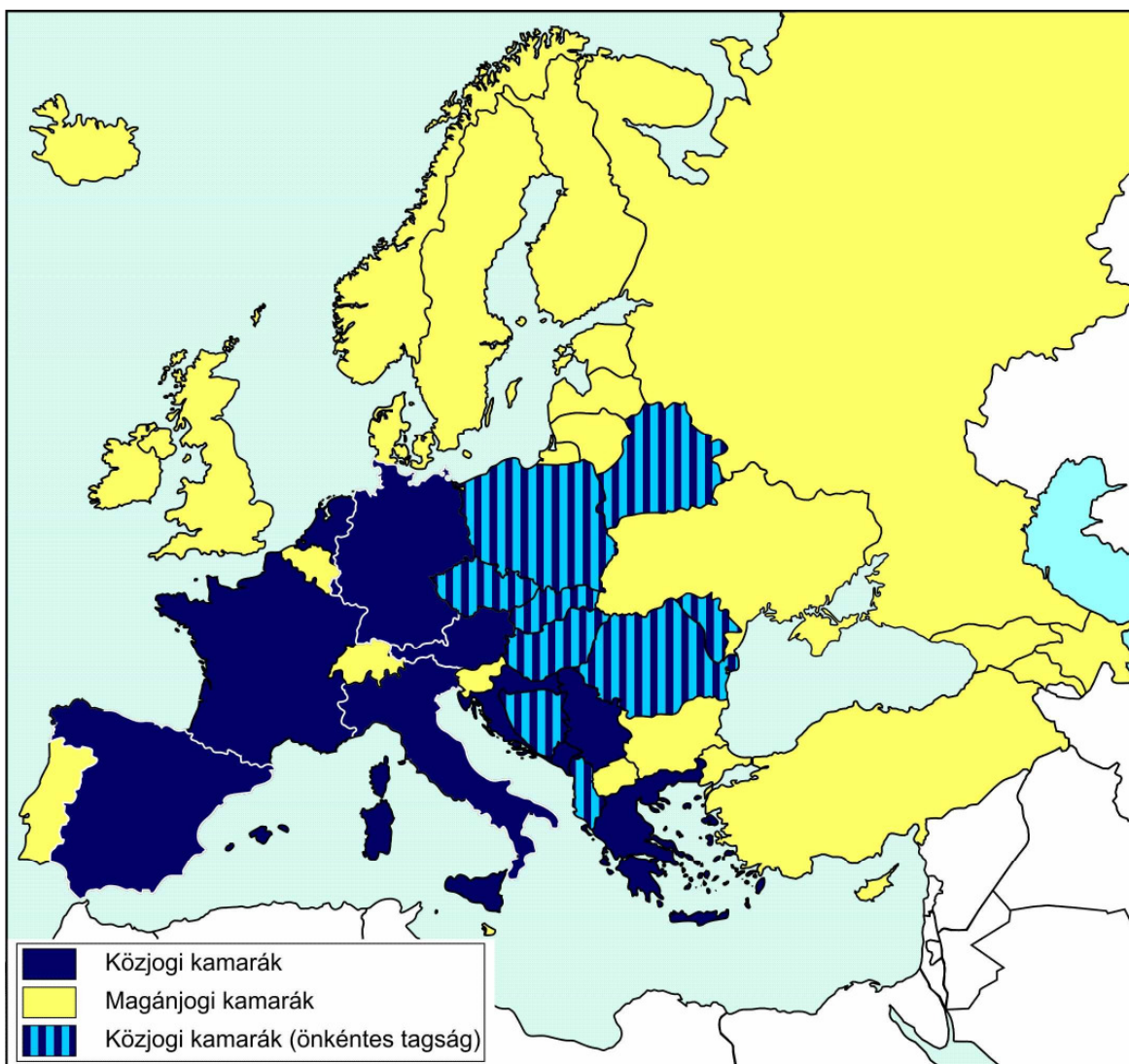
Forrás: Számely (1996) és Síkfői (1999) alapján saját szerkesztés

3. táblázat: A magánjogi kamarai modell jellemzői

ismérvek	előny	hátrány
magánjogi státusz	függetlenség, a szabad alapítás és csatlakozás	területi átfedések, az erőforrások szétforgácsolásának veszélye.
önkéntes tagság	kezdeményező készség keresletorientáltság	korlátozott taglétszám, változó minőség, kompetencia, gyengébb befolyás és limitált pénzügyi támogatás
közfunkció nincs	a tevékenységi kör megválasztása teljesen szabad	biztos bevételek hiánya

Forrás: Számely (1996) és Síkfői (1999) alapján saját szerkesztés

3. ábra: Kamarai modellek az európai országokban

Forrás: saját információgyűjtés alapján a térképet Fonyódi Valéria szerkesztette

2.4 Gazdasági kamarák szabályozása Magyarországon

Magyarországon a jelenleg hatályos, gazdasági kamarákról szóló – 2003-ban módosított – 1999. évi CXXI. törvény értelmében a magyar kamarák köztestületi *önkormányzatok*. A magyar alkotmány nem rendelkezik általában véve az önkormányzatiságról, miközben önálló fejezetet szentel az önkormányzatok egyik válfajának, a helyi önkormányzatoknak. Ez lehet talán az egyik oka annak, hogy a kamarák (gazdasági) önkormányzatként említése sokak számára meglepő terminológia. Interjúim során tapasztaltam, hogy gazdasági foglalkozó szakemberek és vállalkozók körében sem általánosan ismert, hogy a kamara lényegében: önkormányzat.

A második világháború előtti Magyarországon virágzott az önkormányzatiság, fejlett volt a civil szféra és a helyi önkormányzatokon kívül számos más önkormányzati szerv is részt vett a közfeladatok megoldásában (különböző kamarák, erdőbirtokossági társulatok, hegyközségek stb.). A centrális hatalmat és az állam mindenhatóságát hangsúlyozó állami berendezkedés az önkormányzatiságot igyekezett a lehető legszűkebb körre korlátozni, ezért az önkormányzatiság elvén működő szervezetek többségét felszámolta. Egyre nyilvánvalóbbá vált ugyanakkor, hogy a közigazgatás nem tud megbirkózni minden közfeladattal (*Kilényi, 1999*).

A magyar gazdaság korszerű piacgazdasággá alakításával egyidejűleg nyilvánvalóvá vált, hogy nem tartható az államnak a közfeladatok ellátásában betöltött kizárólagos szerepe, az állam gazdasági szerepvállalásának csökkentése szükségessé tette, hogy olyan szervezetek jöjjenek létre, amelyek a gazdasággal összefüggő közfeladatok ellátására képesek (*Bíró, 1999*). A gazdaság hatékony működéséhez elengedhetetlen intézményrendszer egyik fontos elemét jelentő gazdasági kamarák ennek a hangsúlyos igénynek képesek eleget tenni. A törvény az alábbiak szerint fogalmaz:

„Az állam gazdasági szerepvállalásának csökkentéséhez szükség van a gazdasággal összefüggő közfeladatok egy részének a gazdálkodó szervezetek által köztestületi formában, öngazgatás útján történő ellátására. Az egyesülési jog alapján működő társadalmi szervezetek jogainak és érdekeinek tiszteletben tartásával, a gazdaság fejlesztésével, támogatásával, általános érdekeinek előmozdításával, az Európai Unió integrációjával, a regionális fejlesztéssel kapcsolatos tevékenységek elősegítése céljából, a gazdasági tevékenységet folytatók önkormányzat alakításához való jogát elismerve...” alkotta az Országgyűlés a gazdasági kamarákról szóló törvényt. „A gazdasági kamarák feladata, hogy (...) önkormányzaton alapuló működésükkel előmozdítsák a gazdaság

fejlődését és szerveződését, a piaci magatartás tisztességét, a gazdasági tevékenységet folytatók általános, együttes érdekeinek érvényesülését.”¹¹

A gazdasági kamarák feladatait a törvény három csoportba sorolja: a gazdaság fejlesztésével, az üzleti forgalom biztonságával és a gazdaság általános érdekeinek érvényesítésével kapcsolatos feladatokat sorol fel.¹²

A kamarák *a gazdaság fejlesztésével* összefüggésben:

- előmozdítják a gazdasági tevékenység infrastruktúrájának fejlődését;
- elősegítik a gazdaság fejlődésére jelentős hatást gyakorló, nemzetgazdasági szinten hatékony, de a közvetlen vállalkozói érdekeltséget meghaladó célok megvalósulását; ennek érdekében részt vesznek az átfogó gazdaságfejlesztési, gazdaságstratégiai döntések előkészítésében, és együttműködnek az állami és a helyi önkormányzati szervekkel, illetve a gazdasági érdekképviseleti szervezetekkel;
- tájékoztatást adnak a gazdasággal összefüggő magyar és külföldi jogszabályokról, valamint a gazdálkodó szervezetek tevékenységét érintő gazdaságpolitikai döntésekről és intézkedésekről, előmozdítják a gazdasági együttműködés fejlődését;
- közreműködnek a területfejlesztési koncepciók és programok gazdaságfejlesztési munkarészeinek kidolgozásában és végrehajtásában;
- közreműködnek a szakképzésben, mesterképzésben;
- szabványosítással, minőségügygel, iparjogvédelemmel kapcsolatos feladatokat vállalnak fel;
- a külgazdaság feltételrendszerének javítása érdekében kereskedelemfejlesztési feladatokat látnak el tagjaik tevékenységéhez kapcsolódó kiállításokat, vásárokat, konferenciákat szerveznek;
- részt vesznek feladataikkal összefüggő célokat szolgáló elkülönített állami pénzalapok és költségvetési előirányzatok felhasználására vonatkozó döntések előkészítésében;
- az agrárkamarák közreműködnek az agrár-szaktanácsadás szervezésében és az ehhez kapcsolódó, pályázati úton elnyerhető támogatások lebonyolításában, az agrár- és vidékfejlesztési támogatásokkal összefüggésben a gazdálkodó szervezetek részére tanácsadást végeznek, mely kiterjedhet a pályázat elkészítésére is.

¹¹ Forrás: A gazdasági kamarákról szóló 1999. évi CXXI. törvény preambuluma.

¹² Az 1999. évi CXXI. a törvény 9-11.§-a alapján. (A 12. paragrafus rendelkezik az országos kamara feladatairól, ezt csupán hivatkozom, dolgozatomban részletesen nem mutatom be)

Az üzleti forgalom biztonságával kapcsolatosan:

- árukra vonatkozó származási igazolásokat, bizonyítványokat és kereskedelmi forgalomban szükséges más okmányokat állítanak ki, illetve hitelesítenek;
- összeállítják és közreadják a kereskedelmi szokványokat;
- a gazdasági érdekképviseleti szervezetek bevonásával kidolgozzák a valamennyi gazdálkodó szervezetre általánosan érvényes, a tisztességes piaci magatartásra vonatkozó etikai szabályokat,
- figyelemmel kísérik e szabályok, valamint a tisztességtelen piaci magatartás tilalmáról szóló törvényben meghatározott, a tisztességtelen verseny tilalmára vonatkozó rendelkezések érvényesülését, a tisztességtelen verseny tilalmára vonatkozó jogszabályokba ütköző magatartás esetén kezdeményezhetik a versenyfelügyeletet ellátó szervnél a szükséges intézkedés megtételét. Etikai vétség esetén a gazdasági kamarák a nem kamarai tagok felé jelzéssel és figyelemfelhívással élhetnek;
- az iparjogvédelmi és a szerzői jogok megsértése esetén a kamarai tagokat figyelmeztetik, és - az etikai szabályzatban meghatározott esetekben és módon - a figyelmeztetést nyilvánosságra hozzák;
- határozatban figyelmeztetik a fogyasztók érdekeivel ellentétes gazdasági tevékenységet folytató és ezzel a gazdálkodó szervezetek széles körének jó hírnevét sértő vagy veszélyeztető kamarai tag gazdálkodó szervezeteket, súlyosabb vagy ismétlődő esetben kezdeményezhetik a tevékenység gyakorlásának meghatározott időre történő felfüggesztéséhez szükséges intézkedések meghozatalát;
- együttműködnek a fogyasztóvédelmi hatóságokkal és a Gazdasági Versenyhivatallal;
- minősítő és ellenőrzési rendszereket működtetnek;
- a cégnyilvántartásról, a cégnyilvánosságról és a bírósági cégeljárásról szóló 1997. évi CXLV. törvény alapján törvényességi felügyeleti eljárást kezdeményezhetnek, illetve a vállalkozói igazolvány visszavonását kezdeményezhetik;
- működtetik a fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény alapján működő békéltető testületeket;
- közreműködnek a gazdálkodó szervezetek nemzetközi gazdasági kapcsolataival összefüggő minőségvédelmi és szállítmányozási kárügyek intézésében.

A gazdálkodó szervezetek *általános, együttes érdekeinek érvényesítése* terén:

- Javaslatok, vélemények, tájékoztatások adásával előmozdítják a gazdálkodó szervezetekre vonatkozó jogszabályoknak, kormányzati és helyi önkormányzati programoknak, intézkedéseknek a gazdaság fejlődéséhez, szervezettségéhez, az üzleti forgalom biztonságához és a piaci magatartás tisztességéhez fűződő közérdekkel összhangban történő kidolgozását.
- Ezeknek a javaslatoknak, véleményeknek a megalapozottsága érdekében - a statisztikai törvény rendelkezéseinek megfelelően - adatokat gyűjtenek és az adatok alapján a gazdasági folyamatokról elemzéseket készítenek és hoznak nyilvánosságra.
- Feladataik ellátása során kezdeményezhetik a vállalkozás jogának és a gazdasági verseny szabadságának érvényesülését, a piacgazdaság működését akadályozó vagy korlátozó jogszabályok, intézkedések módosítását vagy hatályon kívül helyezését, illetve az ilyen körülmények megváltoztatásához szükséges jogszabályok, intézkedések meghozatalát.
- A gazdálkodó szervezetek széles körét érintő jogszabályok, szabályozási koncepciók tárgyában a miniszterelnök által kijelölt miniszterek és az országos gazdasági kamarák évente legalább kétszer szakmai konzultációt tartanak.
- A kamarai közfeladatok ellátásához, valamint az említett gazdasági elemzések elkészítéséhez a gazdasági kamarák jogosultak a gazdálkodó szervezetekről vezetett hatósági nyilvántartások nyilvános adataihoz való hozzáférésre (az adatszolgáltatással kapcsolatos költségek megtérítése mellett).

Hangsúlyosnak ítélem, hogy a törvény rendelkezése szerint „a gazdasági kamara – gazdasági tevékenységet is igénylő közfeladatainak ellátása érdekében – gazdasági társaságot vagy közhasznú társaságot alapíthat”¹³. A magyarországi területi kamarák így többek között kiállítási és vásárszervezési, ipari park létesítési és fenntartási célra alapítottak ilyen társaságokat vagy szereztek ezekben részesedést.

A különböző országok kamarai szabályozásában a kamarai közfeladatok eltérőek lehetnek és időben is változhatnak, ahogy 1994. óta Magyarországon is hol bővült, hol szűkült ezeknek a köre. Szintén fontos az is, hogy a gazdasággal összefüggő közfeladatok ellátása nem hozhat létre párhuzamos feladat- és jogköröket, vagyis a kamaráknak átadott feladatok ezután már nem állami vagy helyi önkormányzati, hanem köztestületi feladatok. Az állam vagy a helyi önkormányzat vissza kell, hogy vonuljon azokról a területekről,

¹³ A gazdasági kamarákról szóló 1999. évi CXXI. törvény 35§ (2) bekezdése

amelyeken a közfeladatok ellátására a gazdasági kamarák válnak hivatottá. Ezek ellátása ugyanakkor a kamarák számára kötelezővé válik.

Az 1999-es törvény feloldhatatlan problémája, hogy miközben a kamarának *minden vállalkozás* felé szolgáltatási kötelezettsége áll fenn, el kell látnia az *egész gazdaság* érdekvédelmét, ebben a munkájában *csak az önkéntes tagok* tagdíjára számíthat.

Bár – ahogyan ez már az 1994-es kamarai szabályozásban is megjelent – a kamarák köztestületi jellege nem változott, az automatikus tagságot új jogszabály eltörölte, a hatályos törvény értelmében a **tagság önkéntes**. Az 1999-es új törvény által szabályozott magyarországi gazdasági kamarák ennyiben tehát *a két modell egyikének sem feleltethetők meg*, de a köztestületi szabályozás, a közjogi jelleg nyilvánvaló fennállása miatt harmadik modell elkülönítését nem tartom indokoltnak. Elkülönült vizsgálata ugyanakkor nem kerülhető el, mégpedig azért nem, mert az automatikus tagsággal nem csak a nagyobb taglétszámból eredő valószínűsíthetően nagyobb befolyás jár együtt, de a stabilabb pénzügyi bázis a kamarai aktivitásban is megmutatkozhat. Ezen felül pedig további, a disszertáció későbbi fejezeteiben részletesen is vizsgált működési problémák forrása lehet.

Magyarországon a kamarákkal kapcsolatos viták egyik központi kérdése – szinte a kamarai rendszer újraszervezésének kezdetétől – éppen a tagság **automatikus vagy önkéntes** jellege volt. A kötelező tagság bár több szempontból indokolható, mégis a rendszerváltást követően létrejött – a piacgazdasági modellt nem igazán ismerő – vállalkozók kamara ellen hangolásának egyik legjobb fogódzójának bizonyult.

Mindkét variáció mellett és ellen is lehet érveket sorakoztatni. A kötelező tagságnak meghatározó jelentősége van akkor, ha a kamara érdekképviseleti funkcióját tekintjük azért is, mert nyilván nem mindegy mekkora az a tagság, akit képvisel. Ennyiben az automatikus tagság a kamarákat erősítheti. Egy másik súlyponti kérdés, hogy a kamarák feladataik ellátásához elégséges pénzügyi eszközökkel rendelkeznek-e. Itt persze megint csak „jól jön” a kötelező tagság. Abban az esetben viszont, ha az állam megfelelő forrásokat biztosít a kötelező, törvényben is rögzített feladatok ellátásához, úgy máris nem a tagság önkéntes vagy kötelező jellege a legfontosabb kérdés. A lényeg sokkal inkább az, hogy milyen a kamara *felhatalmazása*, milyen *garanciális elemek* segítik tevékenységét, mennyire komoly tényező a lokális és a nemzetgazdaságban, mennyire erős a *befolyása* a döntéshozatal különböző szintjein; milyen hatékonyan képes megjeleníteni és érvényesíteni a gazdaság általános érdekeit.

Az önkéntes és kötelező tagság kérdése kapcsán érdemes megjegyezni, hogy a jogalkotó szerint a demokratikus öngazgatás elve az 1994-es – automatikus tagságot bevezető – kamarai törvényben nagymértékben sérült. Csak gyanítom, hogy e mögött a

retorikai fordulat mögött inkább az a szempont húzódik meg, hogy a politikának nem állt érdekében egy erős és szervezett kamara támogatása (*Szilágyi J. E., 2003*). A demokráciával való érvelés már csak azért sem lehet helytálló, mivel több nyugat-európai országban, ahol pedig fejlettebb a demokrácia, kötelező tagság érvényesül.

A kötelező tagság mellett a leggyakoribb érvek általában az alábbiak:

- Az érdekképviselési szervezetekkel felvértezett nyugati vállalkozói szféra, eredményesebben boldogul az uniós versenyben, még ha ennek az eredményesebb boldogulásnak nyilvánvalóan ez csak az egyik, s talán nem is a döntő tényezője. Mindenesetre ezzel szemben egy önszerveződésben elmaradt gazdaság óriási hátrányban van.
- Az önkéntes tagságú kamarák, bár felhatalmazásuk megvan rá, nem képesek hitelesen képviselni a gazdaságban résztvevők érdekeit, mivel nem az egész, pusztán egy rész érdekeit hordozzák. A teljes reprezentativitás biztosíthatja, hogy a gazdasági kamara érdekképviselési tevékenysége ne rendelődjön alá ágazati, csoport- vagy egyedi érdekeknek. Független, átfogó és pártatlan véleménynyilvánítás a területüket teljesen átfogó gazdasági kamaráktól várható. A területi egységenként szerveződő köztisztviselési kamarák minden ágazatot átfognak. Az ágazatok közötti érdekütközésekben a kamaráknak semleges, érdekiegyenlítő álláspontot kell képviselniük. A kötelező tagság előnye, hogy ezzel szemben nem lehet - egyedi érdekre hivatkozva - kilépéssel tiltakozni.
- A kötelező tagság mellett nem lehet jellemző a potyautas jelenség, vagyis az, hogy a kamarák érdekképviselési tevékenységéből az is profitál, aki a kamarák működéséhez nem járul hozzá.
- A kamara érdekképviselési funkcióját, befolyását tekintve nem mindegy, hogy mekkora az a tagság, akit képvisel.
- A kamara gazdaságfejlesztő, gazdasági szolgáltató funkcióját tekintve fontos szempont, hogy feladataihoz elégséges pénzügyi eszközök állnak-e rendelkezésre. A kötelező tagsághoz kötelező tagdíj társul. Ez a kamarák működéséhez szilárd pénzügyi alapot ad, nem kerülnek függőségbe sem a kormányzattól, a költségvetéstől, sem tagjaik egyes csoportjaitól (*Román, 1994*).
- A közzeladatok eredményesebben láthatók el, ha a gazdasági kamarák az összes gazdálkodó szervezetet tömörítik.

Az önkéntes tagság melletti érvek közé tartozik, hogy:

- az önkéntes tagság versenyre sarkall, a verseny pedig a szolgáltatások színvonalára lehet pozitív hatással;
- az önként vállalt tagság a vállalkozással szembeni bizalmat erősítheti; ez a lehetőség automatikus tagság mellett nehezebben érvényesíthető (pl. akkreditációs szabályozásokkal)
- a kamara szabadabban választhatja meg tevékenységi körét, függetlensége a központi hatalomtól szabadabb mozgásteret jelent;
- a „kötelezőséggel” kapcsolatos negatív képzettársítások nem jelenhetnek meg a szervezettel szemben.

Fontosnak tartom megjegyezni, hogy hosszú távon abban az esetben sem tartom működőképesnek a közjogi modelltől távolodó hazai gyakorlatot, tehát az önkéntes tagság melletti közjogi szabályozást, ha a törvényben meghatározott kötelező feladatok állami finanszírozása megoldott. Amennyiben ugyanis a gazdasági kamaráktól a gazdaság együttes, általános érdekeinek képviselőjét várjuk, s különösen, ha a kamarákat gazdaságfejlesztési feladatokkal bízunk meg, e funkcióiknak csak akkor felelhetnek meg, ha valamennyi vállalkozást tagjaik sorában tudhatják. *Az önkéntes tagság ugyanis szükségszerűen a magánjogi modell felé visz.* Még ha közjogi szervezet is a kamara, általános gazdasági érdekképviselő, a gazdaság általános érdekeinek képviselőjét nem képes ellátni korlátozott tagságra támaszkodva. Az önkéntes tagsággal szükségszerűen és természetesen válik a kamara csupán a tagjai számára fontos érdekek képviselőjévé. E szempontok jelentik a két modell közötti fő különbséget.

Mindezeket figyelembe véve az a véleményem, hogy a feladat: a közjogi és a magánjogi modell közötti *választás*, nem pedig egy harmadik modell kialakítása. A magyarországi kamarai szabályozás mintha helyét keresné, valahol a két modell között ingadozna. Az én „kamarafelfogásomhoz” a közjogi modell áll közelebb, ugyanakkor objektív érveket is lehet találni. Úgy gondolom, hogy ha magyar szabályozás a közjogi modell mellett teszi le a voksát, úgy akkor is kötelezővé kell tenni a tagságot, ha az a vállalkozók többségének körében népszerűtlen. Ha pedig ragaszkodik az önkéntes tagsághoz, akkor célszerű a kamarákat az egyesületi törvény hatálya alá sorolva, magánjogi szervezetként kezelni. Mindez – és ezt hangsúlyozom – nem zárja ki azt, hogy a kamarák ne végezhesenek gazdaságfejlesztéssel, gazdaság szervezéssel összefüggő feladatokat, hogy ne fejthetnének ki hatékony lobbist a képviselt helyi vállalkozások érdekében, hogy ne játszhatnának jelentős szerepet a helyi gazdaság, a területi

versenyképesség erősítésében. Fentiekből következően ugyanakkor mind az általános gazdasági érdekképviselő, mind pedig a gazdaságfejlesztési funkció sérül.

Érzékelve a vállalkozások önszerveződő képességének gyengeségeit, az együttműködési kultúra alacsony fokát, úgy gondolom, hogy a mai viszonyok között a magánjogi kamara életképebb, mindenképpen a jóval kisebb ellenállásba ütköző modell lehet. A kötelező tagságú közjogi modell akkor lehet működőképes – és végső soron e disszertációban ezt hangsúlyosan és javaslatként fogalmazom meg –, ha a *kötelező regisztráció és adatszolgáltatás* mellett a kisvállalkozások egy objektív szempontok alapján meghatározott köre *tagdíjmentességet* élvezhet.

3. A GAZDASÁGI KAMARÁK TÖRTÉNETI FEJLŐDÉSE

A differenciált, eltérő modellek mentén szerveződő kamarai rendszer történeti fejlődésének bemutatása két okból sem kerülhető meg. Egyrészt, mert a múlt megismerésével a jelen folyamatai is jobban megérthetők, másrészt pedig azért, mert e fejezetben alapvetően azt a véleményemet igyekszem alátámasztani, hogy a kamarák megszerveződésüktől fogva mindvégig – bár térben és időben is változó mértékben – hatással voltak térségük gazdaságának fejlődésére, aktivitásukat értékelve a helyi gazdaságfejlesztés fontos szereplőinek tekinthetők.

3.1 A kamarák fejlődéstörténete Európában

3.1.1 A kamarák előfutárai: a céhek

Kamaratörténeti tanulmányok (*Kiss, 1994; Tószegi, 1996*), gyakran a céheket tekintik a kamarák előfutárainak. Bár formailag, szervezetileg, s főként jogilag¹⁴ ez nem vezethető le, hiszen a kamarai mozgalom kibontakozása még a céhek megszűnése előtt megindult, a kamarák szervezeti fejlődése részben a céhek működésével párhuzamosan történt. Amennyiben viszont a céhek működési logikáját, fontosabb funkcióit tekintjük, úgy helytálló a kamarák és a céhek között rokon vonásokat hangsúlyozni.

A rendi típusú társadalmakban a "rendeknek" több funkciójuk van: "lefelé" előjogokat rögzítenek a rendek számára, "fölfelé" közös érdekképviseletet tesznek lehetővé, "befelé" pedig a közös érdekek intézményesítésével igyekeznek viszonylag harmonikusan működő társadalmi alrendszeret kialakítani. A középkori Európában a céhek egy ilyen rendi szerveződésű társadalom logikája szerint alakultak (*Kapitány Á. – Kapitány G., 1994*).

A céhek egy-egy iparág vagy inkább kézműves mesterség önszabályozó, szakmai, üzleti érdekeket érvényesítő autonóm szervezetei, lényegében az azonos mesterséget űzők érdekvédelmi szervezetei. Az első céhek Flandriában alakultak a XI-XII. században, majd sorozatosan jönnek létre Nyugat- Európában. Kelet-Közép-Európában a XIV. századtól jelennek meg. A céhek céhszabályzat alapján működtek, amely meghatározta többek között a munkaidőt; azt, hogy egy mester hány inast tarthatott; és a mesterré válás feltételeit. A „remek” a céh mestereinek elbírálása alá esett, ha megfelelt, a legény mesterré vált. A céhszabályzat tiltotta a céhen belüli munkamegosztást, és más mester

¹⁴ Jogi értelemben a céhek az ipartestületek elődeinek tekinthetők. Magyarországon a céhek kötelező megszűnését az 1872-es magyar ipartörvény rendelte el, illetve tette lehetővé ipartársulattá, tehát szakmai érdekképviseletté való alakulását (*Kövér, 1996*).

árújának ócsárlását is, megvédte tagjait a kontároktól és a céhen kívüli mesterektől. A céhek a szabad versenyt korlátozva monopolizálták egy-egy hivatás gyakorlását, csak annak engedélyezték a tagságot, aki bizonyította képességeit (Weber, 1987). A céhek minden iparágban jelen voltak a kézműipartól a textiliparon át a fémművességig. „Jelentős szerepük volt sokszor a társadalom peremén élő kézművesek polgárosodásában” (Ruszkabányai, 2000, 196. o.).

A középkorban elsősorban a német területeken alakultak kedvezően a viszonyok a különböző iparos céhek és kereskedelmi testületek megalakulásához, az abban résztvevők szabad döntése alapján. E testületekben, mint rendi szervezetekben zajlott le az érdekképviselési küzdelem is. A középkori Európában tehát az ipari és kereskedelmi érdekképviselést hosszú ideig a céhek töltötték be, melyek viszont nem csupán érdekképviselési feladatot láttak el. Funkciói között a termelés megszervezésén túl a szakmai utánpótlás megszervezése is szerepet kapott (Mózes, 2000), de említést érdemlő minőség felügyeleti tevékenységet is elláttak az iparosok és kereskedők szakmai színvonala, termékeik, szolgáltatásaik minősége tekintetében. De fontos volt a szerepük azért is, mert a céhszabályok nemcsak az iparost vagy a kereskedőt védték, hanem általában az ipart, a kereskedelmet és a fogyasztót is, tehát a közérdeket (Ágoston – Kohut, 1989).

A XVIII. század 30-as éveitől született meg Magyarországon az állami céhpolitika gondolata. Az 1761-es Mária Terézia-féle céhrendelet szerint az új céheknek adott engedélyek már szabványprivilegiumok voltak, amelyek egyöntetűen szabályozták a céhek belső életét és önkormányzatát, az inas fölvetelt, a mesterjog elnyerését, a remeklést stb. (Kaposi, 1992.)

A céhek a manufaktúrák uralkodóvá válásával szűntek meg, amikor a tőkés termelés kialakult, és a céhek már képtelenek voltak kielégíteni a tömegtermelésre való igényt. Kelet-Közép-Európában a feudalizmus megmerevedése miatt és Franciaországban, ahol luxuscikkre szakosodtak, a céhek továbbra is fennmaradtak, sőt Magyarországon a XVIII-XIX. században második virágkorukat élték. A magyar céheket hivatalosan csak 1872-ben szüntették meg, helyüket az *ipartestületek* vették át. Az ipartestületek és különböző szövetségeik a hatalomhoz fordultak engedélyekért és jogosítványokért, hogy a törvényhozás hatáskörén túlmutató kérdésekben önszabályozással segítsék elő a gazdaság működését és fejlődését.

A céhek alapvetően két funkciót egyesítettek: az egyik a tagok érdekeinek szolgálata, a másik a helyi közigazgatással való kapcsolattartás. A kamarák fejlődése is e nyomon ágazott el két irányba: maradt döntően érdekképviselési és közös igényeket kielégítő szervezet, vagy e mellett felerősödött a közigazgatással, önkormányzattal való

együttműködésben betöltött szerepük is. E második irány vezetett végül odáig, hogy számos országban a kamarák közjogi testületek lettek, s átvették bizonyos gazdaságot érintő feladatok ellátását (pl. iparendélyek kiadása) az önkormányzati, ill. államigazgatási szervektől abból a megfontolásból, hogy ezeket a feladatokat a kamarák az állami hivataloknál – több szak- és helyi ismerettel rendelkezve – hatékonyabban végzik el. Ilyen megoldásoknál szükségképpen felmerült az a gondolat, hogy a kamarák ezeknek a feladatoknak csak akkor tudnak eredményesen megfelelni, ha a működési körükbe tartozó *összes* vállalatot regisztrálják és tagjaiknak mondhatják. Vagyis: legyen kötelező a kamarai tagság (és a tagdíj).¹⁵ Ehhez azonban hosszú út vezetett, de a XIX. század végére az iparilag fejlett országok mindegyikében kiépült a kamarai hálózat és előbb-utóbb a helyi kamarák országos csúcsszervei is megalakultak. A fejlődés két irányvonala az előző fejezetben bemutatott két kamarai modellben ma is megfigyelhető, amit alapvetően az adott országok tradíciói, társadalomszerveződési hagyományai határoztak meg.

A kamarai intézményrendszer csírája akkor jelent meg, amikor ezek a fent bemutatott a rendi szervezetek gyengülni kezdtek, illetve a nemzetközi kereskedelem növekedésnek indult. A kamarák eleinte a nagyobb kikötővárosokban, ipari központokban jelentek meg, rugalmasabb, hatékonyabb megoldást kínáltak a gazdaság önszerveződésére, mint a céhek. Igazi reneszánszukat és megerősödésüket a napóleoni időktől számíthatjuk, innen kezdve váltak a modern polgári társadalmak fontos intézményrendszerévé.

3.1.2 Kamarák Franciaországban – a közjogi kamarák fejlődése

A kamarai rendszerre a legnagyobb hatást a francia kamarák gyakorolták, s mivel Franciaországban alakultak az első kamarák, így a francia kamaratörténet és az európai kamaratörténet egy ideig megegyezik.

Franciaországban, 1596-ban IV. Henrik teremtette meg a *Chambre Supérieure du Commerce*-nek nevezett intézményt (inkább időszaki bizottság volt ez állami tisztviselőkkel), hogy az irányító központi hatalomnak olyan partnerei legyenek, amelyek a kereskedelem és az ipar széles rétegeire támaszkodva a központi hatalom működését támogatják azáltal, hogy a kereskedelem és az ipar érdekeit közvetítik, illetve gazdasági kérdésekben tájékoztatják a döntéshozókat.

Európában az első kamara 1599-ben, Marseille-ben alakult. Nevét egyrészt a *Chambre Supérieure du Commerce* után, másrészt arról a kis helyiségről – *chambre* – kapta, amelyet

¹⁵ Szeretnék röviden visszautalni az előző fejezetben megfogalmazott azon állításomhoz, miszerint a közjogi modell a kötelező tagság mellett az, ami. Ezzel a történelmi vonatkozással is ezt az állításomat szeretném alátámasztani.

a város közigazgatása biztosított az iparosok és kereskedők ügyes-bajos dolgainak megbeszélésére. Később szintén Marseille város tanácsa hívta életre a Député du Commerce nevű intézményt, mely négy tekintélyes kereskedőt delegált a kereskedők érdekeinek védelmére. 1700-ban XIV. Lajos rendelete végleg megalakította kereskedelmi és iparkamarák hálózatát, mint hivatalos érdekképviselőket és a kormányzat számára tanácsot adó intézményeket.

A kamarák feladata a Párizsban működő Kereskedelmi Tanács küldötteinek megválasztása, a tagok köréből érkező javaslatok átvétele, továbbítása, illetve a kereskedelmi szokványok megállapítása volt. Működésük elsődleges célja pedig a kor merkantilista szellemének megfelelően a külkereskedelem fejlesztése volt. Napóleon 1791-ben feloszlatta, majd egy 1802-es rendeletével ismét életre hívta a kamarákat. A kamarákat alkotó 10-15 küldöttet a legtekintélyesebb kereskedők és iparosok közül választották. A kamarák a prefektusok vagy a polgármesterek elnöklete alatt tanácskoztak. A közigazgatási testületek állapították meg, hogy a kamarák választói testülete kikből álljon. A kamarai kiadásokat a kereskedőktől és iparosoktól beszedett különadókkal fedezték. Ezen adó mértékét a kormány – a kamarák javaslatára – rendelettel állapította meg.

Ezt követően a kamarai rendszer olyannyira megerősödött Franciaországban, hogy a napóleoni hódítások idején és azt követően más országokban is – mint látni fogjuk Magyarországon is – mintaként szolgált.

3.1.3 Kamarák Nagy-Britanniában – a magánjogi kamarák fejlődése

Az angol kamarák elődei is a céhek voltak, melyek Angliában már 937-től szerepet játszottak (Kiss, 1994). Az első brit kamara ugyanakkor nem a szigetországban, hanem az amerikai kontinensen alakult, 1768-ban az akkor még angol gyarmat Jersey szigetén. Ezt követte három évvel később a még szintén angol gyarmat New York kamarájának megalakítása. Nagy-Britanniában az első kamara Skóciában, III. György uralkodás idején alakult Glasgowban, 1783-ban. Megalakulásának oka hasonló, mint a marseille-inek, ahol a tengeri kereskedelem problémáit kívánta orvosolni.

E kamarák magánjogi alapon, az egyesülési szabadság elvén jöttek létre, jogi személyként működtek, szervezeti felépítésüket szabadon állapíthatták meg. Közös feladatukat talán a glasgow-i kamara fogalmazta meg legjobban az alapszabályában: „Mindenről tudomást szerezni, mindenben eljárni, ami csak a legkisebb kapcsolatban lehet a kereskedelem érdekeivel” (Dunwoody, 1935)¹⁶

¹⁶ Idézi: Kiss, 1994

A brit kamarák szövetségbe tömörültek: Az Association of British Chamber of Commerce-nek (ABCC) már az iparosok is tagjai lettek, illetve jelentős közéleti személyeket is tagjaik közé választottak.

Az 1929-es módosított brit társasági törvény bizonyos védelmet is biztosított a kamarának: előírta, hogy csak olyan testület, társaság viselheti a kamara nevet, amely jövedelmét kizárólag alaptevékenységére, a kereskedelemfejlesztésre fordítja és nem fizet osztalékot. Minden új kamara bejegyzése előtt az ipari miniszter véleményt kért az ABCC-től (*Kiss, 1994*).

Az Európán kívül számos országban hoztak létre brit kereskedelmi és iparkamarákat, a fő cél minden esetben az adott országban a brit kereskedelmi, hajózási, gyáripari érdekek szolgálata volt. Ezen túl szélesítették az üzleti kapcsolatokat, választott bíróságokat szerveztek, információs szolgáltatásokat nyújtottak, statisztikai adatokat gyűjtöttek és helyzetjelentéseket adtak.

A brit kamarák befolyása annak ellenére nagy volt és ma is az, hogy magánjogi szervezetek. Tagjaik között több alsóházi képviselőt találunk, a Bank of England kormányzója pedig hivatalánál fogva tagja a testületnek. Az ABCC fennállása óta jelentős szerepet játszik a gazdasági törvények előkészítő munkájában és kezdeményezései rendszerint irányító hatásúak.

3.1.4 A megerősödött európai kamarák

Az európai kamarák – legalábbis többségükben – szerves és lényegében töretlen fejlődésük eredményeként ma a „köztes szféra” meghatározó intézményei, kielégítik a piaccgazdaság hatékony működése érdekében rá háruló funkciókat: a mikroszféra és a politikai makroszféra közötti információáramlás biztosítása mellett mindkét szféra kiszolgálásában részt vesznek (*Farkas, 1998*).

A modern gazdaságok fejlődése, az iparosodás, majd a poszt-indusztriális társadalomba való átmenet a kamarai szerepvállalást több szempontból is felértékeltte. Ezeket a *Farkas (2000)* részletesebben kifejti, itt két hangsúlyos szempontot emelek ki:

- A globalizáció új területi és versenydimenziói a nemzetközi kapcsolatokban hangsúlyossá teszik a gyorsaság, a kiterjedt térbeli és időbeli dimenzióban való tájékozódás és mozgásképesség fontosságát, amelyek biztosításának egyik fontos csatornája a kamarák kapcsolatrendszere. Ebben a folyamatban a tudatos vállalkozástámogatási politika, a vállalkozások „helyzetbe hozása” különösen fontos;

- Az államok szerepének visszaszorulása (dereguláció, olcsóbb államok iránti törekvés) egyúttal az öngazgatás bizonyos szervezeti-intézményes formáinak előtérbe kerülését jelenti.

Az Európai Unió tagállamainak többségében működő gazdasági kamarákra különösen igaz, hogy az alapvető ágazati érdekképviseleti tevékenységük mellett széles körű szolgáltatásokat nyújtanak tagjaik számára. Szinte mindenütt a legalapvetőbb szerepük az információterjesztés, valamint a vállalkozói elvárások és vélemények összegyűjtése, majd közvetítése különböző közgazdasági, közigazgatási fórumok, illetve nemzetközi hálózataikon keresztül külföldi országok, vagy akár a brüsszeli döntéshozók felé. A fejlett piacgazdaságokban a jelentős történelmi tradíciókkal rendelkező gazdasági kamarák a gazdaságfejlesztésben meghatározó szerepet játszanak.

A gazdasági kamarák egyenrangú partnerként vállalnak szerepet a gazdaság infrastruktúrájának fejlesztésében és működtetésében. Igen nehéz a kormányoknak a kamara ellenére gazdaságpolitikát készíteni és működtetni. Az EU több országában a gazdasági kamarák repülőtereket, kikötőket, kiállítási és vásárközpontokat, szakképző iskolákat üzemeltetnek. Franciaországban az állam és a régiók közötti tervszerződések kialakításában a kamaráknak kulcsszerepük van. Az agrárkamarák képviselik az adott térség mezőgazdaságának érdekeit, partnerek a vidéki funkciók (ökológiai, gazdasági-társadalmi, kulturális) kialakításában, fejlesztésében. *Hegedűs* (2001) úgy fogalmaz, hogy a modern piacgazdaságban a kamarák mással aligha helyettesíthető szerepet töltenek be az üzleti szféra képviseletében.

2000-ben az Eurochambres, az Európai Kereskedelmi és Iparkamarák Szövetsége a kamarai mozgalom 400. születésnapját ünnepelte. A 400 év alatt bebizonyosodott, hogy a gazdasági élet minden kérdése törvényben, jogszabályban nem szabályozható, egy-egy területen és szakmán belül az önszabályozás, az etikai normák kialakítása nélkülözhetetlen, a gazdaság zavartalan működéséhez meg kell fogalmazni a speciális területi és szakmai igényeket.

3.2 A magyar kamarák története

Bár a magyar kamarai rendszer is több mint 150 éves múltra tekint vissza (1850-ben császári pátens rendelkezett a kamarák felállításáról), így Magyarországon sem új keletű intézményekről van szó. A magyar kamarai mozgalom kialakulása ugyanakkor valamivel még korábbra, 1811-re datálódik: A Fiumei Kamara ugyanis ekkor kezdte meg működését. Nem véletlenül: 1811-ben Napóleon csapatai szállták meg a várost, aki francia közigazgatási rendszert – benne a kamarák jelentős szerepével - vezetett be.

„ A világon végigszáguldó napoleoni francia viharok szele leejtett egy marseille-i magszemet, mely a magyar tengerpart corpus separatumának földjén megfogamzott és kinőtt ott életképes növénné, az első magyarországi kereskedelmi és iparkamarává” (Ágoston – Kohut (szerk.), 1989., 19. o.)

Ez a kamara természetesen elsősorban külkereskedelemmel, tengerészettel foglalkozott, minthogy a kamara mindig a *helyi adottságokhoz, a helyi vállalkozók igényeihez* és lehetőségeihez próbál alkalmazkodni (Tolnay, 2000). Tegyük hozzá: a kikötőváros népe jelentős nemzetközi kapcsolataiból is tudta, hogy mire használható egy kamara, amely így Fiumében hamar gyökeret is eresztett. Bár a francia uralom után 1814-ben megszűnt, később, 1829-től kereskedelmi küldöttség „deputazione mercantile” néven működött tovább a fiumei kamara, melynek területén 1896-ban már 921 kereskedő és 500 iparos tagja volt.

Kamaratörténeti dokumentumokból, korabeli kamarai jegyzőkönyvekből az is kiderül, hogy a kamarák hatékonyan jelenítették meg a helyi és a regionális gazdaság érdekeit. Az iparkamarák szerepe ugyanakkor az ipartörténet szempontjából is fontos, mivel nemcsak figyelemmel kísérték, hanem fel is jegyezték területükön az ipar történéseit, fordulatait. Példának okáért Baranya gazdaságának számszerűen is hitelesnek tekinthető összefoglalását az – akkor még – Soproni Kereskedelmi és Iparkamara 1876-ban közzétett, és a községek mélységéig lehatoló vizsgálati anyagából ismerhetjük meg (T. Mérey, 2000).

3.2.1 A kamarák megalakulása, első kamarai törvények (1848-1889)¹⁷

1848. májusában még a Felelős Magyar Minisztérium kereskedelmi minisztere, Klauzál Gábor felhívta a kereskedő testületeket, tegyenek javaslatot a kereskedelmi kamarák létrehozására, a beérkezett javaslatok megtárgyalására azonban már nem maradt idő. Így aztán Magyarországon a kereskedelmi és iparkamarákat az abszolutizmus idején, rendeleti úton állították fel 1850-ben. A bécsi kormány kereskedelmi minisztere március 26-án adta ki a kereskedelmi és iparkamarák létrehozásáról szóló törvényt. A kamarák tehát meglehetősen súlyos politikai és gazdasági körülmények között születtek meg. Elnyomás és gazdasági problémák árnyékában kevés remény volt arra, hogy a magyar kamarák a magyar ipar és kereskedelem érdekeit a központosító osztrák törekvésekkel szemben hatékonyan védhessék. Bruck, kereskedelmi miniszter a kamarák fontosságát Ferenc Józsefhez írt előterjesztésében az alábbiakkal indokolta:

- eszközül szolgálnak a kereskedelmi és ipari érdekek előmozdítására,
- a birodalom egységének erősítéséhez,
- közbenső vámsorompók megszüntetéséhez
- és a birodalom különböző részei közötti kapcsolatok szorosabbá tételéhez.

A törvény a kamarák számának, területének, székhelyeinek megállapítását császári döntésnek tartotta fent, továbbá két alappillérré építette a kamara intézményét:

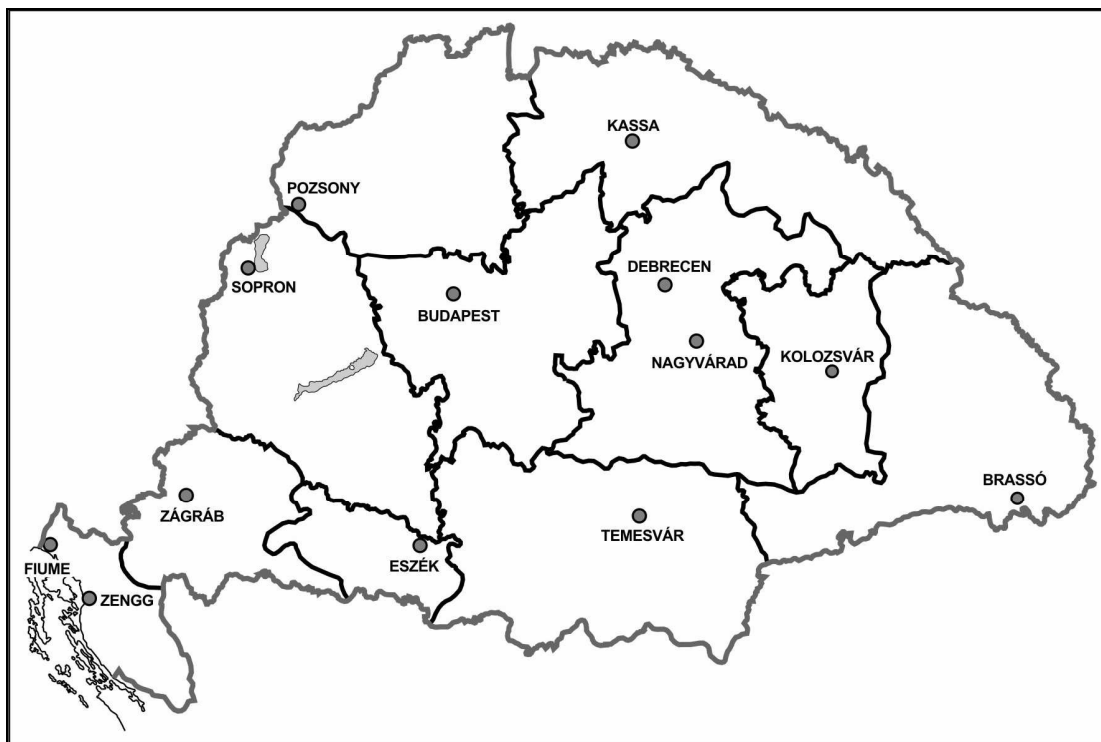
- az egyik a kötelező jelleg, amelynek értelmében a kamarák hálózata kiterjedt az állam egész területére és a kamarai törvény az ország minden kereskedőjét és iparosát, vállalkozását valamely területi kamara kötelékébe kapcsolta;
- a másik pedig, hogy a kamara a kereskedelem és az ipar együttes, közös intézménye.

Az ideiglenes törvény alapján a politikai szempontból megállapított közjogi testületeknek Magyarországon és a társországok területén tizenegy kereskedelmi és iparkamarákat szerveztek a regionális központokban (4. ábra): Fiumében, Pesten, Brassóban, Debrecenben, Kassán, Kolozsváron, Pozsonyban, Sopronban, Temesváron, Zágrábban és Eszéken. Így az ország egész területét tizenegy kamarai kerületre osztották. A kamarák működését közadó módjára behajtott kamarai adókból (illetékekből) fedezték.

¹⁷ Az első kamarai törvények csupán a kereskedelmi és iparkamarák megalakítását jelentik. Az agrárkamarák viszonylag később, a mezőgazdasági érdekképviseletekről szóló 1920. évi XIII. törvény alapján alakultak meg, míg a kézműves kamarák előfutárai az ipartestületek voltak, melyekről első ízben az 1884. évi XVII. törvény (ipartörvény) rendelkezett. Az ipartestületek átfogó szabályozását azonban csak az 1932. évi VIII. törvény teremtette meg, amely létrehozta az ipartestületek országos központját is. Kézműves kamarák Magyarországon csak 1994-1999 között működtek.

Tevékenységet csak saját területükön végezhatték, közös tanácskozást csak a kereskedelmi miniszter engedélyével tarthattak.

4. ábra: Magyarországi kereskedelmi és iparkamarák területi beosztása az első szervezéskor (1850)

Forrás: A magyar kamarai intézményrendszer és a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara története. BKIK, Budapest, 1927. alapján szerkesztette: Fonyódi Valéria

A törvényben az alábbi tevékenységi körök kerültek meghatározásra (Kiss, 1994):

- vélemények, javaslatok a Kereskedelmi Minisztérium illetve a tagok felé;
- éves jelentések az adott térség gazdaságának állapotáról;
- kereskedelmi és ipari statisztikákhoz szükséges listák vezetése;
- áru- és váltóalkuszok, tőzsdealkuszok vizsgáztatása és kinevezése;
- kereskedelmi váltóülnökök felterjesztése;
- részvénytársaságok engedélyezése és bejegyzése ügyében véleményezés.

A kamarák bizonyos peres ügyekben választott bíróságként működhettek. A törvény szerint (a későbbi, 1868-as törvényből ez a passzus kimaradt) minden kereskedelmi és ipartestület, továbbá egyes kereskedők és iparosok kötelesek a kamaráknak megadni a szükséges felvilágosítást és adatokat. Közvetlen felügyeleti hatóság a Kereskedelmi Minisztérium volt. A választás során 10-30 küldöttet 3 évre választottak úgy, hogy lehetőleg minden gazdasági érdekcsoport gazdasági súlyának megfelelően képviselthez

juthatott. Elnököt, alelnököt évente választottak, őket a kereskedelmi miniszter erősítette meg tisztségükben.

A kamarák felállításával hiába akart az abszolút rendszer az ország közgazdaságának korszerűbb kereskedelmi és ipari szervezetet adni, a fennálló - elnyomó - politikai viszonyok következtében a lakosság a kereskedelmi és iparkamarákat ellenszenvvel fogadta. De maga a kormány is nehezítette a kamarák működését. Megtiltotta, hogy a magyar kereskedelmi és iparkamarák egymással kapcsolatot tartsanak. Ha meg is kérdezte a kamarákat fontosabb kereskedelmi és ipari ügyekben, véleményüket rendszerint nem méltányolta. A kormány tehát a kamarák tevékenységét korlátozta, hogy kerületük iparos és kereskedő lakosságának bizalmát és rokonszenvét megnyerjék (*Kopasz, 2002*). A kamarák létrehozásának ugyanakkor fontos célja volt a **régiók közötti egyenlőtlenségek csökkentése** (*Tolnay, 2000*).

Az 1860. évi októberi diploma kibocsátásával a politikai helyzet megváltozott és ez a kamarák működésére is kedvezőleg hatott, megnőtt a kamarák szerepe az ipari és a kereskedelmi élet irányításában (*Kopasz, 2000*). Mindehhez azonban a magyar iparos és kereskedő társadalom teljes bizalmát csak úgy lehetett elnyerni, ha a hazai törvények is biztosítják a kereskedelmi és iparkamarák működését.

Az *első önálló magyar kamarai törvény*, a kereskedelmi és iparkamarákról szóló 1868. évi VI. törvény megalkotására az iparűzés szabadságának megteremtésével összefüggésben került sor. Gróf Andrássy Gyula miniszterelnök a kamarai törvényjavaslatot 1868. március 30-án nyújtotta be a Képviselőháznak. A törvénycikk átvette azokat az alapelveket, amelyeket az 1850. évi osztrák ideiglenes kamaratörvény felállított. A kamarai tagságnak olyan kötelező alakja került bevezetésre, amely kiterjedt a magyar állam egész területére, minden kereskedőjére, iparosára, kereskedelmi és iparvállalatára. Az új törvény nagyobb önállóságot biztosított a kamaráknak. A legjelentősebb előrelépés a kamarák közvetlen és általános választás útján való megalakítása volt, valamint az, hogy megszűnt a kereskedelmi miniszternek az a jogköre, mellyel a kamarát minden indoklás nélkül, bármikor feloszlathatta. E törvényben jelent meg az érdekcsoportok gazdasági súlya szerinti képviselet mai is korszerűnek tekinthető elve.

A törvény a kereskedelmi és iparkamarák céljául tűzte ki a kereskedelem és az ipar érdekeinek előmozdítását. A kamarák a törvény rendelkezése szerint a földművelés-, az ipar- és a kereskedelemügyi miniszter felügyelete alá tartoztak, tőle kapták a rendeleteket és gondoskodtak azok végrehajtásáról. Előterjesztéseiket, javaslataikat közvetlenül intézték a minisztériumokhoz, de a törvényhatóságokkal, a különböző testületekkel, vagy vállalkozókkal is közvetlen kapcsolatot tartottak. A kereskedelmi és iparkamarák feladata

volt a kereskedők és iparosok szükségleteinek felmérése, ezzel kapcsolatban a javaslatok megfogalmazása, a városi és megyei törvényhatóságok felé véleménynyilvánítás, valamint a kereskedelmi és az ipari szakképzés elősegítése. A kamaráknak hivatásuk volt továbbá kereskedelmi és iparstatisztikai adatoknak kerületükben való összegyűjtése és a Minisztérium részére való összegezése. Ezen kívül évi jelentést kellett összeállítaniuk a kereskedelem, a közlekedés és az ipar helyzetéről s az ezekkel kapcsolatos kívánalmakról.

Az időszakra jellemző, hogy a magyar kamarák kereskedelempolitikai kérdésekben a bécsi kereskedelmi miniszter felügyelete alá tartoztak. A magyar törvény 1868. májusában lépett hatályba, megtartva a már említett kettős elvi alapot, amelyek bázisán 1850-ben az intézményrendszer létrejött. A magyar törvény hatályba lépésével nagyjából egy időben jelent meg az osztrák kamarai törvény is, amellyel összevetve a magyar szabályozást *Kiss* (1994) az alábbi hiányosságokat sorolja fel:

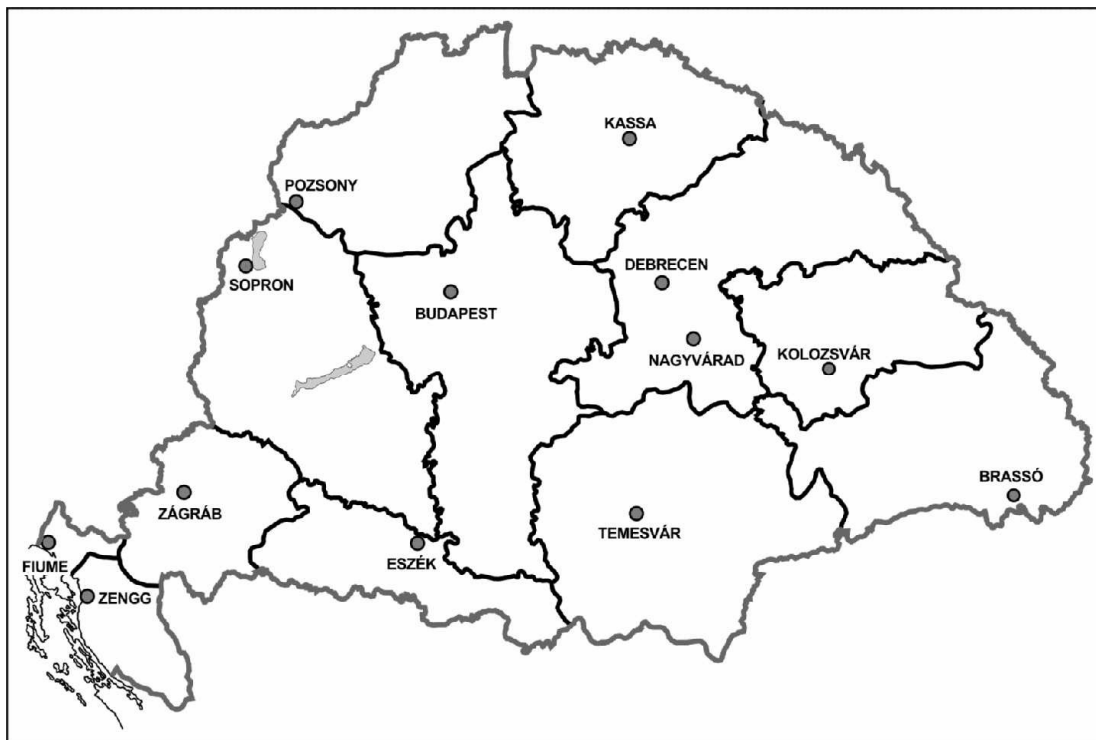
- Míg az osztrák törvény elrendelte, a magyar nem is említette, hogy a kamarákat a törvény- és rendelet tervezetek előkészítése során kötelezően meg kell hallgatni.
- Az osztrák törvény kimondta, hogy a közületek, érdekképviselések, magánvállalkozások a kamara megkeresésére felvilágosítást kötelesek adni.
- Az osztrák tagság rétegei gazdasági súlyuk szerinti képviselőket kapnak, a választás adófizetés szerinti választási csoportokban zajlik.
- A magyar törvény a végrehajtó hatalomnak sokkal több jogot adott, lehetővé tette, hogy miniszteri rendelettel új kamarák alakulhassanak, területeket módosítsanak, sőt rendelettel kamarákat megszüntessenek. Az osztrák szabályozás értelmében kamarákat megszüntetni csak törvény erejével lehet.

A magyar törvény talán legnagyobb hibája volt, hogy nem biztosította a tagok minden rétegének képviselőit. Ez az oka annak, hogy a kamarák szervezeti kérdéseinek története 1868-tól 1934-ig főként azokból a reformtörekvésekből állt, amelyek a kamarai szervezet, főként a küldöttek választási eljárásának módosítása érdekében már 1868-ban megindultak. Ezen túl a törvény nem adott a kamaráknak elég függetlenséget a végrehajtási hatalomtól. Mindez a gyakorlatban is problémákat jelentett, ugyanis a mindenkorai kormány illetve miniszter és a kamarák közötti viszony határozta meg a kamarai munka hatékonyságát. Főként igaz ez olyan átmeneti időszakokban, mint a Kiegészítést követő évek, de a mai viszonyokra is érvényes megállapítás, hogy a mindenkorai hatalom viszonya a kamarai intézményrendszerhez hatékonyságot befolyásoló tényező.

Az 1868. évi VI. törvény rendelkezései – bár a kamarák több ízben is szorgalmazták revíziót – egészen 1934-ig változatlanul hatályban maradtak, s a törvény köré fokozatosan kiépült az a – többnyire rendeleti szintű – joganyag, amely a kereskedelmi és iparkamarákat a gazdasággal összefüggő közigazgatás fontos szereplőivé tette. Az 1868.

évi törvény alapján kiadott végrehajtási rendelet szerint alakultak újjá a kamarák, amelyek alapvetően a székhelytelepülés és a régiók gazdasági érdekeit jelenítették meg (5. ábra).

5. ábra: Magyarországi kereskedelmi és iparkamarák területi beosztása 1868-tól

Forrás: A magyar kamarai intézményrendszer és a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara története. BKIK, Budapest, 1927.alapján szerkesztette: Fonyódi Valéria

3.2.2 A kamarák jelentőségének növekedése (1889-től a századfordulóig)

A kibontakozó konjunktúrában jelentős iparvállalatok alakultak. A fejlődést ugyan az 1873-as válság megakasztja, de 1880-tól újra növekedés kezdődik. Ebben az időszakban, egészen pontosan 1889. júniusában lett ipari és kereskedelmi miniszter *Baross Gábor*, aki kijelölte a kamarák igazi működési terét. Igénybe vette őket tervei előkészítésénél és megvalósításánál. Megmutatta, hogy a kamarai törvénynek csak *tartalmat kell adni*, hogy a kamarai működés minden tag számára kielégítő legyen. „A kormány részéről a kamarák minden alkalommal igénybe fognak vétetni, de a kamarák is teljesítsék hivatásukat függetlenül fenntartva a kontaktust az ipar és a kereskedelem összességével.”¹⁸ Baross miniszterségének idején tehát igazi partnerre talált a kamarai mozgalom. Nem véletlen, hogy ma is előszeretettel hivatkoznak Barossra, aki elkötelezettségét a kamarai mozgalom irányában az alábbi kijelentésével is bizonyította: „A kamarák tevékenységét a magam

¹⁸ Idézi: Ágoston-Kohut, 1989.

*részéről fokozottabb mértékben óhajtom igénybe venni és keresni fogom az érintkezést a hivatalos kötelesség körén túl is.*¹⁹ Baross mindent megtett, amit törvény szerint megtehetett 3 év alatt:

- Elkészítette öt új kamara (Szeged, Győr, Beszterce, Marosvásárhely, Nagyvárad) létesítésére vonatkozó rendeletét.
- A kamarák és a vasút igazgatóságok között szoros kapcsolatot épített ki.
- A hozzá forduló felekkel a kamarák útján érintkezett és nem a hatóságok közvetítésével, így a kamarák a gazdasági élet minden eseményéről értesülhettek.
- Rendszeresítette az elnöklete alatt tartott kamarai titkári értekezleteket.
- A kamarák által ajánlott szakembereket küldte miniszteri biztосként középiskolai érettségi vizsgákra, így teremtve kapcsolatot a kamarák és a szakoktatás között.
- Nagy hangsúlyt helyezett a kamarák éves jelentéseire, elrendelte az azokban kifejtett javaslatok tárgyalását, megvalósítását, majd értesítette a kamarákat a jelentéseik alapján tett intézkedéseiről.

Az évszázad vége felé a gazdasági növekedés és a kamarai élet között szoros összefüggés figyelhető meg. A kamaráknak szerepe volt az idegen tőke beáramlásában, a partnerek egymásra találásában, a hazai ipar védelmében, a hazai beszállítók preferálásában²⁰, és különösen az infrastruktúra fejlesztésében (Tolnay, 2000). A századfordulóra lényegében kialakul a kamaráknak az a regionális szintű hálózata, amely a trianoni békeszerződésig fennáll. Ezt az 6. ábra szemlélteti. Ebben az időszakban kiemelkedő a kamarai munka: jelentős a kereskedelemfejlesztést, az üzleti és közlekedési infrastruktúra kiépítést segítő kamarai tevékenység

A kereskedelemfejlesztés terén a kamarák szorgalmazták a hiányzó kereskedelmi törvények pótlását, a kereskedelmi bíróságok felállítását. A budapesti kamara figyelmeztette a kormányt a magyar kereskedelmi érdekek hiányos külföldi képviselőire. Sürgette, hogy a konzulok kereskedelmi szakképzettséggel rendelkezzenek, illetve megfelelő szakembereket kapjanak. Áldozatokat hoztak a különböző belföldi kiállítások alkalmával, főként a millenniumi kiállítás kapcsán.

Az infrastruktúra fejlesztés terén kiemelendő, hogy a vasutak építése terén a kamarák felterjesztéseikkel, szakértők bevonásával készített javaslataikkal sokszor előzték meg a kormány terveit. A vasutak államosításának eszméjét 1872-ben a kamarában vetették fel, ezt végül Baross Gábor vitte végig. A vízi utak, a tengeri hajózás ügyének felkarolásában,

¹⁹ Idézi: Ágoston-Kohut, 1989

²⁰ Kamarai kezdeményezéseket követően 1895-re a hazai vasutak és gépgyárak beszerzéseik 85%-át hazai vállalatoknál bonyolították le.

a fiumei piac és kikötő fejlesztésében erőteljes munkát végzett a kamara, de szorgalmazta a Vaskapu szabályozását, a dunai hajózás szabaddá tételét is.

Az üzleti infrastruktúra tekintetében említést érdemel, hogy felismerve az Osztrák Nemzeti Bank ellenérdekeltségét a hazai gazdaság fejlesztésében, a kamarák javasolták az önálló nemzeti bank létrehozását; valamint hogy Budapesten a kamara segítette elő a közraktár, a rakpartok felépítését, kikötők építését, a vásáracsarnoki és postatakarékpénztári intézmény létesítését (Ágoston-Kohut, 1989).

6. ábra: A magyar kereskedelmi és iparkamarák területi beosztása és székhelyei 1890-től

Forrás: Bánky Zs. – Kogutowicz K. (1921) alapján szerkesztette: Fonyódi Valéria

3.2.3 Kamarai hatáskörök gyarapodása a századfordulót követően

A háború után, a trianoni szerződést követően Magyarország kiszakadt a Monarchia egységéből, s erősen külkereskedelem orientált országgá vált. Az 1926-tól 1929-ig tartó konjunktúrát a világválság követte (1929-1933).

1926-tól a BKIK – Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara – elkezdte kiépíteni külföldi levelező (tudósítói) hálózatát. Ezeknek a szakembereknek az volt a feladata, hogy üzletileg használható jelentéseket készítsenek, segítsék elő a magyar üzletkötéseket. A kamara előírása szerint negyedévente legalább egy jelentést kellett készíteni a székhelypiac

helyzetéről, valamint értesítést kellett küldeni valamennyi olyan közszállításról, amelyben magyar ipar is részt vehetett (*Ágoston-Kohut, 1989*).

A századfordulót követően a kamarák hatásköre számos törvénnyel és miniszteri rendelettel növekedett. Az új hatáskörök a kamarák mindennapi közigazgatási munkájába olyan új területeket kapcsoltak be, melyek a kamarai intézményt egyre szervezettebben integrálták a gyakorlati életbe. Az említett törvények és rendeletek közül a fontosabbak az alábbiak:

- Az 1899. évi LXIX évi és az 1907. évi III. törvény, mely szerepet szán a kamaráknak a gyáripari és kézműves államsegély kérelmek elbírálásánál, a támogatások felhasználásának ellenőrzésében.
- Állami beszállításoknál, közmunkáknál a kamarák ún. szállítóképességi bizonyítványt állíthattak ki a pályázó cégeknek, örködve a verseny tisztaságán, a hazai ipar védelmén és a kisipar érvényesülésének elősegítésén.
- 1901-től a területükön működő kereskedőkről és iparosokról a kamarák nyilvántartást vezettek, ami többirányú statisztika készítését tette lehetővé.
- Az 1922. évi XII. törvény rendszeresítette a kamarai szakvizsga intézményét. Új kamarai hatáskör lett a mestervizsgáztatás, amely ma is fajsúlyos kamarai feladat.
- Az 1923. évi V. törvény jelentős hatáskörbővülést eredményezett: tisztességtelen verseny kérdésében felmerült vitákban választott bíróságok kezdték meg működésüket a kamarák kötelékében.
- 1924-ben tőzsdeszabályozási feladatot kap a kamara.
- 1928. és 1930. között a kereskedelemügyi miniszter megbízásából megszervezték a Magyar Hét rendezvényeit, melynek célja a magyar termékek külföldi propagálása volt.
- Jelentős a kamarák életében a közigazgatásról szóló 1929. évi XXX. törvény is, melyben a kamarák a helyi törvényhatósági tanácsokba szavazati joggal tagokat delegálhattak, ezáltal komolyabban folyhattak bele az általuk képviselt térség közigazgatási, politikai ügyeibe is.
- A kiállításokról és árumintavásárokról szóló 1933. évi XXI. Törvény a kiállítások rendezését, illetve külföldi vásárokon való részvétel engedélyezését a kamarákhoz delegálta.
- A két világháború között a kamarák a tanügyigazgatásban zajló hatalmi harcok fontos szereplői voltak. A kamarák a hozzájuk kötődő ipartestületekkel a kisipar, míg a Gyáriparosok Országos Szövetsége (GYOSZ) a nagytőke érdekeit képviselte, amely a szakképzésben is eltérő volt. Az érdekérvényesítési harcok eredményeként a kamarák jogkörei folyamatosan bővültek (*Nagy, 1997*).

3.2.4 Regionális gazdaságfejlesztés a pécsi kamarában

Pécsett 1881-ben alakult meg a Pécsi Kereskedelmi és Iparkamara, melynek első elnöke a város nemzetközi hírű keramikusa, Zsolnay Vilmos lett. Pécs azzal, hogy kamarai székhely lett, a többi kamarai székhely településhez hasonlóan, kedvezőbb helyzetbe került, de az önálló kamara megszervezése elősegítette a pécsi kamarai kerületbe vont három megye, Baranya, Somogy és Tolna gazdasági fejlődését is. A kamarai tagok fele, a kamara elnöke, alelnökei, vezető tisztviselői pécsiek voltak. Ez a kamarán belüli pécsi túlsúly természetesen a pécsi ipar és kereskedelem elsődleges támogatását is biztosította, így az önálló kamara megszervezése különösen Pécs fejlődésére volt jó hatással.

A Pécsi Kereskedelmi és Iparkamara első részletes jelentését 1883-ban készítette el a földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi minisztérium részére. A kamarai jelentés átfogó képet nyújtott a kerületébe tartozó három megye kereskedelméről, iparáról, egész gazdasági életéről (*T. Mérey, 2000*).

A Pécsi Kereskedelmi és Iparkamara iratanyaga legnagyobb részben megsemmisült, a kamara működéséről a szintén hiányosan megmaradt közgyűlési jegyzőkönyvek nyújtanak adatokat. Ezekből, illetve az ezeket citáló kamaratörténeti irodalmak (*Kopasz, 2002; T. Mérey 2000; Vörös, 2000*) alapján az alábbi, a helyi gazdaság fejlesztését elősegítő kamarai tevékenységek emelhetők ki:

Kereskedelemfejlesztés

A *párizsi nemzetközi kiállításon* a minisztérium három iparos részére utazási és részvételi költséget engedélyezett. Ezen felbuzdulva a kamarai közgyűlés a saját költségvetése terhére ugyancsak három iparos és két ipari segédmunkás részére utazási ösztöndíjat engedélyezett.

1907 nyarán rendezték meg a *pécsi országos kiállítást*, a szervezőmunkában a Pécsi Kereskedelmi és Iparkamara is jelentős szerepet vállalt.

A kamara tett javaslatot 1899. március 17-i közgyűlésén arra, hogy állítsanak fel Pécsett egy hatósági jellegű *vegykísérleti állomást*, s ezzel egybekötve a borpiac fontosságára való tekintettel szervezzenek *borvizsgáló bizottságot* (*Vörös, 2000, Kopasz 2002*).

Iparfejlesztés

Amikor 1889-ben Pécs város selyemgyárat akart létesíteni és a városi tanács ezzel kapcsolatban véleményt kért a kamarától, annak véleménye az volt, hogy a selyemgyár felállítása aránytalanul nagy áldozatot kívánna a várostól, a várható haszon nem lenne

arányban a befektetéssel. A kamara közgyűlése azt javasolta Pécs város tanácsának, hogy jövedelmezőbb gyárat alapítson. A konkrét javaslat egy állami dohánygyár létesítésére vonatkozott. A *pécsi dohánygyár* felállításának gondolata tehát a kamara közgyűlésén fogalmazódott meg (Vörös, 2000).

Protekciónizmus

A Baranya megyében üzött különféle háziiparok számára segítette az előállított cikkek értékesítését. A kamara lépéseket tett pl. annak érdekében, hogy a MÁV az évenként nagy mennyiségben használt lábtörlőket, seprőket, vesszőfonatokat stb. baranyai termelőktől vásárolja meg.

Ugyancsak elfogadta a közgyűlés az elnökségnek azt a javaslatát, hogy az egyes vállalatok ne vásároljanak külföldi szenet, ha ez nem indokolt. Felterjesztést tettek a kereskedelmi miniszterhez a hazai szenek indokolatlan mellőzésének megakadályozása érdekében.

A kamara befolyást gyakorolt a kerületében folyó ipari és kereskedelmi építkezésekre. Mindent igyekezett megtenni a munkavállalások elősegítése érdekében. Közbenjárt Budapesten annak érdekében, hogy a Szent István bazilika új orgonájának elkészítésével a pécsi Angster orgonagyárat bízzák meg.

Közlekedésfejlesztés

Már 1899-ben felmerült az a gondolat, hogy milyen jelentős hatású lenne a térség gazdasági életére a *bátaszék-bajai dunai híd* megépítése. Littke József kamarai elnök Hegedűs Sándor kereskedelmi és Darányi Ignác földművelésügyi minisztereknél is eljárt ebben az ügyben. Ugyanezen a közgyűlésen foglalkoztak a pécsi polgármester egy átiratával, amelyben kamarai tag kiküldését kérte abba a bizottságba, amely az *új vasúti üzletvezetőségnek* Pécsre való helyezése iránt kereste fel a kereskedelmi minisztériumot (Vörös, 2000).

Az 1908. februári közgyűlésen több tag szólalt fel, hogy mielőbb építsék meg a *vasútvonalat Pécs és Bátaszék között* és a baja-bátaszéki híddal egy időben adják át a forgalomnak. A közgyűlés állásfoglalása szerint ez a vasútvonal az *"...amely egyedül képes városunkat (Pécs) kereskedelmi jelentéktelenségéből és gazdasági elhagyatottságából kiemelni."* A kamarai közülés átiratot intézett Pécs város tanácsához, hogy a pécs-bátaszéki vasútépítés ügyét sürgősen terjessze a törvényhatósági közgyűlés elé. A kamara jó szállítási és közlekedési kapcsolatot kívánt kiépíteni Szeged felé (Vörös, 2000), ennek érdekében is születtek felszólalások a közgyűléseken.

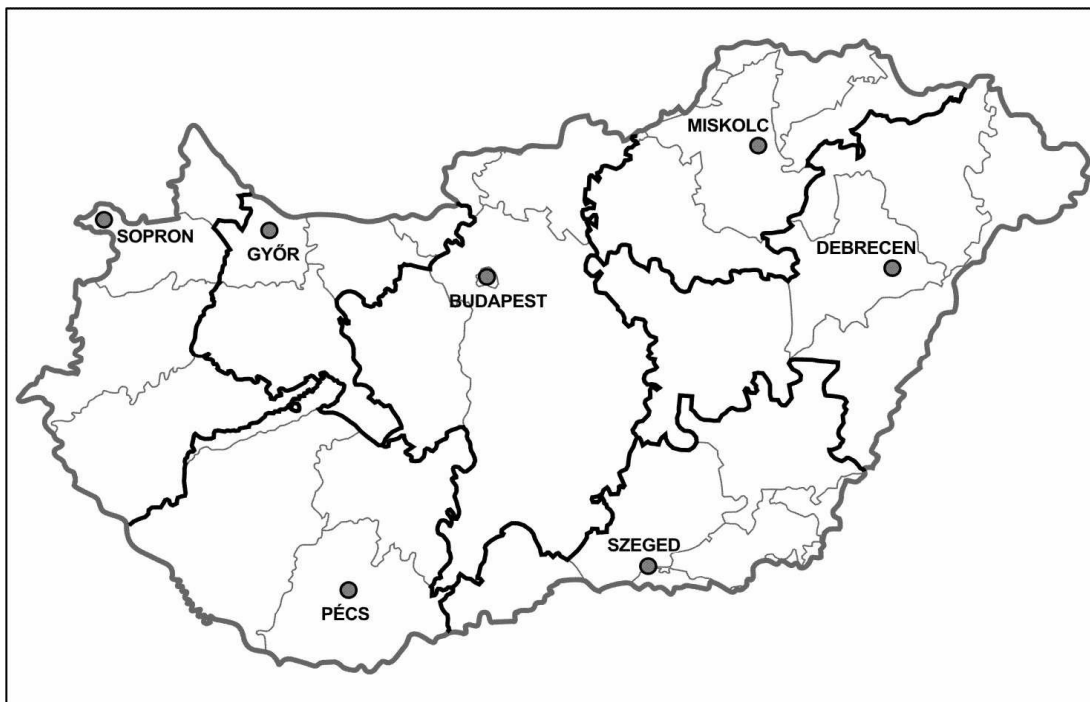
Szakképzés

Miniszteri felhívásra a kamara anyagilag is támogatta a tanonc munkakiállításokat. Pécs város tanácsa átirta a kamarához, hogy a város által létesítendő állami vas- és fémipari szakiskola megépítését anyagilag is támogassa és létesítsen az iskolánál megfelelő számú ösztöndíjat. A pécsi Kereskedelmi és Iparkamara ösztöndíjakkal támogatta a kamara területén lakó, kereskedelmi és ipari pályára készülő fiatalokat, függetlenül attól, hogy az ország melyik felsőipari, vagy kereskedelmi iskoláján tanultak. A tanoncoktatás terén arra törekedett a kamara, hogy a szaktárgyakat megfelelő képességű tanárok tanítsák. A szakmai képzést kívánta előmozdítani a kamara tanfolyamok rendezésével. (Vörös, 2000 – Kopasz, 2002).

3.2.5 A II. világháborútól a rendszerváltásig

A magyar kamarai rendszer fejlődése – szemben a nyugat-európai kamarákkal – nem volt töretlen. Trianon után 7 kamara működött Budapest, Debrecen, Győr, Miskolc, Pécs, Sopron, Szeged székhelyeken (7. ábra).

7. ábra: Magyarországi kereskedelmi és iparkamarák területi beosztása Trianon után (1920)

Forrás: A magyar kamarai intézményrendszer és a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara története. BKIK, Budapest, 1927. alapján szerkesztette: Fonyódi Valéria

A II. világháború alatt a Kormány erőteljesen megnyirbálta a kamarák szabadságát miniszteri biztosok delegálásával, a kamarai önkormányzati testületek munkájának felfüggesztésével.²¹

Először 1940-ben oszlatták fel a kamarák önkormányzatait, majd Szálassy Kormányára függesztette fel működésüket, de egy évvel később újjáalakulnak, és jelentős szerepet vállalnak a háború utáni újjáépítésekben. A kamarát aztán 1948-ban államosítják, önkormányzatát megszüntetik. A tervutasításokra és a nagyrészt állami tulajdonra alapozó gazdasági-társadalmi berendezkedés, a totalitárius államhatalom nem igényelte a gazdaság szereplőit tömörítő közjogi önkormányzatok létét és működését. Az 590/1948. számú kormányrendelet a kereskedelmi és iparkamarákat jogutód nélkül megszüntette.²² A kamarai vagyon e rendelet erejénél fogva az államkincstárra szállt át. A szervezet lényegében a Külkereskedelmi Minisztérium háttérintézményévé vált.

A II. világháború után 1948-ban megszűnt a kamarai rendszer.²³ A kereskedelmi és iparkamara intézménye azonban az állam számára mégsem bizonyult nélkülözhetőnek, így még ugyanebben az évben, 1948-ban létrehozták a „külkereskedelmi” s néhány egyéb „kinevezett” vállalatot tömörítő félállami jellegű Magyar Kereskedelmi Kamarát, melynek szerepe a szocializmus negyven évében csak nagyon lassan növekszik. Kizárólagos feladata akkor a nemzetközi kereskedelemfejlesztés lett, hogy „a magyar gazdaság egyetlen hídjává váljon a nyugati országok felé.” (Kéri, 2006 4. o.) A Magyar Kereskedelmi Kamara eleinte elsősorban külkereskedelmi tevékenységekkel kapcsolatos érdekképviselői feladatokat lát el, majd 1980-tól érdekközvetítő, érdekegyeztető és érdekképviselői funkcióval bővül a tevékenysége. Végül, pár évvel a rendszerváltás előtt, az 1985. évi XI. törvény hozza létre a Magyar Gazdasági Kamarát (MGK), amely már nemcsak külkereskedelmet, hanem az egész nemzetgazdaságot átfogó érdekközvetítő, érdekegyeztető, egyben klasszikus kamarai feladatköröket is betöltő szervezetté vált. Feladatkörébe az alábbiak tartoztak:

- külkereskedelmi és vámügyekben tájékoztatás a külföld felé;
- származási bizonyítványok kiadása, okmányhitelesítés;
- külkereskedelmet érintő jogszabályok (szokások, szerződések) nyilvántartása;

²¹ 180/1940 me. Rendelet

²² Ezt az ideiglenes Kormány 1945. februárjában kihirdetett 333/1945 ME rendeletével hatályon kívül helyezett és elrendelte a kamarai választások előkészítését, új választási szabályok megalkotását. Az önkormányzatok visszaállítására azonban már nem volt mód.

²³ A mezőgazdasági kamarákat 1949-ben szintén kormányrendelet törölte el. Ellehetetlenült az ipartestületek működése is, bár a rájuk vonatkozó törvény hatályon kívül helyezésére csak az 1958. évi 9. törvényerejű rendelettel került sor.

- kereskedelemfejlesztés;
- választott bíróságok szervezése külkereskedelmi területet érintő vitás kérdésekben;
- kapcsolattartás külföldi kamarákkal;
- tájékoztatás üzleti lehetőségekről.

A Magyar Gazdasági Kamara létrehozása már regionális kamarák működését tette lehetővé, bár még nem közjogi formában. Erre 1994-ig kellett várni.

3.2.6 Gazdasági kamarák a rendszerváltás után

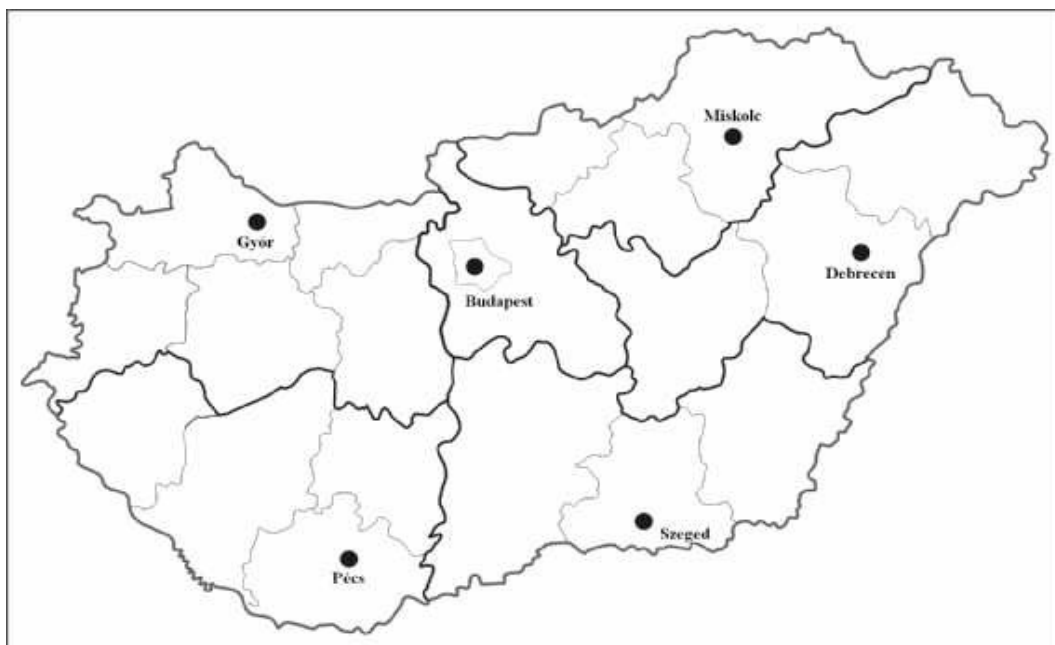
Az egyesülési szabadság általánossá válásával a Magyar Gazdasági Kamara decentralizált, az ország egészét lefedő, területi és szakmai határvonalak mentén mátrix-szerűen szerveződött egyesületi szövetségi rendszerré alakult át. Egyúttal azonban megjelent és mind kiterjedtebbé vált a gazdasági érdekképviselőknek a kamarai rendszeren kívül eső hálózata is. Az így kialakult helyzetben fokozottan mutatkoztak meg az érdekképviselői és a kamarai szervezetek és feladatkörök közötti elhatárolás – és a piac valamennyi szereplőjét reprezentáló kamarai rendszer – hiányának hátrányai, mígnem elindult a kamarai törvényalkotás folyamata. Magyarországon ekkor nem létezett olyan szervezet, amely a gazdaságot, mint egészet – a teljes reprezentativitás talaján – tömörítette. A hazai érdekcsoportokat meglehetősen bizonytalanság jellemezte, mivel erőiket teljesen lekötötte a saját szervezetük újjáélesztése vagy új szervezetek esetén azok megalakítása, legitimitásuk biztosítása és a tagtoborzás (*Tóth, 1993*). *Bruszt* (1994) szerint ellentmondások forrása volt, hogy nem volt egységes koncepció az érdekképviselői rendszerrel kapcsolatban és hogy maguk az érdekképviselői szervezetek is gyengék és alulszervezettek voltak. Ennek eredménye az lett, hogy a kormányzat ugyan deklarálta az érdekképviselők fontosságát, de inkább semlegesíteni akarta őket, mintsem ténylegesen bevonni a gazdasági döntésekbe. *Ágh* (1997) is hasonlóan értékeli a folyamatokat, szerinte a kormányzat csupán az érdekképviselők támogatását várta, de nem építette be őket a döntéshozatali folyamatokba.

Míthogy az elhatározott kamarai modell lényege a teljes reprezentativitás volt, ez különösen azokat a szervezeteket érintette érzékenyen, amelyek elláttak bizonyos kamarai jellegű feladatokat, s így a készülő kamarai törvény őket hatásköreik és forrásaik szűkülésével, jogállásuk megingásával fenyegette.

1990-ben a kamarai közösség bázisává a hat regionális kamara vált (8. ábra). A területi alapon szerveződött regionális kamarák önálló jogi személyként 1991-től kezdték működésüket az Egyesülési Törvény alapján magánjogi társadalmi szervezetként.²⁴

A szövetségi rendszerű kamarai működés új korszakot nyitott a magyar kamarai mozgalom számára. E döntés abból a felismerésből fakadt, hogy mind a politikai rendszerváltás során kialakuló társadalmi viszonyok, mind a gazdasági rendszerváltással kiépülő piactársadalmi viszonyok lehetővé, sőt szükségesszerűvé tették a szakmai, területi érdekek artikulálását és ezen érdekek kifejezésére és érvényesítésére önálló szervezetek létrehozását.

8. ábra: Regionális gazdasági kamarák területei és székhelyei 1988-1994

Forrás: saját információgyűjtés alapján szerkesztette: Fonyódi Valéria

Az önálló területi és szakmai szervezetek kiépülése, létrehozása gyors ütemben zajlott le és rövidesen a területi kamarák meghatározó, helyenként döntő súlyt képviseltek az adott régióban. A területi kamarák egyre jelentősebb feladatokat vállaltak a helyi gazdaság életében, folyamatosan bekapcsolódtak a helyi érdekegyeztetési fórumok munkájába, ennek során szoros munkakapcsolatot kialakítva a helyi önkormányzatokkal, illetve társadalmi érdekvédelmi szervezetekkel. Bekapcsolódtak a helyi vásárok szervezésébe, segítették a helyi vállalkozások külpiacra jutását, üzletember találkozókot szerveztek,

²⁴ Az MGK 1990 áprilisában az Eurochambres levelező tagja lett, majd ugyanez év novemberében felvették az ICC-be, de részt vett az UNIDO az ITC az ILO és számos egyéb nemzetközi szervezet munkájában is.

kereskedelemfejlesztési akciókat kezdeményeztek. Növekvő súllyal vettek részt a regionális gazdasági kapcsolatok kiépítésében nemzetközi téren is. Önálló kapcsolatrendszereket építettek ki a külföldi partner területi kamarákkal. Az MGK folyamatosan véleményezte a Kormány gazdaságpolitikai programjait, az Országgyűlés Gazdasági Bizottságának ülésein rendszeres meghívottként volt jelen. Az Érdekegyeztető Tanács munkaadói oldalán szakmailag előkészítette az oldal egyeztetett állásfoglalásait, rendszerint a többi érdekképviselőt szóvivőjeként lépett fel.²⁵ A kamarák tagjainak felét KKV-k adták, tehát a korábbi nagyvállalati túlsúly megváltozott. A gazdaság fejlődése, a rendszerváltással járó társadalmi-gazdasági konfliktusok szükségessé tették az érdekegyeztető tevékenység széleskörűvé tételét.

Kereskedelemfejlesztési tevékenységét befolyásolta, hogy az újonnan alakult gazdasági érdekképviselők is igyekeztek a kamarai alaptevékenységhez hasonló szolgáltatásokat nyújtani tagjainak. Ennek ellenére a kamara tradicionális kapcsolataira, illetve az elmúlt évtizedek tapasztalataiból építkező a külpiaci tevékenységének szakmai bázisára alapozva megőrizte előnyét a kereskedelem fejlesztés terén.

Az MGK illetve tagkamarái a területi és szakmai szervezetek a gazdaság szereplőinek számottevő részét tömörítették. Tagszervezeteinek gazdaságban betöltött szerepét, súlyát érzékelteti, hogy a gazdaságban realizált árbevétel több mint 65%-át és a nyereség több mint 64%-át érték el. Kiemelkedő volt a tagok súlya a külgazdaságban is. Az export árbevétel 70-80%-át realizálták (*Számely, 1996*).

Magyarországon a rendszerváltást követő első, 1994-ben született kamarai törvény a *közjogi modellt*, azon belül is alapvetően a *német mintát* vette alapul, ezáltal egyúttal az 1994. évi XVI. törvény a gyökerekhez, a tradíciókhoz is visszanyúlt, amikor a kötelező tagságon alapuló közjogi kamarai modellt vezette be. Az újjáalakult magyar kamarák jellemzői tehát az alábbiak voltak:

- köztestület,
- kötelező tagság,
- államigazgatási feladatok,
- három gazdasági kamara (kereskedelmi és ipar-, kézműves és agrárkamara)²⁶

²⁵ Az ÉT-ben való részvétel elősegítette a munkaadói oldal egységét illetve kialakította a helyi és szakmai szervezetek többé-kevésbé hatékony érdekegyeztetési és érdekképviselői tevékenységek szervezeti kereteit.

²⁶ Az 1994-es XVI. törvény háromféle gazdasági kamara megalakítását írta elő. A kézműves kamara különválását a kézműves jellegű tevékenységek és szolgáltatások sajátosságaival indokolták, bár a határvonal felállítása időnként nagyon nehéz volt. Az agrárkamara mindmáig megőrizte önállóságát, amely mellett az érvek elég kézenfekvők: a mezőgazdasági termelés sajátosságaira tekintettel az agrárágazatot gazdasági jogalkotásunk számos kérdésben sajátosan kezeli.

Az üzleti világ közös érdekeinek képviselői, de egyedi érdekképviseleti funkciókat nem láthatnak el. Az új kamarákat olyan közigazgatási feladatok ellátásával ruházták fel, amelyek során megpróbálták számba venni a gazdaság szereplőit, figyelemmel kísérni működésüket, emellett jelentős gazdaságfejlesztési és vállalkozásfejlesztési szerepet is kaptak (Kéri, 2006).

Az 1994-es törvényt tehát megalkotta, vagy inkább: újra alkotta a magyar kamarai rendszert, az állam egyúttal számos ponton beprogramozta a működési problémákat is. A kötelező jelleg jelentős hendikepnek bizonyult: lényegében az első kommunikáció a vállalkozók felé a tagdíj befizetéséről szólt. Kényszerűen is, hiszen alig egy évvel a törvény megszületését követően a törvényben rögzített állami támogatást – szervezési támogatás és az első év működési költségei – megvonták, így az intézményi infrastruktúra újraépítését legnagyobb részt a tagdíjakból lehetett csak megoldani. Az új kamarák hatalmas feladatokkal, és teljes eszközhiánnyal szembesültek, miközben a tagdíj, szinte kiprovokálva a kamarai rendszer átalakítását, gyengítését.

Ennek a törvénynek az egyik legnagyobb jelentősége, hogy „elvben megteremtette annak a lehetőségét, hogy bekövetkezzen bizonyos konszolidáció a „mezoszférában” és – legalábbis az állami közigazgatás számára különösen fontos szempontként – tisztázódjanak az illetékességek” (Farkas, 1997. 20. o.) a vállalkozók nyilvántartása, az érdekképviselet és az általános vállalkozói szolgáltatások terén, valamint a téren, hogy „az állami közigazgatás lebontása során mely feladatokat, felhatalmazásokat hová lehet majd telepíteni annak érdekében, hogy az állam visszavonulása a gazdaságból megvalósuljon.” (Farkas, 1997. 20. o.)

Mindenképpen pozitív, hogy a kamarai törvény elfogadásával az addigra már-már áttekinthetetlen vállalkozói közösségről tisztább képet lehetett kapni, ezzel együtt a gazdasági folyamatok elemezhetőbbé és tervezhetőbbé váltak, és tisztultak a tipikus érdekképviselet és az általános közszolgáltató funkciók. Más kérdés, hogy a kamarák többségének a megalakulás után gazdaság-szervezési, -fejlesztési feladatok ellátására, szakmai és vállalkozásorientált szolgáltatások nyújtására alig maradt ereje.

Problémát jelentett az is, hogy a törvény előkészítés során nem tisztázták kellően a kamarák felállításának és működésének pénzügyi kérdéseit. Kezdetől fogva érzékelhető volt egyes államigazgatási szervek húzódozása attól, hogy átadjanak feladatokat (és ezzel döntési jogkört és befolyást), valamint egyes érdekképviseletek aggodalma attól, hogy szerepük és taglétszámuk csökkenhet. Mindezek mellett nyilvánvalónak tűnt az is, hogy szükség van erős kamarai és érdekképviseleti/szakmai szövetségi hálózatra, hiszen ez a gazdaságpolitika jobb formálását segítheti. Annak ellenére, hogy 1998-ban gazdasági közfeladatokat adnak át a kamaráknak, egyúttal kiépitik az ezek ellátásához szükséges

infrastruktúrát, 1999-ben ismét változik a törvény: megszűnik a kötelező tagság, ami a megyénként változó dinamizmussal de egyre inkább szolgáltatóvá váló, erőre kapó kamarákat ismét nehéz helyzetbe hozta.

2000. január 1-én hatályba lépett a gazdasági kamarákról szóló 1999. évi CXXI. törvény. Az „új” kamara továbbra is köztisztviselő, a gazdaság önkormányzata, de az addig valamennyi nagyobb városban ellátott, a gazdasághoz kapcsolódó közigazgatási feladatokat centralizálják, és zömében Budapestre vonják el új minisztériumi szervezetekbe. Vitathatatlanul a legjelentősebb változás, hogy az új jogszabály értelmében a kamarai tagság kötelező jellege megszűnik. A törvény jelentősen módosított tehát az 1994-ben bevezetett szabályozáson. Bár továbbra is maradtak közfeladatok a kamaráknál, ezek száma jelentősen csökkent, ezen belül törölték a gazdaság tisztaságát szolgáló, hatósági feladatokat, és valamennyire bővítették a gazdaságfejlesztési felhatalmazást – bár ezt a szükséges eszközök rendelkezésre bocsátása nélkül tették.

A kamarának továbbra is minden vállalkozás felé szolgáltatási kötelezettsége áll fenn, továbbra is el kell látnia az egész gazdaság érdekvédelmét, de ebben a munkájában csak az önkéntes tagok tagdíjára számíthat. Változást, egyben a német mintától való távolodást jelent az is, hogy a kézműves kamarát beolvasztották a kereskedelmi és iparkamarába, annak egyik tagozataként működik tovább.

„A törvényt módosítás koreográfiája tulajdonképpen évekre volt hivatott kivonni a kamarákat a gazdasági döntéshozatal, érdekképviselet folyamatából. Az óriási üres adminisztrációs kényszer, a kézműves kamara beolvasztásának vagyoni szervezeti és jogi feladatai, a további teljesen formális belső szervezet átalakítások, az ÁSZ vizsgálata, a teljes körű választás oly mértékben megterhelte a kamarai költségvetéseket, hogy több megye kamarája a tönk szélére került.” (Kerényi, 2001. – 20. o.) Az átalakítás költségeit a törvény a kamarákra hárította.

2003-ban ismét módosul a törvény. A szervezet és működés meghatározásánál jobban érvényesülhetett az önkormányzatiság. Rögzültek a kormány-kamarák együttműködésének pontjai, erősödött a kamarai hivatal pozíciója (Kéri, 2006). A törvény során új, főként szakképzéssel kapcsolatos közfeladatok kerültek a kamarákhoz.

4. A KAMARÁK FŐ TEVÉKENYSÉGI TERÜLETEI

A kamarák többnyire úgy definiálják magukat, mint az adott *területi szinten* folyó gazdasági, üzleti tevékenységet, az itt dolgozó vállalatok hatékony és közhasznú működését segítő olyan *önigazgatási* szervezetek, amelyek nemcsak tagjaik, de az egész társadalom érdekében végzik munkájukat. Ennek keretében igazgatási, felügyeleti, koordinációs feladatokat is ellátnak. „Minderről tudomást szerezni, mindenben eljárni, ami csak a legkisebb kapcsolatban lehet a kereskedelem érdekeivel” - utalok vissza az előző fejezetben szereplő *Dunwoody* idézetre, amellyel a kamarák alapvető törekvéseit találóan jellemezte. Valamivel konkrétabb a Pécs-Baranyai Kereskedelmi és Iparkamara küldetése, mely így szól: „... tagjainak a lehető legjobb szolgáltatásokat és szakmai tanácsokat nyújtja, Baranya megye üzleti életének hangadója. Vezető szerepet játszik térségünkben egy olyan üzleti, gazdasági környezet létrehozásában, amelyben tagjai prosperálnak és hatékonyan versenyezhetnek belföldön és a világpiacon” E két idézet a kamarák filozófiájaként is értelmezhető, s ha tömören akarjuk megfogalmazni a kamarai mozgalom lényegét talán így lehetne leírni a kamarák legfontosabb céljait, vállalt feladatait.

Részletesebben fogalmazza meg a célokat és a funkciókat a francia kereskedelmi és iparkamarák által megfogalmazott filozófia, amely egyúttal kijelöli a kamarák fő tevékenységi területeit: az érdekképviseletet, a szakmai segítségnyújtást, az információt, a képzést, a (terület)fejlesztést. A misszióban az alábbiak fogalmazódnak meg:

- A vállalkozások *érdekeinek képviselete* minden öket és a gazdaság egészének jövőjét érintő kérdésekben.
- Kollektív (inkubátorházak, vállalkozói klubok stb.) vagy egyéni (adózási, jogi, kereskedelemtechnikai tanácsadás stb.) *szakmai segítségnyújtás* a vállalkozások döntéshozatali folyamatainak megalapozottsága érdekében.
- A térség erőforrásait, gazdálkodási feltételrendszerét érintő egységes *információs rendszer* működtetése és a vállalkozások számára hozzáférhetővé tétele.
- Széleskörű, a munkaerő-piaci és vállalati igényekhez maximálisan igazodó *szakképzési* kínálat vállalatvezetők és alkalmazottaik részére egyaránt.
- Javaslatok, vélemények megfogalmazásával, partneri együttműködések szervezésével részt venni a *területfejlesztésben*, hozzájárulni a harmonikus gazdasági fejlődéshez, egyúttal működtetni a vállalkozások számára nélkülözhetetlen infrastruktúra egyes elemeit (repülőterek, kikötők, vásár- és kiállítóközpontok stb.).

Az a hálózati együttműködés (az Eurochambres-hoz tartozó országokat a 9. ábra mutatja), amely az Eurochambres működésében nyilvánul meg, önmagában is nagy jelentőségű, aminek közösen megfogalmazott céljai – az üzleti élet fejlődésének támogatása helyi és regionális szinten; helyi és regionális szintű hálózatok építése; az európai üzleti közösség általános érdekeinek képviselete – még nagyobb súlyt adnak.

Az európai kamarák 1999. októberében közös megállapodásaikat egy Chartában foglalták össze, melyben az alábbiak kerültek megfogalmazásra:

- A vállalkozások szerepe meghatározó az európai gazdaságban és a munkahelyteremtésben, illetve az Európai Közösségek szerződéseinek garantálniuk kell a vállalkozások általános és üzleti érdekeinek képviseletét;
- A szubszidiaritás elve a leghatékonyabb döntési és felelősségvállalási szintet feltételezi, előnyben részesíti az állampolgár- és vállalkozás-közeli politikát, ezt az elvet követve a kamarák egyéni és konstruktív szerepet töltenek be nemzeti, európai közösségi és nemzetközi intézmények partnereként;
- A kamarák a vállalkozások általános érdekeit képviselik globális és nem kizárólag szektorális szinten, testre szabott szolgáltatásokat nyújtva vállalkozások számára;
- Az Európai Bizottság elismerte a Kereskedelmi és Iparkamarák egyedi természetét, azonban nem módosította a társadalmi párbeszéd tartalmát vagy mechanizmusát.

A Charta²⁷ az alábbi megállapodásokat tartalmazza²⁸

1. cikkely: Az európai kereskedelmi és iparkamarák kijelentik, hogy egy autonóm hálózathoz tartoznak, mely Európa-szerte mélyen beágyazott helyi, regionális, és nemzeti szinten egyaránt. A hálózatot széleskörű tevékenység jellemzi, amelyet az általa képviselt üzleti közösségek, elsősorban kis- és közepes vállalkozások igényeinek kielégítésére, illetve a helyi, regionális és országos gazdasági fejlődés erősítése érdekében alakított ki.

2. cikkely: Az európai kereskedelmi és iparkamarák vállalják, hogy javítják és állandósítják együttműködésüket annak érdekében, hogy tovább erősítsék a hálózat képviseletét, és megkönnyítsék a szubszidiaritás elvének gyakorlatba való átültetését.

²⁷ A Chartát 33 európai ország kereskedelmi és iparkamarái írták alá: Ausztria, Belgium, Bulgária, Ciprus, Cseh Köztársaság, Dánia, Egyesült Királyság, Észtország, Finnország, Franciaország, Görögország, Hollandia, Írország, Izland Izrael, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Luxemburg, Magyarország, Málta, Németország, Norvégia, Olaszország, Oroszország, Portugália, Románia, Spanyolország, Svájc, Svédország, Szlovákia, Szlovénia, Törökország.

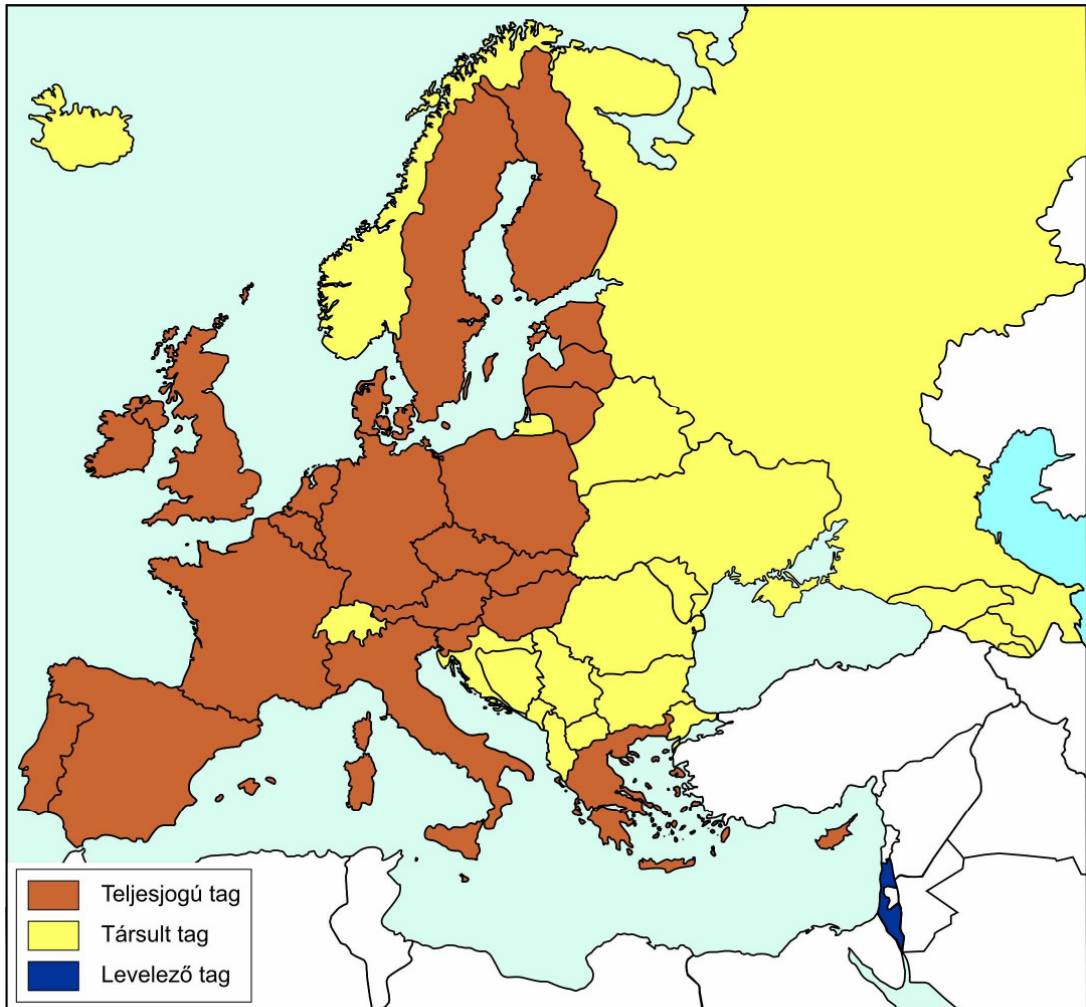
²⁸ Forrás: PBKIK

3. cikkely: Az európai kereskedelmi és iparkamarák vállalják, hogy továbbfejlesztik a közhivatalok és a vállalkozók közötti kapcsolattartást biztosító szerepüket annak érdekében, hogy a szubszidiaritás elvével összhangban elősegítsék a gazdasági fejlődést.

4. cikkely: Az európai kereskedelmi és iparkamarák vállalják, hogy hozzájárulnak a munkahelyteremtő képesség növekedéséhez, előmozdítva egy Európa-szerte elfogadott üzleti kultúra fejlődést, amely nyitott a változásra és kész megragadni az új technológiák, a globalizáció, az Európai Unió intézményrendszerében bekövetkező változások és bővülés nyújtotta lehetőségeket.

5. cikkely: Az európai kereskedelmi és iparkamarák vállalják, hogy hozzájárulnak a regionális, az országos és az európai intézmények, a civil társadalom és a vállalkozások közötti szorosabb kapcsolatok kialakulásához a szabad piacgazdaság és a demokrácia elveinek figyelembevételével.

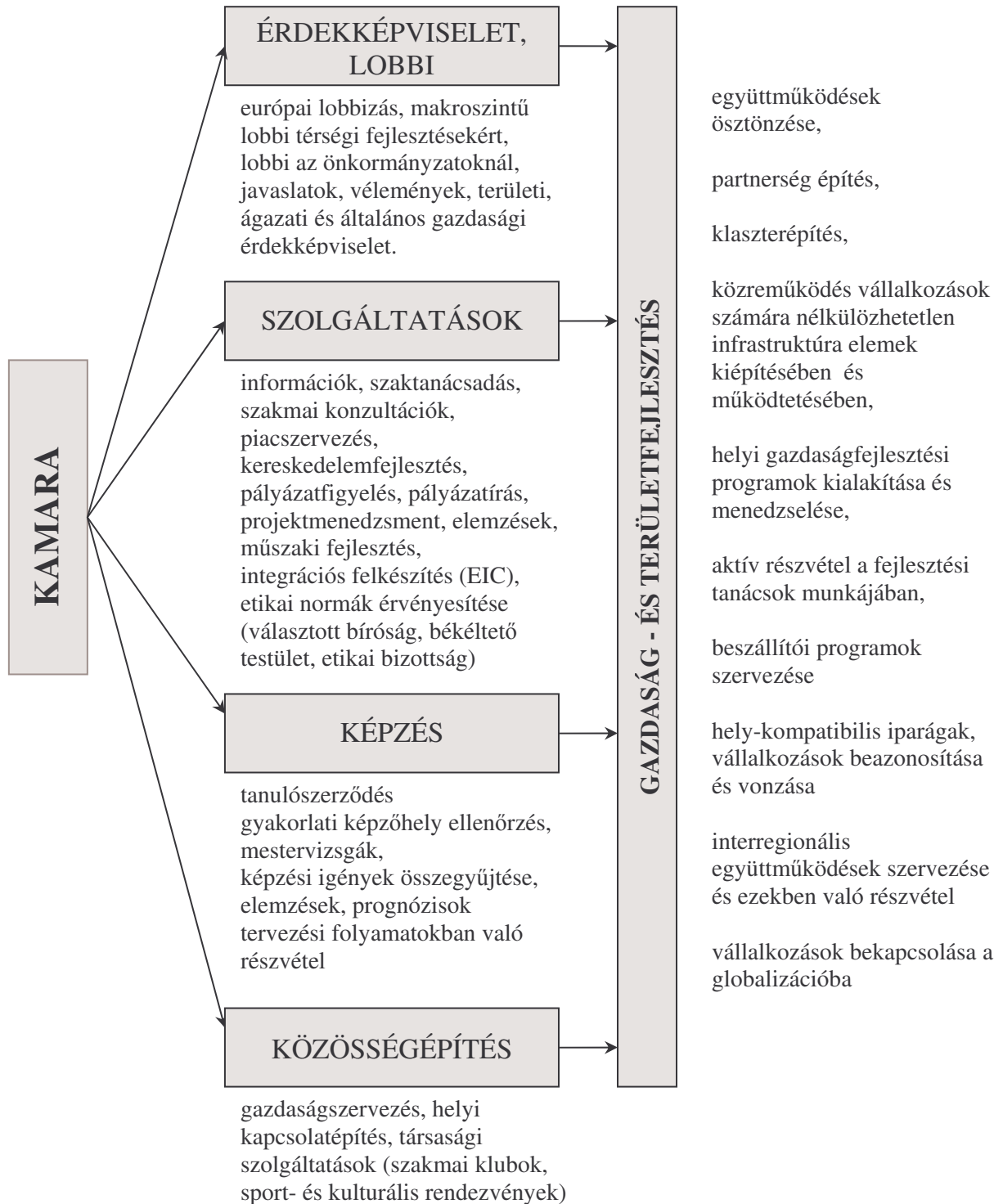
9. ábra: Az Eurochambres tagországai

Forrás: www.eurochambres.be alapján Fonyódi Valéria szerkesztése

A kamarai funkciót, fő tevékenységi területeit a 10. ábrán látható modell szerint foglalom össze.

10. ábra: A kamarai funkciók modellje

Forrás: saját szerkesztés

4.1 Érdekérvényesítés, érdekképviselés a kamarán belül

4.1.1 Érdekkiegyenlítés, általános érdekképviselés

A legtöbb szervezetre, s gyakorlatilag minden olyan szervezetre, amelynek jelentősebb gazdasági vonatkozásai vannak, jellemző az a célkitűzés, hogy a kötelékébe tartozók érdekeinek realizálását igyekeznek elősegíteni²⁹ (Olson, 1997).

Mindenütt, ahol kamarák működnek vannak sajátos, kamarai érdekképviselési funkciók. A közjogi kamarák sajátossága alapvetően az érdekek *általános, közös* jellegéből fakad. Magyarországon a rendszerváltás után gomba módra szaporodó érdekképviselések mellett a kamara, mint a vállalkozások számára *általános* gazdasági információkat és szolgáltatásokat nyújtó intézmény jelent meg. Mindazonáltal Olson (1997) is megjegyzi, hogy azok az érdekek, amelyek realizálásához az adott szervezeteknek hozzá kell járulniuk, többnyire *közös* érdekek. A tisztán személyes vagy egyéni érdekeket a szervezetlen, egyéni cselekvés szolgálhatja a leghatékonyabban.

A hazai kamarák *a gazdaság általános érdekeinek érvényesítése* terén (a törvény 11.§-a alapján) számos, a 2. fejezetben felsorolt feladatot látnak el. A törvény külön fejezetben foglalkozik e szervezetek érdekképviselési jogával. A 37.§ rögzíti, hogy:

- gazdasági előterjesztés Kormányhoz történő beterjesztése előtt meg kell kérni az országos gazdasági kamarák véleményét,
- helyi önkormányzati gazdasági előterjesztések esetén a helyi kamara véleményét.
- A jelentős véleményeltérésről az érintetteket tájékoztatni kell.

A törvény azt is megfogalmazza, hogy az el nem fogadott véleményekről – szakmai indoklással együtt – a kamarát tájékoztatni kell.³⁰

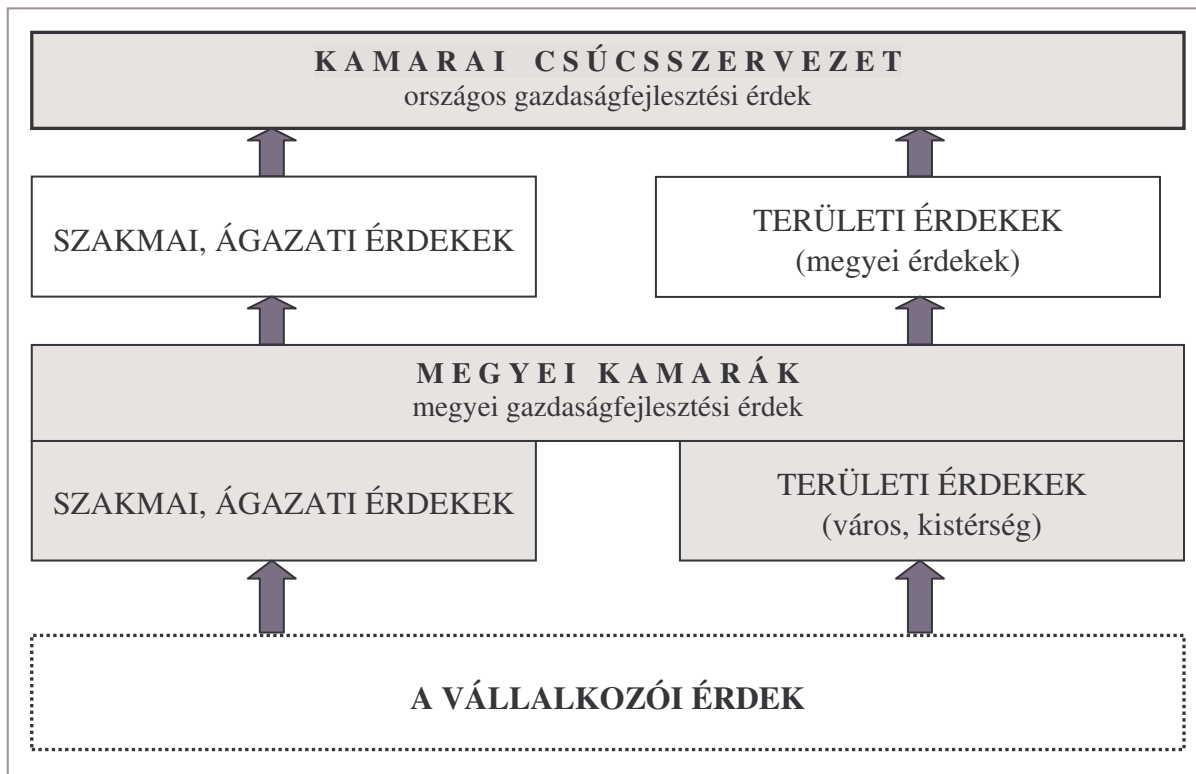
A gazdasági kamarák működési struktúrájukból adódóan hatékonyan képesek a gazdaság makroszintű érdekeinek képviselésére: alulról szerveződnek és jelennek meg az egyes érdekcsoportok, a *kamara keretei között dől el, mely csoportok erősebbek*. Ez a fajta

²⁹ Természetesen előfordulhat, hogy bizonyos szervezetek nem nyújtanak kellő segítséget a szervezethez tartozók érdekeinek realizálásához, sőt az is megtörténhet, hogy bizonyos szervezetek csak a szervezet vezetőinek érdekeit szolgálják. A szervezetek azonban többnyire felbomlanak, ha semmit nem tesznek tagjaik érdekeinek képviselése terén, s ez a tény valószínűleg erősen korlátozza az effajta szervezetek számát (Olson, 1997).

³⁰ Megjegyzem, ez a véleményezési jogkör is csak abban az esetben lehet hatásos, ha a kamara komoly presztízzsel rendelkezik, illetve, ha elismert, jelentős véleményformáló szereplője a gazdaságszervezési, -fejlesztési intézményrendszernek.

érdekiegyenlítő tevékenység is a kamarák egyik jellegzetessége. A 11. ábra a gazdasági kamarákban megjelenő érdekek rendszerét mutatja be.

11. ábra: Érdekcsoportok hierarchiája a kamarákban

Forrás: Győr-Moson-Sopron Megyei Kereskedelmi és Iparkamara stratégiája 2005-2008. www.gymskik.hu. alapján saját szerkesztés.

4.1.2 Érdekérvényesítés közösségi szinten – eurolobbizás

Az eurolobbizás jogalapját az Európai Szén- és Acélközösség szerződése (1952) teremtette meg, kimondva azt, hogy az Európai Unió Bizottsága bármikor meghallgathatja kormányoknak, részérdekek képviselőinek véleményét. Ezen szervezetek pedig javaslatokat és észrevételeket tehetnek. Egyéb jogszabály híján gyakorlatilag bárki lobbizhat Brüsszelben, aki akar (Szilágyi, 2003). Az egyik legjellegzetesebb kamarai lobbitevékenység az agrárkamaráknak a közös agrárpolitika formálásában játszott érdekképviseleti szerepe (Várhelyi, 2003). A nemzetközi szervezetek mellett ugyanakkor egyre nagyobb jelentőségű a gazdasági és szakmai szervezetek közösségi szintű szövetségeinek is.

Mit lehet ezzel a tevékenységgel a hivatalos brüsszeli döntéshozásban elérni? Egyrészt nagy szerepe van a jogalkotási folyamatban (meglévő jogszabályok módosítása, új jogszabályok alkotása), másrészt a lobbizó az EU-alapok valamelyikének támogatását

szerezheti meg saját terveinek eléréséhez. Nem véletlen, hogy a nemzeti kamarák közül többen is működtetnek irodát Brüsszelben³¹. A magyarországi vállalkozói szervezetek közül néhány (pl. MGYOSZ, IPOSZ) már rendelkezik brüsszeli képviselettel Az MKIK 2006. novemberében nyitotta brüsszeli irodáját.³²

A magyar kamara azt várja a képviseleti iroda létrehozásától, hogy hatékonyabbá váljék az európai szintű, gazdaságot érintő jogi szabályozás befolyásolása, az ezzel kapcsolatos lobbizási tevékenység. Ez előnyös lehet az európai uniós pályázati lehetőségek kihasználása terén. Elérhetőbbé válhat a pályázati lehetőségek felderítése és továbbítása a kamarai rendszerhez, a közreműködés pályázatokkal kapcsolatos partnerségek, konzorciumok kialakításában és a lobbizás kamarai pályázatok ügyében.

A brüsszeli kamarai képviselet feladatai közé tartozik a magyar gazdaság érdekeinek képviselése európai szinten, ennek érdekében a lobbizás – közvetlenül az Európai Unió intézményeinél önállóan, illetve más szervezetekkel közösen. Az irodán keresztül könnyebb a kapcsolattartás az Európai Bizottság főigazgatóságaival, az Európai Parlament képviselőivel, az Európai Bírósággal, a Gazdasági és Szociális Bizottsággal, európai szintű lobbizási szervezetekkel. E mellett az iroda tevékenységi körébe tartozik az uniós információk összegyűjtése és továbbítása, különös tekintettel a jogalkotásra és a pályázati lehetőségekre. Az információ rendszeres hírlevél formájában a kamarai honlapon, a területi kamarák hírleveleinek keretében jut el a tagokhoz.

A lobbizás célpontját tekintve a Bizottság munkájának befolyásolása a cél, de az Unió döntéshozatali szervezetének minden egységénél találkozhatunk vele, ha nem is azonos súllyal. Legkevésbé a Miniszterek Tanácsának munkáját tudják befolyásolni, ugyanis az egyes tanácsokba kerülő javaslatok már az egyes tagállamok szintjén megszületnek, ezért itt – attól függően, hogy a nemzeti javaslatkialakításban milyen súlyuk van – csak a nemzeti szervezetek tudnak saját hazájukban érdekérvényesítési tevékenységet kifejezteni. Nagyobb szerep jut számukra az Európai Parlament képviselőinek befolyásolásában és a szakértői bizottságokban.

³¹ Az európai nemzeti kamarák közül tizenhat működtet Brüsszelben képviseleti irodát, ebből tizenegy uniós tagország kamarája.

³² Az ország gazdasági integrációja erős, a kivétel 80 százaléka az EU-ba irányul, a behozatal 72 százaléka pedig onnan származik. A gazdaságot érintő jogalkotás túlnyomó többsége uniós hatáskörbe került, mely a jogharmonizáció révén kerül át a tagországok jogrendjébe. (Forrás: MKIK)

4.2 Kamarai szolgáltatások

A kamarai szolgáltatások meglehetősen széles spektrumából azokkal foglalkozom részletesebben, amelyek a kamara gazdaságfejlesztési funkciójával szorosabb kapcsolatban vannak. Nem részletezem a kamarák etikai bizottságai, a választott bíróságok és békéltető testületek szolgáltatásait, a kamarai kártyakör működtetésével kapcsolatos feladatokat (pl. Széchenyi-kártyával kapcsolatos ügyintézés)

Mielőtt az alapvetően hazai gyakorlat ismertetésére rátérek, érdemes az alábbi táblázatban a brit³³ kamarák jellemző szolgáltatásait bemutatni annak megjelölésével, hogy az egyes szolgáltatásokat a kamarák hány százaléka nyújtja tagjainak (4. táblázat). A táblázat jól mutatja, hogy kiemelkedően magas az általános és helyi üzleti információk, gazdasági elemzések iránti vállalkozói igény.

4. táblázat: A brit kamarák szolgáltatásai

szolgáltatások	kamarák (%) [*]
Információ nyújtás	100
Helyi önkormányzat vagy központi kormány felé érdekképviselés	100
Gazdasági felmérések, elemzések	100
Helyi üzleti információk	100
Exportpiacokkal kapcsolatos tanácsadás	100
Üzemvitellel kapcsolatos képzések	89,1
Kereskedelmi tanácsadás	68,4
Üzlet elindításával, vállalkozás alapítással kapcsolatos tanácsadás	68,4
Exporttechnikai tanácsadás	63,2
Helyi beszerzésekkel kapcsolatos kezdeményezések	42,1
Vitás ügyek rendezése	42,1
Helyi, regionális promóció	36,8
Új technológiákkal kapcsolatos tanácsadás	33,3
Helyi, regionális szakvásárok	31,6

* az adott szolgáltatást nyújtó kamarák aránya

Forrás: Bennett (1998 254. o.)

³³ A szolgáltatások iránti igény bemutatásához a magánjogi kamarák erőteljes keresletorientáltsága miatt választottam a brit példát.

4.2.1 Információnyújtás, szaktanácsadás, elemzések

Az egyik meghatározó kamarai szolgáltatás a vállalkozások információs igényeinek kielégítése. Ha egy vállalkozás információhoz szeretne jutni, alapvetően két lehetősége van: a nagyobb vállalatokra jellemző önálló vállalati információs részleg (központ) fenntartása, míg a kisebb vállalkozásoknál az outsourcing, azaz a külső forrásokból történő informálódás a jellemző (Kiszl, 2005). Ezek közül a kamara ez egyik jelentős információs szolgáltató. A nagyvállalatok információellátása általában problémamentes, hiszen biztos anyagi háttérrel saját apparátusuk végzi el ezeket a feladatokat. A kisvállalkozások tekintetében ugyanakkor vállalaton kívül álló intézményekre van szükség az üzleti típusú informálódáshoz, hiszen ezek azok a szervezetek, amelyek rendelkeznek megfelelő infrastruktúrával, és szaktudással, így képesek beszerezni és elemezni az üzleti információkat (Kiszl, 2005).

A cégvezetők a rövidtávú gondjaikkal vannak elfoglalva és kevés időt szánnak információgyűjtésre. Ugyanakkor fontos lenne, hogy 5-10 évre próbáljanak előre látni, hogy kiszámíthatóvá tegyék a mögöttük álló cég jövőjét. A kamara olyan bázis kell, legyen, ahova bármikor bemehetnek és ott információt és kitekintést kapnak (Szűcs, 2006). Az e-business terjesztése, a – javuló minőségű, egyre informatívabb – kamarai portálok is ezt az információnyújtó funkciót erősítik. A portál olyan gazdasági információs pont, amelyen strukturáltan jelennek meg gazdálkodást segítő információk. Középpontja a kamara információs rendszerének, számos kamarai feladatkör, és szolgáltatás közvetítője. A magyarországi kamarai portálok „üzlet@hálón” blokkja interaktív módon teszi lehetővé a tagvállalatok számára üzleti ajánlataik karbantartását, ill. a kamarához érkező ajánlatok közötti válogatást. A beérkező üzleti ajánlatok adatbázisa hozzáférhető a kamarai tagoknak küldött, interaktív módon általuk jelzett paraméterek szerinti automatikus e-hírlevélen keresztül. Emellett elérhetők üzleti adatbankok, internetes piacok adatbázisai, nagybeszerzők vételi ajánlatai is.

A teljesség igénye nélkül, a kamarák információs és szaktanácsadási szolgáltatásai között az alábbiak találhatók:

- gazdasági és piaci elemzések;
- félévente vállalati konjunktúra-elemzés;
- általános tanácsadás a gazdaság szabályozásáról, új jogszabályokról, módosításokról;
- tájékoztatás hazai közbeszerzési hirdetményekről;
- behozatali vám- és engedélyinformációk;

- kereskedelmi tanácsadás és információszolgáltatás (kereskedelmi jogszabályok, üzletnyitás, képesítési követelmények, kereskedelmet szabályozó jogszabályok kigyűjtése);
- közigazgatási eljárásokhoz kapcsolódó eljárásrendi tanácsadás (nyilvántartáshoz vagy speciális engedélyhez kötött tevékenységek engedélyezési rendjéről);
- fogyasztóvédelmi tanácsadás;
- üzleti ajánlatok közvetítése, címlisták és üzleti ajánlatok összeállítása;
- információk gazdasági ingatlanokról, beszállítói lehetőségekről;
- vásárok és rendezvények listáinak összeállítása;
- minőségügygel kapcsolatos általános információszolgáltatás;
- számítástechnikai szaktanácsadás;
- vállalkozási, vállalkozás indítási tanácsadás;
- pályázati szakmai konzultáció, eseti konzultáció, pályázatfigyelés;
- közbeszerzéssel kapcsolatos pályázati szakmai konzultáció;
- exporttal kapcsolatos vámtanácsadás, szakmai konzultáció;
- külkereskedelem technikai tanácsadás;
- szakmai konzultáció külföldiek magyarországi és belföldieknek külföldi cégalapításához és módosításához;
- szakmai konzultáció beruházási helyszínek kiválasztásához, ipari parkokról, helyi adókról, munkaerő helyzetről, munkaerő képzési lehetőségekről;
- iparjogvédelmi dokumentáció és szaktanácsadás.

4.2.2 Piacszervezés, kereskedelemfejlesztés,

A kamara tradicionális feladata a piacszerzés, amely keretében eddig elsősorban a tagvállalatok egyedi piacképességének javítását, ill. kereskedelemfejlesztési programokat szervezett. A helyi gazdaság integrálódásával párhuzamosan a kamarai munkában megjelentek a helyi piac szervezésének, fejlesztésének további elemei, módszerei.

A helyi gazdaság, így a kamara érdeke a helyi piac fejlődése, a helyi gazdasági együttműködés fejlesztése, amelynek egyúttal a globális piacra jutás elősegítését is jelentenie kell. Nagyon fontos kamarai feladat és szolgáltatás ezen a területen a vállalkozások kereskedelmi rendszerekbe szervezése (üzletember találkozók, kiállítások, szakvásárok) mellett a kereskedelmi tevékenységet alapjaiban átformáló e-business program működtetése, a beszállítói programok szervezése és a területi klaszterek szervezésében való kamarai szerepvállalás is.

A kamara piacszervező, klasszikus kereskedelemfejlesztési tevékenységének fő irányai közé – a Pécs-Baranyai Kereskedelmi és Iparkamara példája alapján – az alábbiak sorolhatók (Kerényi, 2004):

- Kiállítások, vásárok kezdeményezése, szervezése vagy abban közreműködés, tagvállalkozások külföldi kiállításokon való megjelenésének támogatása.
- Üzleti utak, üzletember találkozók szervezése, üzletközvetítés.
- Kereskedelemtechnikai tájékoztató rendezvények (jogszabályi változásokról, kereskedelmi szokványokról, új konstrukciókról).
- Címlisták készítése.
- Kamarai akkreditációs rendszerek: A piaci szereplőkkel szembeni bizalom megteremtésére a kamara a törvényi felhatalmazása alapján szakmai akkreditációs rendszereket alakít ki és működtet. 2003-ban a PBKIK kidolgozta az MKIK szolgáltatási tanúsító védjegy rendszert³⁴, amelyet elsőként az ingatlanközvetítő és informatikai cégek vehetnek igénybe.
- A B to B virtuális Baranya Expo szolgáltatás a kamarai portálról kiindulva a kamarai tagok termékeinek, szolgáltatásainak bemutatását, a tagvállalkozások honlapjainak megjelenítését teszi lehetővé a kamarai honlapon. A PBKIK egy nemzetközi konzorcium tagjaként sikeresen pályázott a „Leonardo da Vinci” program keretében meghirdetett „e-Future” képzési programra, melynek célja a KKV-k felkészítése a globális e-Business versenyre. A kurzus megismerteti a résztvevőkkel a jövő technológiáit, az új típusú versenykörülményeket, az ezekkel járó üzleti lehetőségeket, egyszersmind megismerhetik a komplex elektronikus szolgáltatás előnyeinek³⁵ kihasználását.
- Honlap készítés a KKV szektor vállalkozásai számára.
- Az MKIK PBKIK által működtetett Magyar-Horvát-Bosnyák Tagozata³⁶ a határ menti kereskedelmi kapcsolatok egyik szervezője.

4.2.3 Műszaki fejlesztés, innováció, K+F

Az innováció sokszereplős, széles körű együttműködést igénylő tevékenység, amelynek lényege a tudás újratermelése és hasznosítása a gazdaság és a társadalom érdekében. Az innováció a tudásalapú társadalmak meghatározó tevékenysége, amelyek jellemzője az egyre szorosabb kapcsolat az oktatási intézmények, a kutatóhelyek és a vállalatok között, ami a legfejlettebb technológiákra jellemző rövid termékciklus-idő korában alapvető

³⁴ A védjegy országos hatókörű, az MKIK a pécsi kamarát bízta meg a működtetéssel is.

³⁵ Internet, távoktatás, távmunka, szegmentált információgyűjtés stb.

³⁶ Az MKIK megbízásából és részfinanszírozásával.

követelmény. Az oktatás, képzés és az élethosszig tartó tanulás szerepe növekszik, mert a társadalom képzettsége és tanulási képessége mára a nemzetközi verseny legfontosabb tényezőjévé vált.

A nemzetközi szinten sikeres gazdaságok jellemzője az ösztönző gazdasági környezet és intézményrendszer, a képzett, kreatív és megbízható munkaerő, a fejlett információs és kommunikációs infrastruktúra, valamint a hatékony és jól összehangolt nemzeti innovációs rendszer. A tudásalapú gazdaságban a kutatás-fejlesztés és innováció közvetlen versenytényezővé válik, és nagymértékben felértékelődik (Kerényi, 2004). Ennek kapcsán az innováció-orientált és azt támogató szabályozási környezet megteremtését, a kis- és középvállalatok innovációs forrásainak lehetséges bővítését kell hangsúlyozni. A gazdasági kamarák ennek jegyében számos célkitűzést fogalmaztak meg. Ismételten a PBKIK tevékenységei alapján szemléltethető az e téren kifejtett kamarai aktivitás:

- Szaktanácsadási, szolgáltatási tevékenység továbbfejlesztése.
- Regionális Innovációs Központ munkájának bővítése, propagálása. Regionális Iparjogvédelmi centrum kialakítása érdekében nemzetközi pályázatot nyújtott be a kamara. 2003-ban fogalmazódott meg országos kamarai iparjogvédelmi hálózat szervezése a régió központi kamaráknál.
- A beszállítói szektor innovációs, műszaki, minőségügyi, szabványügyi iparjogvédelmi hátterének fejlesztése.
- Professzionális szolgáltatás-csomagok kiajánlása.
- A Pécsi Ipari Parkban működő innovációs Kht. (szintén kamarai résztulajdon) munkájának segítése.
- A Regionális Innovációs Stratégia (RIS) kidolgozása során szakbizottságok kialakítása, működtetése; 2003-ban a Regionális Fejlesztési Tanács megbízásából a RIS program keretében a régiós K+F cégek kínálatának felmérése és kiajánlása.

4.2.4 Integrációs felkészítés, Euro Info Centre (EIC)

A gazdaság, a vállalkozások integrációs felkészítése egyrészt lezárult Magyarország Európai Unióhoz való csatlakozásával, másrészt azonban, az integrációs folyamatban a csatlakozás 2004 május 1-i időpontja csak egy dátum. Az azóta eltelt időszak is igazolta, hogy a vállalkozások sikeres integrációja terén még ma is sok a tennivaló.

Minden korábban csatlakozott országban működtek olyan kamarák, érdekképviseltek, amelyek természetes módon kapcsolódtak be az integráció, illetve a csatlakozás előkészítés egyes feladataiba³⁷, ehhez igazítva szolgáltatásaikat. Eközben tagjaivá váltak olyan európai

³⁷ Ausztriában a csatlakozási tárgyalások a kamarák teljes bevonásával zajlottak.

szövetségeknek is, amelyek révén az alapvető szakmai tevékenységükhöz rendelkeztek a számukra szükséges specifikus információkkal (*Farkas, 1997*).

Az alapvető kamarai feladat e téren nem is lehetett más, mint a mindenkori vállalkozói elvárások, vélemények összegyűjtése és közvetítése a hazai államigazgatás; és nemzetközi kapcsolataikon keresztül a közösségi szint döntéshozói felé.

A kamarák az egyes országokban már a tárgyalások előtt és alatt szervezték a tájékoztató előadásaikat és készítették a tájékoztató kiadványokat. A csatlakozást követően a hatalmas tömegű közösségi jogszabályrendszer végrehajtása, alkalmazása, arról tájékoztatás nyújtása többnyire a köztes szféra, s főként a gazdasági kamarák csaknem kizárólagos feladata.

Az EU tagországokban működő kamarák többsége az általuk képviselt gazdaságok sikeres integrációja érdekében széles spektrumú szolgáltatásokat nyújt³⁸, az általános információterjesztés mellett:

- tájékoztatnak a közösségi szintű jogszabályokról;
- várható piaci fejleményekről, irányokról (hazai, közösségi, nemzetközi);
- konkrét üzleti együttműködési lehetőségekről;
- forrás- és feladattérképet készítenek;
- a versenyképesség erősítése érdekében fejtenek ki aktivitásokat;
- hangot adnak a csatlakozással kapcsolatos véleményüknek állásfoglalásokkal, tanulmányokkal.

Az Eurochambres helyzete is kifejezi, hogy a kamara, bár elsősorban nem lobbiszervezet, ám több millió vállalkozást képviselő tagjai (az országos és a helyi kamarák) az általuk működtetett *EU-méretű információs, szolgáltatási és kereskedelemfejlesztési hálózatukkal* az üzleti kapcsolatok és információk nélkülözhetetlen láncszemének tekinthetők valamennyi újonnan csatlakozott ország (és vállalkozói) számára. A kamarák, bekapcsolódva az Unióban működő társszervezeteinek hálózatába és azok munkájába, együttműködése és kapcsolatrendszere nemcsak az alkalmazkodáshoz nyújtanak segítséget, de a döntés előkészítés, véleménynyilvánítás, lobbizás miatt is fontos a szerepük (*Farkas, 1997*).

Magyarországon 1994. óta valamennyi kamarai törvény a kamara feladatául szabta az *üzleti szféra uniós felkészítését*. Ehhez azonban szinte semmilyen kormányzati támogatást,

³⁸ A kötelező vagy nem kötelező tagság csak annyiban jelent különbséget, hogy a munka térítésköteles kiadványok és előadások, szemináriumok vagy szabadon terjesztett díjmentes programok és akciók keretében zajlott (a térítések előbbi esetben is a piaci ár alatt kerültek meghatározásra).

és anyagi forrást nem rendeltek a döntéshozók. Pozitív példaként a kormányzati-kamarai együttműködésre csak az említhető, amikor az országos EU felkészítő „road show” lebonyolítását a kamarákra bízta, ennek keretében megyénként átlagosan 900 vállalkozás vett részt az ágazati képzéseken (*Kerényi, 2004*).

Az Eurochambres egy vállalati felmérése szerint a magyar vállalatok a többi ország vállalataihoz hasonlóan értékelik az információforrások minőségét és hasznosságát. A vállalkozások elsősorban a kamarákat tekintik az unióval kapcsolatos információk legfontosabb forrásainak (*5. táblázat*). A kamarában az EU felkészítés bázisa az Euro Info Centre (EIC) hálózata. Ez egyben azt is jelenti, hogy a magyar vállalkozói szféra felkészítése – különösen a vidéki megyékben – döntő részben közvetlen brüsszeli forrásra épült.

5. táblázat: A közösségi jogszabályokkal kapcsolatos információs források minősége és hasznossága

Információ forrása	nincs információ	rossz minőségű, megbízhatatlan	viszonylag jó	leghasznosabb, legmegbízhatóbb	pont	helyezés
Kereskedelmi kamara	29	45	159	110	269	1
Internet	36	31	162	95	257	2
EU publikációk	66	42	152	59	211	3
On-line EU-források	58	27	138	66	204	4
Kormány – minisztériumok	59	76	150	36	186	5
EU üzleti partnerek	101	45	119	48	167	6
EIC	94	22	106	52	158	7
Egyetemek, intézetek	118	30	91	39	130	8
Kereskedelmi vagy üzleti szervezetek	97	59	95	33	128	9
Helyi üzleti partnerek	112	80	93	25	118	10
Európai Bizottság	113	31	88	24	112	11
EU diplomáciai képviselők	107	41	82	24	106	12
Helyi tanácsadó cégek	114	47	87	19	106	13
Az uniós csatlakozás tárgyalódelegációi	111	62	77	22	99	14
Európai szervezetek	127	30	62	21	83	15
Külföldi tanácsadó cégek	137	35	40	17	57	16

Forrás: Eurochambres – SBRA (2002)

1998-tól Magyarország résztvevőjévé vált az EU KKV-fejlesztési programjának. Ez a program foglalta magában a magyarországi *Euro Info Centre* irodák, mint elsődleges információszolgáltatók felállítását, melyek 1999-ben nyíltak meg (Budapesten, Nyíregyházán, Pécsen, Salgótarjánban, Szegeden, Szekszárdon, és Szolnokon).

Az EIC-eket egy-egy olyan intézmény fogadja be, amelyet a kis- és középvállalkozásokhoz fűződő kapcsolata alapján választottak ki. Ezek a közhasznú, profitorientált vagy vegyes szervezetek átfogó tudással rendelkeznek a helyi gazdasági szerkezetéről. Az esetek mintegy 50%-ban kamarák a befogadó szervezetek, akik a pénzügyi támogatáson kívül fontos logisztikai segítséget is nyújtanak az EIC irodák számára, sőt gyakran maguk is elősegítik ezek információnyújtási tevékenységét. A befogadó szervezet saját tevékenységeit is kiegészítheti azáltal, hogy nemzetközi

tevékenységének erősítése érdekében fejleszti európai uniós szolgáltatásait. Az EIC hálózat feladatai az alábbiak:

- *Információszoigáztatás:* hírleveleket, tájékoztatókat és egyéb időszakos kiadványokat adnak ki, a kis-és középállalkozásokat leginkább érintő témákban, a helyi gazdasági igényeknek megfelelően rendeznek fórumokat. A legfontosabb információk az euróval, az európai finanszírozási lehetőségekkel, az információ társadalommal kapcsolatosak. Fontos, hogy az EIC-k biztosítják a *viisszacsatolást* az Európai Bizottság felé: mit várnak a kis- és középállalkozások az Európai Uniótól, hogyan érintik őket a közösségi szabályozások, programok. Az EIC-k feladata az információáramlás biztosítása a kis- és középállalkozások és az európai intézmények között, valamint információkat nyújtanak a külföldi országok piacairól és pályázatairól.
- *Tanácsadási tevékenység:* több főigazgatóság támogatásával az EIC-k a kis- és középállalkozások számára különösen fontos tudás birtokában vannak. Ilyen például a közbeszerzés, az információ társadalom, a K+F, a környezetvédelem, az adószabályozás. Az EIC-k támogatják a kisállalkozásokat Unió projekt megírásában is. Mivel az Európai Bizottságban külön csoportok specializálódnak ezekre a területekre, az EIC hálózat képes a célzott tanácsadási tevékenységre.

Mindezek jelentős segítséget jelentenek ahhoz, hogy pozicionálni tudják magukat az európai piacon.

Az európai integráció folyamata, amely gyakorlatilag és kézzelfoghatóan 1994-től, a Társulási Megállapodás aláírásától kezdődött, még sok nyitott kérdést hordoz magában. Egyvalami azonban világos a politika alakítói és a szakemberek számára is: megfelelő előkészítettség, tudatos gazdaságpolitika, és magas szintű, *decentralizált tájékoztatás* nélkül az uniós tagság veszélyes hatású lehet az új, és a megerősödés útjára lépett hazai vállalkozások számára. Mindezek ellenére a mindenkori kormány fenntartotta magának a jogot, hogy gyakorlatilag önállóan határozza meg az átvilágítási tárgyalásokon az Unió felé képviselt magyar álláspontot a vállalkozáspolitikai témakörben.

4.3 Képzés, szakképzés

Magyarországon a szakképzés rendszere nagyságrendekkel eltéveszti a majdani munkaerőpiac várható keresletét. A rendszerváltás óta drámaian leépült a szakoktatás, ezen belül is a szakmunkások képzése. A néhány fennmaradt szakmunkásképző iskola minősége és kibocsátása meg sem közelíti a világszínvonalhoz felzárkózó feldolgozóipar tényleges keresletét (*Bokros, 2003*).

Egy vállalkozás szempontjából a szakképzés a fejlődés-fejlesztés egyik eszköze. Ugyanakkor sokan, különösen a kis- és középvállalkozások a munkaerőpiacon nem mindig találnak igényeiknek megfelelő képesítéssel és kompetenciákkal rendelkező fiatalokat. Márpedig a szakképzés olyan lehetőség, mely által növekedhet a foglalkoztatási szint, különösen a fiatalok körében.

A gyakorlatorientált szakképzés jelentős tényező a cégek versenyképessége szempontjából is. A tanulók foglalkoztatása ugyanis a kompetenciákkal való előrettekintő gazdálkodás legjobb módja és az emberi erőforrások eredményes fejlesztését teszi lehetővé, hiszen:

- a képzett fiatalok azonnal munkaképesek és hamar alkalmazkodni tudnak a cég életéhez, felfogásához;
- a cég részt vállal az esetleges jövőbeli alkalmazottjának képzésében, privilegizált kapcsolatot alakít ki vele, mely a gyakorlati és az elméleti ismeretek folyamatos találkozásán alapszik;
- a cég számára az, hogy olyan munkaerőt alkalmaz, amelyet maga képzett, szinte teljes mértékben kizárja a téves foglalkoztatás veszélyét (*Levesque, 2000*).

Amennyiben a vállalkozásoknak jelentős befolyása van a képzési programok kialakításában, azokat úgy állíthatják össze, hogy megfeleljenek a valós kvalifikációs és kompetencia-igényeiknek. Ennek érdekében minden évben indítanak és megszüntetnek képzéseket a cégek és a szakmai ágazatok igényeinek megfelelően.

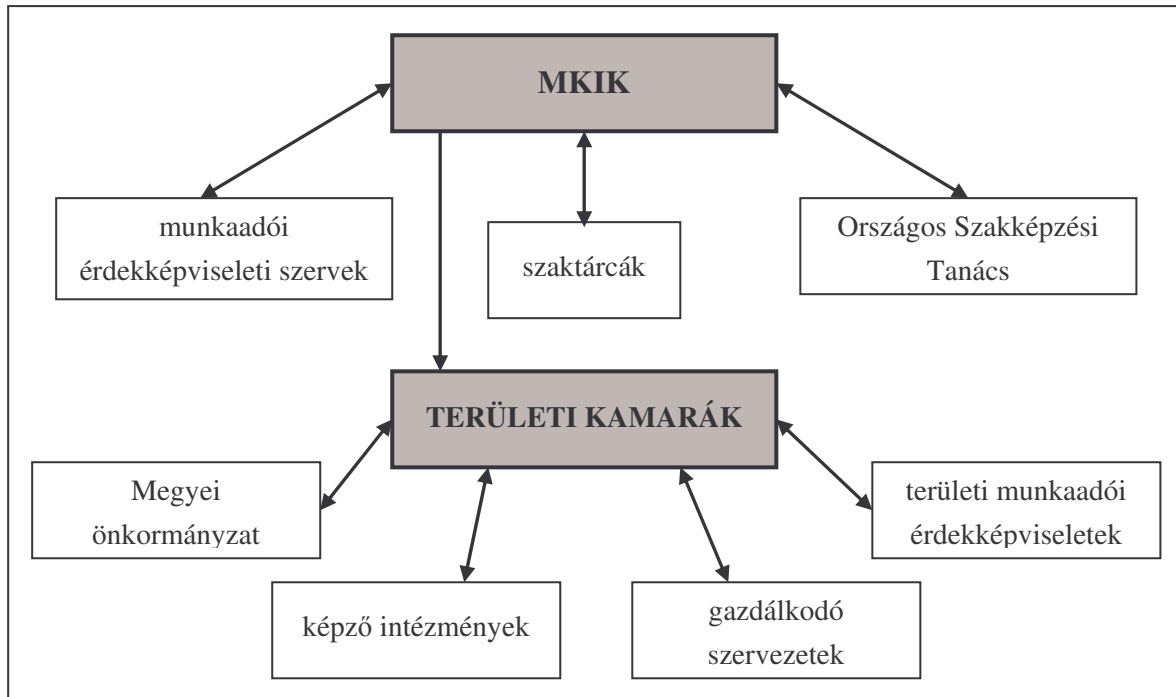
Magyarországon a munkanélküliség ellenére az egyik szűk keresztmetszet a vállalkozások fejlődésében a képzett munkaerő, miközben a szakiskolák többsége finanszírozási problémákkal küzd, s keveset törődnek azzal, mennyire képesek megfelelni a piac igényeinek. A kamarák számos szakmai anyagban, konferencián és erőteljes lobbikörében próbálták szembesíteni az államot a kibocsátás tarthatatlan minőségével. Végül az Országgyűlés 2003. májusában jóváhagyta az 1993-ban elfogadott szakképzési törvény módosítását. A szakképzésről szóló 1993. LXXVI. törvény, valamint annak módosításáról

szóló 2003. XXIX. törvény a szakképzéssel kapcsolatosan az alábbi közfeladatokat adja a gazdasági kamaráknak:

- a tanulószereződés intézményrendszerének működtetése,
- gyakorlati képzőhely ellenőrzés és cégakkreditáció,
- kamarai vizsgabizottsági tag delegálása szakmai vizsgákra,
- szintvizsgák szervezése,
- OKJ-s szakmák felügyelete és iskolai tanműhelyek ellenőrzése 16 szakmában.

Az országos kamara koordináló szerepkört tölt be, illetve új szakmák bevezetésében játszik szerepet, ami a szaktárcákkal való együttműködésben és az Országos Szakképzési Tanácsban való részvétel alapján valósulhat meg (*Fehérvári, 2000*). A 12. ábra mutatja be a kamarák kapcsolatrendszerét a szakképzés területén.

12. ábra: Magyarországi kamarák a szakképzés intézményrendszerében

Forrás: Fehérvári (2000. 7. o.)

A tapasztalatok alapján a kamarák a szakképzésben betöltött szerepének további növelése indokolható, többek között az alábbi feladatok azok, amelyek kamarai keretek között hatékonyan elláthatók:

- folyamatos tájékozódás a gazdaság igényeiről, azokról a szándékokról, elvárásokról, amelyek összegyűjtése, rendszerezése révén levonhatók a megfelelő foglalkoztatási következtetések;
- szakemberigény szakképzésenként és iskolai végzettség szerinti regisztrációja;
- iskolafenntartó önkormányzatok tájékoztatása az igényekről;
- a rendelkezésre álló információk alapján térségi prognózisok készítése, kamarai és munkaügyi központi elemzések, prognózisok összevetése;
- fokozottabb részvétel az iskolarendszeren kívüli szakképzésben;
- bekapcsolódás a regionális fejlesztési tervezésbe.

Mindezekon túl, erősítve az együttműködést az egyetemekkel illetve az egyetemek és a vállalkozások közötti partnerséget, a felsőoktatási kínálat alakítására is hatással lehetnének.

A kamarák szerepe a szakképzésben országonként eltérő. Talán Németországban a legnagyobb jelentőségű, ahol a kamarák szerves részét képezik a duális oktatási rendszernek. Ennek értelmében részben a szakképzésre való jelentkezésben, részben pedig

az ún. időközi vizsgáztatásban, végül pedig a szakmai végzettség megszerzését szolgáló záróvizsgáztatásban vesznek részt. Külön feladatot jelent a mestervizsgáztatás lebonyolítása, melyet az iparban, a kézműiparban, a mezőgazdaságban és a háziiparban lehet tenni több éves szakmai gyakorlat után (*Vladiszavlyev, 2000*). A németországi gyakorlathoz hasonlóan az osztrák kamarák a munkahelyeken folytatott tanulmányok minősítéséért felelősek. Luxemburgban, ahol szintén erőteljes a kamarai szerepvállalás, a foglalkozások minősítésére tesznek javaslatokat, illetve ellen jegyzik a bizonyítványokat (*Fehérvári, 2000*). Általában széles körű szerepe van a szakképzés intézményrendszerében a közjogi modell alapján működő kamaráknak: az iskolarendszerű szakképzésben ellenőrzési jogkörökkel rendelkeznek, számos országban saját képző központokat működtetnek, képzési programokat készítenek, részt vesznek a képzési követelmények kidolgozásában, ezekhez tankönyveket, segédeszközöket biztosítanak. Képzést segítő szolgáltatásaik közé tartozik a gyakorlati képzőhelyek nyilvántartása, ami jelentős segítséget jelent a tanulók elhelyezéséhez. Emellett képzési tanácsadást is folytatnak, megkönnyítve ezzel a pályaválasztást. Nem utolsó sorban pedig rendszeres munkaerő-piaci elemzéseket készítenek, melyek alapján javaslatokat fogalmaznak meg a képző intézmények szakmasztruktúrájának átalakítására (*Fehérvári, 2000*).

A francia gyakorlatban elsősorban a regionális tervezés során van befolyásuk a képzési irányok kialakításában. Szerepük a felnőttképzés terén is hangsúlyos, ami nem csak a szakmunkásképzés terén jelenik meg, hanem a gazdaság által igényelt egyéb képzési programokban is (*Vladiszavlyev, 2000*). Miután 1982-ben a decentralizációs törvény a szakképzési feladatkört áthelyezte a megyékhez, a kamarák a szakképzés fellendítését célzó terv megvalósításába kezdtek, és végül egy 1996-os törvény önálló költségvetést is biztosított számukra. A kereskedelmi és iparkamarák szakképző központjait vagy közvetlenül, vagy szakmai partnerekkel – Oktatási Minisztériummal, kézműves és/vagy agrárkamarákkal, települési önkormányzatokkal – együttműködve irányítják (*Levesque, 2000*). A francia kamarák erejét, szakképzésben betöltött szerepét jól jellemzi, hogy 310 alapképzést biztosító intézményt és 416 továbbképző központot működtetnek, melyekben több mint 30 ezer tanárt foglalkoztatnak, évente mintegy 500 ezer diák vesz részt a képzési rendszerben.³⁹ Mindemellett számos – szakmákat és szakismeretet érintő – felmérés, megfigyelés is a kamarákhoz köthető.

³⁹ Forrás: www.cci.fr

4.4 Közösségfejlesztés

A kamarák közösségképző funkciójának lényege a helyi vállalkozások minél nagyobb arányának bekapcsolása a helyi *üzleti közösségbe*, azon keresztül az információáramlásba. Ez a vállalkozókkal való személyes kapcsolatfelvétellel és kapcsolattartással érhető el. Az egyes vállalkozók és a helyi üzleti közösségnek egyaránt érdeke ez: előbbi lehetőségekhez jut, utóbbi tovább erősödik általa. A vállalkozások számára fontos szempont lehet, hogy a kamara az a bázis, amelyen keresztül a cég a helyi üzleti közösséghez kapcsolódhat, ezáltal része lesz az információáramlásnak, új kapcsolatrendszereket alakíthat ki, ami később új üzletekben is megtestesülhet. A kapcsolatépítés széles spektrumú tevékenységi terület, hiszen jelentheti ez az egyetemekkel, K+F helyekkel való kapcsolatok létesítését is, sőt – e tekintetben lényegében klasszikus gazdaságfejlesztési funkcióvá válik – egyre jellemzőbbé válik, hogy a kamara a vállalkozások innovációs láncokba, klaszterekbe szervezését próbálja meg segíteni.

A közösségépítés egyik hatékony eszköze olyan társadalmi események szervezése, ahol kötetlenebb körülmények között ismerkedhetnek, erősíthetik kapcsolataikat a vállalkozók. Hagyományosan ilyenek a bálók, de egyre szélesebb körűek – egyúttal egyre népszerűbbek is – a kamarák által kínált társasági szolgáltatások, melyek között a kötetlen sportrendezvények (pl. tenisz-kupák vagy fallabda bajnokságok) és a kötöttebb, szakmailag is tartalmas üzleti reggelik is megtalálhatók, mint ahogy e „szolgáltatás-csomag” elemei közé sorolhatóak a kamara keretein belül működtetett szakmai klubok is.

5. GAZDASÁG- ÉS TERÜLETFEJLESZTÉS A KAMARÁKBAN

A kamarák egyik hangsúlyos és komplex feladata, aktivitási területe a helyi/regionális gazdaságfejlesztés, a regionális (az ernyőszervezetek szintjén nemzetgazdasági, a nemzetközi szövetségek vonatkozásában pl. EU-szintű) versenyképesség erősítése, valamint partneri együttműködésekben való részvétellel, ezek szervezésével, a gazdaság érdekeinek megjelenítésével részt venni a *területfejlesztés*ben, egyúttal – néhány európai országban ez hangsúlyos kamarai szerepkör – működtetni a vállalkozások számára fontos infrastruktúra egyes elemeit.

A kamarák gazdaságfejlesztéssel, területfejlesztéssel kapcsolatos szerepvállalása természetesen az előző fejezetben bemutatott kamarai feladatok sorába illik (megjegyzem, ezeknek is lehet közvetett vagy akár közvetlen hatása a helyi gazdaság fejlődésére). Külön fejezetben nem csupán szerkezeti megfontolásból foglalkozom ezekkel a kérdésekkel – a disszertáció fősodrát, a kamarák gazdaságfejlesztési funkciói adják –, hanem azért is, mert a gazdaság- és területfejlesztés egyrészt komplex kérdéskör, másrészt egyre hangsúlyosabb kamarai aktivitási terület is.

A gazdasági kamarák *területi* szerveződése hangsúlyos szempont az intézményrendszer vizsgálata során. Amint azt több gazdaságtörténeti példa is mutatja, a helyi gazdaságfejlesztés, egy kamara által képviselt térség – város, kistérség, megye, régió – versenyképességének növelése terén e szervezetek jelentős aktivitások kifejtésére képesek. Mindenekelőtt érdemes röviden összefoglalni mit is takar a *helyi gazdaságfejlesztés*, a *regionális versenyképesség* fogalma, amelynek megértését segíti a *globalizáció-lokalizáció* folyamatának értelmezése mellett az is, hogy mivel magyarázható a vállalati döntéseknél a *térségi feltétel felértékelődése*.

A globalizáció és a lokalizáció rajzolta trend versenyképességi rendje a működési környezetben széles tevékenységi körű gazdaságmenedzselő szervezeteket igényel területi gazdasági szolgáltatási háttérül. Ezek a piacgazdaság fokozatos fejlődésével szükségképpen kialakulnak, jóllehet, nem feltétlenül piaci alapon álló intézményekről lehet csak szó (*Hrubi 2002*). Véleményem szerint ezek az intézmények lehetnek akár maguk a gazdasági kamarák is, ha azonban erre más szervezet létesül vagy kap felhatalmazást, úgy a kamarák aktív együttműködése indokolható.

E fejezet azokra a kamarai tevékenységekre fókuszál, amelyek a helyi/regionális vagy a makroszintű versenyképesség javításával, a gazdaság- és területfejlesztéssel kapcsolatosak, s elsősorban azok gyakorlati megvalósulását mutatja be néhány kamara példáján. Megjegyzem, hogy többnyire – Magyarországon mindenképpen – éppen a

gazdaságfejlesztés az a terület, ahol az egyes területi kamarák között a legjelentősebb különbségek figyelhetők meg az aktivitásokban, feladatvállalásokban.

5.1 A regionális versenyképesség és a helyi gazdaságfejlesztés koncepciója

5.1.1 Globalizáció – lokalizáció: a térbeliség szerepének felértékelődése

Korunk alapvető világgazdasági és világpolitikai jelensége, a **globalizáció** a társadalmi élet világméretű összekapcsolódásának határokon átnyúló, egyre szélesedő és mélyülő folyamata lényegében és tágan értelmezve azonos az emberiség kezdete óta tartó integrálódással (*Bayer, 2005*), ugyanakkor az információs technológia fejlődésére épülő globalizáció a 90-es években vált politikai és közgazdaságtani viták fő témájává (*Wiener, 2003*).

A gazdaság elsősorban a hatékonyabb munkamegosztás és a versenyképességi előnyök érdekében lépi át az országhatárt. A közös problémák közös kezelésének jobb eredménye, még inkább a gazdaság hatékonyabbá tételének közgazdasági indokai jegyében születnek és bővülnek a globalizációval egy időben a különböző gazdasági, politikai együttműködések, integrációk, hálózatok. Ebben a folyamatban az az ország vagy régió lehetett és lehet sikeres, amely képes betagozódni a nemzetközi áramlatokba (*Marján, 2005*). A globalizációban lényegében egy végtelen pólusú világ alakul ki (*Kiss, E., 1999*), amelyben minden aktornak alapvetően új a mozgástere, és amelyben lehetőségeik – elvileg – óriásiak, hiszen bármely kisvállalkozás terméke a multinacionális kereskedelmi láncok által megjelenhet szinte a világ bármely pontján (*Gazdag, 2000*). Vagyis miközben a legfelső szinten a világ egységesül, addig a legalsó szinteken az egyediség, a lokalitások mindenütt a világon megismerhetők (*Varga, 2000*).

A globalizációnak létezik egy *területi kiegyenlítődést* segítő hatása, hiszen a tőke diffundálásának fizikai, adminisztratív korlátai csökkennek, a globalizáció eddig elmaradott területeket képes bekapcsolni a világgazdaság vérkeringésébe. A másik oldalon viszont a regionális egyenlőtlenségeket tovább élezi a globalizáció. Megfigyelhető, hogy a tőke a fő közlekedési folyosókat (elérhetőség), a nagyvárosokat (piac) preferálja, lényegében azokat a területeket, amelyek idáig is inkább jobb pozícióban voltak. Ezekben a térségekben újabb lökést kap a gazdaság, következképpen a tőkebefektetések fogadására kevésbé alkalmas térségek lemaradása tovább folytatódik.⁴⁰

⁴⁰ A térség gazdaságának fejlődését ígérő multinacionális vállalatok befolyása pedig tovább nő.

A disszertáció tartalmát tekintve elsősorban arra kell választ keresni, hogy a helyi, regionális gazdaságok, és azok lokális intézményrendszere miként tud beilleszkedni a nemzetközi gazdasági folyamatokba (Andor, 2003).

A transz- és multinacionális vállalatok túlsúlyának kialakulása, a világkereskedelem átfogó liberalizálása⁴¹ és a pénz, mint tőke szinte korlátlan áramlása által jellemezhető folyamatot olyan technológiai átalakulás kíséri, amely a „a távolság és idő eddigi régióformáló szerepét elhalványítja” (Enyedi, 2000. I. o.). A posztfordista ciklus kezdete is alapvető változásokat indukál a gazdasági szerkezetben: átalakulnak a termelési rendszerek és a vállalati szervezetek is (Horváth, 1998). A tényezők (tőke, munka) erősödő mobilitása, a távolság, az idő jelentős módosulásának együttes eredménye, hogy a gazdasági szereplők szinte bárhol végezhetik tevékenységüket, így a vállalati döntéseknél felértékelődik az adott térség jellege (Lengyel, 2006). *A térbeliség tehát meghatározóvá válik a gazdaság működésében.*

Az állami gazdaságpolitikák leértékelődése mellett a nemzetek feletti struktúrák és a regionális, helyi szerveződések szerepe növekszik. Ma a gazdaságfejlődés irányait, hajtótényezőit, sajátos vonásait a **globalizáció-lokalizáció** kettős folyamata, a globális-lokális paradoxon jellemzi: miközben a globális iparágakban szinte ugyanazok, a világot egységes egésznek tekintő a vállalatok versenyeznek, aközben a lokális együttműködések, a helyi beágyazottság előtérbe kerül a tartós vállalati versenyelőnyök fenntartásában (Lengyel, 2006). „A piac globalizálódása és ezzel párhuzamosan a gazdasági tevékenységek lokalizációjának felértékelődése által meghatározott gazdaság- és piacfejlődési irányzat megerősítette a területi gazdaságfejlesztési és –szervezési funkciót, a megvalósítás eszköztárát sokszínűbbé tette, új fejlesztési-szabályozási súlypontok jöttek létre. Ennek háttérében a gazdaság és az adott térség (közösség) egyre erősödő közvetlen anyagi érdekközössége áll.” (Hrubi 2004., 162. o)

„...a térségi bázishoz kötődő vállalat csak akkor tudja versenyképességét fenntartani, ha a „környezetétől” az ehhez szükséges segítséget és pozitív extern hatásokat megkapja, így versenyképes vállalat csak versenyképes régióban maradhat fenn tartósan.” (Lengyel, 1999.

⁴¹ A globalizáció háttérében egy globális szintű, igen erős verseny, erősen liberalizált gazdaság (ld. pl.: a WTO világkereskedelem liberalizálásáért tett erőfeszítései) áll, de a színpalak mögött erőteljesen jelen vannak politikai és lobbyérdekek. Egyrészt tehát az államok többségének politikájában megfigyelhető egy, a nyitottságot ösztönző gazdasági liberalizáció, ugyanakkor a stabilitás megőrzése érdekében egyfajta konzervatív attitűd is. Példa erre az EU közös agrárpolitikája, ami ugyan eleget kíván tenni a WTO követelményeinek, a gyakorlat azonban azt mutatja, hogy mindezidáig inkább elszigetelte magát a világpiactól.

12. o.). Mindezeket alapul véve *Koltai* (2006) egy régió életében fontos és megválaszolható kérdésnek tarja, hogy az ott működő vállalatok számára a régió egyben térségi bázisul is szolgál-e vagy csak a másodlagos fontosságú vállalati funkciók helyszíne. *Porterre* utalva hozzáteszi, hogy egy régió alulról szerveződő gazdaságfejlesztési stratégiájában elsődlegességet kell, hogy élvezzenek azok a helyi, regionális tényezők, amelyek a régióban működő versenyképes vállalkozások és iparágak versenyelőnyeikhez szükségesek.

A nemzetközi versenyképesség előfeltétele a helyi versenyképesség, amelyet újra és újra elő kell állítani. Mivel a verseny globális, az eredményesség mércéit a világgazdaság definiálja, de a szereplőknek nem lehet kivonni magukat a helyi feltételekből, ezért a helyi társadalmat kell alkalmassá tenni versenyképességük fenntartásával, növelésével (*Szigeti, 2003*). Hozzá kell azonban tenni, hogy a globalizáció világában a helyi adottságok szerepe is változik (*Enyedi, 2000*). A változások lényegét *Enyedi* (2000) abban látja, hogy mivel egyre több a csaknem mindenütt jelenlévő, így a versenyképesség szempontjából közömbös termelési tényező, ezért a nagy értékű, sajátos tudáson alapuló, ritka, nehezen utánozható helyi adottságok értékelődnek fel. *Enyedi* a helyi adottságok közé sorolja a tágabb értelmű intézményi környezetet is.

5.1.2 Helyi gazdaságfejlesztés

A globalizáció egészének tehát természetes velejárója a lokalitások felértékelődése⁴², ennek megfelelően a helyi gazdaságfejlesztés mindinkább központi kérdése lesz a regionális és gazdaságpolitikai stratégiáknak is (*Mezei, 2003/b*).

A változások sajátos gazdasági, társadalmi, politikai követelményeket, elvárásokat indukálnak. A regionális gazdaságfejlesztésben is szemléletváltozás következett be, a regionális politikában egyre inkább előtérbe került a partnerség és a szubszidiaritás elve. A korábbi, felülről lefelé szerveződő programokat felváltotta az endogén erőforrásokra építő alulról felfelé szerveződő **helyi/regionális gazdaságfejlesztés** gyakorlata (*Deák, 2002*). Ennek során úgy a helyi önkormányzatoknak, mint a területi szinten szerveződő gazdasági kamaráknak egyre inkább kezdeményezően kell fellépnie a fejlesztési programok kialakításakor.

⁴² Amennyiben a globalizáció ellenes megmozdulások számának a növekedése a globalizáció kárvallottjainak számának és társadalmi érdekérvényesítési képességének növekedésére utal, úgy a lokalizáció erősödésében nem hanyagolható el az a momentum sem, miszerint ez az elutasítás kiváltja azt az eredményt, hogy a lokalitás megerősödik (*Szirmai-Baráth-Molnár-Szépvölgyi, 2003*).

A „hely” nem csupán fizikai tér vagy földrajzi régió, hanem az ott lakók közti kapcsolatok, folyamatok összessége, olyan társadalmi gazdasági tér, amelyben van egy létrehozható közös gazdasági érdek és kulturális és közösségi identitás. A helyi jelző sajátosan módosítja a gazdaságfejlesztés tartalmát. Olyan folyamatokra utal, amelyek alapvetően egy adott régióon belül hatnak, s valamilyen oknál fogva kötődnek az adott területhez (*Faragó, 1990*).

A helyi gazdaságpolitika óriási jelentőségre tett szert a 80-as, 90-es évek fordulóján, melynek oka leginkább az, hogy miközben jelentős különbségek mutatkoznak az egyes lokalitások között a helyi gazdasági aktivitás, a foglalkoztatás és a társadalmi jólét tekintetében, az említett világ gazdasági változások még jobban felerősítették ezeket az ellentéteket. Ez arra készítette a központi politikát, hogy támogassa a gazdaságilag hanyatló területeket, illetve befolyásolja a gazdasági tevékenységek eloszlását. Sok helyi önkormányzat úgy reagált a problémákra, hogy ezek leküzdésére a helyi politikák széles körét hozták létre (*Campbell, 1990*). Tapasztalható az is, hogy a gazdasági szféra igyekszik rendszeres, formális kapcsolatok kiépítésére a közhatalommal és az önkormányzatok is egyre inkább törekednek a vállalkozások, a magánszféra bevonására a döntés-előkészítés, a tervezés, a kivitelezés folyamatában (*Mezei, 2003/a*).

Alapvetően elfogadom azt a klasszikus közgazdasági megközelítést, miszerint a helyi és regionális gazdaságokra a legnagyobb befolyással a makrogazdasági körülmények, trendek hatnak, és a közvetlen gazdaság- és területfejlesztési támogatások csak kiegészítő jellegűek és átmenetiek (*Faragó, 2004*). Helyi szinten a legtöbbet az oktatás és képzés fejlesztésével, a kutatás és az infrastruktúra javításával lehet elérni. Ösztönözni lehet az információ-cserét és különböző programokat lehet kidolgozni a vállalkozások közötti, illetve az állami és magánszektorbeli szereplők közötti szinergia javítása érdekében. Oldani lehet a piacra lépés vagy a növekedés útjában álló korlátokat (ez elsősorban a kisvállalkozások számára fontos), meg lehet könnyíteni az üzleti szolgáltatásokhoz való hozzáférést. A helyi gazdaságfejlesztési kezdeményezések kiindulópontja az, hogy egy szűk, jól lehatárolható területen a beavatkozások és támogatások a helyi gazdaság fejlődését tudják sikeresen elősegíteni, és nem terjednek tovább a szélesebb regionális, országos vagy nemzetközi szintre (*Raffay, 2004*).

Mivel a helyi szint országoként, a közigazgatási rendszerek eltéréséből adódóan is különböző lehet, így a gazdaságfejlesztésben a helyi jelző egyértelműen arra utal, hogy nem kormányzati fejlesztésről, hanem attól alacsonyabb szinten történő beavatkozásról van szó (*Mezei, 2003/b*). A **helyi gazdaságfejlesztés** tehát minden olyan helyi, szubnacionális szinten megvalósított tudatos beavatkozás, amely a helyi gazdaság működését, a gazdasági folyamatok irányát, a gazdasági változások mértékét hivatott befolyásolni, s amelynek

végső célja a helyi társadalom életkörülményeiben minőségi javulás elérése (*Mezei, 2003/c*). Az üzleti vállalkozások koncentrációja kiemeli a tudatos helyi fejlesztési politika jelentőségét a helyi adottságok javításában, mint olyan megoldást, amivel az egyes területek versenyelőnyét növelni lehet.⁴³

5.1.3 Regionális versenyképesség

Egy ország, régió, város fejlesztésének alapvető célja Adam Smith óta általánosan elfogadott: az ott élők jólétének, életszínvonalának és életminőségének javítása (*Enyedi, 1996*). Ez pedig Porter szerint a globalizációban nem a termelési tényezőkből adódó komparatív előnyöktől, hanem az ország/régió versenyképességétől függ (*Lengyel, 2000/a*). A **versenyképesség** a közgazdaságtudományban régóta használt fogalom, a vállalatoknál általában a piaci versenyben való helytállást, az országoknál, a régióknál a nemzetközi versenyben való sikerességet jelenti (*Lengyel, 2000/a; Török, 1997*).

Az elméleti közgazdászok többsége a versenyképesség alatt elsősorban a munkatermelékenységet érti. Ennek lényeg, hogy sikeres országokban nő az egységnyi alkalmazott inputra jutó reálkibocsátás, amelynek a növekedése a tőke és/vagy munka hatékonyságának növekedéséből származik, így a versenyképesség nemzetgazdasági szinten a nemzeti termelékenység⁴⁴ alapján értelmezhető (*Porter, 1999; Lengyel, 2000/b*). A *regionális versenyképesség* magas fajlagos kibocsátás (egy lakosra jutó GDP), amely egyaránt származik a munkatermelékenység és a foglalkoztatottság magas szintjéből (*Lengyel, 2000/b; Lengyel-Rechnitzer 2000*). Az Európai Bizottság szerint a versenyképesség: a külgazdasági versenynek kitett vállalatok, iparágak, régiók képessége relatíve magas jövedelem és relatíve magas *foglalkoztatási szint* tartós létrehozására.

⁴³ Az Egyesült Királyságban például a legtöbb helyi gazdasági kezdeményezés a Képzési és Vállalkozási Tanácsok (Training and Enterprise Councils, TECs) és a Helyi Vállalkozási Tanácsok (Local Enterprise Councils, LECs) szintjén történik (*Raffay, 2004*). *Bennett* (1994) egy tanulmányában azt javasolja, hogy a brit kamarák meglévő hálózatának adjanak nagyobb hatalmat, ezzel segítve elő „új típusú kamarákká” alakulásukat. Ezek az „új típusú kamarák” padig a lokális üzleti tevékenységek bázisát képezhetnék. Azt javasolja továbbá, hogy a kamarák keretei között szervezzék meg azokat a tevékenységeket, amelyeket a TECs, a LECs, és a Business Links hálózata (üzleti szolgáltatások országos hálózata, ahol a kis- és középvállalkozások „egyablakos ügyintézés” módszerével, egy helyen juthatnak különböző szaktanácsadási és egyéb üzleti szolgáltatásokhoz) végez, illetve ezek mellett néhány, helyi önkormányzatok által ellátott üzleti tevékenységet. Hasonlóan érvel *Jones* (1996) is, aki úgy fogalmaz, hogy a brit gazdaság fejlesztési törekvéseihez az egyik legjobb eszköz az „új típusú kamarák” kialakítása.

⁴⁴ Porter munkáiban a versenyképesség és a termelékenység hasonló jelentéstartalmakkal szerepel, lényegében szinonimaként használja e két fogalmat.

Vagyis a *regionális versenyképesség* fogalma új elemmel bővül, hiszen olyan, az életszínvonal tartós javítását szolgáló fenntartható gazdasági növekedésre utal, amely magas foglalkoztatási szint mellett valósul meg (Lengyel, 2006).

Amennyiben a kamarák fontos feladatának tartjuk a regionális gazdaságfejlesztést, akkor mértékadónak tekinthetjük ezt a meghatározást, s ennyiben a legfontosabb szerepük – még ha legtöbbször áttételesen is – a regionális szintű termelékenység és foglalkoztatottság növekedéséhez való bármilyen jellegű és mértékű hozzájárulás. Ezen túl, mivel lényegében a különböző területi közösségek, térségek egymással kerülnek versenyhelyzetbe, az „egyre markánsabbá váló területi gazdasági érdek érvényesítéséhez tartós partnerségre van szükségük” (Hrubi, 2002. 31. o.). Ennek a partnerségnek a kialakításában, menedzselésében is hangsúlyos szerepet célszerű vállalnia a kamaráknak.

5.1.4 Hálózatosodás a gazdaságban

A technológiai fejlődés, a hatékony munkaszervezés, az új vállalkozási-szervezeti formák miatt a globalizált világ piacán valószínű, hogy romlani fognak a kis-és középvállalkozások pozíciói.⁴⁵ A piaci szereplők közül így a sikeresek maguk is a multi- vagy transznacionális vállalati hálózatok részeivé fejlődnek, míg a kevésbé sikereseknek időlegesen a beszállító rendszer részeként, vagy a piacukra belépő új, egyre növekvő tőkeerjű nemzetközi konkurenciával számolva kell gazdálkodniuk.

A tőkeerős multinacionális vállalatoknak ugyanakkor jelentős szerepük lehet kisebb térségek gazdaságának dinamizálásában. Nemcsak nagy munkaadóként lehet jó hatása egy ilyen cég jelenlétének egy térségben: a hozzá kapcsolódó beszállítói hálózatokba a helyi kis és középvállalkozások is integrálhatók, számukra is megteremtve a prosperálás lehetőségét.

A vállalatok közötti verseny meghatározója az információ, az innováció a K+F, a tudás, a marketing, és az egyre fontosabb időtényező (egy újítással a versenytársnál csak egy kicsit is előbb piacra lépni nagy nyereséget jelenthet). A vállalat és versenytársak termékeinek minősége egyre homogénebb. A vállalatok stratégiája ezért: erős *hálózatokba szerveződés*, melyek keretében képesek kihasználni a méretgazdaságosság előnyeit mind a finanszírozás, a kommunikáció, a marketing és a termelés területén. Természetes, hogy azoknak a vállalatoknak van esélye a talpon maradásra, amelyek vagy teljesen speciális termékeket tudnak előállítani és megtalálják a piaci réseket, vagy azoknak, amelyek nagy

⁴⁵ A kis-és középvállalkozások növekedését gátló tényezők vizsgálata (Kiszl, 2004; Kisvállalkozás Fejlesztési Intézet, 2000) azt mutatta ki, hogy az erős verseny mindinkább szorongató tényezőként jelentkezik a piaci szereplők számára.

fúziókat hajtanak végre, és amelyek kiépítenek egyfajta vertikumot (*Inotai 2003*), vagyis az anyagbeszerzéstől, a termelésen át az értékesítésig hálózatot hoznak létre.

A 80-as évektől a fejlett országok vállalati és iparági esettanulmányai azt mutatják, hogy a cégek sikeressége és versenyképessége egyre inkább lokális üzleti környezetük minőségétől függ. A globális versenyben egy adott ipárhoz tartozó cégek és üzleti partnereik, a kapcsolódó helyi intézmények, azaz a hálózatok és a klaszterek jelentősége felértékelődött, amelyek a térbeli koncentrációjából eredő lokális előnyöket használják ki (*Grosz, 2005*). A klaszterek, hálózatok előbb-utóbb piaci alapon önmaguktól is létrejönnek, de fejlesztési támogatásokkal, a piaci aktoroktól a szervezés-menedzselés feladatát időlegesen átvállalva gyorsítható a folyamat (*Hrubi, 2002*). Ezeknek a hálózatoknak az alakításában a *gazdasági kamaráknak katalizátor szerepe lehet*, különösen akkor, ha tagjaik között tudják mind a kisvállalkozások, mind a multinacionális vállalatok jelentős részét (automatikus tagság mellett ez a kamarai szerepkör is hatékonyabban valósulhat meg). Meg kell azonban jegyezni hogy a nemzetközi monopóliumok gyakorta kamara ellenesek⁴⁶, hiszen a kamarák minden országban *elsősorban* a nemzeti tőke képviselőit látják el. Optimális esetben azonban a kamara keretei között gyorsulhat fel az az információáramlás és a kapcsolatépítési folyamat, amelynek eredménye területi és/vagy ágazati klaszterek kialakulása lehet.

Mivel a versenyképesség növelésének új eszközeinek többsége a gazdaságot körbevevő térségi kerethez kötődik, a terület kompetitív és komparatív előnyök kiaknázására épülhet, az externális tényezők kvázi internálissá, helyben elérhetővé tételét igényli (*Hrubi, 2002*). E tekintetben a *vállalkozások*, úgy a kis- és középvállalkozások, mint a multinacionális cégek *társadalmi beágyazottsága* fontos kérdés.

Miközben a nemzetközi vállalat nemzetközi szinten optimalizál, a helyi kisvállalkozások egy jelentős része – amíg teheti – *kötődik* székhelyéhez. A hazai szakirodalom szerint ugyanakkor a helyi gazdaság fejlődése számára nagyon fontos a külföldi vállalatok lokális beágyazottsága is (*Szirmai-Baráth-Molnár-Szépvölgyi, 2003*). Ennek révén nemcsak jobban integrálódik a tőke (*Barta, 2002*), de lényeges azért is, mert, „a globális és lokális folyamatok, a folyamatokat reprezentáló gazdasági és társadalmi erők viszonya hosszú távon meghatározzák a globalizáció jellegzetességeit, konkrét hatásmechanizmusait és a lokális érdekek érvényesülését.” (*Szirmai-Baráth-Molnár-Szépvölgyi, 2003. 34. o.*).

⁴⁶ A nagy nemzetközi cégek az európai bíróságon is kezdeményezték a kötelező tagság eltörlését, de nem jártak sikerrel. Kelet-Közép Európa több országában ugyanakkor szabad kezet kaptak, s az adott nemzeti kormányok statisztáltak ehhez (*Sikfői, 2006*).

Eközben a multinacionális vállalatok szigetszerű létezésére utal, hogy e cégek többnyire külföldi beszállítói kapcsolatokat tartanak fent, termékeiket főként exportálják (Szalai, 2001). Az Európai Unió tagországainak gazdaságában általában 30-50%-ot tesz ki a beszállítói kör, míg Magyarországon az egyes multinacionális vállalatok által foglalkoztatott beszállítók aránya alig haladja meg a 10%-ot (Szirmai – A. Gergely – Baráth – Molnár – Szépvölgyi, 2002), vagyis kevesebb és gyengébb szálakkal kapcsolódnak a hazai gazdasági szektorhoz, s kiemelt támogatásaik révén kevésbé hatnak rájuk a belpiaci események, kellően tökeerősek ahhoz, hogy a konjunktúra hatásaira kevésbé legyenek érzékenyek (Szirmai-Baráth-Molnár-Szépvölgyi, 2003). Ez a helyzet a hazai gazdaság viszonylag fejletlen színvonalával, műszaki elmaradottságával és a működő tőke rövid történeti múltjával magyarázható (Barta, 2002), bár Szalai (2001) említ olyan multinacionális cég filozófiákat is, amelyek a helyi társadalmak előrelépését, fejlődését akarják támogatni.

A vállalkozások társadalmi beágyazottságának kérdése a gazdasági kamarák szempontjából is fontos vizsgálati szempont, hiszen *a kamara tradicionális erejét, aktív tagjait a helyi társadalomba beágyazott vállalkozások jelentik*. Azok az üzletemberek, akik túl személyes érdekeiken – természetesen nem annak ellenében – a helyi társadalom, a köz érdekeiért is tevékenykednek. Sok esetben persze felismerve azt, hogy a közérdek és az önérdék hosszú távon egybevágh. Az e filozófiát követő (lokálpatrióta) üzletemberekre, vállalkozásokra ma is számos példa említhető, de a kamara múltjában, ahogy erre a disszertáció harmadik fejezete is több utalást tesz, ez a fajta lokális kötődés erősebb, gyakoribb, azt lehet mondani: természetes volt. Ezek a típusú üzletemberek azt vallják, hogy a helyi üzleti közösséghez tartozni azért is érdemes, mert olyan bizalmi háló is kiépül általa, amely nem forintosítható, de nagyon fontos érték egy vállalkozás számára.

Ezek a típusú kötődések ugyanakkor éppen a globalizáció erősödésével gyengülnek, veszítenek jelentőségükből. Egyre kevésbé van jelen a társadalomban és a helyi vállalkozásokban az a hagyományos lokális polgári értékrendszer, amelynek alapja a környezetemért, városomért, a helyi társadalomért érzett felelősség. Különösen nem jellemző ez a multinacionális vállalati körre.

Jól jellemzi a mai helyzetet Veress (2004), aki úgy fogalmaz, hogy bár a nagybefektetők számára komoly körültekintést igényel az eltérő szabályozások megismerése, stratégiáik ezekhez igazítása, ugyanakkor a lehetőségek ismeretében gyors döntéseket képesek hozni a tőkeberuházásokat illetően, melynek során „egyáltalán nem kell számolniuk a döntések szűkebb és tágabb értelemben vett társadalmi, szociális következményeivel” (Veress, 2004. 36. o.). A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara éppen ezért stratégiai programjában

támogatja azt az Európai Unió irányelvet, amely a vállalatok társadalmi felelősségének előmozdításáról szól.

5.2 A különböző kamarai szintek lehetőségei a gazdaságfejlesztésben

A gazdaság egésze lokális piacokból épül fel, s a területi kamarák ezeket a lokális piacokat fejlesztik, s ezen keresztül a gazdaság egészét. Vagyis: a gazdasági kamara a helyi gazdaságfejlesztésre alapvetően a helyi vállalkozások támogatásán, *helyzetbe hozásán* keresztül próbál hatni, abból indulva ki, hogy az erős, versenyképes vállalkozói réteg és a dinamikus, fejlett gazdaság egymástól nem elválasztható. A kamarai rendszer ugyanakkor több szinten hat a versenyképességre: *a területi kamarák* a helyi⁴⁷ gazdaságot fejlesztik, tagvállalkozásaik érdekeinek becsatornázásával a helyi gazdaság közös érdekeit hivatottak képviselni, számukra nyújtanak szolgáltatásokat. Egyszerre jelenthetnek versenyképességi szolgálatot a vállalkozásoknak és segíthetik a térségi feltételrendszer versenyképesebbé tételét. Országos szinten a *nemzeti kamara*, a területi kamarák ernyőszervezeteként a gazdaságpolitika vonatkozásában fogalmaz meg a makrogazdaság egészét érintő javaslatokat. Mivel az Eurochambres célkitűzései között az európai gazdasági térség versenyképességének növelése szerepel, így akár egy harmadik, egy integrációs szintű törekvés is megfigyelhető.

5.2.1 Területi kamarák gazdaságfejlesztő tevékenysége Magyarországon

A gazdaságfejlesztést szolgáló kamarai feladatok törvényi szabályozása során született jogszabályok miatt az egyes területi kamarák igen eltérően értelmezik a kötelező feladatok körét, s nagy a szórás a vállalt feladatcsoportok tekintetében is. Miközben a gazdasági önkormányzatok működését gyakran éri – esetenként jogos – kritika (ezek okait később részletesen elemzem), egyes területi kamarákra kifejezetten, másokra alig jellemző, hogy gazdaságfejlesztéssel kapcsolatban – kötelező feladataikon túlmenően – akciókat kezdeményeznek, feladatokat vállalnak fel, melynek alapján említést érdemlő, többnyire áttételes, esetenként közvetlen szerepük van a helyi gazdaság fejlesztésében. Ezek több-kevesebb sikerrel, változó hatékonysággal, de működnek és fejlesztéseket indukálnak.

⁴⁷ A helyi szint is többféle lehet, hiszen egyes kamarai szerepvállalásoknak településfejlesztő hatásai vannak, de megyei, regionális szintű fejlesztési tevékenységekre is lehet példa. A területi kamarák városi tagozatai változó aktivitással vesznek részt az érintett város, kistérség gazdaságfejlesztési stratégiájának kidolgozásában.

A területi kamarák, és különösen a vidéki kamarák nehéz és egyre nehezebb helyzetben néznek szembe a globalizáció komoly kihívásaival, ugyanis a multinacionális vállalatok oldalán olyan fővárosi koncentráció figyelhető meg, amelynek során a vidéki termelés megtartása mellett a cég Budapestre helyezi át székhelyét és kamarai tagságát a vidéki városban megszünteti. A helyi menedzsment helyi kapcsolatai visszaszorulnak, miközben mind forrásokban, mind döntési pontokban a főváros erősödése, a vidék gyengülése figyelhető meg.

A helyi vállalkozások és a kamarák számára is alapvető fontosságú az a felismerés, hogy **ha nincs lokális együttműködés, akkor nincs globális verseny.** A más összefüggések közt megismert „*Gondolkodj globálisan, cselekedj lokálisan!*” elvet kell szem előtt tartani akkor is, amikor a kamarák és a bázisukat képező vállalkozások a globalizáció kihívásaival találkoznak.⁴⁸ A területi kamarák egyik legfontosabb törekvése a helyi kis- és középvállalkozások versenyképességének javítása. Márpedig ez csak úgy valósítható meg, ha ezek a vállalkozások bekapcsolódnak a globalizáció rendszerébe.

A területi kamaráknak mindenek előtt pontosan kell ismerni a vállalkozások kamarával kapcsolatos elvárásait, tevékenységüket ezekhez kell igazítani. Természetesen a különböző vállalkozástípusoknak eltérő típusú a kereslete a kamarai szolgáltatások iránt. A kisvállalkozások egészen más jellegű segítséget várnak a kamaráktól, mint a nagyok.

A nagyvállalatok alapvetően az alábbi kamarai szolgáltatásokat igénylik:

- gazdasági folyamatok követése, elemzése;
- állami és helyi szabályozások, stratégiai törekvések nyomon követése;
- helyi és országos politikai viszonyokkal kapcsolatos, elemzések információk;
- helyi kapcsolatépítés;
- munkaerő-piaci információk stb.

A kis és középvállalkozások heterogén bázisát jelentik a kamaráknak. A kamarai tagok jellemzően három csoportra oszthatók. Az egyik csoportba a tőkeerős, fejlesztésekre is képes, többnyire a nagy beszállítói rendszerekhez kapcsolódó közepes méretű vállalkozások tartoznak. Számukra a kamara műszaki fejlesztési, kereskedelemfejlesztési szolgáltatásai és természetesen kapcsolatépítő tevékenysége fontos. A másik jellemző csoportot a „generációs” középvállalkozások alkotják. Ők lényegében „öröklük” a kamarai tagságot, szocializációjuk okán is szükséges, sőt olykor nélkülözhetetlen mozgásformának tekintik a kamarát. A harmadik csoportba a többnyire új alapítású kis-és

⁴⁸ Mindenek előtt egyfajta tudatformálásra is szükség van abban az értelemben, hogy tudomásul kell venni azt, hogy a globalizáció elkerülhetetlen, attól nem megriadni, hanem ahhoz alkalmazkodni célszerű, a kihívásaira jó válaszokat kell tudni adni.

középvállalkozások tartoznak. Miután új vállalkozásokról van szó, a helyi kamara is ismeretlen számára, ezért célszerű, ha a kamara keresi fel őket szolgáltatásaival. Racionálisan közelítik meg a kamarát, áttekintik az aktivitási területeket, a szolgáltatásokat, majd mérlegelnek és döntenek. Fontos azonban, hogy a tipikus „Mit kaphatok a kamarától?” kérdést nem csak anyagi sőt nem is csak szakmai alapon mérlegelik. A kamarához való pozitív viszonyulásukban fontos helyen van az, hogy a vállalkozásuk a kamarán keresztül kapcsolódhat a helyi üzleti közösséghez. Vagyis a vállalkozói csoport érdekében kifejtett jellegzetes kamarai tevékenység, szolgáltatás a közösség-szervezés és a kapcsolatépítés. A kis- és középvállalkozói körben mindezek mellett sok esetben személyes tanácsadónak is válik a kamara. Természetes, hogy a tanácsadó szektor kiépülésével párhuzamosan ez a kamarai szerep csökken, illetve speciális területekre fog korlátozódni.

Palkovits (2000) egy tanulmányában a lokális gazdaság adottságait dinamikus elemekkel ötvöző gazdaságfejlesztési stratégia fontosabb elemeit foglalta össze, melyek az alábbiak:

- „hely-kompatibilis” vállalatok, iparágak azonosítása és vonzása,
- helyi vállalatok alapításának és expanziójának támogatása,
- infrastruktúra-fejlesztéssel kapcsolatos feladatok,
- képzett munkaerőbázis kialakítása,
- erős közösségi – magán partnerség megteremtése,
- szolgáltatás-barát környezet kialakítása,
- megkülönböztetett helyi attrakciók létrehozása,
- végül mindezen előnyök hatékony promóciója.

Ezek a feladatkörök lényegében a legtöbb nyugat-európai kamara aktivitási területeinek felelnek meg, s a hazai kamarák törekvései is egyre inkább ezeknek az elemeknek a hangsúlyozására, fejlesztésére irányulnak. A továbbiakban néhány területei kamara törekvéseit, gazdaságfejlesztéssel összefüggő tevékenységeit mutatom be, amelyeket interjúk és kamarai jegyzőkönyvek, stratégiai dokumentumok alapján gyűjtöttem össze.

5.2.1.1 A Pécs-Baranyai Kereskedelmi és Iparkamara

A Pécs-Baranyai Kereskedelmi és Iparkamara (PBKIK) *gazdaságfejlesztési programokat* alakított ki és menedzselte. Létrehozta a Mohácsi Vállalkozási Övezetet, a Komló és Térsége Fejlesztési Ügynökséget, részvételével alakult meg a Pécsi Ipari Park. Szerepet vállalt térségi és *regionális innovációs programokban*. Az általa működtetett Regionális Innovációs Centrum keretében technológia transzfer szerepet lát el. Anyagilag/szakmailag támogatja vagy kezdeményezi a megyében induló *térségfejlesztési programokat*. Mindezek mellett fejlesztési alapokat hozott létre az innováció, a kereskedelemfejlesztés, és a szakképzés helyi fejlesztése, támogatása érdekében.⁴⁹

Baranya megye jelentős közbeszerzési tendereket kiíró szervezeteivel a kamara olyan együttműködés kialakítására törekszik, amely keretében a gyakorlati tapasztalatok alapján tudja a *befolyásolni a tendereztetést*, és felkészíteni a tagvállalkozásokat a színvonalas pályázati munkára. Az európai közbeszerzési piacról napi, a tagvállalkozás igénye szerinti szempontok alapján automatikusan válogatott folyamatos figyelőrendszer működését a brüsszeli Európa Bizottság részfinanszírozásával a kamaránál működő Euro Info Centre biztosítja.

A *beszállítói rendszerek fejlesztése* terén a PBKIK 1998-ban kezdett el foglalkozni a beszállítói tevékenység támogatásával. Ezt megelőzően a „Beszállítói fórum” rendezvényeinél szerzett tapasztalatok mutatták, hogy a mennyire fontos a kapcsolatépítés a nagyvállalati kör és a kis- és közepes méretű vállalkozások között. A program széleskörű megismertetéséhez az eddig is elérhető információk és támogatási formák nem tűntek elegendőnek, így a kamara saját rendszerét továbbfejlesztve próbált segítséget nyújtani az érdekelt vállalkozások számára: Felmérték a nagyvállalati kör beszállítói igényeit; igyekeztek kihasználni a társintézményekkel (ITDH, Regionális Ügynökség, Vállalkozói Központ stb.) való együttműködésekéből származó előnyöket. Kamarai szerepvállalás a regionális gazdasági klaszterek operatív megvalósításában is megfigyelhető.

A baranyai foglalkoztatási helyzet javításáért létrehozott, Baranya Paktum⁵⁰ nevet viselő területi *foglalkoztatási paktumban*, melynek célja a megye foglalkoztatási szintjének növelése, a munkanélküliség csökkentése, a PBKIK partnerként vesz részt, de aktív volt abban a nemrégiben nyilvánosságra hozott felmérés lebonyolításában is, amelyet a Foglalkoztatási és Munkaügyi Minisztérium megbízásából az MKIK Gazdaság és

⁴⁹ Az önkéntes tagság bevezetése óta ilyen alapok működtetéséhez nem áll rendelkezésre elegendő forrás, bár megjegyzem, hogy a kamara alapvetően nem is pénzosztó szervezet, így ilyen irányú aktivitásának csökkenése vagy megszűnése – persze csak elméleti szinten – nem kellene, hogy érintse a szervezet mozgásterét, a jellemző vállalkozói gondolkodásmód miatt ugyanakkor csökkenti presztízsét, következésképpen befolyását is.

⁵⁰ A pályázó a Baranya Megyei Önkormányzat volt.

Vállalkozáselemzési Intézet készített és a vállalkozások munkaerő keresletével kapcsolatos várakozásokat kutatta.

A *Duna-Dráva-Száva Eurorégió* létrehozásában kezdeményező szerepe egyértelmű, sőt az Eurorégió dokumentumai, jegyzőkönyvei alapján úgy tűnik, hogy az együttműködésben résztvevő szervezetek közül a legaktívabb és legtöbb kezdeményezést elindító szervezet a pécsi kamara. 2007-ig az Eurorégió Végrehajtó Bizottságának és Gazdasági Bizottságának is a PBKIK adja az elnökét.

A II. Nemzeti Fejlesztési Terv részeként Pécs, mint az egyik országos **versenyképességi pólus gazdaság-fejlesztési stratégiájának** kidolgozásában és koordinálásában a PBKIK szerepvállalása több szempontból is említést érdemel. E stratégia megalkotása során talán érvényesülhet az a törekvés, hogy a reálszférával, a helyi *vállalkozásokkal szorosan együttműködve* fogalmazódjanak meg a stratégiai irányvonalak és kerüljenek kidolgozásra a konkrét operatív programok. Jelenleg ugyanis a területfejlesztés rendszerében a gazdaság csak gyengén képviselheti magát, ennél fogva sem a stratégiaalkotás, sem az operatív program lebonyolítása terén nehezen biztosítható a gazdaságfejlesztés ösztársadalmi érdekének érvényre juttatása.

A kamara *intézményes szerepvállalása* a pécsi pólus program lebonyolításának szervezeti rendjében azért is jelentősnek tekinthető, mert a kamara – törvényes felhatalmazása alapján – egyebek mellett területi gazdaság általános érdekeinek képviselőjét látja el. A kamara ezért a kezdetektől törekedett arra, hogy meghatározó szerepet töltsön be az operatív program irányításában, a vállalkozói szféra szervezésében.

Pécs fejlesztési pólus stratégiája az ún. nagy autonómiák (helyi önkormányzatok, gazdasági önkormányzatok, egyetemek) partnerségi együttműködésében jött létre, nevezetesen: Pécs MJV Önkormányzata, a Baranya Megyei Önkormányzat, a Pécsi Tudományegyetem a *Pécs-Baranyai Kereskedelmi és Iparkamara* és az MTA RKK (a kutatói szférából) közös munkájaként. A pécsi kamara e köz-partnerség keretén belül résztulajdonosa a Pécs Fejlesztési Pólus Kft-nek, képviselője részt vesz a program Stratégiai Irányító Tanácsának és Menedzsment Tanácsának, valamint a három nagy terület (egészségipar, környezetipar, kulturális ipar) köré szervezett ún. klaszter tanácsok munkájában is.

A Dél-Dunántúl gazdasági fejlettsége – a legtöbb mutatószám alapján – Magyarországon és az Európai Unióban is az egyik legalacsonyabb. A régió fejlődésének biztosítása, az ezzel kapcsolatos feladatok komplexsége széleskörű összefogást, tudatos fejlesztési politikát, és koordinált végrehajtást igényel. Ennek érdekében a fenti partnerségen túl – jelezve egyúttal a projekt regionális jellegét – a régió kereskedelmi és iparkamarái együttműködési megállapodást kötöttek.

A pólus program gazdaságfejlesztést érintő stratégiai kérdéseiben a megyei kamarák elnökei és titkárai által alkotott *forum* alakítja ki a kamarai álláspontot. Az együttműködő kamarák munkájukba bevonják a térség agrárkamaráit, az érintett hivatásrendi kamarákat, vállalkozásfejlesztő intézményeket és gazdasági érdekvédelmi szervezeteket, valamint a kompetens tanácsadó cégeket is.

A régiót alkotó megyék kamaráinak együttműködési megállapodása tartalmazza azokat a vállalásokat, amelyeket a fejlesztési pólus keretében, annak céljainak megvalósítása érdekében fontosnak tartanak. Ezek az alábbiak:

- Összegyűjtik a vállalkozások fejlesztési projektjeit. A gazdaságfejlesztési partner intézményeikkel együttműködve szervezik a programban rögzített kooperációkat, innovációs láncokat.
- Részt vesznek az egyetemi tudásbázisok, a spin off cégek és a gazdaság kapcsolatainak szervezésének folyamatában.
- Koordinálják a fejlesztési projektek forráshoz jutását, segítik a pályázatok elkészítését, más pénzügyi források bekapcsolását.

A kamarák közötti együttműködésnek van egy, véleményem szerint nagyon lényeges eleme, ami a képzés, szakképzés rugalmasabbá tételét célozza, hiszen a régió szakképzési intézményrendszerének kínálata sem a szakirányokat, sem a képzés eredményét illetően nem felel meg a versenyképes gazdaság elvárásainak. A pólus stratégiai fejlesztési irányai ugyanakkor *új szakirányok, képzések* indítását és *a képzés minőségének javítását* feltételezik. A régió egyetemei, tudásközpontjai az országban a legmagasabb arányban képeznek régió kívülieket, ezért a szakirányokat illetően elsősorban nem a régió képzési igényeire építenek. A kamarák közötti együttműködés éppen ezért hangsúlyozza, egyúttal vállalja:

- a fejlesztési projektek várható munkaerőigényének felmérését, és az adatok közvetítését a munkaügyi központok, szakiskolák, fenntartó önkormányzatok és felnőttképzési intézmények felé;
- a fejlesztési pólusnak megfelelő új szakirányok beindításának ösztönzését;
- regionális munkamegosztás keretében a fejlesztési pólusnak megfelelő felnőttképzések indítását, melyhez oktatási bázisuk alapul szolgálhat;
- a térség egyetemeinek a fejlesztési pólus stratégiát is szolgáló képzési irányok, és posztgraduális képzések indítására ösztönzését.

A fejlesztési pólus stratégia mentén létrejövő vállalkozói fejlesztések versenyképessége feltételezi a *nemzetközi láthatóságot* és *piaci kapcsolatokat*. A program gazdaságfejlesztő hatása csak a nemzetközi piaci hasznosuláson keresztül érhető el, ezért a kamarák elkötelezték magukat a mellett, hogy *nemzetközi kapcsolataikat* felhasználva a fejlesztési

pólus stratégia mentén létrejövő fejlesztéseket kereskedelemfejlesztési rendezvényekkel, nemzetközi üzleti hálózatok szervezésével próbálják segíteni, eredményesebbé tenni.

A pólus projekt érdekében több konkrét kamarai szerepvállalás is említhető:

- A kamara közel egy évvel a pólus program elfogadása előtt elkezdte a stratégiai irányokba kapcsolható vállalkozói kör felmérését, a klaszterekre s más vállalkozói együttműködési formákra vonatkozó tudásanyag oktatását a vállalkozók felé.
- A PBKIK a projektmenedzselésben jártas tagjainak részvételével szakértői munkabizottságot hozott létre. A kéthetenkénti találkozókön véleményezték a Pólus stratégiájához kapcsolódó projekteket, és javasolták az egyes „iparágak” komplex programjának kidolgozását.
- Együttműködési megállapodás született Pécs önkormányzata és a PBKIK között, melyben a pólus program végrehajtására vonatkozó együttműködés egyes elemeit konkretizálták.
- 2006. nyarán a PBKIK vezetőinek és munkatársainak részvételével kerültek kidolgozásra a komplex ágazati programok.

5.2.1.2 A Somogyi Kereskedelmi és Iparkamara

A Somogyi Kereskedelmi és Iparkamara (SKIK) lobbyerejére, a somogyi megyeszékhely gazdaságpolitikájában megjelenő erőteljes kamarai befolyásra vezethető vissza, hogy az elmúlt években Kaposváron volt az országban a legalacsonyabb a *helyi iparűzési adó*.

Szintén kamarai ráhatás eredménye, hogy a 90-es években a megyei beruházások 90%-át helyi vállalkozások nyerték el. Ebben elsősorban információkkal támogatták és juttatták előnyös pozícióba a helyi vállalkozásokat.

Közvetlen vállalkozásfejlesztési akciónak minősíthető a Somogyi Kereskedelmi és Iparkamara *kamattámogatási programja*, melyet saját alapokból finanszírozott és a vállalkozások informatikai fejlesztését támogatta. A támogatásokat pályázati rendszeren keresztül tette elérhetővé. A pályázati rendszer formai szabályai egyúttal a komolyabb pályázatok megírásához is gyakorlati terepet jelentettek.

A kamara kutatásaiból, információiból derült ki, hogy a szakképzési alap túlnyomó része a központi költségvetést gazdagította. Ezek után a kamara kezdeményezésére és közreműködésével összehívták a helyi vállalkozások és a helyi szakképző helyek vezetőit, s az egyeztetések eredményeként jelentős, a megye *szakképzésének* fejlesztését szolgáló pénzek helyben tartását sikerült elérni.

Kaposváron az egyetem és város kapcsolatának kovászaként emlegetik az egyetemi ipari park kialakítását kezdeményező kamarát, ahol technológia transzferre és innovációkra nyílik lehetőség.

A SKIK elnöksége 2005. novemberében döntést hozott a kamarai tagságnak nyújtandó támogatási keret tartalmára és mértékére vonatkozóan. Az elnökség öt támogatási célt határozott meg. A támogatásokat a tervek szerint – összesen 35,5 millió forintot – vissza nem térítendő módon kaphatják a kamarai tagok. Az elnökség szándéka az volt, hogy a támogatási célok kiválasztásakor prioritást nyerjenek a vállalkozások versenyképessége, fejlődése szempontjából fontos elemek: az Internet használat, a képzések, továbbképzések, a kvalifikált munkaerő alkalmazása stb. Ennek megfelelően a következő célok támogatására pályázhatnak a tagok:

- üzleti Internet használat létesítésének és korszerűsítésének támogatása;
- vállalkozók és alkalmazottaik képzésének támogatása;
- a tagvállalkozásoknál alkalmazott felsőfokú végzettségű pályakezdő szakemberek létszámának növelése;
- nemzetközi kiállítás- és vásárlátogatás-, illetve közös standon történő megjelenés;
- igénybevett Széchenyi Kártya hitelek kamattámogatása.

Kritikaként fogalmazható meg, hogy a somogyi kamara, bár tevékeny szerepet vállalt a megyeszékhely város fejlesztésében, vidéki irodáin keresztül azonban a periférikus somogyi térségek fejlesztése tekintetében már kevésbé volt aktív.

5.2.1.3 Borsodi Kereskedelmi és Iparkamara

Az Észak-Magyarországi Regionális Fejlesztési Tanács döntése alapján a régió három megyei kamarájának a feladata volt a „Versenyképes gazdaság” regionális fejlesztési program kidolgozása.

Az innováció területén a kamara katalizátor szerepet vállalt magára, ennek érdekében végez aktív munkát a Regionális Innovációs Tanácsban és ügynökségben.

A kis- és középvállalkozások eredményes működését segítő hálózatok, klaszterek az észak-magyarországi régióban még nem váltak gyakorlattá, a kamara éppen ezért hangsúlyos feladatának tekinti a partnerek együttműködésének generálását, a klaszterek kialakításában a kezdeti szolgáltatások megvalósítását.

A helyi tőke hiánya miatt különösen fontos a külső befektetők vonzása a térségbe. Elsősorban nagy foglalkoztatókra, és olyan cégekre van szüksége a térségnek, amely tevékenységében a kutatás-fejlesztés, a mérnöki munka is jelentős szerepet kap. A kamara a gazdasági környezet megismertetésével, a beszállítói kapcsolatok fejlesztésével vállal

szerepet ebben a folyamatban, és nyújt szolgáltatásokat a befektetők számára. A sikerek között néhány jól ismert befektető (Robert Bosch, Remy Motors) említhető.

Az együttműködések erősítése érdekében a Megyei Stratégiai Tanács, a Gazdasági Kerekasztal rendszeressé tételében és konkrét problémák felvetésében kezdeményező szerepet játszott a miskolci kamara. E mellett az önkormányzatokkal, kistérségekkel, hatóságokkal, dekoncentrált szervezetekkel olyan intézményesített tevékenységek létrehozását tervezik, amelyek megbízhatóan és folyamatosan segítik a vállalkozások tervező, döntéselőkészítő munkáját (gyakorlati felnőttképző, szakképző rendszerek, munkaerő-piaci előrejelzések, kistérségi kapacitások ismerete, beszállítói hálózatok, kereskedelmi együttműködések, innovációt segítő szolgáltatások).

A kamarának hasznos kapcsolati hálója hatékonyan szolgálhatja a vállalkozások konkrét igényeit. Egyedi lehetőségeket nyújt a Kárpáti Kamarák Szövetsége a határ menti magyar vállalkozásokkal való kapcsolattartásban. Piacfeltáró utak, üzleti találkozók szervezésével, üzleti partner-kereséssel próbál a miskolci kamara lehetőségeket kínálni tagjainak.

A megbízható, szolgáltató üzleti környezet mellett fontos szerepe van a fizikai és szellemi környezetnek abban, hogy a vállalkozások mennyire érzik jól magukat, mennyire tartják fontosnak a régióon belüli fejlesztéseket (a székhely, telephelyek áthelyezése helyett). A kamara ezért saját eszközeivel is igyekszik hozzájárulni a környezetvédelmi fejlesztésekhez, a kulturális, rekreációs környezet kialakításához.

5.2.1.4 Agrárkamarák gazdaságfejlesztő tevékenysége

Az agrárkamarák helyi gazdaságfejlesztési tevékenységei között is találunk kiemelésre érdemes elemeket, azt azonban meg kell jegyezni, hogy a kamarai törvény 1999-es változása a területi agrárkamarákat az iparkamaráknál is súlyosabban érintette, hiszen amíg a kereskedelmi és iparkamaráknak az 1994. évi törvény óta volt idejük többé-kevésbé megerősödni, addig az agrárkamaráknak ez kevésbé vagy egyáltalán nem sikerült. Ennek oka egyrészt a válságban lévő ágazat vállalkozásainak rossz jövedelmezősége, melyből következően a tagdíjbevétel is nagyon alacsony volt, másrészt az 1994. évi kamarai törvényből következően az agrárium „erős” vállalkozásai – az élelmiszeripari cégek – többnyire az iparkamarák tagjai lettek.

Néhány kamarai akció azonban azt sejteti, hogy megfelelő feltételek mellett⁵¹ az agrárkamarák is képesek ágazat specifikus minőségi szolgáltatások nyújtására, igazgatási

⁵¹ A programok, rendezvények, tanulmányok között "egész jók is találhatóak, azonban ahogy az agrárkamarát, úgy az általa készített elemzéseket sem használják semmire." – mondja az egyik agrárkamarai hivatal szakembere.

feladatok ellátására, innovatív technológiák eredményes elterjesztésére is. Mindeközben kutatják az agrárium szereplőinek szándékát és képességeit, az ágazat fejlesztéséhez kapcsolódó kutatásokat végeznek, agrármarketing programokat készítenek, részt vettek európai uniós felkészítő programokat szervezésében.

Csupán említés szintjén utalok azokra az agrárkamari feladatokra, szerepvállalásokra, amelyek egyrészt hatással vannak a gazdaságfejlesztésre, másrészt, amelyek további erősítésével az agrárkamarak érdemi fejlesztéseket is indukálhatnak a helyi piacokon. Ilyenek tevékenységnek tartom többek között az alábbiakat:

- Agrármarketing programok készítése, fejlesztési koncepciók és programok agráriumot érintő munkarészeinek kidolgozása. Az ágazati stratégia kialakításában a Magyar Agrárkamara szerepvállalása többnyire meghatározó volt.
- Részvétel a jogszabály-alkotásban, a jogszabályok megismertetésében. A területi kamarák bevonásával az agrárágazatot érintő készülő jogszabályok véleményezése, a termelők érdekeinek megfelelő javaslattétel, illetve tagjainak tájékoztatása az ágazatot érintő elképzelésekről, koncepciókról.
- Részvétel a helyi önkormányzatok gazdasági jellegű döntés előkészítésében, a piac- és vásártartás, állattartás rendjéről, az önkormányzat rendezési tervéről, a helyi adók megállapításáról szóló rendelet tervezetek véleményezésében.
- Rendszeres tájékoztatás a mezőgazdasági, élelmiszeripari termékek szabványban foglalt előírásairól, azok vizsgálati metodikájáról, a szabvány, a vizsgálati módszerek változtatásának lehetőségeiről, és ezek ügyében tett javaslatokról. Egyes megyék anyagi lehetőségeiktől függően részt vállalnak az objektív termékminőség vizsgálatban, több megye pedig tanfolyamot indított az ISO rendszer, az Európai Unióban általánosan alkalmazott, egy-egy termékhez, termékkörhöz főződő minőségi paraméterek, vizsgálati módszerek ismertetésére.
- Informatikai rendszer működtetése mellett önkéntes adatszolgáltatás keretében több éven keresztül történt 13 ágazat termelési költségeinek figyelése, valamint a mezőgazdaságban felhasznált ipari eredetű anyagok átváltozásának gyűjtése.
- Vásárok, kiállítások, programok szervezése terén az agrárkamarak szervezőként és kiállítóként vesznek részt az országos szakmai kiállítások (OMÉK, Agromash-Expo, Foodapest) szakmai bizottságainak munkájában. A megyei kamarák évente átlagosan mintegy félszáz hazai, regionális és 10-12 külföldi szakmai kiállítás szervezésében végeznek feladatot, melyek hatékonysága a szakemberek számára az új eszközök, technológiák, termékek, fajták bemutatásában, az üzleti kapcsolatok kialakításában bizonyított és évről-évre növekszik. A megyei agrárkamarak informálják tagjaikat a megyei, regionális, országos és nemzetközi vásárokon, kiállításokon való megjelenés lehetőségeiről. Koordinálják, minősítik, és felügyelik a tagok kiállítási megjelenését.

A megyei kamarák a regionális és a megyei kiállításokat szakmai fórumokkal, fajtabemutatókkal kötik össze.

- Mesterképzés általános mezőgazdaság, növénytermesztés, kertészet, erdészet, vadászat, állattenyésztés és állategészségügy területén.
- Pályázatkészítés, pályázati tanácsadás, lobby az ágazat pályázataival mellett.
- Tanácsadás, képzés, ágazat fejlesztéséhez kapcsolódó kutatások.
- Alternatív jövedelemszerzési lehetőségek feltárása.
- Helyi termékeket helyi piacon népszerűsítő rendezvények szervezése.
- Az agrárgazdálkodók EU felkészítésének szervezése és koordinációja.

Nemzetközi Szervezetekben való részvétel közül az Agrárkamara COPA⁵² tagsága érdemel említést, emellett a Magyar Agrárkamara alapító tagja a Nemzetközi Kereskedelmi Kamara Magyar Nemzeti Bizottságának (ICCH).

5.2.2 Versenyképesség erősítés az ernyőszervezetben - az MKIK példája

Az európai integráció a bővülő piac, az adminisztratív korlátok oldása miatt fejlődési lehetőséget kínál a magyar gazdaság számára. Ennek kihasználásának ugyanakkor alapvető feltétele a mikro- és makroszintű versenyképesség javítása. A versenyképesség többek között attól függ, hogy a versenyképességet meghatározó tényezők miként alakulnak, éppen ezért:

- értékelni kell az adórendszert, az államigazgatás, a bürokrácia működését, általában azt, milyen terheket viselnek a vállalkozók, vagyis röviden: milyen elvonásokkal kell számolnia a gazdálkodó szervezeteknek;
- elemezni kell, hogy milyen források állnak rendelkezésre, milyenek a hitelfeltételek, megfelelően működik-e a kockázati tőkefinanszírozás, milyenek a pályázati lehetőségek, illetve ehhez kapcsolódóan azt, hogy milyen színvonalú a vállalkozók pályázó képessége;
- vizsgálni, kell, hogy a gazdaság jogszabályi környezete mennyire kiszámítható, az üzleti tervezésben mekkora a bizonytalansági faktor;
- mivel a versenyképesség szempontjából meghatározó a térség humán erőforrás potenciálja: a felsőoktatás, a szakképzés helyzete, az idegen nyelv ismeret színvonala, nem utolsósorban pedig az informatikai szaktudás mennyisége és minősége (*Parragh, 2005*), ezek értékelése, fejlesztési lehetőségeinek elemzése is fontos feladat;

⁵² Comité des Organisation des Producteurs Agricoles

- nem kerülhető meg a térség technológiai, illetve a technológia transzfer színvonal, a K+F kapacitás, az innováció vizsgálata;
- értékelni és fejleszteni kell a közlekedési infrastruktúra, a logisztikai lehetőségek, a telekommunikációs hálózatok minőségét, kiépültségét is;
- fokozott figyelmet kell szánni a kereskedelemfejlesztés területén kulcselemnek tekinthető a partnerközvetítésnek;
- nem utolsó sorban elő kell segíteni a térségen belüli partnerség minél hatékonyabb működését.

Mindezek kedvező alakulását olyan elemek segíthetik elő, amelyekre hatással lehet a vállalkozók önkormányzata is. A kamara feladata a versenyképesség erősítésében a vállalkozáserősítő programok kialakításában és működtetésében való közreműködés mellett a vállalkozók véleményének megfogalmazása, érdekeinek érvényesítése, végső soron a gazdaság szervezetségi szintjének erősítése. A makrogazdaságban zajló folyamatok értékelése, figyelemfelhívások és javaslatok megfogalmazása jelenti a területi kamarák képviselőiből álló *országos kamara*, az MKIK legfőbb feladatait, ezek közül csak néhányat említve:

- Az **adórendszer** változásai, az adó- és járulékterhelés mérséklése kapcsán a kamarák több javaslatot fogalmaztak meg a társasági adókulcs módosítására, például a fejlesztési adókedvezmények bevezetésére, de az államháztartási kiadások csökkentését az olcsóbb államigazgatást (deregulációt, létszám-csökkentést), a vállalkozói terhek fokozatos mérséklését is szorgalmazzák. Ennek érdekében javaslatcsomagot nyújtott be a kormánynak.
- A **finanszírozási lehetőségek** különféle kamarai hitelkonstrukciókkal is javíthatók. Ilyen a hitelekhez való hozzáférést segítő Széchenyi kártya, a Magyar Fejlesztési Bank kamarák által is támogatott hitelprogramjai. A Települési önkormányzatok számára olyan pályázati forrás megteremtésére tett javaslatot, melynek célja a betelepülő beszállítók bérleti és szolgáltatási díjainak támogatása. A gazdaság élénkítése céljából a vállalkozások forgóeszköz finanszírozási problémáinak megoldását sürgette, melyre javaslatokat is kidolgozott.
- A **gazdasági környezet** kiszámíthatóbbá tétele érdekében a kamara konzisztens, a befektetőkkel, a gazdasággal és társadalommal hitelesen kommunikáló gazdaságpolitika kialakítására törekszik, ennek érdekében hosszú távú társadalmi megállapodás létrehozását kezdeményezte.
- A kamarák kiemelt feladata a **humán erőforrás fejlesztés**. Ennek első lépései már láthatók, de fontos hangsúlyozni, hogy ez a fejlesztési tevékenység ne csak a felső vezetőkre, hanem a munkaerő teljes vertikumára vonatkozzon. Éppen ezért nem elhanyagolhatóak a kamarák szakképzéssel és vizsgáztatással kapcsolatos

jogosítványai sem. A szükséges forrásokkal és főleg információkkal ugyanis egyre inkább a kamarák rendelkeznek (*Benedek, 1997*). A kamara a *szakképzés* problémáira több éve figyelmeztet, és megoldási javaslatokat fogalmaz meg. A jövőben még nagyobb ráhatást igényelnek szakképzés, a szakemberállomány fejlesztésére, javaslatokat fogalmaznak meg a tudásalapú fejlesztésekért. A kamarai rendszer számára ez azért is meghatározó, mert 2004-ben a szakképzésben újabb feladatokat, forrásokat adott át részükre az állam.⁵³

- Az *információáramlás* érdekében említést érdemel, hogy a MEH Nemzeti Területfejlesztési Hivatala és az MKIK közötti együttműködési megállapodás alapján az NTH és az MKIK információs rendszereinek közös felhasználására van lehetőség; a vállalkozók tájékoztatása érdekében a két szervezet igénybe veheti egymás területi hálózatát. A kamarák európai szövetségének (Eurochambres) a hazai területi kamarák is tagjai. Az összesen mintegy 13 millió vállalkozást képviselő szervezet tagjai – a helyi és az országos kamarák – széles körű információs, szolgáltatási, gazdaság- és kereskedelemfejlesztési hálózatot üzemeltetnek, így az információszerzésben, gazdasági kapcsolatépítésben meghatározóak egész Európában.
- A kamara tevékenységére jellemző a tőkevonzó intézkedések sürgetése, alapelvük, hogy csak fejlett gazdaság képes a tőkevonzásra. Ehhez pedig további teljesítményösztönző intézkedések és a nagy *elosztási rendszerek reformjára* van szükség.
- A Kormányzat *befektetés-ösztönző* tevékenységéhez rendelkezésre áll a gazdasági önkormányzatok országos hálózata.
- A világgazdaságban zajló tőkekoncentráció rontja a *kis és középvállalkozások* versenyhelyzetét. (Az MKIK információs szerint a mintegy 80 ezer hazai kis- és középvállalkozás foglalkoztatja az összes foglalkoztatott 69 százalékát, és képviseli a GDP termelés 44 százalékát.) A kamara folyamatosan reagál a kormány minden olyan lépésére, amely közvetlenül, vagy közvetetten érintette a szektort, és szakértői egyeztetések után eljuttatja javaslatait a Kormány számára.

⁵³ Alkalom ez annak bizonyításra, hogy a kamarák a szakképzés területén kapott és vállalt feladatokat hatékonyan és eredményesen tudják-e ellátni.

5.2.3 Az Eurochambres gazdaságfejlesztéssel kapcsolatos ajánlásai⁵⁴

5.2.3.1 vállalkozásalapítás, vállalkozásfejlesztés

Az európai kamarák évente több mint 700 ezer vállalkozás alapításában nyújtanak segítséget. A vállalkozásfejlesztés a kamarák egyik legszélesebb tevékenységi területe, számos funkciót foglal magába: finanszírozási lehetőségek felkutatását, lobbytevékenységet kedvezőbb szabályozási környezetért stb.

Az európai kamarák e területtel kapcsolatos javaslatai között az alábbiak fogalmazódnak meg:

- Célul kell kitűzni, hogy a tagállamokban jelentősen csökkenjen a vállalkozás alapítás időigénye, 2007 végéig ez sehol se legyen több egy hétnél.
- Transzregionális és transznacionális vállalkozás alapítás támogatása.
- A közbeszerzések piacán a KKV- szektornak könnyebb hozzáférési lehetőséget kell biztosítani.
- A pozitív tapasztalatokra hivatkozva a kamarák az EIC hálózat további fejlesztéséhez igényelnek támogatást.
- A KKV-szektor a finanszírozási lehetőségeinek bővítése kapcsán egyrészt kezdeményezik a kisvállalkozások nagyobb arányú tőzsdei jegyzését, másrészt azt, hogy a kereskedelmi bankok magasabb finanszírozási forrásokkal segítsék a szektor vállalkozásainak fejlesztéseit.

5.2.3.2 oktatás, képzés ,szakképzés

A globalizáció folyamatos alkalmazkodást követel, ami a képzés szerepét felértékeli. Az egyik legjelentősebb célkitűzés az iskola közelebb hozása a vállalkozáshoz, a vállalkozói készségek fejlesztése, a vállalkozói szellem erősítése. Talán a legnagyobb hangsúlyt az élethosszig tartó tanulás kapja. A kamarák mindezek érdekében rugalmas és színvonalas szakképzési rendszerek kínálatát jelenítik meg, valós vállalkozási igényekhez, specifikus – különösen kisvállalkozói – szükségletekhez igazítják a kínálati struktúráját.

Évente mintegy 2,7 millióan vesznek részt kamara által szervezett képzéseken Európában. Ebből mintegy 800 ezren a felnőttképzésben. Európa országaiban a kamarák 1043 iskolát/képző központot irányítanak. A képzés területén a kamarák

⁵⁴ Az ajánlásokat részletesen az Eurochambres 2006. októberében kiadott Manifestum című dokumentuma tartalmazza.

szerepvállalásának növekedését szemlélteti az is, hogy az európai kamarák 59%-a növelte a képzésre fordított kiadásait (a kamarák 36 százalékában ezek a költségek változatlanok maradtak, s csupán néhány kamara csökkentette ezeket a kiadási tételeit). A kamarák 95%-ában a vállalkozások valamilyen módon részt vesznek a képzési programok kialakításában.⁵⁵

Az Eurochambres a munkaerő-piaci képzések területén az alábbi javaslatokat fogalmazta meg:

- Az európai iskolák, képző intézmények hálózati együttműködése által is támogassák a vállalkozói szellem erősödését;
- Virtuális iskolák létrehozása vállalatvezetők számára – lehetőleg az EIC bázisán. Ez lényegében a távoktatás fejlesztését és tapasztalatcserét jelent, amely figyelembe veszi a KKV-vezetők specifikus, képzéssel kapcsolatos akadályait (idő- és költségérzékenység)
- Tehetségkutató programok indítása.
- Munkaerő-piaci adatbázisok fejlesztése.
- Mobilitás erősítése.
- „Második esély” iskola program: képzési lehetőségek biztosítása hátrányos helyzetű csoportok részére.

5.2.3.3 európai vállalkozások nemzetköziesedésének támogatása

Az európai kamarák évente közel 900 ezer vállalkozás számára nyújt segítséget a nemzetköziesedés terén. Kiemelhetőek az olyan kamarai szolgáltatások, mint tájékoztatás külkereskedelmi üzleti lehetőségekről, külföldi üzleti partner, disztribútor felkutatása, üzletember találkozók szervezése, a célpiac helyzetéről, szabályozóiról való információk, külkereskedelmi statisztikák stb. Az Eurochambres lényegében olyan komplex kereskedelempolitika folytatására törekszik, amely minden eszközével az európai vállalkozások világpiaci eredményességét igyekszik kedvező irányba befolyásolni.

A főbb kamarai ajánlások a vállalatok nemzetköziesedése tekintetében:

- páneurópai programok fejlesztése;
- specifikus piacokon az európai vállalkozások támogatása;
- európai kereskedelmi delegációk létesítése a legnépszerűbb célszországokban.

⁵⁵ Forrás: Eurochambres, 2006

5.2.3.4 innováció (energiahatékonyság és klaszterépítés)

Az innováció területén két terület kap kiemelt prioritást: az egyik mindazon innovációk támogatása amelyek hatékonyabb energiafelhasználást alapoznak meg, a másik pedig a klaszterek építésének hatékonyságának javítása.

A javaslatok között található többek között olyan helyi hálózatok kialakítása, amelyek lehetővé teszik az energiatakarékosabb működést, egyúttal a helyi kamarák számára hangsúlyos feladatként fogalmazzák meg, hogy minél több információt, segítséget legyenek képesek nyújtani az energiahatékonysággal kapcsolatban, és ösztönözzék a jó gyakorlatokkal kapcsolatos tapasztalatcseréket.

Nyilvánvaló, hogy nem csupán a termelési költségek határozzák meg a vállalkozás versenyképességét, abban az innovációs kapacitásnak is jelentős szerepe van. Márpedig az európai K+F ráfordítások jelentősen elmaradnak az USA és Japán mutatóitól. Az Eurochambres Porter klaszter modelljét a probléma kezelésének hatékony módszerének tartja, ezért a klaszterek kialakítása kapcsán jelentős aktivitások kifejtését javasolja tagkamarái számára (az európai kamarák többsége egyre fontosabb szerepet játszik a klaszterek kialakításában).

5.3. Magyarországi kamarák a területfejlesztés intézményrendszerében

5.3.1 Területfejlesztés, vidékfejlesztés

„A területfejlesztés az országra, valamint térségeire kiterjedő társadalmi, gazdasági és környezeti területi folyamatok figyelése, értékelése, a szükséges beavatkozási irányok meghatározása, valamint rövid-, közép- és hosszú távú átfogó fejlesztési célok, koncepciók és intézkedések kidolgozása, összehangolása és megvalósítása a fejlesztési programok keretében, illetve azok érvényesítése az ágazati döntésekben.”⁵⁶

Magyarországon a területfejlesztésben az állam célkitűzése a szociális piacgazdaság kiépítése, a fenntartható fejlődés feltételeinek megteremtése, az innováció térbeli terjedésének elősegítése, a megfelelő térszerkezet kialakítása és a térbeli egyenlőtlenségek mérséklése. Az állam pénzügyi és más erőforrásokat biztosít a területfejlesztési feladatok és célok megvalósítására, közvetve erre ösztönzi a társadalom és a gazdaság szereplőit is (Sarudi, 2003). Sokan a területfejlesztést, a területi kiegyenlítést, a felzárkóztatást elsősorban szociálpolitikai kérdésként kezelik, azaz a területfejlesztést úgy értelmezik, hogy annak elsősorban „méltányossági” feladatai vannak (Faragó, 1994). Bár ezzel a

⁵⁶ Az 1996. évi XXI. Törvény a területfejlesztésről és területrendezésről

felfogással nem érték egyet, ugyanakkor e logika mentén kevésbé tekinthető irreálisnak a gazdasági érdekek alulreprezentáltsága a területfejlesztésben.

A vidékfejlesztés a területfejlesztés egy sajátos területe (*Buday-Sántha, 2001*). Olyan fejlesztési programokat takar, amelyek elsősorban vidéki területeken valósulnak meg, az ott élő lakónépesség általános jövedelmi, megélhetési helyzetének javítása érdekében.

Fontosnak tartom kiemelni, hogy város (centrum) és vidékének fejlődése szorosan kapcsolódik egymáshoz. Vidéknek városa, városnak pedig vidéke van (*Erdei, 1971*). E tekintetben a vidékfejlesztésben az életkörülmények javításával összhangban a centrumokban elérhető szolgáltatásokhoz való hozzáférésnek kitüntetett szerep jut (*Farkas, 2002*). Különösen fontos ez akkor, ha figyelembe vesszük, hogy átlagosan a vidéki lakosság 10-15%-a kizárólag a mezőgazdaságból él (*Kovács, 2000*), és hogy „további 25-30%-ának a helyi feldolgozóipar, köz- és magánszolgáltatások biztosítanak jövedelemszerzési lehetőséget, akkor „csupán” a maradék 50% tekintetében szükséges megjelölni azt a jövedelemszerzési területet, amiből, illetve ahol a vidéki lakosság nem csekély hányada megélhetését képes biztosítani. Jelenlegi ismereteink szerint ez a terület a város és a város által nyújtott különböző foglalkoztatási lehetőségek. Ezek után „ha képesek vagyunk elfogadni, hogy a vidéki lakosság legalább felének a megélhetését a városok biztosítják – vagy kellene, hogy biztosítsák -, akkor az is nyilvánvaló, hogy a vidéki aktív korú munkaerő jelentős részének jövedelemszerzési lehetőségeit a városok fejlődése határozza meg.” (*Finta, 2003 119. o.*)

Ezt azért hangsúlyozom, mert ez az egyik oka annak, hogy a kereskedelmi és iparkamarák éppúgy támogathatják a vidékfejlesztést, mint az agrárkamarák. A vidékfejlesztésben jelentős szerepet játszik az agrárpolitika, az agrárgazdaság, de az agrárgazdaság fejlesztése sem képzelhető el komplex területi szemlélet érvényesítése nélkül (*Pálné, 1997*). Természetesen megvannak azok speciális agrárkamara aktivitások, amelyek az agrárgazdaság fejlesztése révén fejthetnek ki vidékfejlesztő hatásokat.

5.3.2 A gazdasági kamarák részvétele a fejlesztési tanácsokban

A gazdasági kamarák a területfejlesztésről és területrendezésről szól 1996. évi XXI. törvény értelmében *teljes jogú tagjai* lettek a megyei területfejlesztési tanácsoknak, a regionális fejlesztési tanácsoknak és az Országos Területfejlesztési Tanácsnak, amit több esetben „megfejeltek” azzal, hogy kamarai képviselőt választottak alelnöknek a tanácsba. A fejlesztési tanácsok stratégiai döntéseinek kialakításában, a fejlesztési koncepció elfogadásában, a fejlesztési program elkészítésében a kamarák tevékeny szerepet vállaltak, a legaktívabbak természetesen a tanácsokhoz rendelt pályázati pénzek elosztása körüli

vitákban voltak. A megyei területfejlesztési tanácsokban a kamarai tulajdonú kht-k pályázatait messzemenően támogatták, ami egyrészt érthető, másrészt azért sem kifogásolható, mert amire ezeket a pénzeket nyerték azok a fejlesztési koncepcióban is kitüntetett célokként szerepeltek. Az agrárkamarák is több pályázattal jelentek meg, aktívan jelenítették meg az agrárium érdekeit az ágazatból érkező pályázatok melletti lobbizással. A legtöbb megyében részt vettek a fejlesztési koncepciók és programok agráriumot érintő részeinek kidolgozásában, véleményezésében, mindenütt szerepük volt a kistérségi SAPARD-programozás folyamatában.

Több megyében a pályázatok elbírálása előtt szakmai előkészítő bizottságok alakultak, a TFC⁵⁷ pályázatainak döntés-előkészítő bizottságában értelemszerűen helyet kaptak a gazdasági kamarák képviselői is.

Ez a szerepük azonban hamar a múlté lett, hiszen négy évet sem kellett várni a törvény módosításáig, amelynek következtében a kamarák pozíciót veszítettek, területfejlesztésben betöltött szerepük jelentősen gyengült. A területfejlesztési törvény módosítása során éppen a kamarai törvény változására hivatkozva gyengítették a kamarák pozícióit. Holott a tekintetben, hogy a kamarák az egész gazdaságot képviselik, nem történt változás. Amíg a kamarai törvény változtatása a forrásoldalon okozott problémákat (lásd önkéntes tagság bevezetése), addig a területfejlesztési törvény módosítása a kamarák presztízsét csorbította, hiszen ezt követően csak tanácskozási joggal vehettek részt ezekben a testületekben, így a területfejlesztés intézményrendszerében lényegében súlytalan szervezeteknek tekinthetők.

5.3.3 A kamarák pozícióvesztésének problémái

A területfejlesztési törvény módosításával a gazdasági kamarák lényegében kikerültek a fejlesztési tanácsokból. Egész pontosan teljes jogú tagságot nem, csak tanácskozási jogot kaptak. A tanácskozási jog és a teljes jogú tagság közé pedig nem tehető egyenlőségjel. „...a formalizált működés keretei között nincs lehetősége a gazdasági és civil szférának arra, hogy szakmai befolyását érvényesítse a döntéshozatal során. A gazdasági aktorok és érdekképviselői szerveik helyzete a tanács tevékenységével összefüggésben 2000 óta marginalizálódott.” (Somlyódiné, 2004. 145. o.)

Az interjúim során kérdezett kamarai és fejlesztési tanácsi szakemberek egybehangzó véleménye, hogy a tanácskozási jog, gyakorlatilag semmit sem ér. A kamarák egységesen úgy értékelték ezt a változást, hogy lényegében nem veszik komolyan őket a területfejlesztés intézményrendszerében. Ezek után nem meglepő az a – több megyében is jellemző – reakciónk, hogy a megmaradt joggal (tanácskozási jog) nem is kívántak élni, s

⁵⁷ Területfejlesztési Célelőirányzat, melynek forrásaira nemcsak önkormányzatok, hanem vállalkozások is pályázhattak.

ha részt is vesznek a tanácsok ülésein, nem szólnak hozzá a vitákhoz. Nyilvánvaló tehát, hogy ezt a változást a kamara nem fogadta el.

Ebben a helyzetben a döntés előkészítő bizottságok szerepe megnövekedhetett volna. Baranyában például éppen e változások után hozták létre ezeket a bizottságokat, ahol a kamarák hangsúlyosabb szerepet kaptak. A gyakorlat azonban azt mutatta, hogy mivel a döntés joga a tanácsok teljes jogú tagjainak kezébe került, az előkészítő bizottságok által készített előterjesztéseknek gyakorlatilag addig volt csak szerepe, amíg a források és a támogatási igények között nem volt nagy különbség.

Az 1996. évi területfejlesztési törvényt követően az Európai Unió Magyarországról készült ország-jelentése pozitívan értékelt a törvény által kialakított területfejlesztési intézményrendszert. Az Uniós gyakorlatban általában a helyi szereplők állnak kapcsolatban Brüsszellel, s kevésbé a központi hatalom képviselői. A legfontosabb az volt, hogy egy testületben jelentek meg a kormányzat, a helyi önkormányzatok, az érdekképviselők, a reál szféra szereplői. Az 1999-es változásokat követően jelentősen romlott az ország-jelentés területfejlesztést érintő része, főként amiatt, mert a kamarák, a gazdasági szféra szereplőinek pozícióvesztése a fejlesztési tanácsokban jelentősen sérti a partnerség elvét is.

A megyei területfejlesztési tanácsokban történt változások – véleményem szerint – ennek ellenére sem érintették jelentősen a területfejlesztés folyamatát, s a kamarák szerepvesztése sem ezen a téren problematikus. Ennek az oka, hogy a megyei területfejlesztési tanácsok lényegében nem is területfejlesztéssel foglalkoznak. A fejlesztési koncepciók és programok elfogadásában van ugyan szerepük, de tevékenységük legnagyobb részét a decentralizált források elosztása jelenti. *Illés* (2001 15. o.) úgy fogalmaz, hogy „e beruházások a szó legjobb értelmében vett város- és településfejlesztés körébe tartoznak, és nem is tekinthetők területfejlesztésnek. Nincs tehát semmi ok arra, hogy róluk egy, a településen kívüli bizottság vagy testület döntsön”. A kamaráknak a megyék szintjén tehát csak ezekben az ezrelékben kifejezhető pénzek elosztásában volt szerepe. Más kérdés, hogy így is több tagvállalkozása és a helyi gazdaság érdekeit hatékonyan tudta képviselni.

A regionális fejlesztési tanácsoknál a kamarai képviselő hiánya abban az esetben okozhat problémát, ha a magyarországi regionalizáció előrehaladásával, egyúttal a növekvő uniós források elosztása a regionális fejlesztési tanácsoknál kerül felosztásra. Ha nagyságrendekkel több, valóban gazdaságfejlesztést szolgáló forrás elosztásáról kell dönteni, akkor a gazdaság általános érdekeinek hangsúlyosan meg kell jelenítenniük. A területfejlesztés a gazdasági kamarák jelenléte nélkül nehezen értelmezhető.

Az *Országos Területfejlesztési Tanács* csak véleményezési hatáskörrel rendelkezik, gyakorlati jelentősége ezért elhanyagolható, bár a gazdasági kamarák képvisellete ezen a szinten nem sérült és az OTT munkájában meglehetősen aktív a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara.

A törvénymódosítással kapcsolatban osztom a pécsi kamara elnöke által megfogalmazott állásfoglalást: „A Részletes indoklás szerint a *“regionális fejlesztési tanácsok feladatait alapvetően a régió gazdasága és infrastruktúrájának fejlesztése képezi”*. (...) ezért meglepő, hogy a gazdasági önkormányzatok (...) nem szereplői a regionális fejlesztési tanácsoknak. A régió gazdaságának fejlesztésével összefüggő döntések a gazdaság képviselőinek részvétele nélkül születnek, ami – túl azon, hogy nincs összhangban a ma hatályos kamarai törvény szellemével és az EU regionális politikájának egyik alapelveivel, a partnerséggel – a programok megvalósítását is nehezíti. Emellett igencsak hiányozni fog a kamarák anyagi és szervező ereje.”⁵⁸

A törvénymódosítás véleményem szerint azért is hibás volt, mert a helyi szereplők, a helyi vállalkozók több ismerettel és tapasztalattal rendelkeznek saját problémáikat illetően, mint a központi hatalom képviselői. Az Európai Unióban mindenütt markáns szerepe van a helyi döntéshozatalnak, s nem csak a horizontális, de a vertikális partnerségnek is, ami a kamarák szerepének leépítésével lényegében megszűnt. Ezt képviseli az EU is a partnerség elvében. Minél több szervezet kerüljön bevonásra a fejlesztési elképzelések során, hiszen azok véleménye, aktivitása, ambíciója, mozgósítása fontos lehet.

Ahol erős kamarák működnek, ott olyan összefogó erőt jelentenek az adott térség gazdasági rendszerében, amely nélkül a területfejlesztés kérdései nehezen oldhatók meg. Nem is elsősorban a pénzosztás miatt, hanem leginkább azért, mert nagyon nehéz a gazdasági szféra nélkül új terveket és gazdaságfejlesztési programokat kialakítani, végrehajtani. A kilencvenes évek és az azt megelőző évek tapasztalatai is ezt igazolják (*Weller, 1999*).

A területfejlesztési törvény módosítása hátrányosan érintette nemcsak a kamarákat, de az egész magyar területfejlesztést is. Hiszen bármilyen területi regionális politika, stratégia, egy régió fejlesztése csak a régió valamennyi szereplőjének jelenlétében lehet eredményes. A törvénymódosítással a politika és az államigazgatás szintjére korlátozódott a területfejlesztés. A három pillér – az állam, az önkormányzat és a reálszféra – egyike kimaradt és a területfejlesztés leszűkült a források elosztására, mozgósító ereje is kisebb lett. Az EU-hoz való felzárkózás, legyen az humán szféra, üzleti szféra vagy bármilyen

⁵⁸ Részlet a Pécs-Baranyai Kereskedelmi és Iparkamara elnökének az Országgyűlés alelnökéhez írt leveléből (2000).

infrastruktúra fejlesztés, a szereplők teljes körű bevonása nélkül nem valósítható meg. A teljes jogú tagsággal járó jogok, lehetőségek nélkül a szféra képvisellete igen nehezen működik. A vállalkozók, akik a GDP-t létrehozzák sokkal nagyobb képviselést, vélemény figyelembevételt érdemelnek és követelnek.

Ha a költségvetés a kamara konkrét fejlesztési feladataihoz támogatásokat rendelne, egyes feladatok hatékony megoldása válna lehetővé. Agrárkamaraik tisztviselői és szakemberei azt állítják, hogy többek között a gazdák uniós felkészítését olcsóbban és eredményesebben lettek volna képesek megszervezni, mint a minisztérium. Ausztriában az agrárszektor Uniós felkészítését az agrárkamara végezte. Ehhez komoly állami forrásokat kaptak, de a források hatékony felhasználásával oldották meg a feladatokat. Igaz, hogy ott az agráriumnak olyan jól átlátható struktúrája van, amelyben az agrárkamaráknak kiemelkedő a szerepe.

A Magyar Kereskedelmi és Iparkamarán belül létezik egy területfejlesztési kollégium, melynek filozófiája, hogy a terület- és gazdaságfejlesztésben a kamara, illetve az általa reprezentált szféra legyen képes megjeleníteni véleményét, tudjon információt szerezni, tudja tagjait mozgósítani, tudjon olyan eszközökhöz hozzájutni, amelyek segítségével az adott régió gazdasága dinamizálható. Ahhoz, hogy több EU-forrás álljon rendelkezésünkre, ahhoz pályázni kell, de nem csak a területi önkormányzatok tudnak pályázni, hanem a vállalkozások is. Akár infrastruktúra-fejlesztésről, akár struktúra-fejlesztésről, akár regionális fejlesztésről van szó, ezt végső soron a vállalkozásoknak kell megvalósítani.

Erős kamarai szerepvállalás hozzájárulhat ahhoz, hogy javuljon a területfejlesztési tanácsok döntéseinek eredményessége, a forrásokat célra orientáltan, hatékonyan és koordináltan lehessen felhasználni.

A területfejlesztés szabályai a társadalom és a gazdaság minden szegmensét áthatják. Ilyen átfogó szabályozási kör esetén különösen fontos, hogy milyen döntéshozatali rendszer alapján, milyen intézményi keretek között valósulnak meg a programok és a fejlesztések, hogy kellően biztosítható-e az egymással kölcsönhatásban létező társadalmi és vállalkozói csoportok érdekeinek érvényesítése és képvisellete. Csak egy példa erre: „Írországban, ahol a gazdasági önkormányzatok intézményes részvétele biztosítva van a területfejlesztésben, az EU-tagság első tíz évében az igénybe vehető alapok 83 százalékát hasznosították. Görögországban, ahol a kamarák nem vesznek részt a döntéshozatalban, ugyanez az arány 33 százalék volt.”⁵⁹ Jóllehet, nem egyértelmű megfeleltetés ez, e mögött

⁵⁹ Forrás: Az MKIK-nak és a Magyar Agrárkamaraának a területfejlesztési törvény módosításával kapcsolatos közös állásfoglalása.

számos egyéb magyarázat is megjeleníthető, mindenesetre nem véletlen, hogy a kamara szívesen hivatkozik erre az információra.

Az EU-források fogadására alkalmas intézményrendszer működtetése, a gazdaságfejlesztés szempontjainak érvényesítése igazán akkor lehet eredményes, ha a gazdasági és a területi önkormányzatok azonos súlyú képviselőként vesznek részt a források felhasználására és a programok végrehajtására vonatkozó döntésekben. A gazdasági önkormányzatok az egész gazdaság, ezen belül az egész térség érdekeit szolgálják, (elvileg) függetlenek, hosszabb távon és nem választási ciklusokban gondolkodnak. Emellett a fejlesztési programok koordinációját és megvalósítását a kamarák a gazdálkodó szervezetek körében folytatott szervezőmunkával segíthetik, biztosítva a lehetőséget a vállalkozások számára, hogy közvetlen információk birtokában kapcsolódhassanak be a gazdaságfejlesztési programokba.

A gazdaság- és területfejlesztés egymástól nem elválasztható fogalmak. A kamarai törvény értelmében a gazdaság fejlesztésével összefüggésben feladatok is hárulnak a kamarákra. Ahhoz, hogy a kamarák feladatukat megfelelő súllyal és hatékonysággal lássák el, erőteljesebb szerepet kellene kapniuk a területfejlesztési tanácsok munkájában is.

6. A MAGYAR KAMARÁK INTÉZMÉNY- ÉS ESZKÖZRENDSZERE

Az előző fejezetekben bemutattam a gazdasági kamarák fontosabb feladatait, szolgáltatásaikat, megpróbáltam érzékeltetni a kamarai intézményrendszerben meglévő, a gazdaságfejlesztés céljaira mozgósítható energiát. A következőkben a kamarák működési mechanizmusát mutatom be. Azt, hogy mindezek a feladatok, szolgáltatások, tevékenységek milyen struktúrában, milyen szervezeti rendszerben, milyen eszközökkel és forrásokból valósulnak meg, illetve melyek azok az endogén és exogén akadályozó tényezők, amelyek a hazai kamarák aktivitásait és azok eredményességét negatívan befolyásolják.

6.1 A kamarák szervezeti struktúrája

A területi gazdasági kamara tagjai jogait és kötelezettségeiket közvetlenül a kamarai osztályokban gyakorolják. A kamarai tagozatok/osztályok a köztestület azon szervei, amelyek ágazat-specifikus ügyekben véleményezési, javaslattevési jogkörrel rendelkeznek, s melyek döntéseiket önállóan, a belső önkormányzati szabályzatban meghatározott módon hozzák. Az egyes területi gazdasági kamarák – a törvény által szabott keretek között – maguk dönthetik el, hogy milyen tagozatokat, azon belül mennyi szakmai osztályt szerveznek. Az iparkamarák többségében négy tagozat – kereskedelmi, ipari, szolgáltató, kézműipari – szerveződött. Az agrárkamarákban általában három: növénytermesztési; állattenyésztési és kertészeti szakmai osztály működik, de a struktúra itt változatosabb, van olyan kamara, ahol innovációs, anyagi és műszaki osztályt is szerveztek. A Budapesti Agrárkamara például 12 különböző osztályt hozott létre. A kamarai testületeknek azonban a szakmai osztályok, tagozatok szerinti szerveződése csak az egyik eleme, amely alapvetően az *ágazat-specifikus* érdekek közvetítéséhez teremt kereteket.

Egy másik eleme a kamarai testületek felépülésének főként a klasszikus kamarai *feladatokhoz*, speciális célokhoz kapcsolódó szakbizottságok (munkabizottságok) felállításában jelentkezik, így például a kereskedelmi és iparkamara választott képviselőiből álló innovációs, szakképzési, gazdaságfejlesztési, területfejlesztési, környezetvédelmi, EU-integrációs, turisztikai, közlekedési stb. szakbizottságok működnek. Ezeknek a felállítása általában igazodik az adott térség jellegzetességeihez, de a választott képviselők aktivitásától, szakterületeitől is függ, hogy hol, milyen speciális célok mentén szerveződnek meg.

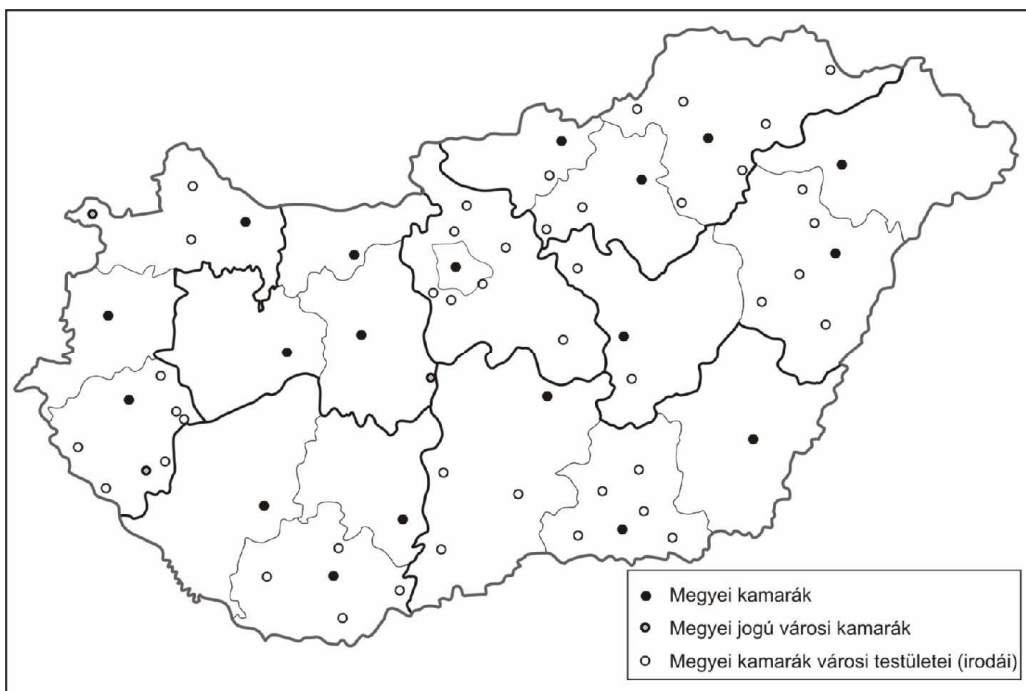
Szintén megfigyelhető egy, a *különböző méretű vállalkozási csoportok* sajátos érdekeinek artikulációját lehetővé tevő szerveződési elv. Erre önálló szervezeti rendszer

nem létezik, főként szakbizottságok között esetleg önálló tagozatban jeleníthetik meg sajátos érdekeiket a kis- és középvállalkozások vagy a multinacionális vállalatok.⁶⁰

Van egy negyedik szerveződési logika is, ez pedig a már többször említett *területi* érdekérvényesítés számára ad lehetőséget azáltal, hogy a területi kamarákon belül ún. városi, kistérségi osztályok is működhetnek, lehetőséget adva arra, hogy az adott város és térsége speciális gazdasági problémái, érdekei megjeleníthetők legyenek a közgyűlésen. A magyarországi kamarai hálózatot a *13. ábra* szemlélteti. Csak összehasonlításként érdemes szemügyre venni a franciaországi kamarai hálózatot (*14. ábra*). A különbség egyrészt az, hogy Franciaországban a területi és az országos szint között megtaláljuk a *regionális kamarákat* is, másrészt a francia területi kamarák a megyei szintnél kisebb térségi, városkörnyéki szinteken szerveződnek, ennél fogva a magyarországi megyéknél jóval kisebb területi szinteknek van *szervezetileg is önálló* kamarája.

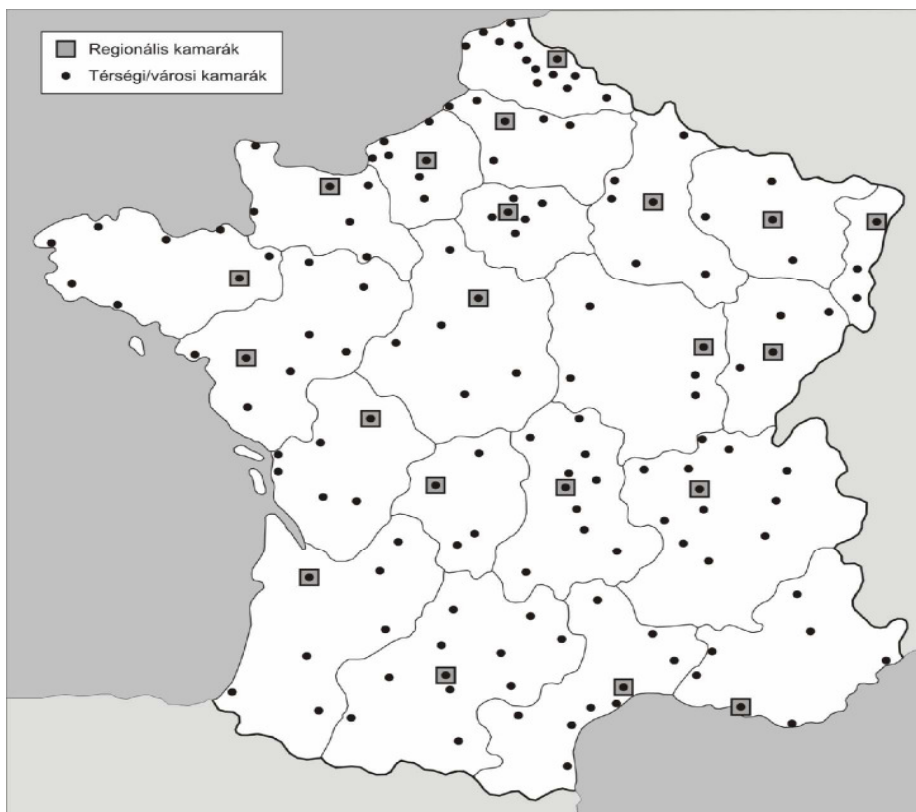
⁶⁰ Több kamarában működik kisvállalkozói szakbizottság, a PBKIK a regionális vállalatok számára külön tagozatot hozott létre, az MKIK pedig a szakmai kollégiumai között KKV-fejlesztési és multinacionális kollégiumokat találunk.

13. ábra: A magyarországi kereskedelmi és iparkamarák hálózata

Forrás: saját információgyűjtés alapján szerkesztette: Fonyódi Valéria

14. ábra: A franciaországi kereskedelmi és iparkamarák hálózata

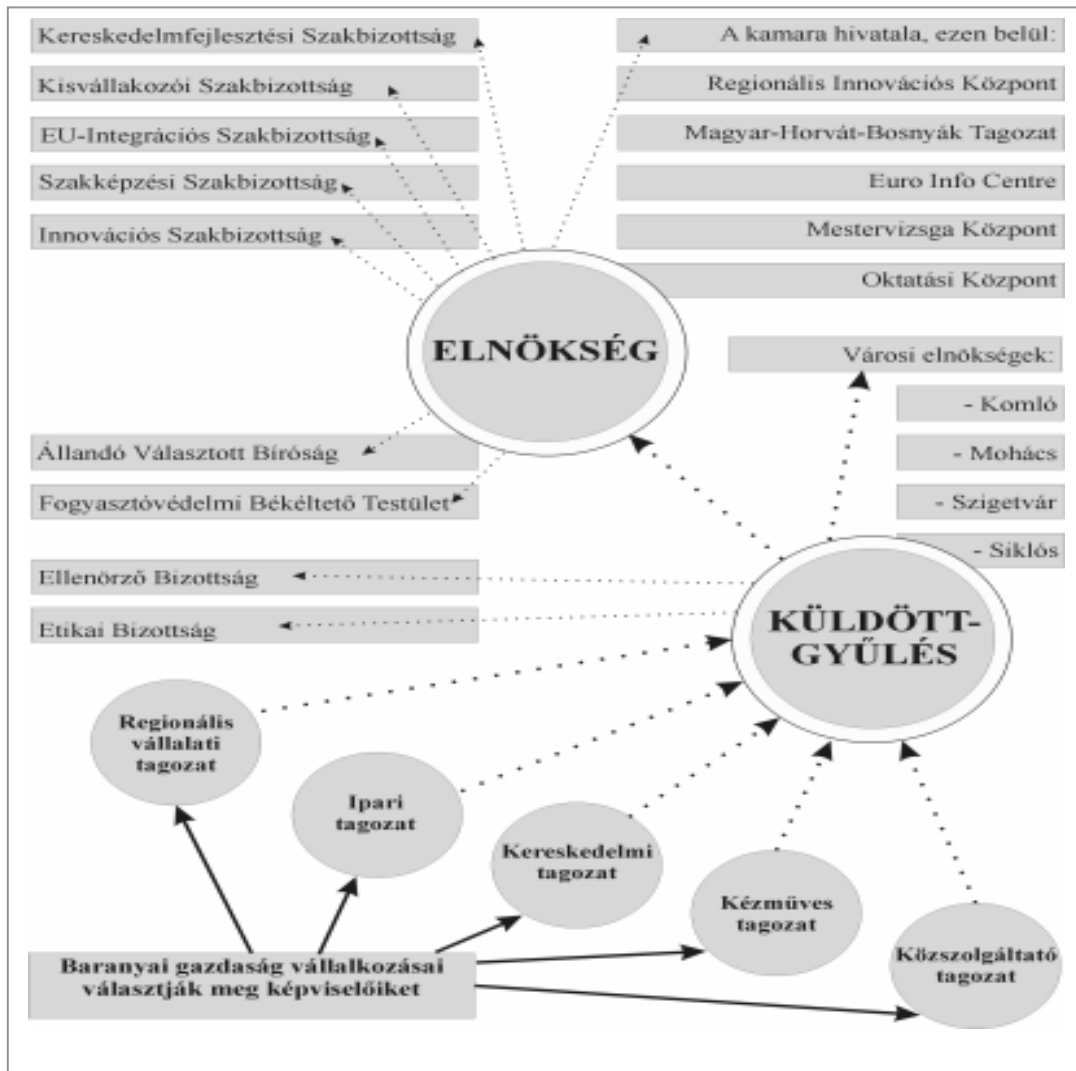
Forrás: saját információgyűjtés alapján szerkesztette: Fonyódi Valéria

Mindezen ágazati, szakmai érdekek, feladatcsoportok szerinti tagozódás az MKIK szintjén is megjelenik, mely az alábbi – területi kamarák által delegált tagokból álló – szakmai kollégiumokban testesül meg:

- K+F és Innovációs Kollégium
- Gazdaságpolitikai Kollégium
- Turisztikai Kollégium
- Ipari Kollégium
- Kereskedelmi Kollégium
- Kézműipari Kollégium
- KKV-fejlesztési Kollégium
- Környezetvédelmi Kollégium
- Közlekedési és infrastruktúra Kollégium
- Multinacionális Kollégium
- Nemzetközi Kamarai Kapcsolatok Kollégium
- Oktatási és Szakképzési Kollégium
- Regionális Fejlesztési Kollégium
- Ingatlangazdálkodási Kollégium
- Építésügyi Kollégium
- e-gazdaság Kollégium

Az operatív irányító testületek (elnökség, ügyvezetés) mellett működik a kamara végrehajtó szervezete. Feladata a döntések előkészítése és végrehajtása, illetve a testületek révén a kamara által önként vállalt, valamint a kamarai törvényben megfogalmazott gazdaságfejlesztési, szakképzési, kereskedelemfejlesztési és innovációs feladatok ellátása. Emellett olyan feladatokat is ellát, amelyek a testületek hatókörén kívül esnek, a helyi gazdaságfejlesztésben pedig konkrét szolgáltatásokat nyújt (*Síkfői, 2006*). A 15. ábrán a Pécs-Baranyai Kereskedelmi és Iparkamara szervezeti felépítése látható, mely jól szemlélteti a fent bemutatott, különböző érdekek, feladatcsoportok mentén szerveződő struktúrát.

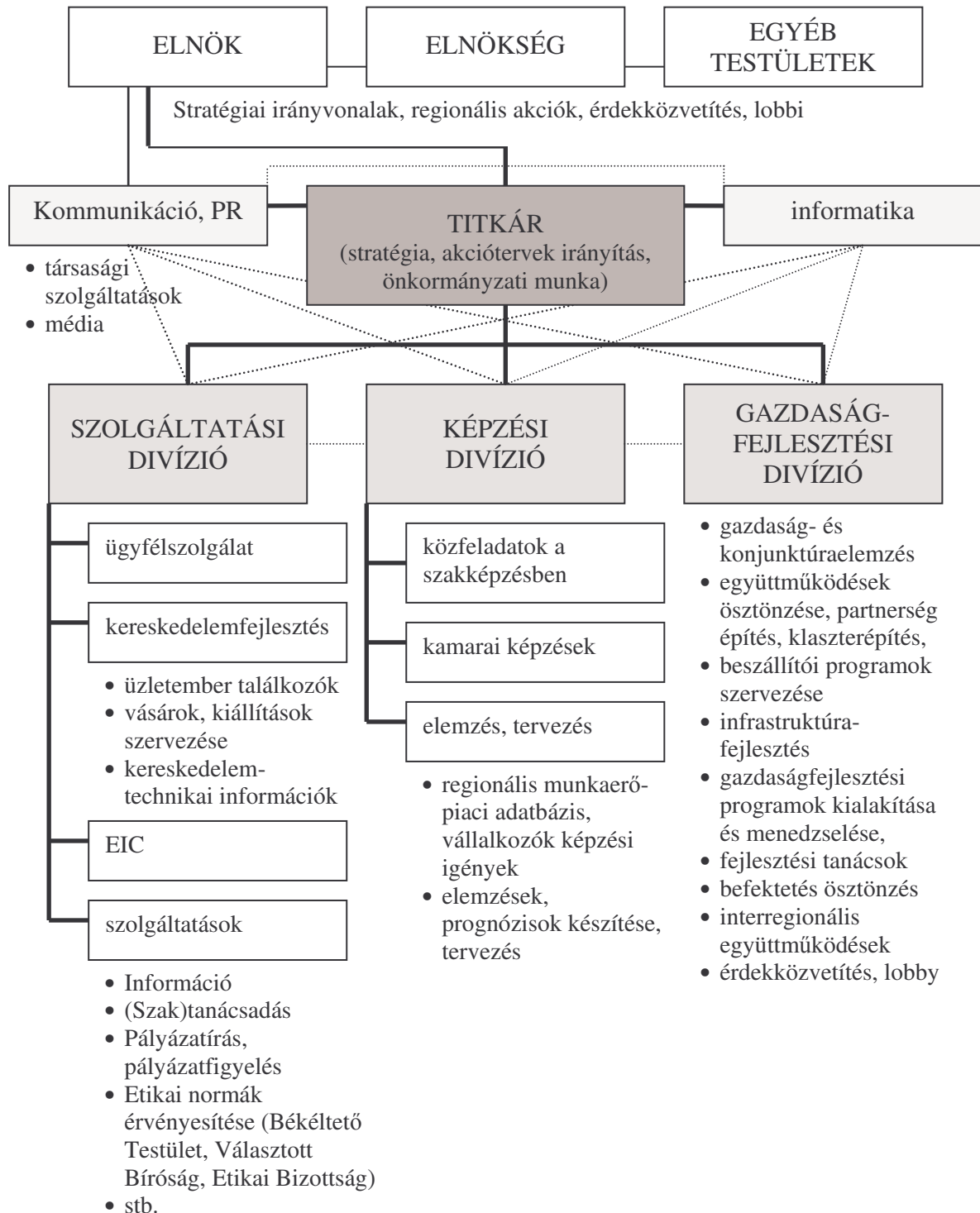
15. ábra: A Pécs-Baranyai Kereskedelmi és Iparkamara szervezeti felépítése

Forrás: www.pbkik.hu

Általában jellemző a kamarai rendszerre, hogy a munkaszervezet szervezeti struktúrája lefedi a legfontosabb kamarai feladatokat, funkciókat. Empirikus kutatásaimból is az derült ki, hogy lényegében valamennyi kamarai hivatal szervezeti struktúrája a feladatcsoportok szerinti szerveződési elvet követi. E tekintetben, a kamarák feladatait bemutató fejezetben részletezett modellnek (ld: 10. ábra!) megfelelően egy általam javasolt kamarai szervezeti struktúra a 16. ábrának megfelelően épülhetne fel.

16. ábra: A kamarai hivatal egy lehetséges szervezeti struktúrája

Forrás: saját szerkesztés

A kamarák működése szempontjából fontos megjegyezni azt a pozitívumot is, miszerint a válaszadó kamarai hivatalok többségénél már működik projektervezés, amely egyúttal a kamarai aktivitások eredményességének, költséghatékonyságának méréséhez alapvetően fontos. Szintén említést érdemel, hogy a kamarai hivataloknál egyre inkább elterjedt a minőségbiztosítási rendszer, legalábbis az e szerinti működés gyakorlata. Ugyanakkor a kisebb megyei jogú városi kamarák mellett egy-egy nagyobb apparátust működtető kamarában is hátra van még a minőségbiztosítási rendszer alapján való működés bevezetése.

A kamara elméletileg alulról szerveződő (demokratikus) szervezet. A gyakorlatban ugyanakkor ezt sokszor maguk a vállalkozók sem mindig így érzékelik. Problémát az jelent, hogy a tagoknak az őket képviselő vezető tisztségviselőkkel sokszor nincs kapcsolatuk. Így e posztok többségét azok töltik be, akik már korábban is kapcsolatban álltak a kamarával. Éppen ez kelti több vállalkozóban a „*kártyák el vannak osztva*” érzését (Más kérdés, hogy éppen ez a negatív viszonyulás az, ami a kamarák valós szerepének megismerését a vállalkozók számára megnehezíti).⁶¹ Az országban mindenütt jellemző közéleti passzivitás miatt viszonylag szűk azok köre, akik pozíciót vállalnak a kamarában, s ez a kontraszelekciónak is táptalaja lehet.

A döntéseket a különböző választott testületekben maguk a vállalkozók hozzák. Ezeket a döntéseket a hivatal szakapparátusa készíti elő és hajtja végre. Legalábbis elvileg. A gyakorlatban ugyanis ez nem mindig van így. A vállalkozókat képviselő küldöttek az esetek többségében kevésbé lennének kezdeményezők, ha az apparátus nem „menne eléjük” egy-egy fontosnak ítélt ügy kapcsán. Többször tapasztalható, hogy a kezdeményezés a titkártól, az elnöktől vagy az elnökségtől, nem ritkán a hivatalban dolgozó szakemberektől származik. Különösen igaz ez a koncepcionális, stratégiai jelentőségű munka kapcsán. E tekintetben különösen fontos, hogy milyen szakmai felvértezetttség és milyen aktivitás, kezdeményező készség jellemzi az egyes kamarák elnökét, elnökségét, titkárát és nem utolsósorban az apparátus szakembereit.

⁶¹ Ez a demokratizmus, az alulról építkezés országos szinten azonban a kamaráknak erőt vagy inkább védettséget is kölcsönöz, különösen a *vidék érdekeinek* védelmét szolgálja, hiszen a kamarában többlépcsős választáson keresztül lehet elnöki pozícióig jutni, ahol a választók 80 százaléka a vidéki (nem budapesti) gazdaságot képviseli.

6.2 A magyar kamarák szakmai felkészültsége, infrastrukturális háttere

A kamara súlya nem csak, sőt alapvetően nem a kötelező vagy önkéntes tagságon múlik, hanem nagyrészt az adott kamara szakmai hátterétől és a partnerektől (kormányzat, önkormányzat) függ. A legitimitást persze a szervezet mögött álló tagság is befolyásolja, de kamarai vezetők szerint is alapvetően – sajnos nem mindig kizárólag – a szakmaiság, a szakmai reprezentáció határozza meg a kamara súlyát, elfogadottságát.

A kamarai hivatalok számára készített kérdőívek tapasztalatai alapján a kamarai hivataloknál dolgozók létszáma átlagosan 25 fő, ám ez az átlag jelentős szóródás mellett alakul ki. A budapesti kamaránál és Győr-Moson-Sopron megyében 50 feletti az alkalmazottak létszáma⁶², míg egyes megyékben alig haladja meg a tíz főt. Az alkalmazottak idegen nyelv ismerete terén kevesen elégedettek. A kamarák többsége fejlődést szeretne elérni. Jobb és homogénebb a helyzet a számítógépes ismeretek területén, ahol néhány kiváló minősítés mellett csak egy-egy kamara jelez elmaradást, fejlesztési szükségletet. Nagyon heterogén képet kapunk viszont a munkatársak továbbképzését illetően: Míg néhány kamaránál évente többször vesznek részt szervezett továbbképzésen a munkatársak, addig több olyan kamara is van, ahol ez egyáltalán nem jellemző. A kamarai szabályozás, a belső szabályozások változásaival kapcsolatban ugyanakkor többen és gyakrabban tartanak továbbképzéseket. A kamarák alkalmazottaira az idősödés jellemző. Vannak kivételek, de jellemző, hogy nagyobb arányban vannak az 50 év feletti, arányuk összességében közel 40%. Jelentős eltérést ettől az átlagtól a debreceni kamara mutat, ahol az alkalmazottak fele 30 év alatti, akik közül többen pályakezdőként kerültek a kamarai szervezethez.

Magyarországon az aktuális helyzetet úgy lehetne legjobban jellemezni, hogy a kamaráknál a szakemberek tekintetében *nem minőségi, hanem elsősorban mennyiségi problémák vannak*. A kamarai hivatalok átlagosan 25 fővel működnek. Ebben a titkár mellett a napi adminisztratív feladatok ellátásához szükség van gazdasági vezetőre, jogászra, informatikusra, titkárnőre a testületet kiszolgáló adminisztrátorokra, ügyfélszolgálati és PR munkatársakra. Ezek mellett a kötelezően ellátandó feladatokra (pl. szakképzés), valamint a klasszikus kamarai feladatokra (innováció, kereskedelemfejlesztés, partnerközvetítés, tanácsadás, pályázatírás stb.) beállított szakképzett munkatársakra. Nyilvánvaló, hogy fenti létszámok mellett kevés esély van arra, hogy gazdaság- és

⁶² Jelentős szóródás figyelhető meg a főállású alkalmazottak tekintetében is. Van olyan kamara, ahol csak ilyeneket találunk (Hajdú-Bihar megyében), míg olyan is, ahol a megbízások jogviszonyban foglalkoztatottak száma meghaladja a főállású alkalmazottakét (pl. a győri kamarában).

területfejlesztéssel rendszeresen foglalkozzon kamarai munkatárs, arra pedig végképp *nincs mód*, – véli az MKIK egyik alelnöke - *hogy koncepcionális munkát végezzen*. Létezik olyan kamara, ahol képzett területfejlesztési szakember ül az apparátusban, ám olyan is akad, ahol ezekhez a feladatokhoz nemhogy szakembert, de munkatársat sem rendelnek. Sokat jelent, ha a titkár vagy akár az elnök jártas ezeken a szakterületeken, hiszen ekkor az ezekkel a feladatokkal megbízott munkatárs pozíciói javulhatnak. Ami a területfejlesztéssel kapcsolatos kamarai szerepvállalás mögötti szakmaiságot illeti, elmondható: posztgraduális képzéseken több kamarai osztályvezető szerzett már területfejlesztési szakképesítést, mindazonáltal problémát jelent, hogy a kamarák többsége nincs olyan anyagi helyzetben, hogy idegen nyelveket beszélő, EU-ismeretekkel is rendelkező területfejlesztési, gazdaságfejlesztési szakembereknek versenyképes bért kínáljanak. Ők előbb találják meg számításukat fejlesztési ügynökségeken, tanácsadó cégeknél, olykor a köztisztviselői pálya is biztosabbnak látszik. Annak ellenére igaz ez, hogy a kamarák körében végzett felméréseim szerint a hivatalban dolgozók átlagos jövedelmét a térségi jövedelem átlagánál valamivel magasabbnak ítélték.

Eredményeimet, miszerint a területi kamarai rendszer meglehetősen heterogén, *Fehérvári* (2000) 1999-ben és 2000-ben végzett kutatásai is megerősítik. Felméréseiből kitűnik, hogy van olyan kamara, amelynek tevékenysége csak a közjogi feladatok ellátására koncentrálódik – olykor azt sem elégséges színvonalon oldja meg –, míg akad olyan is, amelyik az alapfeladatok mellett jelentősen bővíti és minőségileg is fejleszti szolgáltatásait.

A kamarai hivatalok szakmaiságát érinti az is, hogy kamarák helyzetének hosszú távú lebegtetése elbizonytalanította a tagságot és a hivatalon belül is bizonytalan helyzetet eredményezett (*Fehérvári, 2000*), ami a személyi állomány csökkenéséhez vezetett. Egyrészt, mert ebben a helyzetben többen maguk távoztak, de azért is, mert a tagdíjbevételek csökkenése és az állam által visszavett közfeladatok miatt elbocsátásokra is szükség volt. A gazdajegyzői hálózat szervezeti változása például igen érzékenyen érintette az agrárkamarák pozícióit. A törvénymódosítást követően a hivatalok szakember gárdája közel egyharmadára olvadt és leginkább a vidéki (kisvárosi) szolgáltató irodaláncot érintette. A kamarák említett pozícióvesztése azonnal érzékelhető lett a napi gyakorlatban: volt olyan megye, ahol másfél éven belül 12 kisvárosi irodát, ügyfélszolgálatot kellett megszüntetnie a kamarának.

A szakmaiság terén meglévő hátrányt a kamarák rövidtávon nehezen tudják behozni, mindenesetre a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara Területfejlesztési Kollégiumának elnöke a *„versenyhelyzetbe került kamaráknál középtávon a szakmaiság további fejlődését”* várja.

A jelenlegi helyzetben tehát a hazai kamarák hivatali apparátusa és menedzsmentje csak korlátozottan képes a küldetésében, céljaiban megfogalmazott feladatai, különösen komplex gazdaságfejlesztési feladatok ellátására. Ennek ellenére vagy talán éppen ezért a kamarák gazdaságfejlesztési szerepének értékelésekor nem minden esetben szerencsés a jelenlegi helyzetüket alapul venni. Sokkal fontosabb a kamarákat úgy tekinteni, mint olyan szervezet, amely potenciálisan képes érdemi gazdaságfejlesztési funkciók betöltésére.

A kamarai hivatalok székhelye nagyobb részben saját vagy kamarai társaság tulajdonában lévő épületben van. Kisebb részben mástól bérlik az irodaépületet. A bérleti díjak éves szinten 5-20 millió forint között mozognak, ami a munkaszervezet méretével is összefügg. Ez a tagdíjakból befolyt bevételeknek átlagosan 13-16%-át teszik ki, a teljes éves bevételeknek pedig 3-5%-át.

A kamarák sikeres munkájában az informatikai rendszerek színvonala meghatározó. E tekintetben a kamarák összességében nem állnak rosszul, de a legtöbb kamara, még a korszerű számítógép állománnyal rendelkező is jelezte, hogy további korszerűsítésre, technikai fejlesztésre van szükség. A vállalkozásokkal való elektronikus kapcsolattartás a legtöbb helyen rendszeres, ahogy a belső információs rendszer működése is egyre inkább elterjedt a kamarákban, ugyanakkor további fejlődés szükséges az integrált számítógépes rendszereket illetően, ilyen rendszerrel ugyanis a kamarák közül csak kevesen rendelkeznek.

Az irodai műszerpark (telefon, telefax, másológép, projektor stb.) tekintetében a kamaráknak mennyiségi problémái nincsenek, de ezek korszerűsítését többen időszerűnek tartják.

Az érdemi, minőségi szolgáltatások nyújtására képes, magas szakmai színvonalú apparátus szükséges, de nem elégséges feltétele a fejlődésnek. A szakmai felkészültség mellett a kamaráknak aktív kezdeményező szerepet, jelentős dinamizmust is fel kell mutatni annak érdekében, hogy ismertebb és elismertebb, megkerülhetetlen szereplői lehessenek a gazdaságfejlesztés rendszerének, hogy jelen legyenek a közgondolkodásban.

6.3 A kamarák finanszírozása, bevételi forrásai

A kamarák feladataik ellátását alapvetően négyféle forrásból fedezik. Ezek a tagdíjak mellett a különböző hazai és nemzetközi pályázatokon elnyert pénzek, a kamarai szolgáltatások bevételei és a közfeladatok ellátásához rendelt állami források. A következőkben ezeket tekintem át.

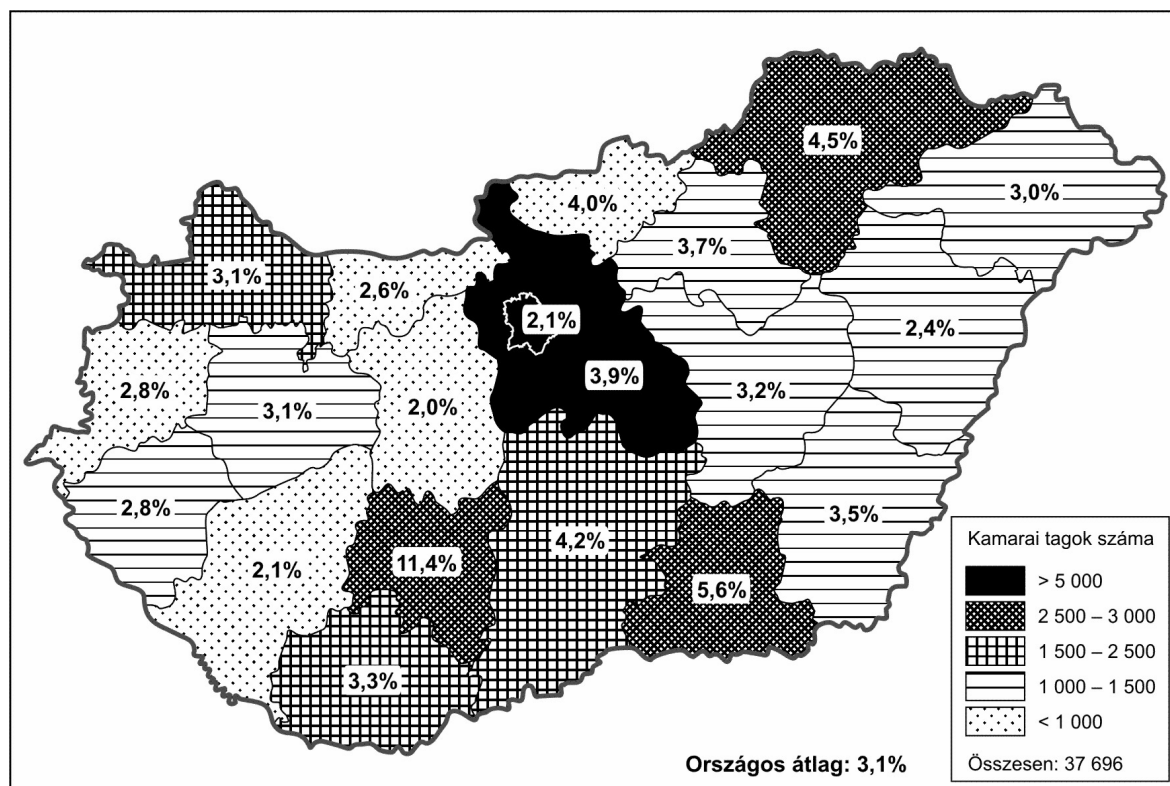
6.3.1 Tagdíjak

A területi kamarák éves tagdíjbevétele átlagosan 70 millió forint körül mozog. Szemben a pályázati forrásokkal, ezek a bevételek évről évre némileg csökkenő tendenciát mutatnak, bár többen úgy ítélik meg, hogy ez a bevételi forrás – a jelenlegi szinttől valamelyest elmaradva – lassan stabilizálódni fog, bár jelenleg több kamaránál, összefüggésben a kis- és középvállalkozások jelentős fluktuációjával is, a tagok száma állandóan változik, ami a tagdíjbevételek tervezhetőségét megnehezíti.

Nagy szóródás nem mutatható ki, de azért vannak érdemi különbségek a kamarák között. Talán meglepő lehet, hogy a tagdíjbevételek tekintetében a vidéki kamarák közül az első helyen a pécsi kamara áll (természetesen a legnagyobb tagdíjbevétellel, a vidéki átlag négyszeresével, a budapesti kamara rendelkezik), jelentősen meghaladva a fejlettebb és dinamikusabb gazdasággal rendelkező megyék kamaráinak bevételét. Ezt kisebb részben a pécsi kamara jelentős tradícióival (a kamarák újjáalakulása előtt pécsi központtal működött a Dél-Dunántúli Regionális Gazdasági Kamara), nagyobb részben pedig a kamara szervezettségével, átlagon felüli aktivitásával lehet magyarázni. Azt azonban hozzá kell tenni, hogy ez a relatív pozíció még jelentős energiák mozgósítása mellett sem tartható, hiszen egy területi kamara ereje és a bázisát jelentő gazdaság teljesítő képessége között hosszú távon nem lehet jelentős különbség. Jelenlegi jó pozícióját a pécsi kamara annak is köszönheti, hogy a közepes méretű vállalkozásokat viszonylag nagy arányban tudja tagjai között. Míg a vidéki területi kamaráknál általában száz alatt marad a közepes méretű tagvállalkozások száma, addig ez Baranyában 360. A működő vállalkozások számához viszonyított arányokat nézve pedig az átlag 25-30%, míg Pécsen, Baranyában megközelíti a 75%-ot. Hasonló a helyzet a 250 főnél többet foglalkoztató nagyvállalatok esetében is. A nagyvállalatok átlagosan fele-kétharmada tagja a kamaráknak, Baranyában ugyanakkor 80%-uk.

Ami a kamarai tagvállalkozások számának alakulását illeti, jelentős területi különbségek nem figyelhetők meg. Magyarországon közel negyvenezer vállalkozás kamarai tag, a regisztrált vállalkozásoknak ez alig több mint három százaléka (17. ábra).

17. ábra: A megyei kereskedelmi és iparkamarák taglétszáma és aránya a regisztrált vállalkozások körében

Forrás: saját adatgyűjtés alapján szerkesztette: Fonyódi Valéria

6.3.2 A kamarák pályázati tevékenységéből származó bevételek

A kamarák pályázati aktivitására egyrészt a heterogenitás, másrészt a kamarai energiák, kapacitások kihasználatlansága a jellemző. A heterogenitás alatt azt értem, hogy az egyes kamarák pályázati aktivitása között jelentős különbségek figyelhetők meg. Két, nagyjából hasonló helyzetű kamara pályázati bevételei között az öt-hatszoros különbségek sem ritkák. A kapacitások alul kihasználtsága alatt pedig azt értem, hogy miközben a kamarák többsége igen aktív pályázati tevékenységről számol be, ugyanezek jelentős problémák között említik azt, hogy a kamarák számos pályázati forrásból ki vannak zárva. Ez azt jelenti, hogy a kamarák ezt a jelentős pályázati aktivitást, melyből befolyó források túlnyomó többsége a disszertációban vázolt kamarai funkciók eredményesebb megvalósítását fedezi (a pályázati bevételek töredéke jut működés finanszírozásra) úgy valósítják meg, hogy számos pályázati kiíráson nem vehetnek részt, következésképpen hasznos energiák maradnak a rendszerben.

A kamarák jellemzően az alábbi területeken pályáztak sikeresen az elmúlt egy-két évben:

- oktatás, képzés (pályázatírás, informatika, internet);
- integrációs felkészítés, tanácsadás (szakmaspecifikus EU integrációs felkészítő programok, az EIC-k működését segítő pályázati források, „EU házhoz jön” programok);
- szakképzés (képzőhelyek ellenőrzése, tanulószerveződések);
- információterjesztés, információs kiadványok (honlapon és hírleveken keresztül pályázati információs szolgálat működtetése; határmenti térségek gazdasági információs adatbázisának kialakítása, befektetői kézikönyv stb.);
- beszállítói programok szervezéséhez kapcsolódó kiadványok, konferenciák szervezése,
- innovációs stratégiák kialakítása;
- e-Magyarország pontok kialakítása és működtetése;
- térségi, határon átnyúló turisztikai programok.

A fent említett jelentő szóródás mellett 2005-ben átlagosan mintegy 20-25 millió forint pályázati forrás érkezett a területi kereskedelmi és iparkamarákhoz, ugyanakkor szinte valamennyi kamara a pályázati bevételek vonatkozásában növekvő trendet jelzett.

6.3.3 Kamarai szolgáltatások bevételei

A vidéki kamarák szolgáltatási bevételei átlagosan 50 millió forint körül szóródnak, a tendencia megyénként eltérő, de a szolgáltatások nyújtásából származó bevételek inkább lassú növekedést mutatnak. Amennyiben a versenyhelyzetbe került kamarák tovább erősödnek, szolgáltatásaik minősége javul és presztízsük is pozitívan változik, akkor ez a típusú bevétel még tovább növekedhet, bár hozzá kell tenni, hogy jelenleg a kamarák olyan szolgáltatásokat is nyújtanak, amely inkább az üzleti tanácsadó, szolgáltató vállalkozások tipikus feladata, vagyis ennek a szektornak a fejlődése egyes szolgáltatásokat szükségszerűen elvonhat a kamaráktól.

Problémát okoz, hogy a kamarák által nyújtott szolgáltatások egy része (oktatás, tanfolyamok szervezése, pályázatírás, rendezényszervezés, gazdasági tanácsadás stb.) olyan tevékenység, amelyeket a kamarai tagok közül többen folytatnak, így a kamara tagjai konkurensként jelenhet meg, amit a tagok természetesen nem néznek jó szemmel, különösen azért nem, mert a kamara jelentős vállalkozói kapcsolatain keresztül jobb piaci pozícióban is van. A szolgáltatási bevételek növelését nehezíti az is, hogy a tagság joggal várja el a kamarai szervezettől, hogy tagdíjaik befizetése mellett ezeket a szolgáltatásokat, ha nem is ingyen, de jelentős kedvezményekkel vehessék igénybe.

6.3.4 Közfeladatok állami finanszírozása

A disszertációban többször említett kamarai közfeladatok lényege, hogy az állam gazdasággal kapcsolatos feladatainak egy részét a területi szinten szerveződő köztestületekhez utalja abból a megfontolásból, hogy azok szakértelmük, helyismeretük, közvetlen érdekelttségük miatt hatékonyabban oldják meg azokat.

A kamarák közfeladatainak ellátásához átlagosan 20 millió forintot biztosít az állam, ez az összeg azonban többnyire nem elegendő a feladatok ellátásához. Sőt, a kamarák véleménye szerint ezeknek az összegeknek a relatív csökkenése tapasztalható, ugyanis a költségekhez képest alacsonyabb arányban finanszírozza az állami költségvetés ezeket a feladatokat. Ez olyan finanszírozási háttérrel eredményez, amelyben a közfeladatok ellátását piaci bevételekből kényszerül megoldani a kamara. Túl azon, hogy ez a helyzet anyagilag is gyengíti a kamarákat, az Állam oldaláról elvi, etikai kérdéseket is felvet.

Összehasonlításuképpen érdemes ezzel kapcsolatban egy külföldi példát megemlíteni: a feladat struktúrájában hasonló német kereskedelmi és iparkamarák közül a chemnitzi kamara 16 millió euró bevételéből a 78 ezer tagcége kevesebb, mint 10 millió euró tagdíjat fizet, míg a többi – tehát több mint 6 millió euró – állami támogatás (*Kerényi, 2004*). Piaci alapon működő szolgáltatási bevétele nincs is, hiszen ilyen körülmények között szolgáltatási kényszere sincs. E tekintetben világosan látszik, hogy a klasszikus köztestületi kamarák alapvetően közfeladataik hatékony ellátására koncentrálnak, míg a magyarországi kamarák lényegében beszorulnak abba a présbe, amelynek egyik oldalát a szűkös állami forrásokból való közfeladat ellátás, míg a másik oldalát a szolgáltatási kényszer jelenti.

A közfeladatok finanszírozásának költségvetési forrásokból való biztosítása kulcskérdés a kamarák számára, hiszen nem várható el hosszú távon, hogy egy önkéntes tagságú kamarában az önkéntesen befizetett tagdíjakból finanszírozzák a kamarai törvény és más jogszabályok által – egyébként helyesen és szükséges módon – a kamarákra ruházott közfeladatokat.

6.3.5 A finanszírozás problémái

A széles körű kamarai aktivitási területek miatt a helyi gazdasággal, a helyi vállalkozásokkal kapcsolatban felmerülő legtöbb probléma eljut a kamarához. Ezeknek a kezelése az apparátus és a különböző testületi vezetők feladata. Csak a Pécs-Baranyai Kereskedelmi és Iparkamarában éves szinten 10 ezernél nagyobb az ügyfélforgalom.

A működés finanszírozás jellegzetes problémái közé sorolható, hogy az állami támogatások összege 2003-ig csökkent, majd főleg a szakképzési feladatok révén ismét nőtt, azonban a felmerülő költségek egyre kisebb részére nyújt fedezetet. Ezzel a folyamattal igen nehéz helyzetbe kerülnek a kamarák, hiszen a tagdíjbevétel általában az „üzemvitelre” elég, minden további aktivitás fedezetét elő kell teremteni.

Ha az állami kötelező feladatok veszteségesek, akkor azok finanszírozását pályázatok révén, ha ebből kizárják a kamarákat, akkor a piacról, szolgáltatási bevételekből kell megoldani. Magyarán a kamara közfeladatai esetében az állami támogatás hiányát megpróbálja a piacról pótolni. A mind pénzügyi oldalról, mind a közfeladatok elvégzése érdekében bevételi prés alá vett kamarai munkatársak kapacitás problémái miatt az önkéntes tagok által kezdeményezett, és elvárt feladatok ellátása veszélybe kerül. *Síkfi* (2006) arra figyelmeztet, hogy ez az önkéntes tagság és a közfeladatok párosításakor a szervezetre nézve veszélyes következményekkel járhat. Ma a magyarországi kamaráknál a végrehajtó szervezet munkatársai keresik meg azt a pénzt, amit a kamara közfeladataira fordíthat. Márpedig a tartalékok határának elérésekor a közfeladatok ellátása vagy virtuálissá válik, amelyre van példa a közigazgatásban, vagy a törvénytől függetlenül befejeződnek ezek az aktivitások.

A költségvetésen belül elsősorban az európai pályázati források szerepe nőtt. Ennek oka elsősorban az a már említett körülmény, hogy a gazdaságfejlesztéshez kiírt pályázatokban a kamarát – olykor a kamarai törvény tételes feladat felsorolása alapján meghatározott célrendszerek esetén is – gyakran kizárják a pályázók köréből. Tehát a kamara közfeladatainak ellátásához csak minimális állami támogatást kap, míg a számára meghatározott feladatok esetében esetenként még pályázati forrásokhoz sem juthat. Elsősorban ez az oka a pályázati bevételek 2000-tól 2002-ig tartó csökkenésének. 2003-tól több nyertes EU pályázat fordít a trenden.

A szolgáltatások esetében a korábbi teljesen ingyenes szolgáltatási rendszer miatt az önkéntes tagok nyomására jó ideig nehezen lehetett a szolgáltatásokat díjkötelessé tenni. Később elfogadást nyert az az álláspont, hogy a szolgáltatásokra a tagok is kötelesek

mérsékelt, legtöbbször még így is önköltség alatti díjat fizetni. Eközben azonban megjelentek a rendszerszerű szolgáltatási csomagok, mint pl. a Széchenyi kártya, a kamarai védjegy és az üzlet@hálón, így 2003-tól a kamara egyéb bevételei elérik, illetve meghaladják a tagdíj bevételeket.

A kamarák működés-finanszírozással kapcsolatos problémái az alábbiakban foglalhatók össze:

- A kamarai finanszírozás egyik fő ellentmondásossága, hogy a kamara a törvény szerint az egész gazdaságot képviseli, minden vállalkozás felé szolgáltatási kényszere van, de ebben csak önkéntes tagjai tagdíjára számíthat.
- A közfeladatok ellátása folyamatos kötelezettség, finanszírozásukhoz való állami hozzájárulás esetleges és messze alul méretezett, nagy adminisztrációs igényel.
- Törvény szerint a kamarai feladatokat rendszeresen más intézmények számára pályáztatnak, sőt olyan is előfordul, hogy tipikus kamarai feladatra szóló pályázatból a kamarát kizárják.
- Mivel a finanszírozási költségek elég jelentős részét pályázatokon keresztül nyerik a kamarák, ez bizonytalanságot visz a rendszerbe, mert – vélik egyes kamarák - ezeket a forrásokat a mindenkori politikai döntések nagymértékben befolyásolják. Vagy ahogy egy kérdőívben található válasz karakteresen megfogalmazza: „, a plutokrácia görcsösen próbálja a kamarai finanszírozást akadályozni, gyengíteni, elsősorban a pályázati rendszerben”.
- Miközben a pályázatok növelik a kamarai aktivitások lehetőségét ezek nem szolgálhatnak fedezetül működési költségek elszámolására, s mivel mind a tagdíjak egy része is a feladatellátás költségeire fordítódik, így nagyobb költségigényű fejlesztések (pl. kamara tulajdonát képező irodaépület nehezen kalkulálható állagmegóvási költségei) finanszírozási korlátokba ütközhetnek.
- Több kamaránál gondot okoz a tagdíjak beszedése is.

7. KAMARAI STRATÉGIÁK A GLOBALIZÁCIÓ KIHÍVÁSAIRA

7.1 A kamarák jövője, változó szerepe a globalizáció korában

A globalizáció a kamarák jelentős bázisául szolgáló KKV szektor⁶³ számára olyan kihívás, amely jórészt még nem is tudatosodott sem a helyi döntéshozókban, sem a kis- és középvállalkozások többségében. Az egyre tudásintenzívebbé váló gazdasági környezetben a kis- és középvállalkozások tulajdonos vezetői nehezen tudnak versenyezni a tudásban gazdagabb környezetben dolgozó vállalatokkal. A mai vállalatok vezetése olyan összetett és sokféle tudást igényel (finanszírozás, beszerzések, humán erőforrások, innovációk stb.), aminek a kis cégek vezetői egy személyben egyre kevésbé képesek megfelelni. A napi működés köti le erőforrásaik nagy részét és kevesebb idő és energia marad a hosszú távú stratégia kialakítására vagy az új vezetői képességek elsajátítására. Idő és pénz hiányában ezeket az új ismereteket saját maguk kifejleszteni általában nem tudják (*Raffay, 2004*).

Mindezek magyarázatot adnak arra, hogy miért van, vagy lenne szükségük olyan *szervezeti bázisra*, közege, amely információkkal, tanácsadással, specializált üzleti szolgáltatásokkal, érdekérvényesítő potenciállal áll rendelkezésükre.

A kamarák stratégia alkotása során is érdemes figyelembe venni a kis-és középvállalkozások helyzetét, amihez támpontot adhat *Cseke (2003)* kis-és középvállalkozásokról készített SWOT-analízise (6. táblázat).

⁶³ A kis- és középvállalkozások növekvő gazdasági súlyát mutatja, hogy ma már - az egyéni vállalkozók teljesítményét is figyelembe véve - e szektor állítja elő a vállalkozók által létrehozott bruttó hazai termék több mint felét, és a munkahelyek kétharmad részét biztosítja. Magyarországon különösen jelentős a mikro-vállalkozások hozzájárulása a foglalkoztatáshoz. A versenyszférában található 2,7-2,8 millió munkahelyből 950 ezer a mikro-vállalkozások, 350-400 ezer a kisvállalkozások, 500 ezer a középvállalkozások és mintegy 900 ezer a nagyvállalatok köréhez tartozik. A Magyarországon működő mintegy háromnegyedmillió vállalkozás 96,5 százaléka tíz főnél kevesebbet foglalkoztató mikro-vállalkozás, a 10-49 főt foglalkoztató kisvállalkozások részaránya 2,7 százalék, a 250 főnél kevesebbet foglalkoztató középvállalkozásoké 0,6 százalék, és az összes vállalkozás mindössze 0,2 százaléka tartozik a legalább 250 főt foglalkoztató nagyvállalati körbe. Ezer aktív lakosra 80 működő vállalkozás jut, ami 50%-ka haladja meg az EU tagállamainak átlagát. Mindezek ellenére a hazai kisvállalkozói szektor teljesítménye és részesedése a vállalkozások által létrehozott GDP-ből csaknem 10 százalékponttal maradt el az Unió tagállamainak értékeitől. Érdemes megvizsgálni, hogy e tény milyen mértékben befolyásolja a kisvállalkozások információellátása (*Kiszl, 2005*), vagyis egy olyan körülmény, amelyben a területi kamaráknak kiemelkedő lehet a szerepvállalása.

6. táblázat: Magyarországi kis- és középvállalkozások SWOT-analízise

<i>Erősségek</i>	<i>Gyengeségek</i>
<ol style="list-style-type: none"> 1) Magas fokú és gyors alkalmazkodó képesség 2) Képzett, kreatív, jól motiválható munkaerő 3) Egyedi igényekhez szabott differenciált teljesítmény 	<ol style="list-style-type: none"> 1) Tőkehiány, hitelhez jutási nehézségek 2) Jövedelmi elmaradások 3) Modern vezetői képességek és nyelvtudás hiánya 4) A piac- és fogyasztóorientált szemlélet hiánya 5) Elégtelen információs hálózat, gyenge tájékoztatás 6) Elégtelen marketing ismeretek 7) Lazuló fizetési fegyelem, terjedő körbetartozások
<i>Lehetőségek</i>	<i>Veszélyek-fenyegetések</i>
<ol style="list-style-type: none"> 1) Növekvő tőkebefektetések, a külföldi tőke fokozódó érdeklődése 2) Uniós pályázati pénzek elnyerése 3) Nagyobb piac 4) Termékváltás, termékfejlesztés 5) Modern vállalatirányítási módszerek elsajátítása 6) Átláthatóbb üzleti szabályok 7) Megedződés az éleződő versenyben 8) Az uniós gyakorlat révén további piacok meghódítása 9) Összefogás 	<ol style="list-style-type: none"> 1) Nehezebb piacra jutás 2) Több versenytárs 3) Piacszerző vállalkozások cégfelvásárló törekvése 4) Szakképzett munkaerő „elszippantása” 5) Pénzügyi, technikai és kereskedelmi nehézségek 6) Az uniós normáknak való megfelelés árdragító hatása 7) Bérköltségek emelkedése

Forrás: Cseke (2003) 20. o.

A globalizációs folyamat negatív jelenségeinek kezelése a helyi társadalomba ágyazódott kis- és középvállalkozások versenyképességének fokozása a jelenlegi nemzeti, regionális és lokális intézményrendszerek talán legfontosabb feladata. Ez a feladat ugyanakkor meglehetősen nehéz. Egyrészt azért, mert a lokálisan beágyazott és elkötelezett, a kamarák hagyományos bázisát jelentő vállalkozások száma csökken, másrészt pedig azért, mert a vállalatméret csökkenésével arányosan *a vállalkozások egyre inkább képtelenné válnak az önszerveződésre, érdekeik képviselésére*⁶⁴, így valószínűleg éppen az érintett vállalkozások nem fogják támogatni a versenyképességük fokozásában

⁶⁴ Információ forrása: Osztrák kamara (Wirtschaftskammern Österreichs) 1998. évi felmérésének eredményei.

érdekelte intézményeket, köztük a kamarát. Miközben a lokalizáció felértékelheti a lokális intézmények szerepét, addig a KKV szektor önszerveződési képességének hiánya, valamint a globalizáció gyorsulása és kiterjedése egyre nehezebb helyzetbe hozza tagságuk által meghatározható gazdasági kamarákat, míg a hagyományos érdekképviseleti szervezetek folyamatosan leértékelődnek.

7.2 Nemzetközi kamarai együttműködések, hálózatok

A kamarák európai szövetsége, az Eurochambres ezeket a kihívásokat felismerve hirdette meg a ma már több, mint 2000 tagkamara hálózattá fejlesztését, a szolgáltatások standardizálását. Első lépésként a sokszínű kamarai rendszer közös értékrendjét sikerült definiálni az európai kamarák már idézett chartájában. Az Eurochambres lehetőségei a nemzeti és helyi kamarák elvárásaival szemben azonban legfeljebb az európai integrációs szintű versenyképesség erősítésére korlátozódnak.

A kamarák többsége ezért számos más együttműködési szervezetben igyekszik a globalizációs kihívásokat kezelni. Ilyen szervezet a Strasbourgi Kamarai Unió, az ARGE 28 (Arbeitsgemeinschaft der Wirtschaftskammern – Gazdasági Kamarák Munkaközössége), az Alpok-Adria Kamarai Együttműködés stb. Vagyis a nemzetköziesedés ellen maga is nemzetközi folyamatokat indít be. A világ legnagyobb üzleti szövetsége az ICC (Nemzetközi Kereskedelmi Kamara) szerepe is dinamikusan nő, a világszintű koordináció mellett egyre aktívabbak a nemzeti bizottságok, jelentős szerepet vállalnak a nemzetközi kereskedelem és gazdasági együttműködés jogi, kereskedelemtechnikai háttérének megteremtésében, propagálásában. Persze ezen a szinten inkább a nemzetközi vállalatok aktivizálódnak, így maga az ICC alkalmatlan a globalizáció ellensúlyozására a nemzeti KKV szektorok irányába, sőt bizonyos értelemben a globalizáció egyik jelentős hordozójává vált.

E folyamatok tükrében néhány évtizedes távon olyan kihívással szembesülhetnek a lokálisan és regionálisan meggyökerezett kamarák, amely akár működésüket is megkérdőjelezheti, legalábbis abban az esetben, ha erre a kihívásra nem adnak kellő időben adekvát választ.

A kamarának e helyzetben kell mind a gazdasági hatékonyságot, mind pedig a nemzeti, helyi tőkét segíteniük. A kamarák arra törekednek, hogy maguk is már nemzetközi szinten *hálózatba szerveződve* – globalizációs eszközökkel – hatékonyabban segítsék a helyi gazdaság versenyképességét. Elsőrendű kérdés, hogy a hazai vállalkozásokat hogyan lehet ebben a közegben versenyképesé tenni, milyen gazdasági stratégiát kell ehhez kialakítani

(*Síkfyői, 2006*), hiszen ez határozza meg egy-egy szűkebb közösség (város, régió, ország) jövőjét.

7.3 Az MKIK középtávú stratégiája

Abban a társadalmi, gazdasági és politikai környezetben, amelyben a kamarák működnek, a megfogalmazott célok eléréséhez átfogó stratégiára van szükség. Ezzel azonban a magyarországi kamarák sokáig adósak maradtak, bár néhány évvel a kamarák újjáalakulását követően *Tolnay (1997)* már vázolta, mely kérdéseket tekintik a kamarák kiemelkedően fontosnak. Ezek az alábbiak voltak:

- közreműködés a vállalkozások versenyképességét befolyásoló állami feladatok megfogalmazásában;
- tevékeny részvétel a térségi (helyi, regionális) kezdeményezésekben, a vállalkozások működési feltételeinek meghatározásában;
- külső források bevonása, érdeklődő befektetők tájékoztatása;
- speciális kamarai szolgáltatások formáinak kidolgozása, komplex szolgáltatási csomagok megjelenítése;
- információs hálózat kiépítése, adatbázisok elérési lehetőségeinek biztosítása;
- aktív részvétel az innováció célú tevékenységek meghonosításában, innovációs együttműködések, kapcsolatrendszerek kialakítása;
- szakképzés terén határozott szerepvállalás, a képzési rendszerek célirányossá tétele;
- részvétel hálózati szerveződések létrehozásában.

Átfogó stratégia végül az ezredfordulót, egyúttal a törvénymódosítást követően készült. Az MKIK jelenlegi, 2005-2008. időszakra szóló stratégiájának alapelveit és fő irányait az MKIK elnöksége 2005. január 28-i ülésén fogadta el. A stratégia négy részre tagolható. Először a gazdaság általános érdekeinek érvényesítésével kapcsolatos prioritásokat, feladatokat veszi számba a dokumentum, majd a kamarai rendszer köztestületi jellegének erősítéséhez vezető eszközöket tárgyalja. A dokumentum harmadik fejezete foglalkozik a kamara gazdaságfejlesztő, gazdaság szervező szerepével, s végül a negyedik fejezetben a kamarai mozgalom, a kamarai intézményrendszer megerősítésének programját ismerteti. Ezek fontosabb elemeit gyűjtöm össze az alábbiakban.

A gazdaság általános érdekeinek érvényesítése terén:

- Határozott gazdaságpolitikai szerepvállalást és markánsabb érdekérvényesítés ígér a szakmaiság jegyében, hangsúlyozza a kamara politikai semlegességét. Szakmai

anyagokkal, gazdasági elemzésekkel, felmérésekkel, kutatásokkal a gazdaságpolitika formálására, befolyásolására kívánnak törekedni.

- Konstruktív társadalmi-gazdasági párbeszéd intézményrendszerének és működésének továbbfejlesztése.

A társadalmi párbeszéd intézményrendszerének továbbfejlesztése során folyamatos együttműködést kell kialakítani a GSZT, az OÉT és egyéb gazdasági tanácsok, testületek között (befektetési, versenyképességi, vállalkozásfejlesztési stb.)”

- A vállalkozások sikeres európai uniós integrálódásának elősegítése, versenyképességének erősítése, lobbizás az Unió, a bizottságok és más uniós fórumok szintjén.

„A kamarai hálózatnak jól informálnak, lobbizás-képesnek kell lennie. (...) a vállalkozók számára természetes legyen, hogy a kamarákhoz fordulnak. Az eredményes lobbizás ugyanakkor nem képzelhető el személyes jelenlét nélkül, ezért Brüsszelben önálló kamarai képviselő létrehozását tervezzük.”

- A törvény- és rendeletalkotás folyamatában való intenzív részvétel

A kamarai rendszer köztestületi jellegének erősítése terén:

- Fokozott szerepvállalás a munkaerő-piaci igényeknek megfelelő képzési rendszer kialakításában és működtetésében.

„A kamara (...) szerepet vállal a régiókban a gyakorlati oktatás feltételrendszerének kialakításában, működtetésében.”

- Aktív közreműködés a közigazgatás korszerűsítésében, a gazdasági jellegű közfeladatok átvétele és hatékony ellátása.
- A kamarai pozíciók erősítése a regionális gazdaság- és vállalkozásfejlesztési feladatok ellátásában, teljes jogú kamarai képviselő biztosítása a regionális és kistérségi fejlesztési tanácsokban.
- Részvétel projektgenerálásban, kistérségi és regionális szinten az önkormányzati és gazdasági fejlesztések összehangolásában, aktív szerepvállalás a Nemzeti Fejlesztési Terv kialakításában és végrehajtásában.

„Erőteljes kamarai részvételre van szükség a területfejlesztés intézményrendszerében, a forrásallokációs tervezési-döntési mechanizmusban, a vállalkozó szférát érintő kérdésekben. Biztosítani kell a kamarák teljes jogú részvételét a különböző szintű területfejlesztési intézményekben / tanácsokban.”

- Széleskörű piacorientált kamarai szolgáltatási struktúra kidolgozása és működtetése.

- Kamarai minősítő és akkreditációs rendszerek működtetése,
- A megfelelő színvonalú kamarai feladatellátás költségvetési finanszírozási rendszerének biztosítása.

A gazdaságfejlesztés és gazdaság szervezés terén:

- Részvétel a vállalkozások forráshoz jutását szolgáló programok kidolgozásában és megvalósításában.
- Kereskedelemfejlesztés és befektetés-ösztönzés állami finanszírozású intézményrendszerébe való aktívabb bekapcsolódás.

„A feladatellátás regionális hálózatát a területi kamarákra kell építeni.”

- A kamara szerepének erősítése a környezetgazdálkodási, a kutatás-fejlesztési és innovációs tevékenységben, valamint a turisztikai ágazat fejlesztésében.
- Aktív részvétel a kis- és középvállalkozások megerősödését szolgáló gazdaságfejlesztési programok kialakításában és megvalósításában.
- Az e-gazdaság működését elősegítő kamarai szolgáltatások, információs és kommunikációs eszközök kiépítése.
- A szomszédos országok kamaráival és üzleti köreivel való kapcsolatok intenzív fejlesztése, aktív közreműködés a Kárpát-medence gazdasági régióinak erősítésében. Ez lényegében a magyar érdekekért lobbizó vegyes kamarák rendszerének kialakítását jelenti, ez a kétoldalú tagozati rendszer működésére alapozható.

A kamarai rendszer megerősítésének programja

- A gazdaság egészére való rálátást biztosító automatikus kamarai regisztrációt és a közigazgatás korszerűsítésével párhuzamos, a kamarák részére való tényleges közfeladat átadást és ehhez kapcsolódó költségvetési finanszírozást megvalósító kamarai törvénymódosítás.

„... a kamarai közfeladatok hatékony ellátásának alapvető feltétele, hogy a kamaráknak teljes körű rálátása legyen a gazdaság szereplőire (...) ezt egy évente ismétlődő automatikus regisztrációval lehet megteremteni.”

- A kamarai rendszer hálózatos működésének és szakmaiságának erősítése, az országos és a területi kamarák szakmai kapcsolatainak fejlesztése, a regionalitás erősítése, valamint standardizált kamarai feladatellátás megvalósítása.

„A közigazgatás átszerveződésével lépést tartva folytatódik a területi kamarák regionális szerveződése⁶⁵”

⁶⁵ Eddig három regionális kamarai szövetség alakult meg.

- A kézműipar értékeinek, hagyományainak megőrzése, ápolása, a tradicionális szakmák megőrzése, a mesterképzés és a mestervizsgáztatás fejlesztése. A kamara támogatja a jellemzően mikro-vállalkozásként működő kézműves vállalkozások integrációját a magyar gazdaságba, elősegítve ezen a téren is a foglalkoztatás bővülését.
- A külső partnerségi kapcsolatok erősítése, szövetségi politika kialakítása más köztestületekkel, munkaadói szervezetekkel, szakmai szövetségekkel.
- Az elért eredményekkel és új pozíciók megszerzésével a modern, európai léptékű kamarai rendszer teljes kiépítése, működési feltételeinek megteremtése.

Véleményem szerint ez a dokumentum egy olyan stratégia alapjait jelöli ki, amely mentén tudatosan haladva a gazdaságfejlesztés jelentős szereplőivé fejlődhetnek a hazai kamarák is, ugyanakkor a területi kamarák szintjén is ki kell dolgoznia a megfelelő stratégiákat. A következőkben a disszertáció elsősorban a területi kamarák stratégiájához próbál támpontokat adni.

7.4 A területi kamarák stratégiájának megalapozása

7.4.1 A kamarák stakeholderei

Minden szervezetnek vannak stakeholderei, vagyis olyan egyének illetve csoportok, akik érintettek a szervezet küldetésének teljesítésében (*Freeman, 1984*). Ezen érintettek célja, törekvései határozzák meg a szervezet tényleges működését. A belső érintettek főként a szervezet céljait, a külsők pedig a célok elérésének feltételrendszerét határozzák meg, bár egy olyan szolgáltató szervezet esetében, mint a kamara, a vevők, a szolgáltatások igénybevevői (különösen a tagvállalkozások) is hatnak a szervezet által meghatározott célokra. Amennyiben például a makro politika a kamarai modellek közül választ, szintén hatással lehet a kamara által megfogalmazott célok irányára, jellegére. A stratégia megfogalmazásában valamennyi stakeholdernek lehet kisebb vagy nagyobb szerepe. A stratégiát a belső stakeholderek alkotják, s induljanak a kezdeményezések, az apparátustól, szkbizottságoktól vagy magától az elnöktől, ezt mindig a közgyűlés hagyja jóvá. A stratégia kialakításánál azonban nagyon fontos mérlegelni a külső stakeholderek magatartását, igényeit is, ennyiben a külső érintettek szerepe akkor is felértékelődhet a stratégiaalkotás során, ha azok csak közvetett módon vesznek részt ebben a folyamatban.

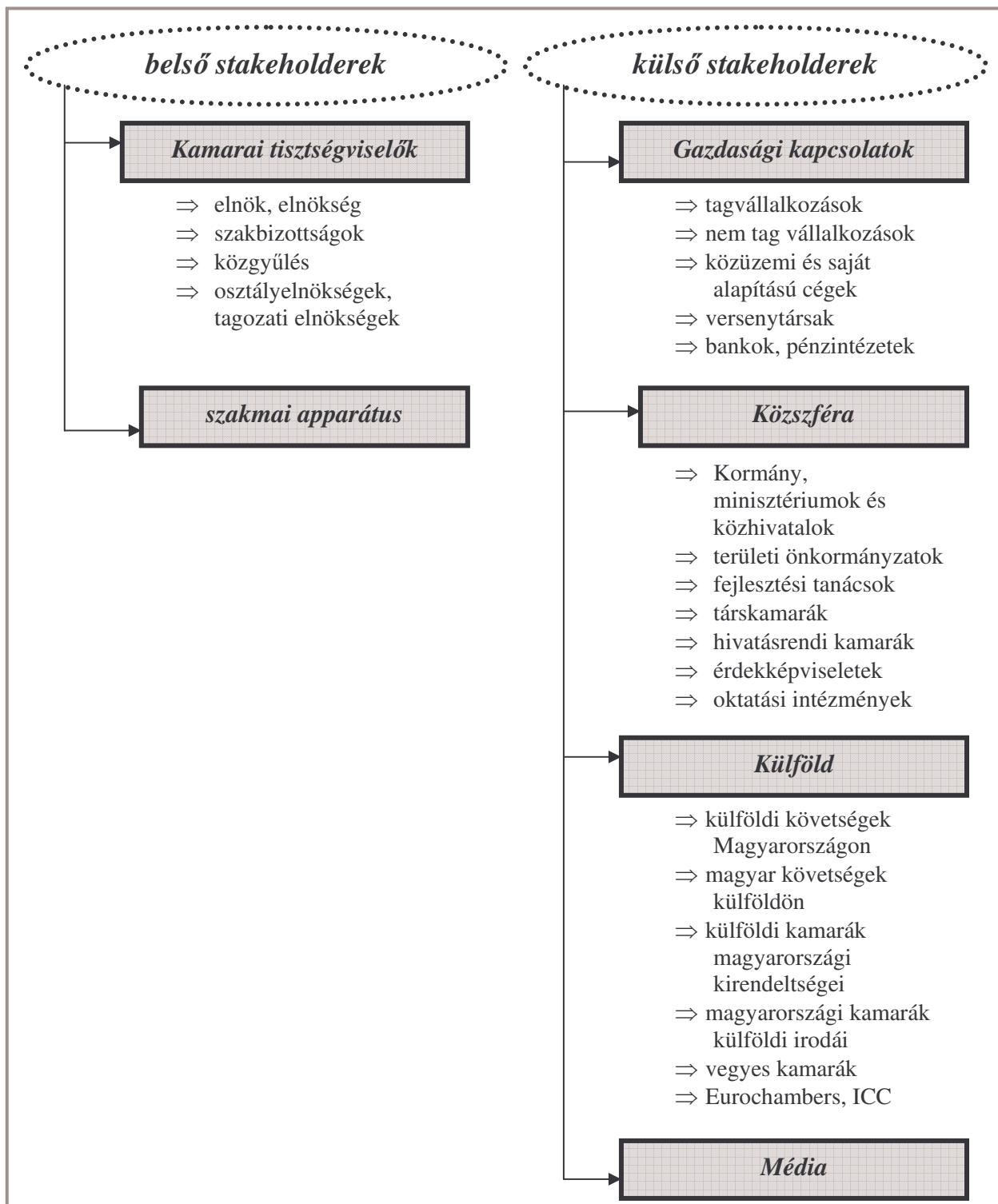
A kamarák vezetése és a munkatársak közötti megfelelő viszony, a munkahelyi körülmények javítása fokozza a munka, illetve a szolgáltatások minőségét. Ezért szükséges, hogy hatékony információs csatornák működjenek ne csak a vezetéstől az apparátus munkatársai felé, hanem visszafelé is: ötletek, javaslatok, kritikák fogalmazódjanak meg és jussanak el a döntési szint szereplői felé. A munkatársak színvonalas tájékoztatása, véleményük meghallgatása lényeges eleme a kamarán belüli kapcsolatok kialakításának. Mindez pozitívan járul hozzá a kamarai csapatmunka megteremtéséhez, a céloknak való megfeleléshez. A kis létszámú magánjogi kamarában ez viszonylag egyszerűbb, a közjogi testületnél, ahol a feladatok szélesebbek, így az apparátus is nagyobb ez már nehezen alakul ki spontán, vagyis meg kell tervezni. *(Tószegi, 1994)*

A külső stakeholderek köre nagyon széles, ezért a hatékony kommunikáció megvalósításához nem elégséges a legegyszerűbb kapcsolattartás (sajtó), e mellett a legkülönbébb közvetlen információáramlást kell megvalósítani. Elsődlegesen a tagokkal, hiszen szoros bizalmi kapcsolat megteremtése a legfontosabb a kamara számára, de ugyanúgy nélkülözhetetlen az egyes kormányzati, társadalmi szervekkel, illetve a külföldi érdekeltségű kamarákkal való kapcsolat. Széleskörű tehát a kapcsolatrendszer, ezért széleskörű információs rendszert kell működtetni. Ehhez pedig a gazdag média-mixet kell megvalósítani. Ez szükséges ahhoz, hogy a kamara elérhesse célját, vagyis választott képviselői és szakmai apparátusa révén a törvényben meghatározott feladatainak illetve az alapszabályában meghatározott hivatása, küldetése szellemében a gazdaságfejlesztés és a gazdasági érdekérvényesítés véleményvezérévé váljon. Ehhez olyan oda-vissza működő információáramlásra van szükség, amely előrelátó és gyors reagáló készséggel, nyíltsággal, naprakészséggel, az érdekek körültekintő mérlegelésével az egyes intézkedések hatásainak előzetes megítélésével rendelkezik. Ezek alapelemei lehetnek:

- sajtófigyelés
- vásárok, kiállítások, sajtótájékoztatók
- speciális levelek, kérdőívek, interjúk
- értekezletek, szakmai és baráti találkozók

A kamarák stakeholdereit a *18. ábrán* foglalom össze.

18. ábra: A gazdasági kamarák stakeholderei

Forrás: Tószegi (1994) alapján saját szerkesztés

7.4.2 A kamarák SWOT analízise

A *kamarák erősségei*, endogén erőforrásai között mindenek előtt a *közjogi modell*ből fakadó *törvényes felhatalmazást*, a köztisztviselési jellegből eredő jogi biztosságot lehet említeni még akkor is, ha ehhez a jelenlegi szabályozás csak önkéntes tagságot rendel. Igazi erőt a törvény persze csak akkor ad az intézményrendszernek, ha a feladatok ellátásához elégséges forrást is rendel a szervezetekhez. E szerveződési logika alapján lesz a kamara demokratikus, a közfeladatokat hatékonyan, költségtakarékosan ellátó szervezet. A hatékonyság a kamarai tagok érdekeltségéből, a sajátos helyi problémák és vállalkozói érdekek és igények megfelelő ismeretéből ered. Az alulról építkezés, a különféle érdekek egységesülése, szelekciója hatékony érdekkiegyenlítést tesz lehetővé, amely szintén a kamarai modell egyik erőssége. A közjogi modellből következő szabályos *regionális lefedettség* és az ebből is következő kizárólagos helyi képviselő szintén az intézményrendszer erős oldalának tekinthető.

Azok a *történelmi tradíciók*, amelyek úgy Nyugat-Európában, mint Magyarországon azt bizonyítják, hogy a kamarai mozgalom a vállalkozások, a helyi, regionális gazdaság egészének és ágazati érdekeinek fontos megtestesítője, olyan intézményrendszerrel fejlődött, amely a gazdasággal kapcsolatos döntések előkészítése során nehezen megkerülhető. Bár a tradíciók nyilvánvalóan az erősségek között szerepeltethetők, mégis óvatosan kezelendő, amennyiben a gazdaság új struktúrái, a regionális és nemzetközi kapcsolatok, éppen a később részletezendő globalizáció miatt egészen más feltételrendszerek közé helyezik a kamarai intézményrendszert. Éppen ez az oka annak, hogy a kamarák jövője szempontjából a globalizációt más-más előjellel kezelik a kamarák vezetői, tagjai, munkatársai.

A kamarák talán egyik legnagyobb erőssége a kiépült országos *hálózata*, amely egy-egy kamaránál kifejlesztett és tökéletesített szolgáltatási rendszer országos elérését és költség hatékony működtetését is lehetővé teszi, túl azon, hogy a rendszerben lévő információs kapacitást jelentősen növeli. A kamarák európai hálózata, nemzetközi kapcsolati tőkéje hasonlóan nagy jelentőségű. Bár a kamara elsősorban nem lobbyszervezet, az Eurochambres 13 millió vállalkozást képviselő tagjai (az országos és a helyi kamarák) az általuk működtetett EU-méretű információs, szolgáltatási és kereskedelemfejlesztési hálózatukkal az üzleti kapcsolatok és információk nélkülözhetetlen láncszemének tekinthetők valamennyi európai ország (és vállalkozói) számára. De nem csupán az európai szintű kapcsolatok érdemelnek említést, legalább ennyire fontos a határmenti kamarák szomszédos országok kamaráival való együttműködése, illetve az MKIK Nemzetközi Igazgatósága által koordinált viszonylati tagozatok (magyar-horvát-bosnyák, magyar-szerb-montenegrói, magyar-román, magyar-szlovák, magyar-szlovén, magyar-ukrán,

magyar-oroszl, de létezik, magyar spanyol, magyar-török, magyar-kínai és magyar-arab tagozat) is.

A kamarák határozott erőssége a gazdasággal kapcsolatos feladatainak és szolgáltatásainak *sokszínűsége*: a vállalkozásfejlesztéstől, a kereskedelemfejlesztésen, innováción, műszaki fejlesztésen át a szakképzésben való közreműködésig komplex gazdaságfejlesztő tevékenység ellátására képesek, ezek integrált kezelése, a funkciói közötti szinergiák további erősségként értékelhetők.

Bár a kötelező tagság megszűnése érzékenyen érintette a kamarákat, a *tagság összetétele*, a stabil közép vállalkozások dominanciája, s az a tény, hogy az egyes területi kamarák (saját számításaik szerint) tagjai részesedése a térségi GDP-ből 60-90 százalék között mozog ugyancsak a kamarák befolyását növeli, továbbá a területi kamarák többsége erőt meríthet abból is, hogy a tagság körében viszonylag jelentős az intézménnyel szembeni *bizalom*.

A kamara egy térség *üzleti közösségének* meghatározó formálójá. A helyi üzleti közösséghez tartozás csak a kamarán keresztül valósítható meg. Ez pedig a racionális vállalkozó számára nem csak öncélú közösségi élményt jelent, hanem hozzáférést információkhoz, amelyek sokszor új üzleti lehetőségeket is jelentenek.

A magyar gazdaság túlzott átpolitizáltsága miatt a kamarai intézményrendszer politikai *semlegessége* (a pártoktól való egyenlő távolságtartás), gazdasági racionalitása is az erősségek közé sorolandó.

A *kamarák gyengeségei* között azokat a probléma csoportokat gyűjtöm össze, amelyek magyarázatot adhatnak arra, hogy a hazai kamarák miért nem váltak, miért nem válhattak nyugat-európai társaikhoz mérhetően befolyásos, hatékony érdekközvetítő és különösen gazdaságfejlesztő tényezővé. Bár a magyarországi kamarák is több mint 150 éves tradícióval rendelkeznek, *fejlődésük nem volt zökkenőmentes*. Ennek részleteit már tárgyaltam, mint ahogy azt is, hogy 1994-ben, a rendszerváltást követő első kamarai törvény és különösen az azt kísérő körülmények miatt már az (újra)induláskor hendikeppel kezdték meg működésüket, s a törvény viszonylag csekély jogosítványokkal ruházta fel az intézményrendszert.

Az *alulfinanszírozottság* 1994-től kezdve állandó problémája az intézményrendszernek. Ennek tudható be, hogy lassabban épültek ki azok az infrastrukturális feltételek, amelyek az eredményes működéshez, a magas színvonalú szolgáltatások nyújtásához szükségesek. Mindeközben a tagdíjbevételekre utalt, bevétel orientáltan működő szervezethez a vállalkozók egyre inkább ellenségesen viszonyultak, ennek egy jellemző példája egy vállalkozóval folytatott interjúból idézett részlet: „...egy szükségtelen pluszkiadás, amely abban mutatkozik meg, hogy egy cégnek még egy kötelező adóterhet kell viselnie” Gyakori

vállalkozói vélemény volt ez a kötelező tagság idején. Ezt felerősítette, ha a kamara a vállalkozókkal való kommunikációjánál (ügyfélszolgálat, levelezések) a *hatóság látszatát* keltette. E tekintetben a bevételi kényszerből eredő problémákat nem jól kezelte. Ennek ellenére is viszonylag sok vállalkozó egyetért azzal, hogy szükség van a kamarákra, egyetért azzal a törekvésükkel, hogy a térség gazdaságpolitikájának meghatározó szervezetévé kívánják válni, elsődleges információkkal rendelkezni, közvetlen kapcsolatot tartani fent a minisztériumokkal. A vállalkozók körében összességében azonban a kamarákkal szembeni elutasítás a nagyobb, ebben részben a tájékozatlanság, részben a kamarai szolgáltatások változó, helyenként inkább gyenge minősége és színvonala is szerepet játszik.

A kamarákkal kapcsolatos negatív attitűdöket erősítették, helyenként igazolták a *kontraszelekció* jegyei. Több vállalkozó ítélte úgy, hogy ha akarna, sem szerezhette pozíciót a testületben⁶⁶. Mások, másfelől pedig a választott képviselők, különösen testületi vezetők önértékeinek hangsúlyos és túlzott érvényre jutását látták⁶⁷. Megjegyzem, ezek a vélemények, különösen a kontraszelekcióra utalóak esetenként nem voltak alaptalanok. Ennek kialakulásában a demokratikus deficitnek, a közéleti passzivitásnak is szerepe van, hiszen a vállalkozók nagy többsége elzárkózik a közügyektől, nem alkalmas vagy nem hajlandó⁶⁸ közéleti szerepvállalásra. A közéleti passzivitás – amelynek eluralkodásában az etatista államfilozófiának is lehet szerepe – így csökkenti a potenciális tisztségviselők számát, ami végső soron kedvez a kontraszelekció kialakulásának. Ha ez nem is ölt jelentős méreteket, ennek már a látszata is inkább eltántorítja a vállalkozókat attól az intézményrendszertől, amely éppen az egész vállalkozói közösség érdekeit hivatott képviselni. Ebben az esetben viszont a kamara az egész érdekei helyett inkább a részérdekek megjelenítőjévé válik.

Közjogi modell sajátossága és pozitívuma a hatékony érdekkiegyenlítés, de az általános érdekképviseletből fakadó *érdekegyeztetés* és mérlegelés olykor *nehézkés*, ahogy a köz- és magánérdekek képviseletének összehangolása sem mindig egyszerű.

A reálszféra, a gazdasági oldal alulreprezentált a területfejlesztés intézményrendszerében, amely viszont a presztízs szempontjából érinti hátrányosan a gazdasági önkormányzatokat. Mindezek eredője pedig az, hogy a kamara ma még *vállalkozói oldalon sincs jelen a közgondolkodásban*. Amíg a kamarával szembeni bizalom a kamarai tagság körében erősség, addig a nem kamarai tag vállalkozók szempontjából probléma, ezek a vállalkozások általában nem igazán ismerik a kamarát, általában ellenségesen és bizalmatlanul viszonyulnak az intézményhez. Mindezek a problémák

⁶⁶ „...a lapok el vannak osztva”

⁶⁷ „Azért én, nem fizetek tagdíjat, (...), hogy az elnökség bevacsorázzon és jókat utazgasson”

⁶⁸ „...ilyen politikai, közéleti környezetben (...) nem szívesen vállalkoznék közéleti szerepre ”

tudatos kommunikációs mixszel, határozott marketing stratégiával, PR-tevékenységgel javítható, de ez a kamaráknak egyelőre még az egyik gyenge oldala.

Antagonisztikusnak tűnik az a probléma, hogy a kamarák által nyújtott szolgáltatások konkurenciát jelentenek esetenként a kamarai tagvállalkozásoknak, ami konfliktusokhoz vezet, ugyanakkor a kamarák nem tudják működésük finanszírozását a szolgáltatási dimenzió nélkül biztosítani.

Empirikus kutatásaim alapján a mai magyarországi kamarák gyenge pontjai között az apparátus szakembereinek korösszetétele, különösen azok idegen nyelvtudása említhető.

A *kamarák exogén problémái, veszélyei* között első helyen említem, hogy a kamarák *konceptiótlan szabályozási* környezetben dolgoznak, ami a fenti komplex problémákat jelentősen növeli, kezelésüket nehezíti. Különösen egy olyan időszakban, amikor a *globalizáció* térhódítása miatt a kamarák olyan kihívásokkal szembesülnek, amelyekre ha nem, vagy rosszul reagálnak, akár saját létüket is veszélyeztethetik. A vállalkozások társadalmi beágyazottsága, a helyi társadalomért vállalt felelőssége csökken, ezáltal a kamarák tradicionális bázisát jelentő helyi vállalkozások és a helyi nagyvállalatok lokális társadalmi kapcsolatai is visszaszorulnak, vagy a fővárosra koncentrálnak.

A finanszírozással kapcsolatos problémák belső és külső okokra is visszavezethetők. Míg a tagdíjából, szolgáltatásokból származó bevételek alakulására, pályázati aktivitásra van belső ráhatás, addig a közfeladatok elégtelen állami finanszírozással nehéz mit kezdeni. Hasonlóan külső probléma, és a zavaros szabályozással is összefügg, hogy több pályázatból a kamarákat kizárják.

Nehezíti a kamarák helyzetét a vállalkozók, a potenciális tagok gyenge együttműködési kultúrája, általában a *vállalkozói kultúra* minősége, ami szerepet játszik abban, hogy a hazai kamarák tényleges ereje elmarad a potenciálistól. Probléma az is, hogy a politikai érdekek általában a gazdasági, szakmai érdekeknél erősebbek, s mivel a kamarák az előbbi ellenében az utóbbit képviselik, ami a hatalomból időnként ellenséges reflexeket vált ki.

A kamarák mai, sajátos szabályozásának egyik következménye a *potyautas probléma* mind gyakoribb jelenléte. Mivel a jogszabály szerint az *egész* gazdaság képviselőjét látja el, illetve *kell* ellátnia, feladatainak finanszírozásához viszont csak tagjai önkéntes befizetéseire támaszkodhat. Ebben a helyzetben szükségszerűen nő a potyautasok száma, sőt vannak olyan vállalkozások is, akik tudatosan építenek erre a szabályozási deficitre, mondván: „*Minek fizessenek tagdíjat, úgyis kilobbizza a kamara*” Erre a jelenségre a kamaráknak általában két válasza van. Az egyik, hogy érdekvédelmi szempontból nem lép nem kamarai tag érdekében, a másik pedig az, hogy kamarai feladatokhoz csak kamarai tagtól rendel a hivatal. E tekintetben még érdemes megemlíteni *Olsonnak* (1997) az óriásszervezetek individuális tagjára vonatkoztatott nézetét, mely szerint saját erőfeszítései

ügysem befolyásolják észrevehetően a szervezet helyzetét, a mások által kiharcolt eredmények előnyeit viszont akkor is élvezheti, ha „maga semmit sem tesz a szervezet céljainak előmozdítása érdekében” (Olson, 1997, 22. o.).

A **kamarák lehetőségei** között a globalizációval együtt járó *regionalizáció, lokalizáció* említhető első helyen azzal a megkötéssel, hogy az ebben rejlő lehetőségek nagyon tudatos stratégiai gondolkodást feltételeznek. Olyan kihívás ez, amelyre megfelelő választ adva a magyar kamarák tovább erősödhetnek. Ellenkező esetben a veszélyek között bemutatott globalizáció negatív, olykor pusztító hatásainak elszenvedői lesznek a gazdasági önkormányzatok.

Bár a *közfeladatok* finanszírozása problémás, ezek *bővülése* esetén, különösen megfelelő pénzeszközök kamarákhoz csoportosításával, a kamarák bizonyítani tudják kompetenciájukat, ezáltal presztízsük is erősödhet. A *szakképzésben* egyre-inkább partnerré fogadják a kamarákat, szerepvállalásuk ezen a területen markánsnak tűnik. Amennyiben a kamarai szolgáltatások ismertsége és megbízhatóságának elismertsége nő, úgy a szolgáltatások iránti kereslet bővülése javíthat a finanszírozási helyzeten, bár óvatosan kell ezt kezelni egyrészt a tagokkal való konkurencia, másrészt a nem tipikus kamarai szolgáltatások (üzleti tanácsadás, pályázatírás) várható csökkenése miatt.

A *versenyhelyzetbe* került kamaráknál a *szakmaiság* további erősödése várható, empirikus kutatásaimból úgy tűnik, több kamara néhány területen (informatikai fejlesztések, minőségbiztosítási rendszerek, hálózati együttműködés) értékelhető fejlődésen mentek keresztül.

A kamarák SWOT analízisét foglalja össze az alábbi, 7. táblázat.

7. táblázat: A gazdasági kamarák SWOT-analízise

<i>Erősségek</i>	<i>Gyengeségek</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Köztisztviselési státusz, törvényes felhatalmazás, jogi biztonság • Helyi vállalkozói igények és érdekek ismerete • Hatékony közfeladat ellátás • Hatékony érdekkiegyenlítés • Szabályos regionális lefedettség, kizárólagos helyi képviselet • Hálózati együttműködés, integrált szolgáltatási rendszerekhez való hozzáférés • Nemzetközi kapcsolati tőke, kapcsolódás az európai gazdasági információ-áramláshoz • Határ menti együttműködések, közös fejlesztések • Történelmi tradíciók • Szakmai színvonal • Helyi üzleti közösség alapja, közösségképző funkció • Gazdasághoz kötődő szolgáltatások sokszínűsége, gazdaságfejlesztés komplexitása • Integráló képesség, tevékenységek, funkciók közötti szinergia • Tagság összetétele, erős vállalkozások dominanciája • Gazdasági racionalitás, politikai semlegesség • Bizalmi tőke a tagság körében 	<ul style="list-style-type: none"> • Nem töretlen a történelmi fejlődés, 1948-1994 között nincs közjogi kamara • Viszonylag kevés jogosítvány • Szolgáltatások változó, olykor gyenge színvonala • Alulfinanszírozottság - bevétel orientáltság (kényszer) • Kontraszelekció jelei • Az általános érdekképviseletből fakadó érdekegyeztetés és a köz- és magánérdekek összehangolása olykor nehézkes, • A kamarák nincsenek jelen a közgondolkodásban • Társadalmi ismertség és elismertség, társadalmi beágyazottság • Presztízs • Kommunikáció, marketing, PR • Konkurencia a tagsággal • Alkalmazottak nyelvtudása, korösszetétele • Bizalomhiány a potenciális tagság körében • A szakmaiság tekintetében mennyiségi problémák
<i>Lehetőségek</i>	<i>Veszélyek</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Lokalizáció, regionalizáció • Közfeladatok bővülése az olcsóbb, hatékonyabb, szolgáltató állam megvalósítása • Növekvő szerep a szakképzésben • Szolgáltatások iránti kereslet élénkülése • Szakmaiság további erősödése • Verseny pozitív hatásai • Véleményformáló vállalkozók szerepe 	<ul style="list-style-type: none"> • Globalizáció • Kiszámíthatatlan, koncepciótlan szabályozási környezet • Pályázati lehetőségek behatároltak • Állami bürokrácia • Vállalkozások helyi kötődése, társadalmi felelősségvállalása csökken • A kamara alapját képező vállalkozói réteg gyengül • Mérsékelt fogadókészség a vállalkozások, a politika oldaláról • Fővárosi koncentráció, nagy cégek központváltása, vidéki kamarák gyengülése • A közfeladatok ellátásának költségigénye és az állami finanszírozás közötti rés • Alacsony vállalkozói kultúra, együttműködési kultúra, passzív vállalkozások • Politikai érdek a szakmai érdekek felett • KKV-k fluktuációja • „potyautasok”

Forrás: saját szerkesztés

7.4.3 A területi kamarák lehetséges válaszai a globalizáció kihívásaira

A területi kamarák, és különösen a vidéki kamarák nehéz és egyre nehezebb helyzetben néznek szembe a globalizáció komoly kihívásaival, ugyanis a multinacionális vállalatok oldalán olyan fővárosi koncentráció figyelhető meg, amelynek során a vidéki termelés megtartása mellett a cég Budapestre helyezi át székhelyét és kamarai tagságát a vidéki városban megszünteti. A helyi menedzsment helyi kapcsolatai visszaszorulnak, miközben mind forrásokban, mind döntési pontokban a főváros erősödése, a vidék gyengülése figyelhető meg.

A kamarák jövője, társadalmi, gazdasági pozíciója alapvetően már nem a törvényi korlátozásoktól vagy előnyöktől függ, hanem a versenyképességi kihívásokra adandó válaszoktól (Kéri, 2006). A gazdasági kamaráknak a stratégiájuk kialakítása során a globalizáció helyi gazdaságra ható tényezőit nem hagyhatják figyelmen kívül.

A kamarák előtt álló egyik legnagyobb kihívást az jelenti, hogy egy egyre inkább vertikálissá váló rendszerben a kamara horizontális (vagyis térségi) szintet képez, ebben a környezetben kell általános térségi érdeket képviselnie.

A területi kamarák szintjén a stratégiaalkotás egyik alapeleme az **üzleti szemléletű kamarai működés** kiépítése kell, hogy legyen. Ehhez az alábbiak szükségesek (Kéri, 2006):

- tagozatokhoz, területi testületekhez telepített döntési jogkörök;
- testületek adottságaihoz, ambícióihoz igazodó munkamegosztás a hivatal munkatársainak bevonásával;
- a nem tag vállalkozásokat is érintő általános érdekképviseleti tevékenységgel kapcsolatos kérdések tisztázása.

A kamarai intézmény hosszú távú eredményes működése szempontjából meghatározó az előzőekben már érintett és versenyképességi tényezők közé sorolt intézményrendszer hatékonyságának kérdése, vagyis **a szervezeti modernizáció**. A modern kori társadalom és gazdaság középpontjában nem csak a technológia, az információ és a termelékenység áll, de az eredmények elérésére képes szervezett intézmény is, mint társadalmi egység (Kéri, 2006). Szintén Kéri fejti ugyanebben az írásában azt, hogy „a globális rendszer induktív alakításának lényege, célja a helyi politikai és gazdasági élettér visszaszerzése”. Úgy vélem egyet lehet érteni azzal a véleményével, miszerint olyan többszintű intézményrendszerre van szükség, amelyben a globális és regionális szervezetek elsődleges

feladata, hogy támogassák, illetve megvédjék a helyi közösségek törekvéseit saját gazdasági szabályaik felállításában. A helyi erőforrásokat hasznosító, helyi igényeket kielégítő, helyi termelőket segítsék abban, hogy versenyképességükkel meg tudják őrizni piacaikat, erőforrásaikat. A megoldás kulcsát Kéri a társadalmi koordináció helyreállításában látja, amelyben értékmérő a közösségi teljesítmény, a résztvevők hozzáadott értékének mennyisége és minősége. „Az **új típusú partnerség** szükséges feltétele a vállalkozások, kutatási és oktatási szervezetek célirányos tevékenysége. Az **elészséges** feltételt az állami, területi önkormányzati közszereplők igénylő együttműködése szolgáltatná” (Kéri, 2006 7. o.).

Magyarországon, néhány nagyvárost leszámítva még nem alakult ki a hazai önkormányzatoknál sem a vállalkozókkal és egyéb partnerekkel a rendszeres és formalizált kapcsolattartás keretei e tekintetben nem is igazán beszélhetünk klasszikus, a helyi szereplők összefogására épülő, partnerségen alapuló helyi gazdaságfejlesztésről (Mezei, 2006).

A **partnerség elve** azt az alapvető tételt veszi figyelembe, hogy a területi fejlődés nem elszigetelt akciók és döntések eredménye, hanem nagyszámú piaci szereplő együttes játékának közös eredője. A programok végrehajtása során létrejött partnerkapcsolatok erősítik egy-egy térség fejlődését, stabil együttműködések alakulhatnak ki, a területfejlesztés szereplői közötti munkamegosztás erősödik (Horváth, 2000).

Van tennivaló mind a partnerség elmélyítésében, mind pedig bővítésében. A gazdasági kamarák egyik jelentős szerepe a közeljövőben éppen az lehet, hogy miként tudják a helyi gazdaság szereplői közötti partnerség építését generálni, támogatni. A várt eredmény: az aktorok egymástól elszigetelt tevékenysége helyett az együttműködésből eredő szinergia.

A területi kamarák legfontosabb törekvése helyi programok alapján a középvállalati szféra megerősítése, a helyi kis- és középvállalkozások versenyképességének javítása. Ehhez kapcsolódó optimális (a globalizáció trendjeit számításba vevő, a tipikus vállalkozói igényeket ismerő) stratégia főbb elemei az alábbiak lehetnek:

- 1) Kreatív, kezdeményező szakemberekkel működő **rugalmas, aktív kamarai szervezet**, amely garantálhatja a **szakmai fejlődést**, tökéletesedést a kamarai tevékenységek széles portfolióján, vagyis a szakképzés, az innováció, a kereskedelemfejlesztés, a területfejlesztés, a piacelemzés stb. területén. A szolgáltatások bővítése színvonalának javítása, fejlődés az információk gyűjtése és rendszerezése terén. Mindehhez a technikai háttér további fejlesztése szükséges.

- 2) A térség érdekében a nagy autonómiák (helyi önkormányzatok, gazdasági önkormányzatok, egyetemek) **együttműködésének** ösztönzése, helyi gazdaságfejlesztési stratégiák kidolgozása, kapcsolatépítés, partnerség szervezés: beszállítói programok, regionális klaszterek, tökevonzási térségi programok kialakítása, koordinálása.

- 3) **Hálózatosodás** erősítése a magyarországi területi kamarák között és nemzetközi szinten egyaránt. A hazai területi kamarák már ma is jól működő rendszereket vesznek át egymástól, melyek közül néhány, már működő, sikeres gyakorlatot érdemes megemlíteni
 - a kamarai hálózat közös gazdasági adatbázisa 46 ezer cég adatait tartalmazza, ezzel ma a legnagyobb gazdasági adatbázis Magyarországon.
 - Az egységes szerkezetű kamarai portálrendszer Magyarország legnagyobb gazdasági portálját jelenti.
 - Az egri kamarában működik, de a kamarai hálózaton keresztül minden kamara számára elérhető szolgáltatási lehetőséget jelent az a műszaki szolgáltatási központ, amely mérésügyi és hitelesítési szolgáltatásokat végez.
 - Előkészítés alatt van egy pécsi kamarai kezdeményezés, amely egy egységes kamarai oktatási rendszer létrehozását javasolja saját módszertani központtal, 100 százalékos kamarai tulajdonban. A központ létrehozásának elsődleges célja a kis- és középvállalkozások konkrét képzési igényeinek minél jobb kielégítése.

- 4) **Közösségképző funkció erősítése**, vagyis a helyi vállalkozások minél nagyobb arányának bekapcsolása a helyi üzleti közösségbe, azon keresztül az információáramlásba. Ez aktív kamarai munkával, a vállalkozókkal való személyes kapcsolatfelvétellel és kapcsolattartással elérhető. Az egyes vállalkozók és a helyi üzleti közösségnek egyaránt érdeke ez, előbbi lehetőségekhez jut, utóbbi tovább erősödik általa.

7.4.4 A regionalizáció jelentősége a magyarországi kamarai rendszerben

Ahhoz, hogy a kamara hatékonyabban valósíthassa meg kitűzött céljait, véleményem szerint területi szerveződését is érdemes újragondolni. Az MKIK stratégiájában is szerepel, hogy a kamarák szerepének, súlyának növelése, szakmaiságának további javítása az egységes szemléletű és gyakorlatú kamarai feladatellátás megvalósítása mellett a – közigazgatás átszerveződésével lépést tartó – regionalizálással oldható meg.

A regionalizáció, a régiók létrehozása Magyarországon általában az ország globális fejlődése, a gazdasági versenyképesség miatt fontos kérdés, az alábbiakban a mellett érvelek, hogy miért szükséges ezzel egyidejűleg a kamarai rendszer regionális megszervezése.

A régió alatt itt olyan önkormányzati jogosítványokkal is felruházott önálló finanszírozási forrásokkal rendelkező és autonóm fejlesztéspolitikát megvalósító területi egységet értek, amely a gazdaság fenntartható növekedését és a térszerkezet korszerűsítését szolgálja (Horváth, 2006).

Mivel a gazdaság folyamatai regionális léptékűek, a gazdaságszervezés hatékony színtere a régió. Tudjuk, hogy gazdasági okok nagymértékben járulhatnak hozzá régiók kialakulásához (Horváth, 1998). Az azonos gazdasági szerkezet, vagy éppen a jelentős gazdasági potenciál, s egyben valamilyen ökonómiai elvek (beszállítói kapcsolatok, termelési együttműködés) alapján is létrejöhet térségi összetartozás, amely aztán sajátos arculattal rendelkező területi egységet különít el (Sarudi, 2003). De ugyanígy a fejlesztések érdekében is létrejöhet az említett regionális szint akkor, ha a térség sajátosságai miatt egységes tervezést-fejlesztést igényel.

A tudatos területi gazdaságszervezés optimális térségi keretét a globalizálódó gazdasághoz szükséges piaci és méretgazdaságossági tényezők (alsó korlát) valamint az önkormányzó helyi közösségek által még belátható területi szint (felső korlát) metszéspontjában rajzolható meg (Hrubi, 2002), ez pedig az egy-három millió lakosú szubnacionális szint: a régió, ami egyúttal az Európai Unió regionális és kohéziós politikai döntési rendszerének meghatározó eleme is. Az európai területi fejlődés is azt igazolja, hogy a régió a gazdaságfejlesztési orientációjú regionális fejlesztési politika érvényesítésének optimális kerete, és a posztindusztriális térszervező erők működésének és ezek kölcsönkapcsolatai fejlesztésének is megfelelő terepe (Horváth, 2006). A területi versenyképesség erősítéséhez a partnerek aktív közreműködésével intenzív *térségi gazdaságszervező munka* szükséges, melynek ésszerűen kialakítható szakmai-professzionális háttere szintén a régiók szintjén teremthető meg (Hrubi, 2002).

A terület- és gazdaságfejlesztés, amelyben a kamarák amúgy is jelentős szerepet vindikálnak maguknak, regionális léptékben oldhatók meg hatékonyan. Hasonlóan igaz ez még egy területre, a szakképzésre. Márpedig ez ma is az egyik hangsúlyos kamarai feladat, sőt a kamarák szerepvállalása és felhatalmazása e téren erősödni látszik.

Empirikus kutatásaim alapján elmondható, hogy a regionális központi funkciókat ellátó városokban működő kereskedelmi és iparkamarák *általában* erősebbek, jobban funkcionálnak, nagyobb apparátust tartanak fenn és a közfeladatokon túl több fejlesztést kezdeményeznek.

A kamarai törvényekben mindeddig megtalálható volt a kamarák regionális egyesülésének lehetősége. A rendszer egyenletes teljesítményét ennek ellenére nagy valószínűséggel a regionális kamarák kialakulása fogja biztosítani, elérve egyben a nemzetközileg értékelhető kritikus tömeget a képviselt gazdasági háttér esetében. Azt gondolom, hogy a mai megyei kamarai rendszer bizonyos mértékben az erőforrások szétforgácsolódásának is kedvez. Természetesen a regionális kamaráknak a létrehozandó regionális közigazgatáshoz célszerű alkalmazkodniuk. A kamarák feladatai között hangsúlyos a területi gazdaságfejlesztési koncepciók, stratégiák kialakításában való közreműködés. A kialakítandó régiókhoz nem csak operatív, hanem fontos stratégiai tervezési feladatok is telepíthetők (Horváth, 2006), s ebben a kamaráknak az eddiginél nagyobb szerepe indokolható. Egy régió gazdaságának általános érdekeit pedig egy érdemi befolyással rendelkező *regionális szintű* gazdasági kamara tudja hatékonyan megjeleníteni.

A regionalizáció mellett ugyanakkor a további területi szintek szerepét is érdemes átgondolni. Ezt elsősorban azok a kutatási eredmények magyarázzák, melyek szerint a régióépítésben érintettek egy jelentős részének *területi kötődései a régiónál szűkebb* körben érvényesülnek (Horváth, 2006). Úgy gondolom, hogy megfontolható a regionális szint alatt a megyei kamarák *helyett* városkörnyéki kamarák rendszerének kialakítása is, de a mai megyei kamarai struktúra is működőképes lehet, ha az új területi szint és a megyei szint között világos funkciómegosztás érvényesül. A kamarák alapegységeinek (városkörnyék vagy megye) – a proximitás elvéből következően – elsősorban a szolgáltatási funkciókra kell fókuszálni. A regionális szinten az érdekérvényesítés, a gazdaságsszervezés, és a képzés, szakképzés lehet a hangsúlyosabb feladatkör.

Nehéz megállapítani, hogy a megyei kamarák hogy viszonyulnának ehhez a kérdéshez. Bár foglalkoztatja a kamarai vezetőket a regionalizálódás lehetősége, ez ma igazából nincs napirenden, illetve csak regionális kamarai szövetségek kialakítása szintjén, illetve bizonyos területeken, projekteken való – együttműködési megállapodások által megerősített – szorosabb partnerség formájában. Ezek a kezdeményezések egyrészt a kamarai regionalizáció szükségességét is igazolják, másrészt annak előzményeiként is értékelhetők, ennek ellenére úgy tűnik, hogy az intézményi struktúrát ilyen mélységében érintő változás rövidtávon nem várható. Ennek megszerzésére nem mernek, vagy nem akarnak vállalkozni a megyei kamarák. E kérdés kapcsán érdekek sérülhetnek, úgy tűnik az „erősebb” kamarák pozícióinak további javulásától is tartanak egyes megyékben.

Mindezeket figyelembe véve s hangsúlyozva, hogy a gazdaságsszervezés hatékony színtere a régió, a gazdasági kamarák regionalizálódása nem irreális elképzelés. Az európai

példákat tekintve azt látjuk, hogy a kamarai rendszer területi szerveződése többnyire jól igazodik a közigazgatási szintekhez (azokban az országokban ahol léteznek régiók és közjogi kamarák működnek, mindenütt megjelenik a kamarai rendszerben a regionális szint). A közigazgatási régiók kialakítása önmagában nem elégséges feltétele annak, hogy a gazdasági önkormányzatok magukat regionális szinten szervezzék meg, ugyanakkor azt gondolom, hogy a kamarák regionálizációja a magyar régiók megerősödését is segíthetné. Ezt támasztja alá egy brit példa is: „a regionális kamarák kialakítása Nagy Britanniában mérföldkőnek számít a közvetlenül választott regionális közgyűlések létrehozásának célját tekintve” (Foley, 1998, 780. o). Fontos megjegyezni, hogy ezek a kamarák *nem* a dolgozat során vizsgált gazdasági kamarák (!), ezt a példát azért lehet mégis megemlíteni, mert tipikusan olyan gazdaságfejlesztési feladatokkal ruházták fel őket, amelyek a közjogi kamarákra is jellemzőek.

Valószínűsíthető, hogy mind a menedzsmenttel kapcsolatos mennyiségi problémának megoldása, mind az infrastrukturális ellátottság terén mutatkozó különbségek csökkentése a kamarai rendszer regionális átszervezésével lenne megvalósítható. Ez persze lehet az európai integráció, s ezzel együtt a regionalizálódás természetes velejárója is.

8. ÖSSZEGZÉS

Disszertációmban több aspektusból értékeltem a gazdasági kamarák szerepét, tevékenységét. Mindenek előtt bemutattam azt a két alapvető modellt, amely alapján a piacgazdaságok kamarái működnek. A magyarországi szabályozás szerint a kamarák bár közjogi szervezetek, a kötelező tagság eltörlése miatt távolodtak a tiszta közjogi modelltől. Ennek legnagyobb, egyben tarthatatlan problémája az, hogy a kamarának az önkéntes tagok által befizetett tagdíjakból kell megoldania a közfeladatok finanszírozását. Ez a problémát orvosolható, ha az állam biztosítja a kamarák számára az átadott feladatok finanszírozásához szükséges forrásokat. A tiszta modelltől hosszú távon azonban nem lehet eltérni. Véleményem szerint a reálfolyamatok idővel vagy a közjogi vagy a magánjogi modell felé mozdítják el a rendszert. Magyarországon is dönteni kell: magánjogi vagy közjogi kamarai modell működjön. Disszertációmban inkább a *közjogi kamarák* mellett érvelek. Elsősorban azért, mert szükségesnek tartom a kamarák gazdaságfejlesztési funkcióinak kihasználását, a regionális gazdasági érdekek érvényesítését, ami a közjogi kamarák által eredményesebben valósítható meg, hiszen együttes gazdasági érdekek megjelenítése nem várható el önkéntes tagságú, magánjogi szervezettől, amelyben csak a korlátozott létszámú tagság, nem pedig az *egész* gazdaság érdekei kapnak képviselést, ezáltal pedig a gazdaságfejlesztési funkció is mérsékeltebben érvényesülhet. Figyelembe véve azonban a hazai vállalkozók együttműködési készségének hiányát, negatív viszonyát a kötelező tagságú kamarához, olyan megoldást javasolok, amelyben a vállalkozásoknak – regisztrációs kötelezettség mellett – egy bizonyos bevételi határig tagdíjmentességre van lehetősége. Természetesen ez a megoldás is feltételezi a közfeladatok elégséges állami finanszírozását.

Értékeltem azt a fejlődési folyamatot, amelynek eredményeként a nyugat-európai közjogi kamarák a gazdaság szervezés és a gazdaságfejlesztés meghatározó szereplőivé, jelentős felhatalmazásokkal rendelkező intézményeivé váltak. Bemutattam a magyar kamarák történetét, amelyből kiderül, hogy fejlődésük nem volt ilyen töretlen, ennyiben nem véletlen az a jelentős vagyoni, és szervezeti különbség, amely aránya jelentősen meghaladja a kamarákba tömörülő gazdaságok közötti fejlettségi differenciát. Ugyanakkor több példával támasztottam alá, hogy a regionálisan szerveződő magyar kamarák történelmük során sokszor igen hatékonyan jelenítették meg a helyi/regionális gazdaság érdekeit (bár a székhelytelepülés többet profitált ebből, mint a régió egésze), erőteljes lobbitevékenységet végeztek, különösen a vonalas infrastruktúrák (vasút- és közút hálózat, hidak) kialakításában volt jelentős a szerepük. Hangsúlyoztam azt is, hogy a kamara

mindig mindenütt a helyi adottságokhoz, a helyi vállalkozók igényeihez és lehetőségeihez próbált alkalmazkodni.

A kamaratörténetből levonható fontos következtetés az is, hogy amikor a központi állam tevékenységüket fokozottabban vette igénybe, a gazdaság többnyire szervezettebbé vált; hogy a mindenkori kormány és a kamarák közötti viszony jelentősen befolyásolta a kamarai munka hatékonyságát.

A kamarák céljainak, feladatainak, szolgáltatásainak ismertetése során érzékeltetem a kamarai szerepvállalások sokszínűségét, komplexitását. Ezek a feladatok a vállalkozások helyzetbe hozásán, információs igényük kielégítése, a gazdaság szervezettebbé tétele stb. révén erősítik a vállalkozások és a helyi/regionális gazdaság versenyképességét, így a kamarai funkciók többségének közvetett vagy közvetlen gazdaságfejlesztő hatása van. Hazai és nemzetközi hálózatainak keresztül, kapcsolatrendszerének mozgósításával fontos információkat közvetít a helyi vállalkozások felé, orientálja őket, komplex információi és kapcsolati hálóján keresztül a kis- és középvállalkozások innovációs láncokba, klaszterekbe szervezését képes katalizálni, a KKV-k egyedi fejlődésén túlmutató irányokhoz igazítását is fel tudja vállalni. A kis- és középvállalkozásoknak a rövid távú érdekeltségeiken túlmutató hosszú távú stratégiai irányok kialakítására is szüksége van. A globalizáció ezeket a szükségleteket megerősíti, jól szervezett, erős kamara pedig képes ezeket kielégíteni.

A kamarai aktivitások nagyon fontos részét képezik a különböző szolgáltatások, de az önkormányzati munka ennél lényegesen szélesebb spektrumú. A gazdasági kamara képviseli a gazdaságot a közigazgatási szerveknél, önkormányzatoknál, az oktatási szféra felé, részt vesz a helyi döntések előkészítésében, opponálja a gazdaság számára előnytelen terveket, projekteket kezdeményez, illetve kapcsolódik projektekhez, erőteljes térségi lobbierőt képvisel.

A versenyképesség nemcsak gazdasági, hanem közigazgatási és társadalmi kategória is, ami hatékony intézményrendszer nélkül nem érhető el. A gazdaság változása, a globalizáció, az EU csatlakozás jelentős megpróbáltatásokat ró a vállalkozásokra, és a mindenkori elvárásoknak csak az tud megfelelni, aki folyamatosan „képben van”. Ahhoz pedig hogy képben legyen egy erős, jól szervezett kamara sokat tehet hozzá. Nem lényegtelen, hogy a kamara, illetve az általa reprezentált szféra tudja megjeleníteni véleményét a gazdaságfejlesztés területén, tudjon információt szerezni, tudja tagjait mozgósítani, tudjon olyan eszközökhöz hozzájutni, amelyek segítségével az adott régió gazdasága dinamizálható. Mindezekhez azonban a gazdaság szereplőinek a döntés-előkészítési folyamatokba való érdemi bevonása szükséges.

Határozott véleményem, hogy a területfejlesztési tanácsokban a gazdasági kamarák teljes jogú tagságát vissza kell állítani, hiszen a kamarák pozíciójának gyengülése, a területfejlesztési folyamatokban a gazdaság érdekeinek háttérbe szorulása nemcsak a partnerség elvét sérti, de az egész területfejlesztés folyamatának hatékonyságát csökkenti.

Bizonyára található olyan kamarai funkció, szolgáltatás, gazdasággal kapcsolatos közfeladat, amelyek megszervezésére, ellátására hasonló, vagy akár nagyobb hatékonysággal más szervezetek is képesek. De nincs még egy olyan intézmény, amely lényegében *minden* gazdasághoz kapcsolódó feladat, szolgáltatás tekintetében megbízható teljesítmény nyújtására képes. Ezzel a sokszínű eszközrendszerrel a kamara képes egyfajta versenyképességi szolgálatot ellátni a helyi kis- és középvállalkozások számára. Kutatásaim alapján úgy vélem, hogy a funkciók és *a tevékenységek komplexitása, sokszínűsége, a kamarai rendszer legnagyobb ereje*. Disszertációmban is azt próbáltam meg igazolni, hogy a gazdasággal kapcsolatos feladatok, funkciók tekintetében olyan komplexitás jellemzi a kamarai intézményrendszert, ami a meglévő funkciók közötti *szinergiák* miatt jelentős energiák mozgósítására teszi alkalmassá.

Mindezeket figyelembe véve lenne célszerű – az állami bürokrácia karcsúsításával egyidejűleg – a kamarai jogosítványokat, funkciókat jogszabályi szinten is erősíteni. Így a kamarai rendszerben rejlő energiák is mozgósíthatók.

Amíg Nyugat-Európában a gazdasági kamarák – különösen a közjogi modell szerint működők – erős, jelentős befolyással rendelkező szervezetek, szerepvállalásaik és pozíciójuk meghatározó, addig Magyarországon a kamarák szerepe, súlya gyengébb, elfogadottsága is kisebb. Működési problémái, gyenge társadalmi beágyazottságuk mögött belső és külső problémák is találhatóak, melyek közül leginkább az alábbiak a meghatározók:

- Az intézményrendszer alulfinanszírozottsága és kedvezőtlen fogadtatása az 1994-es újrainduláskor. Az első kommunikáció a tagság felé – kényszerű okokból is – a tagdíjfizetési felszólítás volt, miközben a szűkös források a szolgáltatási dimenzió kifejlődését lassították, miközben a kamarákat viszonylag szűkös jogosítványokkal ruházta fel a törvény.
- Az etatista államfilozófiából is következően a társadalom viszonya a demokratikus intézményekhez túlságosan szkeptikus. A vállalkozók is passzívak, nem szívesen vállalnak közéleti szerepet, ami beszűkíti a potenciális tisztségviselők körét, s ez könnyen az önérdék és nem a közérdek érvényesítését segíti elő. Ez természetesen visszahat az intézményrendszer amúgy sem kedvező társadalmi megítélésére.

Mindezt a politikai hatalom éveken keresztül felhasználva megnehezítette a kamarák komoly tényezővé válását.

- A közjogi modelltől való eltávolodás, a kötelező tagság megszüntetése és a közfeladatok elégtelen finanszírozása nagyon nehéz helyzetbe hozta azokat a kamarákat is, amelyek az akadályok ellenére is egyre erősebbé, színvonalasabb szolgáltatókká váltak. Megjegyzem, a közfeladatok (önkéntes) tagdíjából való finanszírozása méltányossági aggályokat is felvet.

Mindezek ellenére a gazdasági kamarai hivatalok infrastrukturálisan is és szakmai színvonalát tekintve is jó alapokkal rendelkezik. Az elmúlt években egyre több kamara szerepvállalása erősödött, nőtt a pályázati aktivitás is a kamarák körében, a legjelentősebb fejlődésnek azonban a kamarák közötti hálózati együttműködés erősödését tekintem.

Mivel a globalizációval együtt járó lokalizáció felértékeli a helyi fejlesztés koncepcióját, s az alulról építkező, öngazgatás elvén működő szervezeteket hozza helyzetbe, a gazdasági önkormányzatok szerepe egy térség fejlesztésében egyre fontosabb lehet. A globalizáció ugyanakkor olyan kihívást jelent a helyi gazdaság, a kis- és középvállalkozások, amely jórészt még nem is tudatosodott sem a helyi döntéshozókban, sem a kis- és középvállalkozások többségében. Ezek a változások jelentősen érintik a kamarák bázisát képező helyi vállalkozások versenyképességét, miközben éppen a leginkább érintett kis- és középvállalkozók lesznek egyre kevésbé képesek az együttműködésre. A kihívás azért is nagy, mert a multinacionális vállalatok által egyre inkább vertikálissá váló rendszerben a kamarák horizontális (területi) szintet képeznek. Ahhoz, hogy ezekre a kihívásokra a kamarák megfelelő válaszokat adjanak, stratégiát kell kidolgozniuk, melynek elemei között találjuk a kamarák nemzetközi hálózatosodását is, vagyis a globalizáció kihívásaira a globalizáció eszközével felelnek. Pozitívnak tartom, hogy már több hazai kamara is felismerte, és stratégiáját ennek mentén alakítja, hogy a helyi kis- és középvállalkozások versenyképessége csak úgy erősíthető, ha bekapcsolják őket a globalizáció folyamatába.

A jövőt tekintve is a legfontosabb kamarai szerepvállalásnak az alábbiak tűnnek:

- információterjesztés
- tipikus álláspontok, vélemények megjelenítése
- speciális szolgáltatások nyújtása a tagság körében felmért igényekre alapozva
- kapcsolatépítés, hálózatosodás
- a helyi vállalkozói (köz)élet, a helyi üzleti közösség dinamizálása, lokálpatriotizmus élénkítése, a helyi együttműködések támogatása, felkarolása.
- lobbizás

Ahhoz, hogy a hazai kamarák megerősödjenek az alábbiak a legfontosabbak:

- érdemi, minőségi szolgáltatások nyújtására képes, **magas szakmai színvonalú**, kreatív, kezdeményező **apparátus**;
- a gazdasági önkormányzatokat a gazdaságfejlesztés hatékony eszközeként kezelő, **támogató politikai környezet**, amelyben a gazdasági kamarák közfeladatai bővíülhetnek és a növekvő szerepkörrel vehetnek részt a vállalkozások piaci pozícióinak erősítésében, a versenyképesség javításában.
- Nem utolsó sorban pedig erős **vállalkozói támogatottság**, hiszen a kamarák szintjén ma még relatíve gyenge az alulról szerveződés, jelenleg a kamara még a vállalkozói oldalon sincs jelen a közgondolkodásban. Ehhez szemléletváltásra is szükség van, nevezetesen arra, hogy a vállalkozók többsége evidenciaként kezelje azt, amit az európai vállalkozók régóta annak kezelnek, nevezetesen, hogy: *Nem a kamarának vannak tagjai, hanem a vállalkozóknak van kamarájuk.*

A magyar gazdaságnak és mindennek előtt a gazdaság szereplőinek, a vállalkozásoknak az európai integráción belül a jelenleginél erősebb kamarai rendszerre van szükségük, amely hatékonyabban tudja segíteni az egységes piacon való helytállásukat.

IRODALOMJEGYZÉK

1929. évi törvénycikkek. Franklin Társulat, Budapest, 1930.
1994. évi LI. törvény a gazdasági kamarákról
1996. évi XXI. törvény a területfejlesztésről és területrendezésről
1999. évi CXXI. törvény a gazdasági kamarákról
- A magyar kamarai intézményrendszer és a budapesti kereskedelmi és iparkamara története. BKIK, Budapest, 1927.
- Ágh A. 1997: A magyar munkáltatói szervezetek mint központi szereplők. *Politikatudományi Szemle*. 1. sz. 22-41. o.
- Ágoston L. – Kohut T. (szerk.) 1989: Fejezetek a Magyar Gazdasági Kamara történetéből. MTI Kiadó, 1989.
- Andor L. 2003: Polgári és újbaldali nézetek a globalizációról. In: Lenkei G. (szerk.): Globalizáció. Európai Unió, Gazdaságpolitika. *Stratégiai Füzetek 13.* MeH Stratégiai Elemző Központ, Budapest. 15-49. o.
- Andrási Z. 1997: Szakmai szervezetek szerepe a gazdaságban. In: Kamarák az ezredfordulón. *Gazdaság, vállalkozás, vezetés 1997/8-9. sz.*
- Bánky Zs. – Kogutowicz K. 1921: Kogutowicz Zsebatlasza az 1922. évre. Magyar Néprajzi Társaság Emberföldrajzi Szakosztályának kiadása. Budapest.
- Barta Gy. 2002: A magyar ipar területi folyamatai 1945-2000. Dialóg-Campus Kiadó, Budapest-Pécs
- Bartal A. M. – Kákai L. – Szabó I. (2005): A non-profit szervezetek érdekképviselése, kapcsolatrendszere. Kézirat. Századvég Civil Akadémia. Budapest
- Bayer J. 2005: Globalizáció, média, politika. In: Bayer, J. – Bajomi-Lázár P. (szerk.) Globalizáció, média, politika – a politikai kommunikáció változó kontextusa a globalizáció korában. MTA PTI Budapest 9-49. o.
- Benedek A. 1997: Kamarák: esélyek és kihívások. In: Kamarák az ezredfordulón. *Gazdaság, vállalkozás, vezetés 8-9. 2-3. o.*
- Bennett, R. J. 1994: Training and enterprise councils: are they cost-effective? *Policy Studies* 15. 42-58. o.
- Bennett, R. J. 1998: Business associations and their potential contribution to the competitiveness of SMEs. *Entrepreneurship and Regional Development*. 3. 254. o.
- Berényi S. 2000: Magyar közigazgatási jog. Általános rész. (Szerk.: Ficzer L.) Osiris, Budapest
- Bíró M. 1999: Az agrárkamara közjogi feladatai. In: Harnos Zs. – Kovács L. M. (szerk.): Az agrárágazat közigazgatási, vállalkozási és szabályozási ismeretei I. Amulett '98 Budapest, 1999. 3-38. o.

- Bokros L. 2003: 130 pont. Verseny és szolidaritás – Vázlat Magyarország európai felzárkózásához nélkülözhetetlen gazdaságpolitikai fordulatról és szerkezeti reformokról. Megjelent: *Élet és Irodalom*, december 19.
- Bruszt L. 1994: Az Antall-kormány és a gazdasági érdekképviseltek. In: Gombár Cs. – Hankiss E. – Lengyel L. – Várnai Gy. (szerk.): *Kormány a mérlegen 1990-1994*. Korridor. Budapest. 208-230. o.
- Buday-Sántha A. 2001: Agrárpolitika - vidékpolitika. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs
- Campbell M. 1990: Introduction. Local Economic Policy. London, Cassel Educational Limited 1-8. o.
- Cseke H. 2003: Uniós gyorstalpaló. Kis- és középvállalkozások felkészítése. In: *Figyelő* 8. 20-21. o.
- Deák Sz. 2002: Klaszter alapú gazdaságfejlesztés. In: Hetesi E. (szerk.): A közszolgáltatások marketingje és menedzsmentje. JATEPress, Szeged.
- Dearlove, J. – Saunders, P. 1984: Introduction to British Politics. Analysing a Capitalist Democracy. Polity Press.
- Enyedi Gy. 1996: Regionális folyamatok Magyarországon az átmenet időszakában. Hlischer Rezső Szociálpolitikai Egyesület, Ember-település-régió sorozat, Budapest
- Enyedi Gy. 2000: Globalizáció és a magyar területi fejlődés. *Tér és Társadalom*. 1. 1-10. o.
- Erdei F. 1971: Város és vidéke. Szépirodalmi könyvkiadó, Budapest
- Eurochambres – SBRA 2002: A vállalatok EU-csatlakozásra való felkészültsége Közép-Európában – az egységes belső piacra történő felkészülés állapotáról szóló vállalati felmérés. Összefoglaló jelentés. Eurochambres és SBRA, Brüsszel.
- Eurochambres: 2006 *Manifestes des chambres européennes* Eurochambres, Brüsszel.
- Faragó L. 1990: A helyi gazdaságfejlesztés elmélete. *Gazdasági fórum*. 2. 44-5. o.
- Faragó L. 1994: Regionális gazdaságfejlesztés „kereslet-oldali” stratégiák segítségével. *Comitatus*. 12. 60-63. o.
- Faragó L. 2004: A közösségi (területi) tervezés szerepe a gazdaságfejlesztésben. In: Pálné Kovács I. (szerk.): Versenyképesség és igazgatás (tanulmányok a regionális versenyképesség igazgatási feltételeiről) MTA RKK, Pécs. 57-68. o.
- Farkas Gy. 1997.: Kamarák és vállalati érdekképviseltek szerepe a magyar EU-integrációban. *Európai Tükör. Műhelytanulmányok* 27. Integrációs Stratégiai Munkacsoport.
- Farkas Gy. 2000: Kamarák és vállalkozói érdekképviseltek az integrációs felkészülésben. Osiris Kiadó. Budapest.
- Farkas T. 2002: Vidékfejlesztés a fejlődésemelvények és a fejlesztési koncepciók tükrében. *Tér és Társadalom*. 1. 41-57. o.

- Fehérvári A. 2000: Gazdasági kamarák szerepe a szakképzésben. *Doktori értekezés*. ELTE TTK, Budapest.
- Finta I. 2003: A vidékfejlesztés lehetséges irányai az európai integráció küszöbén. In: Kovács G. (szerk.): II. Országos Közgazdaságtudományi Doktorandusz Konferencia előadásai. 114-123. o.
- Foley, P., 1998: The Impact of The Regional Agency and Regional Chamber in The East Midlands. *Regional Studies*. 8. 777-782. o.
- Freeman, R. E. 1984: Strategic Management - A Stakeholder Approach; Pitman, Boston, MA
- Futó P. – Knáb M. 1996: A vállalkozói érdekcsoportok a fejlett piacgazdaságokban. *Statisztikai Szemle*. 1. 35-54. o.
- Gazdag L. 2000: Globalizáció, korszakváltás és hazánk esélyei. *Gazdaság és Társadalom*. 3-4. 156-187. o.
- Grosz A. 2005: Klaszteresedés és klaszterorientált politika Magyarországon - potenciális autópári klaszter az észak-dunántúli térségben. *Doktori értekezés*. Pécs: PTE KTK, Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola, 2005.
- Hegedűs M. 1999: Az osztrákok így gondolják. *Dél-Dunántúli Gazdaság* 4. sz. 8-9. o.
- Horváth Gy. 1998: Európai regionális politika. Dialog campus Kiadó. Budapest-Pécs
- Horváth Gy. 2000: Partnerség az Európai Unió regionális politikájában. *Tér és Társadalom*. 1. sz. 11-26. o.
- Horváth Gy. 2006: Paradigmaváltást a regionális politikában! *A falu* 3. sz. 13-19. o.
- Hrubi L. 2002: Globalizáció és regionalizáció a gazdaságban – új regionális fejlesztési követelmények. In: Kassay J. (szerk.): A kulturális térségek szerepe a regionális fejlesztésben. Válogatás a II. Székelyföld Konferencia előadásaiból. Székelyföld 2000 Munkacsoport, Csíkszereda. 31-48. o.
- Hrubi L. 2004: A megyék gazdaságfejlesztési szerepe. In: Pálné Kovács I. (szerk.): Versenyképesség és igazgatás (tanulmányok a regionális versenyképesség igazgatási feltételeiről) MTA RKK, Pécs. 161-180. o.
- Illés I. 2001: Régiók és regionalizáció. *Tér és Társadalom* 1. 1-23. o.
- Inotai A. 2003: Ma már nem a gőzgép, az informatika hengerel. Riport. In: *Dunaújváros online*: http://www.dunaujvaros.com/tallozo/hirek/000508_mamar.htm Letöltés ideje: 2005. szeptember
- Jones, M. R. 1996: New-Style Chambers for Britain: a critical review. *Regional Studies* 2. 194.197. o.
- Kapitány Á.- Kapitány G. 1994: A cég. *Eszmélet online folyóirat* Elérhetőség: <http://eszmelet.tripod.com/39/kapitany39.html> Letöltés ideje: 2005. május
- Kaposi Z. 1992: Magyarország gazdaságtörténete I. (1700-1830). Janus Pannonius Egyetemi Kiadó. Pécs, 1992.

- Kerényi J. 2004: A gazdasági kamarák szerepe a helyi gazdaság fejlesztésében. *Szakdolgozat*. PTE FEEFI, Pécs.
- Kéri I. 2006: Kamarai kaleidoszkóp. *Dél-Dunántúli Gazdaság* 1. 4-8. o.
- Kilényi G. 1999: Alkotmányossági és kodifikációs szakvélemény a gazdasági kamarákról szóló törvényjavaslatról. *Kézirat*. Budapest.
- Kiss A. 1994: A kereskedelmi és iparkamarák (gazdasági kamarák) szerepe a nemzetközi gazdasági kapcsolatok fejlesztése terén Magyarországon (külföldi kitekintéssel). *Doktori értekezés*. BKE, Budapest.
- Kiss E. 1999 A globalizáció társadalomfilozófiájához. *InCo - internetes folyóirat*. elérhetőség: www.inco.hu/inco1/global/cikk1 Letöltés: 2002. szeptember
- Kisvállalkozás-fejlesztési Intézet 2000: Kis- és középvállalkozások helyzete 2000. Éves jelentés. Budapest, Kisvállalkozás-fejlesztési Intézet. 93-94. o.
- Kiszl P. 2005: Üzleti információ, céginformáció és a könyvtárak. ELTE, Traduirex, Budapest 235. o.
- Koltai Z. 2006: Városok versenyképessége. *Doktori disszertáció kézírata*. Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar Regionális Politika és Gazdaságtan Doktoriskola, Pécs
- Kopasz G. 2002: A Pécsi Kereskedelmi és Iparkamara története. *Tolnai Kamara*. 1-3. 2-12. o.
- Kovács T. 2000: Integrált vidékfejlesztés. In: Kovács T. (szerk) V. falukonferencia – Integrált vidékfejlesztés MTA RKK, Pécs 26-32. o.
- Kövér Gy: 1996: A reformkortól az I. világháborúig. In: Honvári J. (szerk.): Magyarország gazdaságtörténete a honfoglalástól a 20. század közepéig. Aula Kiadó, Budapest
- Krugman, P. 2003: Földrajz és kereskedelem. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
- Lengyel I. 1999: Régiók versenyképessége. JATE Gazdaságtudományi Kar, Regionális és Alkalmazott Gazdaságtan Tanszék
- Lengyel I. 2000/a: Porter-rombusz: a regionális gazdaságfejlesztési stratégiák alapmodellje. *Tér és Társadalom*. 4. 39-86 o.
- Lengyel I. 2000/b: A regionális versenyképességről. *Közgazdasági Szemle* 12. 962-987. o.
- Lengyel I 2006: A regionális versenyképesség értelmezése és piramismodellje. *Területi Statisztika* 2. 131-147. o.
- Lengyel I. – Rechnitzer J. 2000: A városok versenyképességéről. In: Horváth Gy. – Rechnitzre J. (szerk.): Magyarország területi szerkezetei és folyamatai az ezredfordulón. MTA RKK, Pécs. 130-152. o.
- Levesque, C. 2000: A francia szakképzési rendszer In. Szilágyi J. (szerk.): Gazdasági kamarák az eurokomform szakképzésért – Sokszorosító Hatású Kiadvány – Tanulságok, tapasztalatok. Csongrád Megyei Kereskedelmi és Iparkamara, Szeged. 7-39. o.

- Mach P. 2003: Fejezetek a gazdaságpolitika tárgykörének tanulmányozásához. *Kézirat*. Pécs.
- Marján A. 2005: Globális verseny a világ jelentős gazdasági blokkjai között. *Tér és Társadalom* 1. 21-42. o.
- Mezei C. 2003/a: A helyi gazdaság fejlesztése két dél-dunántúli megyeszékhelyen. In: Kovács G. (szerk.): A II. Országos Közgazdaságtudományi Doktorandusz Konferencia előadásai. 292-301. o.
- Mezei C., 2003/b: A helyi gazdaságfejlesztés nemzetközi gyakorlata. In: Mezei C. (szerk.): Évkönyv 2002. Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kara Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola, Pécs.
- Mezei C., 2003/c: Decentralizáció és helyi gazdaságfejlesztés. *IX. ITF*, Keszthely konferencia CD.
- Mezei C. 2006: Települési önkormányzatok szerepe a helyi gazdaság fejlesztésében *Doktori disszertáció kézírata*. Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar Regionális Politika és Gazdaságtan Doktoriskola, Pécs
- Mózes M. 2001: Az iparkamarák 150 éve. *Debreceni Szemle* 2. 184-189. o.
- Nagy P. T. 1997: Egy iskolatípus útja a közoktatás szférájából a szakképzés szférájá felé. Az ipartanonc oktatás esete. In: Neveléstörténeti előadások. Kodolányi János Főiskola, Oktatáskutató Intézet. 156-174. o.
- Olson, M. 1997: A kollektív cselekvés logikája - közjavak és csoportelmélet. Osiris Kiadó, Budapest
- Palkovits I. 2000: Szempontok a területi versenyképesség értelmezéséhez. *Tér és Társadalom* 2-3. 119-128. o.
- Pálné Kovács I. 1997: A vidékfejlesztés igazgatási összefüggései. In: Kovács T. (szerk.): IV. Falukonferencia. A fenntartható mezőgazdaságtól a vidékfejlesztésig. MTA RKK, Pécs 343-352. o.
- Pálné Kovács I. 2004: A regionális gazdaságfejlesztés igazgatási összefüggései. In: Pálné Kovács I. (szerk.): Versenyképesség és igazgatás (tanulmányok a regionális versenyképesség igazgatási feltételeiről) MTA RKK, Pécs. 11-31. o.
- Parragh L. 2005: Versenyképesség: Légvár vagy valóság? *A 43. Közgazdász vándorgyűlés előadása*. Forrás: www.mkik.hu letöltés ideje: 2005.12.01.
- PBKIK Internet oldala, 2003: www.pbkik.hu/printfree.php?txt_freeid=159 letöltés időpontja: 2003.május
- Porter, M.E. 1999: Location, Competition, and Economic Development: Local Clusters in a Global Economy. *Economic Development Quarterly* 1. 15-34. o.
- Porter, M. E. 2003: The Economic Performance of Regions. *Regional Studies* 37. 549-578. o.
- Raffay Z. 2004: Az üzleti szolgáltatások szerepe a regionális fejlődésben. *Doktori értekezés*. Pécs: PTE KTK, Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola, 2004.

- Révész P. – Szakál R. 1994: Fejezetek a gazdasági kamarákról. Jogi Tájékoztató Füzetek 23. MGK Jogi Tagozat. Budapest, 1994.
- Román Z. 1994: Érdekképviseltek és kamarák. *Közgazdasági szemle*. 1. 64-78. o.
- Ruszkabányai Gy. 2001: Az európai kamarák történelmi fejlődése. *Debreceni Szemle* 2. 195-202. o.
- Sarudi Cs. 2003: Térség- és vidékfejlesztés – a magyar térgazdaság és az Európai Unió. Agroinform Kiadó. Kapsvár, 2003.
- Síkfői T. 1999: Mi is a kamara. *Kézirat*, Pécs.
- Síkfői T. 2006: 125 éves a Pécs-Baranyai Kereskedelmi és Iparkamara (riport). In: *Dél-Dunántúli Gazdaság*. 1. 4-9. o.
- Somlyódiné Pfeil E. 2004: A gazdaságfejlesztés megjelenési formái a területfejlesztési régiók szintjén. In: Pálné Kovács I. (szerk.): Versenyképesség és igazgatás (tanulmányok a regionális versenyképesség igazgatási feltételeiről) MTA RKK, Pécs. 141-160. o.
- Szalai E. 2001: Gazdasági elit és társadalom a magyarországi újkapitalizmusban. Aula Kiadó, Budapest
- Számely G. 1996: Vállalkozói érdekképviseltek és kamarák. *Doktori disszertáció*. BKE, Budapest.
- Szigeti P. 2003: Globalizáció és nemzetállami kormányzás. In: Lenkei G. (szerk.): Globalizáció. Európai Unió, Gazdaságpolitika. *Stratégiai Füzetek 13*. MeH Stratégiai Elemző Központ. Budapest. 51-78. o.
- Szilágyi J. E. 2003: Az uniós támogatási rendszer serkentő hatása a szendergő köztestületekre: az agrárkamarák feltámadása. *Cég és jog – napi jogász*. 5. 21-26. o.
- Szirmai V – A. Gergely A. – Baráth G. – Molnár B. – Szépvölgyi Á, 2002: Verseny és/vagy együttműködés (város és környéke kapcsolatai). MTA Szociológiai Kutatóintézet – MTA RKK NYUTI Közép-Dunántúli Kutatócsoport, Budapest-Székesfehérvár.
- Szirmai V. – Baráth G. – Molnár B. – Szépvölgyi Á. 2003: Globalizáció és Területi fejlődés. *Tér és Társadalom*. 3. 29-57. o.
- Szűcs I. 2006: 125 éves a Pécs-Baranyai Kereskedelmi és Iparkamara (riport). In: *Dél-Dunántúli Gazdaság*. 1. 4-9. o.
- T. Mérey K. 2000: Baranya megye ipara (1850-1914) In: Szirtes G. – Vargha D. (szerk.): Angstertől Zsolnayig – ipartörténeti tanulmányok. PBKIK, Pro-Pannónia Kiadói Alapítvány, Pécs. 7-34. o.
- Tolnay L. 1997: A kamarák szerepe a modernizációban és a befektetésösztönzésben. *Ipari szemle*. 4. 7-9. o.
- Tolnay L.: 2000: a gazdaság motorja - a hazai kamarák 150 éve konferencia előadás. In: *Dél-Dunántúli Gazdaság*. 6. 6-7. o.

- Tószegi A. 1996: „A kamara haszna” avagy milyen szerepet töltenek be a vállalkozások a Csongrád Megyei Kereskedelmi és Iparkamara Stratégiájában. *OTDK dolgozat*. BKE, Budapest.
- Tóth I. J. 1993: Gazdasági érdekszervezetek és érdekérvényesítési módszerek a gazdasági átmenetben (1990-1992) *Politikatudományi Szemle*. 2. 41-71. o.
- Török Á. 1997: A versenyképesség-elemzés egyes módszertani kérdései. *Gazdaság-Vállalkozás-Vezetés* 3. 2-13. o.
- Varga Cs. 2000: A lokalitás esélyei. *InCo internetes folyóirat*. Elérhetőség: www.inco.hu/inco3/kozpont/cikk1 Letöltés ideje: 2002. szeptember
- Várhelyi Z. 2003: Agrárkamarak az Unió csatlakozás küszöbén. *Szakedolgozat*. Szegedi Tudományegyetem Gazdaság és Társadalomtudományi Kar.
- Veress J. 2004: A gazdaságpolitika szerepe a modern gazdaságokban. In: Veress J. (szerk.): *Fejezetek a gazdaságpolitikából*. Aula, Budapest. 13-49. o.
- Vladiszavlyev A. 2000: A CSMKIK Leonardo Szakképzési Programjának megvalósulása. In: Szilágyi J. (szerk.): *Gazdasági kamarák az eurokomform szakképzésért – Sokszorosító Hatású Kiadvány – Tanulságok, tapasztalatok Csongrád Megyei Kereskedelmi és Iparkamara, Szeged*. 231-252. o.
- Vörös H. 2000: A Pécsi Kereskedelmi és Iparkamara történetéből. In:) In: Szirtes G. – Vargha D. (szerk.): *Angstertől Zsolnayig – ipartörténeti tanulmányok*. PBKIK, Pro-Pannónia Kiadói Alapítvány. Pécs. 37-60. o.
- Weber, M. 1987: *Gazdaság és Társadalom 1/1 Közgazdasági és jogi könyvkiadó*. Budapest.
- Weller J. 1999: Államosították a területfejlesztési tanácsokat. (riport) In: *Dél-Dunántúli Gazdaság*. 9.
- Wiener Gy. 2003: A sorozatszerkesztő bevezetése In: Lenkei G. (szerk.): *Globalizáció. Európai Unió, Gazdaságpolitika. Stratégiai Füzetek* 13. MeH Stratégiai Elemző Központ. Budapest. 3-7. o.
- Williamson, P. J. 1985: *Varieties in Corporatism. Theory and Practice*. Cambridge

MELLÉKLETEK

A DISSZERTÁCIÓHOZ KÉSZÍTETT INTERJÚK

Gazdasági kamarai tisztviselőkkel készített interjúk

Markovszky György, a Veszprém Megyei Kereskedelmi és Iparkamara elnökségi tagja
Miklóssy Ferenc, az MKIK Területfejlesztési Kollégiumának elnöke, a HBKIK elnöke
Parragh László, az MKIK elnöke
Varga József, a Somogyi Kereskedelmi és Iparkamara elnöke

Kamarák munkaszervezeteinél készített interjúk

Husztai Zoltán, a Baranya Megyei Területi Agrárkamara ügyvezető alelnöke
Kanyó Zsolt projektvezető, Győr-Moson-Sopron Megyei Agrárkamara
Kocsisné Dobos Ildikó fejlesztési referens, SKIK
Síkfői Tamás titkár, PBKIK
Weller János területfejlesztési osztályvezető, PBKIK

Külföldi kamaráknál készített interjúk

Daniela Culic, a Szatmári Kereskedelmi, Ipar- és Agrárkamara Főtitkára
Christine Pradel, a Montpellier-i Kereskedelmi és Iparkamara területfejlesztési osztályvezetője
Olivier Racaud, a Lozere-i Agrárkamara elnökségi tagja
Michele Benoit, a Moselle-i Agrárkamara elnökségi tagja

Területfejlesztési partnerszervezetekkel készített interjúk

Agócs István elnök, Közép-Dunántúli Régió
Kovács Tamás, Közép-Dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség
Pálmai Zsolt, Dél-Dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség
Nagy Annamária, Baranya Megyei Területfejlesztési Tanács
Temesvári Balázs, Veszprém Megyei Területfejlesztési Tanács
Hamza László, Fejér Megyei Területfejlesztési Tanács
Perjámosy István, Győr-Moson-Sopron Megyei Területfejlesztési Tanács

Vállalkozásokkal készített interjúk

Agro Boy Kft. (Bóly), Csopak Holding Rt. (Veszprém), Dráva Faipari Művek Kft. (Barcs), Effem Hungary Kft. (Szeged), Hungaro Force Kft. (Szeged), Kozág Kft. (Pécs), Laterum Kft. (Pécs), Mutató Bt. (Szekszárd), ODW elektronik Kft. (Szederkény), PC-Porta Bt. (Pécs), Pécsi Kesztyű és Bőripari Szövetkezet (Pécs), Regionális Fejlesztési Finanszírozó Rt. (Budapest) Triber Kft. (Pécs) Vészi ev. (Pécs)

KÉRDŐÍV

A GAZDASÁGI KAMARAI HIVATALOK SZÁMÁRA

Név:

Székhely:

Illetékességi terület:

A kamara tagjaira vonatkozó információk

Kamara tagjainak száma összesen:

Vállalati méret szerint

0 – 9 főt foglalkoztató:

10 – 24 főt foglalkoztató:

25 – 250 főt foglalkoztató:

250 főnél többet foglalkoztató:

Ágazatok szerint

Ipar

Építőipar

Kereskedelem

Idegenforgalom, vendéglátóipar

Humán szolgáltatás

Gazdasági szolgáltatás

Egyéb szolgáltatás

Külföldi tulajdon szerint

Hazai magán

Külföldi

Vegyes

Önkormányzati tulajdonú gazdasági társaságok tagjai-e a kamrának?

3: mind 2: jellemzően igen 1: jellemzően nem 0: nem

I. Szervezet, humán erőforrás, infrastruktúra

- 1.) A hivatalnál főállásban alkalmazottak száma:
- 2.) Mellékállásban foglalkoztatottak száma:
- 3.) Egyéb jogviszonyban foglalkoztatottak száma:
- Megbízásos jogviszony:*
- Vállalkozói szerződéssel:*
- Egyéb (éspedig):*.....

4.) A jellemző munkakörök ismertetése

- a)
- b)
- c)
- d)

5.) Az alkalmazottak jellemzői:

	száma	aránya
Egyetemi végzettséggel rendelkezők		
Középfokú végzettséggel rendelkezők		
Alapfokú végzettséggel rendelkezők		

A felsőfokú végzettségűek közül:	száma	aránya
<i>Bölcsész</i>		
<i>Jogász</i>		
<i>Közgazdász</i>		
<i>Mérnök</i>		
<i>Természettudományi</i>		
<i>Egyéb</i>		
Középfokú végzettségűek közül:	száma	aránya
<i>Műszaki</i>		
<i>Gazdasági</i>		
<i>Adminisztratív</i>		
<i>Egyéb</i>		

6.) Az alkalmazottak nyelvvizsgálatainak száma:

	alapfokú	középfokú	felsőfokú
Angol	(fő)	(fő)	(fő)
Német	(fő)	(fő)	(fő)
Egyéb élő nyelv	(fő)	(fő)	(fő)

7.) Általában az alkalmazottak nyelvismerete:

3 = kiváló; 2 = jó; 1 = fejlesztendő; 0 = rossz, gyakran jelent nehézséget

8.) Az alkalmazottak átlagosan mennyi ideje dolgoznak a szervezetnél?

..... év

9.) Az alkalmazottak részvétele tanulmányúton, szakmai továbbképzésen

3 = rendszeres; 2 = gyakori; 1 = ritka; 0 = nem jellemző

10.) Az alkalmazottak számítógép felhasználói ismeretei:

3 = kiváló; 2 = jó; 1 = fejlesztendő; 0 = rossz, gyakran jelent nehézséget

11.) Mennyi az átlagos alkalmazásban töltött idő?

..... év

12.) Az alkalmazottak korösszetétele:

	fő	%
30 év alatt ebből: pályakezdő		
30 – 40 éves		
40 – 50 éves		
50 év felett		

13.) az átlagos jövedelem nagysága

3: kiemelkedő 2: térségi átlag felett 2: átlagos 1: átlag alatti 0: nagyon alacsony

14.) Milyen gyakori a túlórázás?

3 = rendszeres; 2 = gyakran előfordul; 1 = alkalmanként; 0 = nagyon ritka

15.) A túlóra (a megfelelő aláhúzendó)

a) fizetett

b) növeli a szabadság keretet

c) egyéb módon jutalmazott

16.) Van-e a kamarai hivatalnak minőségbiztosítási rendszere?

- a) van b) nincs

17.) Mit tart a szervezet működésének fejlesztése szempontjából az alapvető feladatnak?

.....
.....
.....
.....

18.) Mit tart a szervezet működésének fejlesztése szempontjából akadályozó tényezőnek?

.....
.....
.....
.....
.....

19.) A hivatal székhelye, irodája

- a) önálló épületben b) más szervezet épületében

20.) Az iroda bérleti díja:

..... Ft/év

21.) A számítógép állomány színvonala

3 = korszerű; 2 = a többség korszerű; 1 = fejlesztendő; 0 = elavult

22.) Gépkocsi (cégautó)

- a) van b) nincs

23.) Saját gépkocsi használat

- a) jellemző b) nem jellemző

24.) Irodai műszerpark színvonala

Telefon

Fax

Másológép

Projektor

3 = korszerű; 2 = korszerűsíthető; 1 = több és jobb kellene; 0 = nincs

II. A működés finanszírozása

Az alábbi kérdések célja annak kiderítése, hogy vajon biztosított-e a jelenlegi finanszírozási keretek mellett a *biztonságos működés*. Lehetséges, hogy egy-egy kérdésnél nem pontosan illeszthető az Önök által alkalmazott módszer a felkínált válaszlehetőségekhez. Minden esetben a *működés költségeinek és forrásainak pontos nyomon követhetőségét szem előtt tartva*, akár a kérdéseket kiegészítve, mutassa be a működés-finanszírozás részleteit.

25.) Mekkora és milyen típusú bevétele volt a kamarának 2005-ben? Kérem töltsé ki a táblázatot!

	2005 (millió Ft)
Tagdíjbevétel	
Költségvetési támogatás	
Szolgáltatások bevétele	
Pályázatból származó bevétel	
Közfeladat állami finanszírozása	
Egyéb, éspedig	
Előző évi tartalék	
Bevételek összesen	

.....

.....

.....

.....

.....

26.) Kérem, mutassa be a tagdíjak számítási módját!

.....

.....

.....

.....

.....

27.) Milyennek ítéli a tagdíjfizetési fegyelmet?

3 = nagyon jó; 2 = kisebb problémák vannak; 1 = problémás; 0 = nagyon rossz

28.) Sorolja fel, hogy milyen sikeres pályázatok útján jutott plusz bevételekhez a kamara 2005-ben! Térjen ki a pályázat célterületére, az ellátandó feladatra, az esetleges együttműködésekre, az elnyert összegre és a pályázati önrész mértékére! Jelölje, hogy az elnyert pályázati összeg hány százaléka finanszírozta a működést!

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

29.) Milyen típusú és mértékű működési kiadásai voltak a kamarának 2005-ben? Kérem, töltsse ki a táblázatot!

	2005 (millió Ft)
Bérek és járulékaik	
Egyéb személyi jellegű kifizetések (megbízási, vállalkozói szerződéssel)	
Dologi kiadások	
Beruházások (tárgyieszköz-fejlesztés)	
Egyéb kifizetések, éspedig:	
Tartalékok	
Kiadások összesen	

.....

.....

.....

.....

.....

30.) Kérem, részletezze a dologi kiadásokat! Milyen típusú és mekkora összegű kiadások terhelik a kamara költségvetését?

	2005-ben (millió Ft)
Gépkocsi használat	
Papír, írószer, irodai eszközök	
Posta	
Telefon, Internet	
Utazási költség	
Bérleti díj	
Épületfenntartás költségei (víz, villany, gáz)	
Egyéb, éspedig	

.....

.....

.....

.....

.....

31.) Véleménye szerint biztonságosnak tekinthető a kamara működése, a jelenlegi működési finanszírozás alapján?

- a) igen b) nem

32.) Milyen gyakran kell szembenézniük likviditási problémákkal, és általában hogyan kezelik ezeket a helyzeteket?

.....

.....

.....

.....

33.) Milyen problémákat lát a működés-finanszírozás tervezhetőségével kapcsolatban?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

34.) Fogalmazzon meg a működés finanszírozásával kapcsolatos további meglátásait, kritikáit!

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....